

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המרכז הישראלי למחקר איכותני של האדם והחברה

בשיתוף עם הפקולטה למדעי הרוח והחברה והמחלקה לעבודה סוציאלית
באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, מכון מופ"ת, מכללת לוינסקי לחינוך, המכללה
האקדמית לחברה ואמנויות ומכון ברוקדייל-ג'וינט

הכנס הישראלי הבינתחומי השביעי למחקר איכותני

מחקר איכותני בסביבות משתנות

8-10 בפברואר 2016

הקמפוס ע"ש משפחת מרקוס, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ספר התקצירים

אירועים מרכזיים

בין אמפטיה לביקורת

יחסי חוקרת
ומשתתפי
המחקר
בשדות של
יחסי כוח

יו"ר: פרופ' לאה קסן
פרופ' עופרה גולדשטיין-
גדעוני
פרופ' אורה נקש
ד"ר סארב אבו רביעה
ד"ר ליאת גרנק
ד"ר מאיה מאור
9.2.2016
11:30

Interviewing and relationship

פרופ' עמיה ליבליך משוחחת עם פרופ'
רות'אלן ג'וסלסון על ספרה החדש:
כיצד לראיין למחקר איכותני – גישה
התייחסותית

12:00 | 8.2.2016

מליאה מסכמת: מכאן לאן?

כיוונים עכשוויים
במחקר איכותני

יו"ר: ד"ר מיה לביא-אגיא

פרופ' נורית גוטמן

פרופ' חיים נוי

פרופ' נעמה צבר בן יהושע

ד"ר רבקה תובל משיח

18:00 | 9.2.2016

תיאטרון מחוקק בחולות

קבוצת תיאטרון של מבקשי מקלט
וישראלים מציגים את המציאות בה
חיים פליטים בארץ, ואת יחסן של
ממשלות ישראל לאמנת הפליטים
והחוק הבינלאומי.

98 בניין | 19:30 | 8.2.2016

יום ב' 8 בפברואר 2016

מושבי ערב 17:00-18:30

סוגיות במחקר על מגדר ומיניות

מתודולוגיות מחקר ייחודיות

מסע המחקר: אתגרים והתמודדויות

גוף, הבניה, הגבל (Disability)

אחרות במרחב קהילתי-חברתי-פוליטי משתנה: בחירה, זהות ומשמעות

שילוב גישות בחקר השיח: עיונים לאור ספרו של חיים נוי: Thank You for Dying for Our Country

ממקרה מבחן מעוגן הקשר לאמירה פרשנית ברמת החברה: התנועה בין מיקרו למאקרו במחקר איכותני

הוראה אקדמית והכשרה מקצועית

מחקר ביקורתי על אוכלוסיות במיקומי שוליים

שילוב מספר כלי מחקר איכותניים

מושבי בוקר 9:45-11:15

דילמות מתודולוגיות בראיונות

סוגיות אתיות במחקר

שתיקה וקול

ניתוח נתונים

מחקר במרחב הדיגיטלי

מחקר איכותני בחינוך

מחקר נרטיבי והבניית זהות

מחקר איכותני לצמצום אי השוויון בבריאות

אמנות והוראת האמנות

למידה "אחרת"

מושבים דיאלוגים

18:30-19:30

קבוצת עמיתים רפלקטיבית במחקר איכותני

להיות חוקר/ת איכותני/ת בסביבה עוינת: חוויות ומחשבות

קבוצת עמיתים רפלקטיבית במחקר איכותני

היבטים משפטיים ואתיים של מחקר איכותני

בתווך בין השדה למחקר - דילמות אתיות ומחויבות בתפקיד החוקר

סוגיות בשליחת מאמר איכותני לפרסום

כל מה שרצית לשאול את המנחים בתיזה ובדוקטורט ולא העזת

מושבי צהריים 15:00-16:30

פשוט לגעת בשמים: ניתוח שיח המשלב שפה פיגורטיבית: נקודת מבט רב תחומית על ספרה של פרופ' עירית קופפרברג

לאכול, להתפלפל, לכתוב: מודל לקבוצת למידה אלטרנטיבית במרחב האקדמי ומחוצה לו

מחקר לשיפור פדגוגיה והוראה

הריאיון המחקרי כמפגש - סוגיות ומתודולוגיות ואתיות בראיונות

מחקר נרטיבי

ניתוח מדיה: רדיו, טלוויזיה ועיתונות

'בגוף אני מבינה': הגוף ככלי למחקר

תרומת המחקר האיכותני לחקר תופעות חברתיות

רפלקסיביות

זהות והתנגדות לשיח חברתי

יום ג' 9 בפברואר 2016

מושבי ערב 17:00-18:30

שתיקות - חלק ב'

להיות עם האחר באחרות: האינטרסובייקטיביות כחוט המקשר בין המרחב הטיפולי והמחקר האיכותני

מזווית "עקומה": נקודת מבט ויחסי כוח במחקר להטבא"ק

ניתוח איכותני של היחידה המשפחתית: רציונל, ייחודיות ומשמעות

בשורות מרות וסוף החיים

מחקר על מפגשים ודיונים מקוונים

גישור בין הפרקטיקה והמחקר בעבודה סוציאלית באמצעות המשגה ומתודולוגיות איכותניות

מעבר לגבולות הנרטיב: חוקרת ומרואיינות - במחקר על מרחב כתיבה וזהות כותבת אשת-אקדמיה

מושבי בוקר 9:45-11:15

שיטות מחקר מבוססות אמנות כדרך לייצוג של סביבות משתנות

שילוב איכותני וכמותני בחקר החינוך

מחקר בעין הסערה: מחקר בזירות של חוסר הסכמה

מחקר פעולה משתף

בחירות משפחתיות בעולם משתנה

רפלקציה נרטיבית: נקודת המבט של החוקרת

גישות שונות במחקר מעורב (איכותני - כמותני)

כשחוקרת פוגשת במאית

מחקר עם ילדים

מושבי צהריים 15:00-16:30

שתיקות - חלק א'

איך לחקור שינוי?

הוראה מכילה: האחר בחינוך

רפלקסיביות ככלי במערך המחקר

שיטות איכותניות לחקר ישוב סכסוכים: אתגר הבינתחומיות בין תאוריה ופרקטיקה

מחקר על ועם תמונות

חידושים מתודולוגיים ותיאורטיים בניתוח נרטיבים

הפוטנציאל הגלום בהוראת מחקר איכותני ככלי הוראה המקדם סוציאליזציה מקצועית

הערכת תפיסות של הורים וילדים לגבי סיכון ומוגנות בחברה רב-תרבותית

"תמונת מחזור": עיונים בשיח הווסת בישראל

סדנאות אחרי

הכנס

9:00 | 10.2.2016

**Performing qualitative research
for social justice activism**

Prof. Leslie R. Bloom
Roosevelt University

**Writing Academic
Papers**

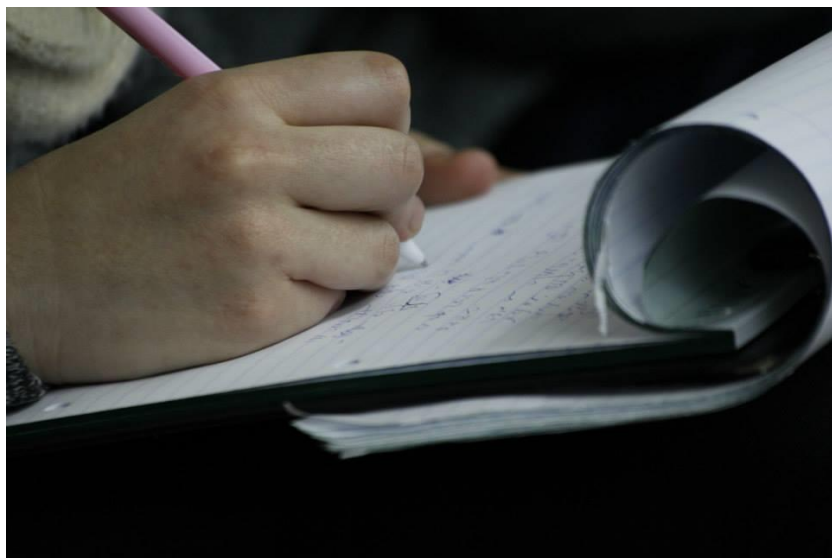
Akin Ajayi
Writer and Editor

**ניתוח טקסט ושיח המשלב שפה
פיגורטיבית**

פרופ' עירית קופפרברג
מכללת לוינסקי לחינוך

תכנת אטלס

ד"ר אולוזין גולדשטיין
המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

2016

מושב 101

דילמות מתודולוגיות בראיונות

יו"ר: ד"ר ליאת גרנק

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

יום ב'

8.2.2016

9:45-11:15

בניין 72

כיתה 209

אתגרים בגיוס מורים כמשתתפים למחקר איכותני: השלכות על מחקרים חינוכיים

טלי אדרת-גרמן ומרים בן פרץ

אוניברסיטת חיפה

בעשורים האחרונים מחקרים חינוכיים רבים עושים שימוש במתודולוגיה איכותנית, אשר כוללת שיטות כגון קבוצות מיקוד, ראיונות ותצפיות מסוגים שונים. בהשוואה לשיטות מחקר כמותניות, שיטות מחקר אלה דורשות בדרך כלל מחויבות גדולה יותר של זמן, הן מצד החוקרים והן מצד המשתתפים, וגם מחייבות קשר בלתי אמצעי ביניהם (Josselson, 2013). דרישות אלה יכולות לאתגר את תהליך גיוס משתתפים מתאימים, מעבר לקשיים באיתור משתתפים למחקרים חינוכיים בעקבות צמצום אוכלוסיית המחקר למורי בית-ספר מסוים. חוקרים איכותניים בתחום החינוך מצביעים על מיעוט המאמרים המתודולוגיים אשר דנו בדילמות שעולות מסוגי מפגש שונים בין החוקרים למורים המשתתפים, והציעו להכיר בהשפעה שיש לחוקרים על המשתתפים והשלכותיה על ממצאי המחקר (Kambouri & Pieridou, 2015). מאמר זה מציע לבחון אתגרים אלה בשלב איסוף הנתונים במחקרים איכותניים בחינוך, על ידי בחינה של חקר מקרה בבית-ספר גדול, אשר כלל מספר רב של ראיונות מסוגים שונים עם 20 מורים ו-14 מנהלים ובעלי תפקידים שאינם הוראתיים. תהליך גיוס המשתתפים למחקר היה מגוון: המשתתפים הופנו לחוקרת על פי הידע והמעורבות שלהם בנושא המחקר על-ידי הנהלת בית-הספר, בעזרת מכר משותף, או על ידי משתתפים אחרים במחקר (דגימת כדור שלג). למרות ההסכמה והרצון של הנהלת בית-הספר להשתתף במחקר, והסכמת המשתתפים לקיום הראיונות, קביעת הראיונות וביצועם היה תהליך מורכב. תהליך זה דרש זמן רב מן המתוכנן, וכן הצריך ראיונות רבים על מנת להגיע לרוויה של הנתונים.

אנו נדון בתובנות ביחס לסיבות לקשיים בתהליך איסוף הנתונים, ובהשלכותיהם על מחקר חינוכי מהיבטים הקשורים ללוגיסטיקה של עשיית מחקר חינוכי מצד אחד, ומצד שני לאיכות המחקר. מהיבטים אלה עולות שאלות הנוגעות למימון המחקר, כוח האדם שיכול לבצע את איסוף הנתונים, והאמינות של הנתונים הנאספים.

הצעה מגונה? בואו נדבר על גיוון ארגוני באופן רב-גוני

ד"ר שני קונה וד"ר רונית נדיב

המכללה האקדמית ספיר

הצעה זו עוסקת באופן שבו מחקר איכותני לא רק פוגש אלא גם מלבה ומעורר מתחים בין הרבדים של מושא מחקר טעון חברתית.

גיוון (Diversity) הוא מגמה מתחזקת בקהילות במערב, עקב גלי הגירה ושינויים דמוגרפיים אחרים. פרקטיקות ארגוניות של גיוון מעודדות את שילובן בשוק העבודה של קבוצות הסובלות באופן טיפוסי מאפליה תעסוקתית והזרה חברתית. לאור ממצאים על תרומתו לרווחיהם, תאגידים רב-לאומיים הפכו גיוון לצו השעה. להבדיל, גיוון בשוק העבודה בישראל - והמחקר אודותיו - נמצאים בניצניהם. כחברה מרובת שסעים, ישראל היא מעבדה מרתקת להבנת הניסיון להטמעת גיוון. בקיץ 2015 התחלנו לערוך ראיונות עומק עם בעלות תפקידים בארגונים עסקיים גדולים המופקדות על גיוון בתחומים של גיוס, אסטרטגיה ואחריות תאגידית. המרואיינות – רובן נשים בעמדות ארגוניות שאינן בכירות – מופקדות על תחום רגיש שהן מפגינות מסירות כלפיו. במפגש עמנו, מתפתח שיח ביקורתי על הטמעת גיוון, המציב את המרואיינות בעמדה מורכבת ותובענית רגשית: מחד גיסא, המרואיינות מבטאות נאמנות למדיניות הארגון ביחס לגיוון. הן נוטות להציג את "תיבת הפנדורה" של גיוון ברטוריקה המשטיחה ומצמצמת את הטעינות המובנית לתוכה. מאידך גיסא, שיחות העומק עמנו החוקרות חושפות את הפערים הניכרים בין הרטוריקה האוהדת לפרקטיקה, ומאלצת את המרואיינות להישיר אליהם מבט. בין הפערים הללו בולטים סטריאוטיפים (גם של המרואיינות עצמן!) נגד קבוצות מוחלשות שאוחזים בהם חברי הארגון, והנטייה לקליטתם של נציגים מקבוצות מודרות לתפקידים זוטרים בלבד או לעמדות "נציג מחמד". הרצון המחקרי להבין לעומק את המחסומים ארגוניים בפני גיוון בשוק העבודה – המשקפים שסעים עמוקים ורבי שנים – מעורר במרואיינות מצוקה רגשית בניסיון להגן על הארגון ועל מעמדן הרגיש בתוכו. כך, המתחים סביב גיוון משתחזרים בתהליכים מקבילים עם ומולנו כחוקרות.

**השלכת מקצועם של המשתתפים על המחקר האיכותני – מדוע נמנעתי מ'עשיה דוקומנטרית'
במחקר איכותני על מורים לקולנוע**

ד"ר אלעד פיכמן

המכללה האקדמית ע"ש דוד ילין

ריבוי אמצעי ההקלטה וההסרטה מאפשרים לחוקרים האיכותניים לתעד את המשתתפים במחקר. מנגד, גם למשתתפים זמינים כלים טכנולוגיים כגון מצלמות וידאו, תוכנות לעריכת קטעי וידאו ועוד.

אחת ההשלכות האפשריות היא טשטוש הגבולות בין החוקר האיכותני למושאי המחקר שלו והצבת שאלות בדבר מה מבחין מחקר אקדמי לאיסוף והצגה של נתונים מצולמים יהיו חובבניים ולא שיטתיים ככל שיהיו. אך מהם ההבדלים וההשלכות כאשר המשתתפים מקצועיים יותר מהחוקר בהיבטים הנושקים למחקר איכותני? כיצד לתכנן מחקר איכותני כאשר המשתתפים במחקר הם במאים דוקומנטריים אשר ביצעו ראיונות רבים? כיצד לספר את סיפורם של המשתתפים כאשר הם מבכירי כותבי התסריטים בישראל וביכולתם לבנות נרטיבים, עלילות ודמויות ברמה גבוהה מזה של הכותב? כיצד והאם לצלם מורים לקולנוע בעלי יכולות מוכחות בתחום הצילום ומודעות גבוהה להשלכות של בחירות צילומיות כגון זווית המצלמה, התאורה והקומפוזיציה?.

עבודת הדוקטורט שלי שבוצעה במחקר האיכותני התמקדה במורים לקולנוע שהם מבכירי היוצרים בישראל. למקצועם וליכולותיהם המוכחות היתה השפעה רבה על איסוף הנתונים והצגתם. בהרצאה אדגים ואבהיר כיצד הקפדתי שהמחקר יהיה שונה מסרט דוקומנטרי, למרות שהפרקטיקות כגן ראיונות, הקלטה ועריכה של טקסטים דומות. אסביר כיצד לדעתי, על החוקר האיכותני לבחור שיטת מחקר המבדילה את עשייתו המחקרית מהפרקטיקות בהן המשתתפים מקצועיים ממנו. סוגיה זו מגבירה את הסיכויים לחדש בזירה האקדמית ולתרום גם לשדה הנחקר, קרי למשתתפים עצמם.

השימוש בראיון קבוצתי במחקר שיח

מיכל רוזנפלד

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בשנים 2014-2015 ערכתי מחקר במסגרת עבודת התזה שכותרתו "שיחים של גוף ומיניות בעולמה של הצעירה הדתית בגיל הבגרות המוקדמת: ניתוח שיח ביקורתי". ניתוח השיח הביקורתי מבקש לאתר את השיחים השונים, את יחסי הגומלין והמתחים ביניהם, ואת אופני ההתמודדות הייחודיים של הצעירות. לצורך המחקר ערכתי ארבעה ראיונות עומק קבוצתיים, בקבוצות בנות 3-5 מרואיינות.

ראיון העומק הקבוצתי הנה מתודה שנערך בה שימוש מועט יחסית במחקר האיכותני הישראלי העכשווי, אך עבור ניתוח שיח ביקורתי היא בעלת יתרונות רבים. מטרתו של הראיון הקבוצתי ליצור עד כמה שניתן דיבור "טבעי" לא מכוון, בכדי לאפשר חישוף של השיחים.

ייחודו של הראיון הקבוצתי בא לידי ביטוי בשלושה שלבים של המחקר: גיוס, איסוף הנתונים וניתוח הנתונים.

גיוס המרואיינות

גיוס בקרב קבוצות אורגניות בעלות הכרות מוקדמת מאפשר מספר דברים כגון: קיצור "שלב הגישוש"; "יבוא" של שיחים קודמים שנוכחים ברקע של הראיון; שחזור של גבולות השיח המקובלים ביומיום.

איסוף הנתונים

הראיון הקבוצתי מייצר סיטואציה חברתית בה ישנה חשיבות רבה לשתיקה והכוונה מינימלית של השיח של המראיינת. גורם מסייע לנינוחות וה"טבעיות" הוא שימוש באוכל ששובר את הפורמליות של הראיון ומדמה סיטואציה שהיא כמעט "שיחת מטבח" בין חברות.

ניתוח הנתונים

שלא כמו בראיון האישי שהרבה ממנו הוא אינטראקציה בין מראיינת ומרואיינת, בראיון הקבוצתי עיקר הדיבור הוא בין המשתתפות. ההשתקה, האיתגור, הקבלה או החיזוק של הדברים זו של זו מצביעים על השיחים המשמעותיים, על גבולות השיח ומה הם הדברים עליהם אין לדבר, ועל כן האינטראקציה היא מוקד הניתוח.

לסיכום, הראיון הקבוצתי היא מתודה ייחודית המצויה בין ראיון מלאכותי לבין ניתוח נתונים מהשדה ולכן מאפשרת כר מצוין לניתוח שיח ביקורתי ולצורות ניתוח רבות נוספות. הראיון הקבוצתי פותח פתח למבט שונה וחדש על המציאות ועל המחקר האיכותני.

מושב 102

סוגיות אתיות במחקר

יו"ר: פרופ' עינת פלד

אוניברסיטת תל-אביב

יום ב'

8.2.2016

9:45-11:15

בניין 72

כיתה 210

אתנוגרפיה מוסדית כפתרון אתי לאתגרי מחקר הבכירים

שחר תימור-שלוין

אוניברסיטת בר אילן

הדיון באתיקה במחקר פמיניסטי לשינוי חברתי עסוק בשאלות של ייצוג המרואיינות, השמעת קולן ללא האחרה, וכן באפשרויות לגבש פעולה אפקטיבית בהתבסס על הידע שנאסף במחקר. על פי רוב, דיון זה מתייחס למחקר "כלפי מטה", בין חוקרת "מהאקדמיה" לנחקרת "מוחלשת", לה המחקר מחפש לתת קול, כוח ותמיכה, ובמקרים מסוימים להצטרף למאבקה מול כוחות מוסדיים שונים. הספרות העוסקת במחקר בכירים, מחקר "כלפי מעלה", בו המרואיינות הן דמויות חזקות בעלות השפעה ומעמד, עסוק בעיקר בשאלות של גישה לשדה המחקר, יידוע הנחקרים אודות מטרות המחקר והשימוש באיונות בכירים לטובת אותו מאבק חברתי של המרואיינת הראשונה. ראיונות הבכירים נתפסים ככלי הכרחי על מנת לחלץ את ההבנה המוסדית הכובלת את המרואיינת הראשונה, ולא נשאלות שאלות הנוגעות ליחסים עם מרואיינים בכירים, לסיכון של ההשתתפות במחקר, או לאפשרות ליצירת ברית עם מרואיינים אלה לטובת שינוי חברתי.

כיצד מדברים עם מרואיינים המחויבים לרעיונות אידיאולוגיים להם אני כחוקר מתנגד, בסיטואציה בה מראש שנינו יודעים על אי ההסכמה בינינו? כיצד מייצרים סביבה שתהיה בטוחה לדיבור כנה ופתוח מצד המרואיין, בלי להסתיר לחלוטין את עמדותי וכוונותי כחוקר ובלי לסכן את המרואיין? למי או למה עלי להיות מחויב – בראיון, בתהליך הפרשני, ובשלב הפעולה הבא אחריו? האם בכלל אפשר או "נכון" להתחבר מהותית לנחקרים בכירים?

בהרצאה זו ארצה לדון באפשרויות שהאתנוגרפיה המוסדית פותחת בפני שדה זה של שאלות ודילמות. אציג דוגמאות ממחקר ששילב ראיונות עם בכירים במערכות ציבוריות בחיפוש אחר קידום פרקטיקה ביקורתית בעבודה הסוציאלית. אציע את האפשרות והפוטנציאל של שימוש בניתוח המוסדי כמיקוד סביבו יכולה להיווצר ברית שיחית ומעשית, ביני כחוקר ובין בכירים המרואיינים למחקר, מעבר ולמרות סיכונים אלו.

על פרטיות ואוטונומיה: בעיות אתיות במחקר של קהילות רגישות באינטרנט ודרכים להתמודדות עמן

שחר שפירא

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

איסוף מידע דרך האינטרנט לצורכי מחקר עשוי לעורר שאלות אתיות ייחודיות, בשל הדרכים החדשות שבהן יחסים חברתיים מתארגנים במרחב המקוון. בהרצאה זו אתמקד בבעיות של פרטיות, אנונימיות ואוטונומיה של כותבים יחידים באינטרנט ושל קהילות מקוונות רגישות במיוחד.

אספר על הסוגיה האתית שעמה התמודדתי כשתכננתי לאסוף באינטרנט חומרים לניתוח. בעבודת המאסטר שלי בחרתי לנתח טקסטים שעוסקים במגדר, שאנשים עם אוטיזם פרסמו בבלוגים ובפורומים באינטרנט. איסוף טקסטים באינטרנט יכול להיחשב כתצפית לא-משתתפת. החוקרת לא יוצרת אינטראקציה עם הכותבים, אלא רק צופה בטקסטים שנכתבו בעבר או בהווה. לכן לצורך עריכת מחקר בשיטה זו אין צורך בקבלת אישור של ועדת אתיקה. עם זאת, בעיות אתיות עדיין עולות בשיטת איסוף נתונים זו.

במקרים רבים כותבים בקבוצות דיון מקוונות (פורומים) חולקים מידע פרטי ופרטים אישיים מזהים, אף על פי שהפורום פתוח לציבור רחב. פרסום טקסט שנכתב בבלוג או בפורום בתפוצה רחבה עלול להשפיע על הכותב בדרכים שלא תכנן כשכתב במקור. החוקרת הכורה מידע מתוך פורומים נדרשת להחליט אם תפקידה הוא להגן על המידע המזהה. היא צריכה להיות מודעת להקשר שבו נכתב הטקסט המקורי. במקרה של פורומים מסוימים הכותבים רואים בפורום קבוצת תמיכה מוגנת. החוקרת צריכה לשקול לכבד את כוונותיו המקוריות של הכותב ואת הציפייה שלו לפרטיות. עליה להביא בחשבון את המעמד הייחודי שיש לקהילות מקוונות בקרב קבוצות מסוימות (למשל, קהילת שיתוף ותמיכה לאנשים עם אוטיזם).

כדי להתמודד עם בעיות אתיות אלו ובהתאם להמלצות של חוקרים, בחרתי לפנות אל כותבי הטקסטים, לתת להם הסבר על המחקר ולבקש את רשותם לצטט אותם. חוקרים אחרים טוענים כי החסרונות של בקשת הסכמה מדעת עולים על יתרונותיה.

אלו דילמות אתיות ומתודולוגיות כרוכות בקיום ראיונות עם בני זוג?

ד"ר דנה זרחין

אוניברסיטת תל-אביב

ראיון עומק הנו כלי מחקר מרכזי המשמש חוקרים מדיסציפלינות שונות. לעתים קרובות, במהלך הראיון נוצרת מערכת יחסים אינטימית בין מראיינת ומראויין/ת המבוססת על אמון וקרבה (rapport). עם זאת, ישנם חוקרי משפחה המציעים לראיין בני זוג יחדיו. לראיונות משותפים מעין אלה ישנם יתרונות רבים אך גם חסרונות שיש לקחת בחשבון. מאמר זה מציג נתונים ממחקר במסגרתו נערכו ראיונות עומק עם מטופלים שאובחנו עם דום נשימה בשינה ועם בני/בנות זוגם ובוחרן את הסוגיות האתיות והמתודולוגיות הגלומות ביחסי חוקר-משתתף כאשר הראיונות עם בני הזוג מתבצעים עם שניהם יחד או בנפרד. עבודה זו מציגה את הדילמות הרבות שעלו בשלבי המחקר השונים, כולל גיוס המראיינים, ניהול הראיונות, ניתוח הנתונים והצגתם. המאמר מתייחס הן להשפעת החלטות החוקר על המחקר והן להשפעתן הפוטנציאלית על היחסים בין בני הזוג.

דילמות אתיות במחקר עם נערים מתבגרים או מה קורה שהמקרה עולה על החקר?

רונית קוריאל

מכללת סמינר הקיבוצים

הקרבה בין החוקר לנחקר במחקר האיכותני מחייבת חוסן אתי של החוקר האיכותני, היא גם זו אשר חושפת אותו לדאגות אתיות ייחודיות. השהות הממושכת של החוקר האיכותני באתר הנחקר חושפת את הנחקרים לעינו הבוחנת, מבלי שניתן יהיה להגדיר בברור במה הוא עומד לצפות, או מה הוא עומד לשמוע, גם כאשר המחקר סובב סביב סוגיה מסוימת (דושניק וצבר- בן יהושע, 2001).

הרצאה זו מציגה את אחד ההיבטים המרכזיים, הוא הנושא של דילמות אתיות במחקר עם נערים מתבגרים, אשר עלו במחקר מסוג חקר מקרה, שנערך על תכנית סמ"ל (סיפורים מובילים להצלחה), הפועלת בעשור האחרון בשדה החינוכי.

הזיקה בין סוגיות אתיות למחקר איכותני בכלל וסוגיות אתיות עם בני נוער בפרט, מציבות בפני החוקר דילמות מורכבות במהלך המחקר ואף בסיומו.

בקונטקסט של מתבגרים במערכת החינוך עולה ביתר שאת המתח שבין הפן הנרטיבי המחקרי, המחייב שמירה על סודיות וצנעת הפרט, לבין הפן הטיפולי מוסרי המחייב כל אדם לדווח על מצוקה קשה של מתבגר המעמידה אותו בסכנת חיים.

ראיונות עם בני נוער, בעידן של מציאות דינמית ומורכבת אשר משתנה תכופות, עשויים להתאפיין בתהליכי עיבוד של הסיפור האישי ובתהליך נמשך של חיפוש זהות מועדפת. על כן, בחלק מהראיונות במחקר עלו תכנים המתארים מצוקות אישיות ואף במצבים מסכני חיים, דבר אשר העמיד אותי כחוקרת, בכמה מרחבים אתיים שונים בו בזמן ואף הביא אותי להתמודדות עם הזהויות המרובות שלי כאדם, כאימא, כאשת חינוך וכחוקרת.

דנזין (Denzin, 2001) טוען, כי כחוקרים, אנו שייכים לא רק לקהילה מקצועית אם כי גם לקהילה מוסרית. עשיית ראיונות היא זכות שהוענקה לנו, לא זכות שיש לנו. רגישות מוסרית לדבריו, חייבת לעמוד בבסיס ההתנהגות של החוקר גם בראיונות האישיים שהוא מבצע וגם בתהליך הכתיבה.

מושב 103
שתיקה וקול

יום ב'

8.2.2016

9:45-11:15

בניין 72

כיתה 212

השתיקה הכפולה

נערות בדואיות קורבנות פגיעה מינית

ד"ר נוזהה אלאסד אלהוזייל

המכללה האקדמית ספיר

"עשר שנים שתקתי וגם היא שתקה, היא עברה התעללות מינית קשה מאז היותה ילדה בת שמונה שנים, קרוב משפחתה שמבוגר ממנה בשמונה שנים ניצל אותה מינית, שניהם גדלו והניצול המיני לא נגמר. בגיל 16 פנתה אלי, עובדת סוציאלית בתחילת דרכה שבאה מתוך הקהילה הבדואית ושבה לשרת אותה כעובדת סוציאלית, המפגש הטיפולי בין שתינו לא היה שגרתי, היא התחילה את השיחה בכמה משפטים קצרים ותיארה את החוויה הקשה שעברה כקורבן להתעללות מינית ואז שתקה לאורך כל השיחה, גם אני שתקתי" (נ. עובדת סוציאלית).

ציטוט זה מפיה של עובדת סוציאלית בדואית המטפלת בנערות בנות הקהילה הבדואית אשר השתתפה במחקר איכותני שמטרתו הייתה לבדוק מהי משמעות השתיקה בטיפול בעיניהן של עובדות סוציאליות בנות הקהילה הבדואית. האם זוהי שתיקה שמקשיבה לשתיקה של הנערה, שתיקה תרבותית, כך מצופה מאישה בדואית, לשתוק, שתיקה דתית כפי שמצווה האסלאם, שתיקה טיפולית שמכבדת את שתיקת המטפל וקשובה לצרכיו, שתיקה שמסמלת את חוסר האונים של העובדת הסוציאלית מול סוגיה מורכבת, מסוכנת ונחשבת לטאבו בחברה הבדואית?

ממצאי המחקר נמצא שהקהילה הבדואית, בעיניהן של העובדות הסוציאליות, משתיקה את השיח הציבורי אודות קיומה של התופעה, אינה נותנת לגיטימציה לביטוי הכאב, מעריכה ומצדיעה לשמירת סוד הפגיעה המינית. סוד שהוא בבסיס הטיפול בנפגעות התקיפה המינית, סוד שהן נדרשות לשמור עליו ולחזק זאת גם אצל המטופלות דבר שבא בסתירה עם הגישות הטיפוליות שבידי העובדות הסוציאליות המטפלות בקורבנות אלו.

הפגיעה המינית בקהילה הבדואית קיימת ואי אפשר להתכחש לקיומה אבל אינה זוכה להיות על סדר היום המקומי ואינה פורצת לשיח הציבורי כי הסוד חזק והשתיקה "כוח" המלווה בלגיטימציה של מדיניות "הסתרה" (הסתרה).

בהרצאה אציג את המחקר ואת ממצאיו החדשים.

**גוונים של שתיקה בחוויה הפוסט-טראומטית: עיון איכותני בבחירתם של לוחמים להימנע
משיתוף בחוויותיהם מהקרוב או השבי**

קובי שטיין

אוניברסיטת תל-אביב

שתיקה הינה בבסיסה ההימנעות מהשמעת קול, ובאופן מובחן יותר, ההימנעות מדיבור, שיח, שיתוף, או מתן עדות. ברם, לא כל השתיקות זהות. הצורך בתבחינים איכותניים בין שתיקות נחוץ על מנת לגבש אסטרטגיה להתמודדות איתן. עשויות להיות שתיקות אשר ראוי לשמרן, בבחינת "דברים שהשתיקה יפה להם", בעוד אחרות ראוי להפר אותן ולבקוע את המחסום התקשורתי. צורך זה עולה ביתר שאת במצבים טראומטיים אשר, על פי רבים, דורשים מאתנו אשר לא נכחנו באירוע, להיות עדים, להשמיע את הסיפור ולתת לו הד. במצבים אלו השתיקה עשויה להיות כלי שרת בידי הבידוד, בעוד היכולת לפרוץ אותה עשוי להוביל לחיבור מחודש אל העולם. בהצגה הנוכחית אבקש לבחון מבעים אודות שתיקות בנרטיבים של יוצאי קרבות ופדויי שבי ישראלים, ולהצביע על מניעים מתחלפים לדממה בה בחרו. מתוך כך אפנה לדון באופן ההתייחסות הנדרש אל מול כל אחת משתיקות אלו. אצביע על ההבדל שבין שתיקה המונעת מתפישות ביחס אל יכולתה של השפה לתקשר חוויות טראומטיות, לעומת שתיקה אשר מקורה בחוסר הצורך לדבר. בהמשך לכך, אתייחס אל שתיקה אשר בבסיסה הצורך להגן על השומעים לעומת כזו אשר מונעת מהגנה על העצמי. לבסוף, אגע במעבר בין דיבור לשתיקה כמו גם המעבר משתיקה לדיבור. מתוך כך ארצה להאיר את הצורך בטרמינולוגיה מדויקת יותר אשר תאפשר לשוחח על השתיקות השונות ולהתייחס אליהן באופן מובחן.

מרחבי השתקה והנכחה תחת הקשרים מגדריים בנגב:

תיעוד ההיסטוריה על ידי נשים ערביות בדואיות

ד"ר ספא אבורביעה

מרכז מנדל למנהיגות בנגב ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב

הנשים הערביות הבדואיות, בנות דור 1948, נתפסות כמושתקות בשל מספר גורמים: מצד אחד, הן מודרות מהשיח היסטורי המחקרי- והציבורי, מצד שני הן מוצגות מחקרית תחת קטיגוריות אוריינטליסטיות המבנות דימויים כפסיביות, הסובלות מדיכוי פטריארכלי ואינם נוכחות במרחב הציבורי. מצד שלישי- הן תופסות עצמן כחסרות יכולת ולגיטימציה חברתית לספר היסטוריה כפי שהגברים- בני דורן מבנים את דימוין.

אולם, כפי שמחקריי מלמדים, כניסה למרחבים הפרטיים המופרדים מהגברים מלמדת על תפקידן החברתי המשמעותי כסוכנות היסטוריה אקטיביות, הפועלות מזה שנים בחינוך ילדיהן לזיקה לאדמה באמצעות פרקטיקות מרחביות ואוראליות- כמו ביקורים באדמותיהן העקורות, סיפור אודות העבר, שיום המקומות ההיסטוריים ועוד. מטרתן כפולה- מחד גיסא, לחזק זיקת ילדיהן לזהות של מקום ומאידך גיסא, לבסס התנגדותם של אלו להעברתם למקומות אחרים, בנוסף להתנגדותם להדרתם מההיסטוריה הפורמלית והצגתם כלא שייכים למקום.

הדבר מלמד כי מרחבים פרטיים, המופרדים מהגברים מעצימים את הנשים תחת הקשרים תרבותיים פטריארכליים, וכי העדר נגישותם של חוקרים מערביים למרחבים אלו יש בהם בכדי לתרום לחיזוק דימוין כמושתקות וחסרות קול היסטורי.

מאמר זה יבחן כיצד מרחבים מופרדים הנתפסים כמדכאי נשים ומשתיקים קולותיהן למעשה מעצימים אותן ומאפשרים להן להביע התנגדותם החברתית, ולא תגר הן את המבנה הפטריארכלי התרבותי והן את תהליכי הנישול התודעתיים הממסדיים.

מדריך ההקשבה – קולות שונים של נשים לוחמות

אילת הראל-שלו, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

שיר דפנה-תקוע, המכללה האקדמית אשקלון

מחקרים פמיניסטיים בתחום של יחסים בינלאומיים והפוליטיקה (Feminist IR) החלו לעשות שימוש בעשורים האחרונים במתודולוגיות מגוונות וביקורתיות בעודם חוקרים קונפליקט ומלחמה. מחקר זה פוסע בעקבות מחקרים אלו ומציע יישום מתודולוגיה חדשנית שעשויה לתרום תרומה משמעותית לדיונים עכשוויים במחקר אודות מלחמה ושלום. המחקר הנוכחי מציע יישום של "מדריך ההקשבה" שהגתה קרול גיליגן, וממחיש כיצד מתודולוגיה ייחודית זו מסייעת לחשוף קולות שונים של מרואיינות/נת בעת ניתוח נרטיבי של ראיונות במחקר איכותני. הקונטקסט במחקר הנוכחי הינן חיילות לוחמות ותומכות לחימה בצבא הגנה לישראל ששירתו בשטחים או באזורי הגבול בין ישראל לבין השטחים. מדריך ההקשבה סייע לנו לנתח את הראיונות האישיים שקיימנו עם נשים אלו, כולל חשיפת קולות משותקים. מדריך ההקשבה יכול לסייע לחשוף עמדות שונות של מרואיינות ומרואיינים – החל מעמדות פוליטיות, רגשות לאומיים, דרך אמוציות ומצוקות וכלה בדילמות אתיות. אנו מציעות שמתודולוגיה זו תיושם במחקרים נוספים במדעי המדינה בפרט ובמדע החברה בכלל, על-מנת לסייע לזהות קולות שונים של מרואיינות/ים.

מושב 104

ניתוח נתונים

יו"ר: ד"ר גליה וינברג-קורניק

אוניברסיטת תל-אביב

יום ב'

8.2.2016

9:45-11:15

בניין 72

כיתה 213

ניתוח משני של נתונים קיימים במחקר איכותני

רלי מזרחי

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מחקר העוסק בניתוח משני של נתונים קיימים יכול לשמש לאישרור הממצאים של מחקר קיים, או לעסוק בשאלת מחקר חדשה על סט נתונים קיים. בעוד שניתוח משני של נתונים קיימים נפוץ עד מאוד במחקרים כמותניים, השימוש בניתוח זה אינו נפוץ בזירת המחקר האיכותנית הישראלית ופריצתו בעולם החלה רק במחצית שנות התשעים של המאה הקודמת.

בימים אלו אני עורכת מחקר בנושא "חווית החיים עם כאב כרוני: פרספקטיבה רב תרבותית" אשר מבוסס על ניתוח משני של נתונים קיימים הנאספו לשם מחקר קודם ומביא את הפרספקטיבה הרב תרבותית במחקר הנוכחי. ניתוח נתונים קיימים במחקר איכותני מביא עימו דילמות, אתגרים ויתרונות רבים.

התאמת הנתונים למחקר

הניתוח המשני אשר מבקש לשאול שאלות מחקר חדשות, מעלה את הסוגיה של התאמת הנתונים למחקר החדש ועולה השאלה האם מידע אשר נאסף למטרות של מחקר ראשוני מאפשר שימוש חוזר למטרות של מחקר אחר?

חוסר המצאות החוקר בשטח

דילמה זו מתקיימת כאשר הניתוח לא מתבצע על ידי אותו חוקר. הקשר הישיר של המראיינים עם משתתפי המחקר מוסיף נתונים רבים למחקר אשר נעלמים מעיניו של החוקר המשני והניתוח חייב להתקיים במודעות מתמדת לחוסר זה.

שימוש מירבי בידע ובזמן אותו נתנו לנו משתתפי המחקר

היתרון הבולט במחקר מסוג זה הוא בשימוש מקיף ומכבד של הידע והזמן אשר ניתן לנו על ידי המראיינים ללא הצורך לבקש מהם להחשף, לשתף ולטרוח בשנית בכדי ליצר ידע שהם כבר סיפקו בעבר.

לסיכום, השימוש בניתוח משני של נתונים קיימים מאפשר מיצוי של הידע אשר סיפקו משתתפי המחקר הראשוני, אך מעלה עימו דילמות שעל החוקרים להתמודד עימן. במושב זה אתמודד עם הסוגיות שהעליתי דרך הנסיון שצברתי במחקר הנוכחי.

יישום 'אסוציאציות חופשיות' במחקר איכותני : מטכניקה למתודה

נאוה בן-ארצי שיבר

אוניברסיטת בר אילן

ארבע מאפיינים מבחינים את השימוש בטכניקת האסוציאציות החופשיות בחקר הייצוגים החברתיים (social representations) לעומת השימוש שנעשה בטכניקה זו במסגרת טיפול פסיכואנליטי: מטרת השימוש, תהליך הביצוע, מוקד הפרשנות ותוצאות הפרשנות. טכניקה זו, הנפוצה בחקר ייצוגים חברתיים (לדוגמא: Lo, 2012; da Silva, 2012; Barthes & Jeziorski, 2012; Monaco, 2014; Wagner, (Valencia & Elejabarrieta, 2006; האיכותני, על אף היתרונות הגלומים בה – המשלבים היבטים כמותיים ואיכותניים גם יחד. במישור התיאורטי ההרצאה מציעה המשגה חדשה – הרואה ב'אסוציאציות החופשיות' מתודה גנרית (foundational method) ולא כלי ספציפי, בשל מגוון המופעים של טכניקה זו בספרות המחקר. כמו כן, יוצגו לראשונה, היסודות האפיסטמולוגיים של מתודה זו, והקשרה לגישתו לשפה של אבי הבלשנות המודרנית: פרידן דה סוסיר (Ferdinand de Saussure, 2005). ההמשגה המוצעת ממפה את כלי המחקר השונים ויוצרת בהירות מושגית, נוכח ריבוי המופעים של הטכניקה. מחד, היא משמשת כיסוד מארגן ומאידך, מאפשרת את קיומן השונה של כל אחת מצורות השימוש בכלי. במישור הפרקטי, המשגה זו, תאפשר בחירה מושכלת של השיטות לעיבוד הנתונים. זאת משום, שכיום לא קיים מתווה ברור המציע תואם בין סוג הטכניקה של האסוציאציות החופשיות וסוגי הניתוחים הרלוונטים. בהרצאה יוצגו יתרונות וחסרונות שילוב מתודה זו במחקר איכותני. באופן ספציפי יודגם שימוש באחת הטכניקות השייכות למתודה זו בהקשר לחקר ייצוגים חברתיים של מחוננות בארץ, תוך סקירת תרומותיה הייחודיות למחקר האיכותני בכלל ולמחקר משולב שיטות בפרט.

תהליך ניתוח נתונים איכותניים במחקר דוקטורט

ד"ר חיותה ינון, מכללת אורנים

פרופ' לילי אורלנד-ברק, אוניברסיטת חיפה

עבור רבים, שלב ניתוח הנתונים במחקר האיכותני הינו השלב המאתגר ביותר בתהליך המחקרי. למרות האתגר הרב הנעוץ בניתוח נתונים איכותניים ולמרות כמות הולכת וגדלה של ספרי הדרכה בנושא, מעטים התיאורים המקיפים המתייחסים לתהליך הניתוח. מטרתה של ההרצאה המוצעת היא לתרום להשלמת החסר ולתאר באופן מקיף את תהליך ניתוח הנתונים במחקר דוקטורט שנערך בגישה איכותנית.

מחקר הדוקטורט אפיין את תהליכי קבלת ההחלטות התעסוקתיות של 34 עובדי הוראה בעלי אוריינטציית ייעוד. תהליך ניתוח סיפורי הקריירה שנאספו מעובדי ההוראה (כ-2,100 עמודי מלל!) ארך מספר שנים וניתן לזהות בו שתי תקופות עיקריות: ניתוח הנתונים הראשוני וניתוח הנתונים תוך כדי כתיבה.

ניתוח הנתונים הראשוני כלל שלושה שלבים, שיוסברו ויודגמו בהרחבה בהרצאה: ארגון הנתונים לקראת ניתוח, צמצום הנתונים וחיפוש שיטת ניתוח מתאימה.

ניתוח הנתונים תוך כדי כתיבה החל כשהחלטתי לכתוב את מאפייני אחד הטיפוסים שעלו מהנתונים, בהתאם לעמדתם של חוקרים שונים (שלסקי ואלפרט, 2007; Richardson, 2000), הרואים בכתיבה חלק מתהליך ניתוח הנתונים. במהלך תקופה זו, כתבתי אינספור טיוטות של מאפייני הטיפוס בניסיון להתחקות אחר הציר המרכזי שלו. ניתן לזהות, לאורך הכתיבה, שלושה גלגולים מרכזיים של ציר זה: הציר האידיאולוגי, ציר קהל היעד וציר משמעות העבודה: 'המודל המשולש'. גלגולים אלה יוסברו ויודגמו בהרחבה בהרצאה, תוך הדגשת מערכת היחסים בין מלאכת הכתיבה ובין תהליך ניתוח הנתונים.

המתת עובר בר חיות (Feticide): אינטרטקסטואליות בין אימהות ואבות

ד"ר גליה וינברג-קורניק ופרופ' רונית ליכטנטריט

אוניברסיטת תל-אביב

ההצגה תעסוק בניתוח אינטרטקסטואלי (רב-שיח), של ראיונות שהתבצעו עם אימהות ואבות שחוו המתת עובר לאור גילוי מום בשלב מאוחר של ההיריון (טרימסטר שלישי). ניתוח הממצאים התבצע בשתי רמות: ברמה הראשונה, המגדרית, התבצע ניתוח לאימהות/אבות בנפרד. ברמה השנייה, ההורית, נערך ניתוח אינטרטקסטואלי של כלל הטקסטים אשר התבסס על הפרשנויות מהניתוח המגדרי. התייחסות לשתי רמות הניתוח מאפשרת לתת מקום ייחודי לאימהות ואבות שהשתתפו במחקר ובכך אפשר היכרות מעמיקה עם המשמעויות השונות שעולות בקרב קבוצות אלו. כמו-כן, היא מזמנת ל"דיאלוג הורי" בין אימהות לאבות אשר מסייע, בהעמקת ההבנה אודות משמעות המתת עובר בר חיות עבור ההורים מקבלי ההחלטה בהקשר הייחודי של מדינת ישראל- מטרתו של מחקר זה.

אינטר-טקסטואליות באה לידי ביטוי באמצעות שני צירי התייחסות לטקסט. האחד, מתאר דו-שיח בין החוקר, משתתפי המחקר והקורא או המאזין (Bakhtin, 1981). הציר השני, מקשר בין הטקסט לטקסטים אחרים בכללם: מקורות של ביטויים, מושגים ופרקטיקות חברתיות המצביעות על משמעויות גלויות ונסתרות של התופעה המגולמות בטקסט (Kristeva, 1986). זאת, מתוך מטרה להציג מכלול של משמעויות, לקחים ותובנות המתהווים מתוך היחסים הפנימיים, הניגודים והסתירות, נקודות הקרבה והמרחק בין אימהות ואבות שחוו המתת עובר בר חיות.

בהרצאה נתמקד במספר טכניקות מרכזיות עליהן נשענו בניתוח האינטרטקסטואלי (Boyarin, 1990). רב-השיח שיוצג כולל ארבעה חלקים המציגים את המשמעויות שמייחסים הורים - אימהות ואבות לחווית המתת עובר בר חיות: המנעות מפני הורות הנובעת מ"חיים בעולה", תחושת אשמה הנוגעת להחלטה להפסיק את ההריון, ביטויים שונים של בדידות אותה חווים ההורים לפני תהליך הפסקת ההריון ולאחריו והפנים השונות של קשרים מתמשכים עם המת.

The Phenomenological Method: A review of theory, methodology, and application

Batya S. Rotter and Emily Maynard

Fordham University

One approach to qualitative research has emerged from the multidisciplinary tradition of phenomenology, which has its philosophical and methodological roots in the works of Edmond Husserl in the beginning of the 20th century (Wertz, 2011). The phenomenological method has been employed in the social sciences, such as psychology and sociology, in order to study lived experiences in natural settings; it allows for holistic and contextualized articulations of phenomenon and their constituents with consideration of the experiences of individuals who live through them (Wertz, 2015). This presentation will explore the adaptation of the phenomenological framework to qualitative research practice, based on the methodological approach of Giorgi (2009). Five different stages of phenomenological research practice will be discussed, including (1) open reading of the text, (2) identification of meaning units, (3) psychological reflection on meaning units, (4) development of individual structures of phenomenon, and (5) generalization of structures to identify common structures of phenomenon. Examples of each stage will be presented based on two different research projects, one exploring the phenomenon of military resilience, and the other exploring the phenomenon of receiving a diagnosis of bipolar disorder. In addition to discussing how the method of phenomenology is applied to qualitative data, variations in how each researcher adapted the method to suit the data will be discussed as well.

מושב 105

מחקר במרחב הדיגיטלי

יו"ר: פרופ' נורית גוטמן

אוניברסיטת תל-אביב

יום ב'

8.2.2016

9:45-11:15

בניין 72

כיתה 214

מדיה וזהות: חקר מקרה של שימוש במדיה בקרב בני נוער ערבים-בדואים בנגב

ד"ר עדנאן גירביע, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

פרופ' אסמעיל אבו-סעד, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בחמשת העשורים האחרונים עוברת הקהילה הערבית-בדואית בנגב תמורות מהירות. קהילה זו נמצאת בעיצומו של תהליך מעבר מאורח חיים מסורתי להתיישבות קבע, המשקף את התנגשות הערכים בין התרבות המערבית (האינדיבידואלית והליברלית) לתרבות המסורתית (הקולקטיבית והשמרנית). מצד אחד, הקהילה הערבית-בדואית מתנגדת לתהליכי העיור כיוון שהיא רוצה לשמר את הזהות התרבותית הייחודית שלה. מאידך, הערכים החדשים שמביאה התרבות המערבית אינם מציגים חלופה הולמת עבורה.

מטרתו של מחקר הינה לאפיין את דפוסי השימוש באמצעי תקשורת המונים בקרב בני הנוער הערבים-בדואים בנגב, ולבדוק את הקשר בין דפוסי השימוש במדיה לאופן שבו הם תופשים את זהותם הלאומית והאזרחית.

מחקר חלוצי זה משלב בין השיטה הכמותית לשיטה הפרשנית-איכותנית. במסגרת המחקר הופץ שאלון בקרב 1,402 תלמידים, ונערכו 20 ראיונות עומק עם בני הנוער בגילאים 16-17, במטרה לאפשר הבנה עמוקה, לספק פרשנויות לממצאים הכמותיים, ולשם הרחבת תכנים או השערות שלא טופלו בשאלונים.

באמצעות ניתוח תוכן של הראיונות, ניתן לראות כי בנוסף לאתגרי גיל ההתבגרות, שהינם אתגר הגיל המוכר למתבגרים באופן אוניברסאלי, המתבגרים הבדואים גם ניצבים בפני אתגרים חדשים, שתכליתם הינה הפערים בין התרבות המסורתית לתרבות המערבית.

ככלל הממצאים מעידים על כך שדפוסי השימוש של בני הנוער באמצעי המדיה הינם ייחודיים. דפוסי אלו מאפיינים חברה הנמצאת בתהליכי מעבר מחברה מסורתית לחברה אורבנית. אמצעי התקשורת מסייעים לצעירים לגשר על הפערים הקיימים בין החברה המסורתית לחברה המודרנית.

מבחינה חברתית-תרבותית, דפוסי השימוש במדיה מהווים ביטוי לחופש אישי בתוך הקשר חברתי שמרני במסגרת נורמות החברה הפטריארכלית, ומבחינה פוליטית-לאומית, אמצעי המדיה מאפשרים לבני הנוער להתגבר על יחסי רוב-מיעוט במדינת ישראל, לעקוף את מגבלות המקום והזמן ולהתחבר למרחב דיגיטלי המספק תכנים תרבותיים מגוונים, העונים על צרכיהם הייחודיים.

”הגלישה ההיגודית” – שיטת ניתוח יצירות ברשת האינטרנט

נרמינה עבדולאייב

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

רשת האינטרנט משמשת כ”מערכת אנושית” (Folk System) /”רשת אנושית” (Folk Web) שמעבירה מידע, משתמשת למראה לחברה ולתרבות, ולמאגר פולקלוריסטי רחב. לפולקלור האינטרנטי שפה ומבנה טקסט ייחודי השונה מפולקלור עממי ומפולקלור אורבני.

מאחר ומדובר במרחב חדש למחקר, פולקלוריסטים רבים הציעו מונחים שונים לתופעה (כגון: Computerlore, Digital Folklore, Interlore, Netlore) וגם גישות שונות לחקרה. אחרים הצביעו על חוסר אחידות במתודולוגיה לניתוח יצירות פולקלור ברשת. כמו כן, ברוב המקרים לא נעשית הבחנה ומיון בין יצירות פולקלוריסטיות המתפרסמות באתרים סטטיים לבין אלו המתפרסמים באתרים דינמיים, אך מעל לכל אין כמעט כל התייחסות למקומם ולתגובתם של גולשי/משתתפי הפורום, תוך התייחסות לתוכן היצירה.

במחקרי אציע גישה לחקר תופעה היגודית ברשת האינטרנט שבה מעורבים בדומה לאסכולה ההקשרית: המוען (שיכול להיות בו זמנית גם הנמען), המסר (יצירה המתפרסמת ברשת), הנמען (”שמורגש” בעת פרסום תגובה או ”לייק”) ונסיבות ההיגוד (לכתיבת/פרסום היצירה – קשור לתקופה או לאירוע מסוים).

במטרה לבחון כיצד גולש-מוען-יוצר וגולש-מגיב-נמען מפענחים את היצירה אשתמש בתיאוריה מאת סטיוארט הול ”הצפנה ופענוח” המחולקת לפענוח הגמוני, לפענוח מתדיין ולפענוח אופוזיציוני. אשתמש בתיאוריה זו הן לפענוח יצירה שפורסמה ברשת (אתייחס להצפנתו של המוען) והן לתגובות (לנמען ולתהליך הפענוח שלו) והן לנסיבות ההיגוד. ניתוח מסוג זה יאפשר לבנות שיטת ניתוח חדשה ומקיפה יותר ליצירות פולקלור המתפרסמות באינטרנט.

Using social media websites to recruit participants online: evaluating 'Reddit' as a new, untapped, and effective source

איתמר שץ

אוניברסיטת תל-אביב

Recruiting participants is a necessary step in many studies. With the advent of modern technologies and the spread of digital communication, recruitment is frequently performed online, as online research techniques are becoming commonplace, with analyses showing that results generated through online research are as valid as those generated through traditional pen-and-paper and face-to-face techniques. However, due to the limitations of current recruitment sources, in terms of factors such as low cost-effectiveness and inability to recruit sufficient samples or target specific demographics, researchers are looking for new places where they can successfully recruit participants online. Social media websites are one such venue, and the popular site 'Reddit', which has a daily traffic of millions of users, can serve as a valuable source for recruitment, because its structure enables researchers from all around the world to recruit large samples, and to target specific demographics and special interest groups when desired, all at no cost and via a rapid and simple process. Therefore, the current presentation aims to bring this novel resource to the attention of the research community. It opens with a validation of the use of online research techniques and a discussion of current online recruitment methods, their limitations, and the subsequent need for additional sources. It then considers data from previous studies which recruited through Reddit, in order to provide an overview of the limitations and advantages of using Reddit for recruitment. Finally, it lists guidelines which can improve recruitment and retention rates for researchers using Reddit for recruitment.

”ישראליות דיגיטלית” בקרב מהגרי עבודה זמניים:

המקרה של הקהילה הפיליפינית בפייסבוק

ד”ר דבי בביס וד”ר אורן גולן

אוניברסיטת חיפה

חדירתם ההמונית של אמצעי המדיה הדיגיטליים שינתה באופן דרמטי את חיי היומיום של מהגרי עבודה ואת ערוצי ההבעה שלהם. בשונה ממחקרים הבוחנים כיצד הטכנולוגיה משמשת אמצעי עבורם לשימור הקשר עם ארץ המוצא, המחקר הנוכחי בוחן את גילויי התרבות של המדינה המארחת בשיח המתנהל ברשתות החברתיות. הבנה זו יכולה לשפוך אור על משמעות התרבות המארחת עבור מהגרי עבודה זמניים. באופן ספציפי, המחקר מתחקה אחר פעילותה בפייסבוק של הקהילה הפיליפינית בישראל ובוחן את השאלה כיצד השימוש ברשתות החברתיות באינטרנט מעצב, אם בכלל, את המפגש של הפיליפינים עם התרבות הישראלית.

באיסוף הנתונים שילבנו בין כלי האתנוגרפיה הדיגיטלית והמסורתית. איסוף הנתונים הדיגיטליים נעשה באמצעות חשבון פייסבוק שנפתח לצרכי המחקר בינואר 2013 ובמסגרתו נוצרו 'חברויות' עם למעלה מ- 500 פיליפינים. מתוך תצפיות יומיומיות תועדו מעל 8000 פוסטים, ומתוכם זוהו 700 פוסטים הנוגעים לסוגיות ישראליות. במקביל, נוצרו קשרי פנים-מול-פנים עם האוכלוסייה הנחקרת, אשר כללו ביקורים באירועי הקהילה. הפוסטים שנאספו נותחו, קוטלגו ופורשו תוך הצלבה עם מחקר השדה.

הממצאים מלמדים כי מהגרי העבודה בוחרים לעשות שימוש ביסודות תרבותיים ישראלים במרחב הקיברנטי, הכוללים שימוש במילים עבריות (באותיות לטיניות או עבריות), העלאת פוסטים של ברכות חג ומתן הסברים על חגים ישראלים/יהודיים, העלאת פוסטים ו/או שיתוף כתבות הקשורות לאקטואליה ישראלית והעלאת תמונות של המרחב הישראלי (מקומות ואנשים). גילויים אלו של ”ישראליות” שופכים אור על השימוש ברשתות החברתיות באינטרנט כזירות המעצבות דפוסים של שייכות סימבולית, למרות חוסר השייכות האזרחית. יתרה מכך, המחקר מראה כי השיח ברשת מכונן את גבולותיה של הקהילה הפיליפינית-ישראלית כתפוצה במרחב הפיליפיני הגלובלי. בהתאם, המחקר מלמד כיצד קהילות מהגרי עבודה מעצבות ערוצי זהות, תקשורת וסולידריות ברשתות החברתיות.

מושב 106

מחקר איכותני בחינוך

יו"ר: ד"ר אריאלה גדרון

מכון מופ"ת

יום ב'

8.2.2016

9:45-11:15

בניין 72

כיתה 215

להתבונן מנקודות מבט רבות:

בחינת תופעת המורים המתקשים מנקודות מבט של שותפי המערכת החינוכית

ד"ר אפרת קס, מכללת אחווה

פרופ' אליעזר יריב, המכללה האקדמית גורדון

הצורך במורים איכותיים עומד ביסוד המאמצים הרבים של מערכות חינוך בעולם להכשיר ולטפח מורים טובים. בפרויקט מחקר דו-שנתי שנערך במסגרת פרוייקט עמיתי מחקר בכירים של מכון מופ"ת ובאישור המדען הראשי עסקנו בשאלה הפוכה שממעטים לשאול: מדוע יש מורים שמתקשים בעבודתם לאורך זמן. כדי לבחון את התופעה על מורכבותה ושלמותה בדקנו את נקודות המבט של שותפי מערכת רבים מרמת בוגרי בתי ספר תיכוניים ועד לרמת משרד החינוך. לשם כך ערכנו 82 ראיונות, חלקם עם בעלי תפקידים במעגל הפנימי של המורה המתקשה (מורים עמיתים, מנהלי בתי ספר ו בוגרים ששחררו את ההתנסות שהייתה להם עם מורים כאלה בבית הספר התיכון). בנוסף, בחנו גם שותפים במעגל החיצוני – בעלי תפקידים במערכת החינוך (מפקחים אנשי מטה), ובמוסדות להשכלה גבוהה (נשיאי מכללות להוראה, מדריכות פדגוגיות וסטודנטיות להוראה) וכן מזכירי הסתדרות המורים. כדי לקבל נקודות מבט אותנטיות, הנבדקים התבקשו לתאר בראיון חצי מובנה היבטים כלליים של התופעה וגם לתאר מקרה פרטי של מורה מתקשה אותו הכירו מניסיונם האישי. ניתוח התופעות נערך בניתוח תוכן קטגוריאל ושיפוט מומחים.

בתקציר זה נצביע על כמה תובנות שצמחו מצורת התבוננות כזו: א. דגימה כזו סיפקה מידע תוך-ארגוני שנתן מבט מעמיק על התפקוד של המורים לאורך שלבי הקריירה ובארגונים שונים (מכללה, סטאז', הוראה בבית הספר). ב. הצלבת המקורות השונים סייעה לצמצם תופעות של הטיה וראייה חד-צדדית. ג. התבוננות מרובת-פרשנויות לעדויות המגוונות שקבלנו סייעה לאתר מגמות ותהליכים חברתיים ורגשיים סמויים שלא ניתן היה לקבל באמצעות הסתייעות במקור אחד בלבד או בפרשנות של חוקר יחיד.

עמדות תלמידים ומורים לגבי תופעת ההעתקות בבחינות הבגרות במגזר הערבי בישראל

ד"ר ח'אלדי סלימאן

מכללת אל-קאסמי והמכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

המחקר המוצג בחן את תפיסותיהם של תלמידים ומורים במגזר הערבי בישראל כלפי תופעת ההעתקות בבחינות הבגרות. בפרט נבחנו תפיסות הנחקרים לגבי הבעייתיות של תופעת ההעתקה בבחינות בגרות, היקפה, מניעים לקיומה, הטלת האחריות על גורמים שונים להתמסדותה, השלכותיה ודרכי הטיפול בה, תוך בחינת ההבדלים בתפיסות אלה בין תלמידים למורים ערבים. חשיבות המחקר היא בהבנת הסיבות העומדות מאחורי תופעת ההעתקות השכיחה מאוד בבתי הספר הערביים, על מנת למצוא דרכים להתמודדות עימה.

המחקר נערך בשיטה כמותית-איכותנית משולבת. החלק האיכותני התבסס על קבוצות מיקוד עם 133 מורים מ-25 בתי-ספר, ועם 122 תלמידים בכיתות י"א וי"ב מ-12 בתי ספר במחוזות הצפון, חיפה והמרכז. ניתוח נתונים איכותניים נעשה באמצעות ניתוח תוכן בשיטת ניתוח נושאי במספר שלבים: 1) קידוד פתוח תוך מתן שמות לקטגוריות ראשוניות; 2) ניתוח ממפה שבו נמצאו קשרים בין הקטגוריות הראשוניות; 3) שילוב בין הניתוח התיאורטי מסדר ראשון שבו נוצרו קטיגוריות הניתוח הסופיות, המוסברות באמצעות הספרות, ובין הניתוח התיאורטי מסדר שני שבו שולבו גם הסברים מן הנתונים עצמם.

הממצאים העיקריים מראים שהמורים נוטים להתייחס לתופעת ההעתקות כבעיה מוסרית יותר מאשר התלמידים. שתי הקבוצות ציינו שישנם מניעים שונים להעתקה, כגון הרצון להצליח בלימודים, חרדה מבחינות, לחץ להראות הישגים גבוהים מצד הנהלת בית הספר, ממשדד החינוך ומהורים ועוד'. המורים נוטים להציע דרכי טיפול בהעתקות, כגון הגברה וגיוון דרכי אכיפה ופיקוח; שינוי שיטות הוראה והערכה למתן ציונים, שינויים בצורה וארגון של הבחינות. כמו כן, עלה רעיון האפליה המתקנת כלפי המגזר הערבי מצד משרד החינוך. מומלץ לבצע מחקרים נוספים על מנת לבחון הבדלים בתפיסות כלפי תופעת ההעתקות בין המגזר היהודי למגזר הערבי.

הגלובליזציה וההתפתחות הטכנולוגית בהכשרת מורים:

סיפורה של התנסות ייחודית בתכנית המצוינות

ד"ר עידית טבק, ד"ר יעל קמחי וד"ר לייקי גרוניק

מכללת לוינסקי לחינוך

הגלובליזציה וההתפתחות הטכנולוגית יוצרים שינויים דמוגרפיים, גיאוגרפיים וכלכליים שמשפיעים על תהליכי הלמידה ומערערים את יחסי הכוח המסורתיים בין אקדמיה-שדה, מורה מאמנת-מדריכה פדגוגית, סטודנט-מורה, ותיק-טירון ועוד. על-רקע שינויים אלה פותחה תכנית חדשה לסטודנטים בתכנית המצוינות שייחודיותה: (א) הקשר בית-ספרי המדגיש רציפות ורב-תרבותיות; (ב) התנסות חוצה-תכניות התמחות המדגישה ריבוי והבדלים; (ג) למידה ממוקדת רעיונות גדולים המזמנת תהליכים רשתיים של בניית ידע.

המחקר מתאר תכנית זו ו**מטרותיו** הן לאפשר לשותפים להציג "בקולם" את האופן בו הם חוו את התפתחותם המקצועית במהלך שנה אחת.

שיטת המחקר: איכותנית-פרשנית. **השתתפו**: 11 סטודנטים, שש מורות-מאמנות וארבעה מנהלים (מנהל קריית החינוך, מנהלת התיכון, מנהלת חטיבת הביניים ומנהל בית-הספר היסודי).

הנתונים נאספו באמצעות (א) ראיונות חצי-מובנים; (ב) 11 תלקיטים באמצעות הסטודנטים. תיארו את עבודתם בבית-הספר; (ג) 10 שיחות מתועדות בין החוקרות.

הנתונים נותחו בשיטת ניתוח תוכן שכלל: (א) קריאה הוליסטית של כלל הנתונים על ידי כל חוקרת; (ב) החלטה משותפת על מוקדי ניתוח שעלו מהנתונים: *ריבוי, שונות, דינמיות ותהליכיות*; (ג) שיוך דוגמאות וארגון בתת-כותרות; (ד) יצירת קטגוריות-על; (ה) פרשנות בדיאלקטיקה עם התיאוריה הרלבנטית.

זוהו שלוש קטגוריות-על ורכיביהן: (א) זהות; (ב) סביבה לימודית; (ג) יחסים.

הממצאים מצביעים על מתח בין ההתנסות חוצה-תכניות התמחות לבין ההתנסות ממוקדת גיל והתמחות דיסציפלינארית. עוד מלמדים הממצאים על דינמיות, מורכבות ושונות בהבניית הזהויות, שצומחות מן ההקשר המשתנה, מתבררות באמצעות השיח הרפלקטיבי בין השותפים ומניעות תהליכי למידה.

חשיבות המחקר היא תרומתו לדמוקרטיזציה של היחסים ותיאור תכנית ההכשרה כהקשר ספציפי ומשתנה, שמאגם את הזהויות השונות, מטשטש גבולות בין סוגי ידע, התמחויות, פרטים ותפקידים ומזמן חוויות-למידה רב-ממדיות.

שיבה הביתה - האישי והפוליטי בעקבות קריאה בקפקא

פרופ' אילנה אלקד-להמן, מכללת לוינסקי לחינוך

ד"ר יעל פויס, מכללת אורנים

במחקר זה נחקרו תהליכי תגובה בעל פה ובכתב בעקבות קריאה בסיפור בשפה העברית בשתי קבוצות סטודנטים לתואר שני בשתי מכללות לחינוך, קבוצה של סטודנטים ערבים, וקבוצה מעורבת ובה סטודנטים יהודים וערבים. החוקרות הן מרצות יהודיות במכללות ישראליות-עבריות לחינוך.

המחקר הוא פנומנוגרפיה שאספה נתונים באמצעות הקלטות דיון, כתיבה קבוצתית, כתיבה אישית וראיונות. החומרים נותחו תוך שימוש משולב בגישות מתחום המחקר האיכותני (ליבלד, תובל-משיח, זילבר, 2010); מתחום המחקר הפנומנוגרפי התכוונותי-אקספרסיבי (Anderberg, Svensson, Alvegård, Johansson, 2008) ומתחום הספרות (אלקד-להמן, 2010). כמושא לדיון שימש סיפור קצרצר מאת פרנץ קפקא, "שיבה הביתה".

מטרת המחקר היא ללמוד על תהליכי תגובה לסיפור במישור האישי והקבוצתי, תוך שימוש בשפה העברית בשיח דבור, בכתיבה קבוצתית ובכתיבה אישית.

ממצאי המחקר מלמדים על תהליכים רגשיים, אינטראקטיביים ופרשניים המתרחשים בקבוצות הטרוגניות מרובות תרבויות, ובקבוצות הומוגניות של סטודנטים ערבים. השוואה בין הקבוצות מלמדת על שונות בשימוש בשפה בשיח הדבור, בכתיבה הקבוצתית וגם בכתיבה האישית. קריאת הסיפור זימנה בקבוצה ההטרוגנית שיח קבוצתי (דבור וכתוב) שבו שיתוף בחוויות אישיות והתייחסות פוליטית. בקבוצת הערבים השיח היה משימתי ספרותי בלבד, והתקיים ברובו בשפה הערבית. השיח האישי חשף לעיתים תגובות פוליטיות. בתגובות נמצאו תפיסות רדיקלית של אחרות, אלה אינן נובעות רק משייכות אתנית או דתית, אלא מתפיסות זהות של הפרט כשייך לקבוצה זו או אחרת, מסיבה היסטורית, תרבותית, פוליטית, פיסיוולוגית או מגדרית.

ממצאינו על התגובות לסיפור מלמדים כי הכתיבה מבטאת גילוי וכיסוי: סטודנטים שאינם דוברי עברית ילידיים 'כיסו' על קשיי כתיבה באמצעות הסתמכות על כותבים ילידיים או באמצעות שמירה על פורמליות בכתיבה. כמו כן, נמצא מתח בין גילוי לכיסוי ההתייחסויות הפוליטיות לסיפור.

הממצאים המורכבים שנחשפו במחקר התאפשרו בשל השילוב הייחודי שנעשה בכלי המחקר השונים.

מושב 107

מחקר נרטיבי והבניית זהות

יו"ר: ד"ר רעיה יואלי

בית הספר מנדל למנהיגות חינוכית

יום ב'

8.2.2016

9:45-11:15

בניין 72

כיתה 216

חוויות הקשר הבינאישי כגשר סימבולי בעבודת הזהות של צעירים

בהקשר של מעבר בין תרבותי

תמרה בוזוקאשוילי ופרופ' חנוך פלום

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ההגירה היא תופעה כלל עולמית המציבה אתגרים שונים הן בפני הפרט והן בפני החברה - כפי שאנו עדים לכך לאחרונה במדינות המערב (APA, 2011). מכיוון שזהותו של הפרט מעוגנת בהקשר תרבותי (Bruner, 1991) מצבים של הגירה מאתגרים את העוגן התרבותי המשותף ועלולים להותיר את המהגרים בבלבול וערעור תחושת יציבות העצמי (Erikson, 1968). מטרתו של המחקר הנוכחי היא להתחקות אחר תהליכי הבניית הזהות של מהגרים צעירים מתוך הפרספקטיבה הבין אישית (Josselson, 1992; Flum, 2001a,b; 2015). כלומר, לבחון מה משמעותן של חוויות הקשר הבינאישי בתהליכי הבניית הזהות של צעירים שחוו מעבר בין תרבותי.

30 צעירים בגילאי 24-34 (11 גברים ו-19 נשים) אשר עלו לישראל מאתיופיה ובריה"מ לשעבר במהלך הילדות או ההתבגרות המוקדמת השתתפו במחקר. עם המשתתפים נערכו ראיונות עומק לפי הגישה הנרטיבית-דינאמית (Flum, 1998) תוך בחינה הוליסטית של סיפור חייהם וחוויות הקשר הבינאישי על בסיס מפות מרחב הקשרים (Josselson, 1992). (Relational Space Model) הראיונות כללו גם שימוש בשני כלים השלכתיים: זיכרונות מוקדמים ותמונות דמויות TAT. תהליכי הפרשנות התבססו על עקרונות הגישה ההרמנויטית (Ricoeur, 1981; Josselson, 2004). מתוך הממצאים עולה כי לחוויות הקשר הבינאישיות משמעות התפתחותית מרכזית בחייהם של הצעירים. התיאור של חוויות הקשר מצביע על כך שאיכויות הקשר הבינאישי בהווה (כמו שייכות, אחיזה, תיקוף בקשר עין, הדדיות והזדהות) מקבלות משמעות שקושרת בין פרק הסיפור של לפני המעבר בחייהם לפרק הסיפור של אחרי המעבר ובכך מסייעת לצעירים בהתמודדות עם הצורך להתייחס אל העצמי באופן שייצור חוויה של המשכיות וקוהרנטיות. יחד עם זה, נראה כי איכויות הקשר מקבלות דגשים שהם בעלי שורשים תרבותיים וכי הן כרוכות במתחים שונים הבאים לידי ביטוי בעבודת הזהות של הצעירים. היבטים אלה - המשכיות מצד אחד ומתח ביחס להמשכיות מן הצד השני כפי שבאים לידי ביטוי בעדשת הקשר הבינאישי יידונו בהקשר לאתגרי הזהות בהם עומדים צעירים רבים בעידן הנוכחי (Josselson & Harway, 2012).

דיאלוג פנימי זהותי בגיל הבגרות האמצעית-מאוחרת

ד"ר אסתי ארואס

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

התפתחות הזהות על פי גישות נרטיביות נתפסת כאינטגרציה של חוויות אוטוביוגרפיות לסיפור חיים קוהרנטי, סיפור המשמש ליצירת אחדות והמשכיות לאורך זמן וחוויות (McAdams, 1985, 1997). תפיסה זו מאתגרת על ידי חוקרים מתחומים שונים העוסקים בפרשנות של טקסטים. במחקר נרטיבי שעסק בחוויות בית ספריות של אנשים בגיל הבגרות האמצעית-מאוחרת (בני 50-60) עלו התבטאויות סותרות רבות המעידות לכאורה על חוסר קוהרנטיות תמטית. אלה נקשרו למספר תמות מרכזיות בולטות כמו: סיכום החיים – האם להתמקד בחצי הכוס המלאה או הריקה?; התפייסות מול שימור הכעס והמחאה; פער הדורות- השוואה בין אז והיום, ישן מול חדש; דילמות מוסריות וערכיות- מה חשוב בחיים (לדוגמא, הגשמה עצמית לעומת יחסי אנוש)?

בהרצאה אדגים ביטויים אלה ואתאר כיצד חוסר קוהרנטיות לכאורה מבטא קושי נרטיבי ויכול להתפרש כדיאלוג או משא ומתן פנימי שעורכים אנשים בגיל זה בתהליך של גיבוש זהות תואמת - חיובית, מצליחה, פוריינית ורלבנטית לרוח הזמן העכשווית. לנושא תרומה חשובה במיוחד לחקר הגיל המבוגר, תקופת חיים יחסית זנוחה במחקר, אשר לאור תהליכים דמוגרפיים המעלים את אחוז המבוגרים באוכלוסייה מתחדד הצורך לחקור את מאפייניה ובמיוחד את עולמם הפנימי ותהליכי בנית זהותם של בני גיל זה.

שם הילד ומיתוס ההורה: זהות נרטיבית והממד הנרקסיסטי בבחירת שם הילד הראשון

אליה אקרמן, ד"ר דנה אמיר וד"ר הדס ויסמן

אוניברסיטת חיפה

המחקר חוקר אמפירית את שם הילד/ה הראשון/נה¹ כייצוג שפתי מיתולוגי המבטא ומתכתב עם תמות בזהות הנרטיבית של ההורים המשיימים וביחסיהם עם שמם. 12 הורים (6 זוגות) לילד ראשון, בגיל שנה (3 בנים ו3 בנות), השתתפו בראיונות עומק חצי-מובנים שנערכו בשלב ראשון עם כל הורה בנפרד, ובשלב שני במפגש זוגי. המפגש האישי התמקד במשפחת המקור של ההורים, יחסיהם עם שמם ושם ילדם, ובחירת טקסט ספרותי. המפגש הזוגי התמקד בהיסטוריה הזוגית, חווית ההיריון והלידה ותהליך בחירת שם ילדם.

המחקר הוא איכותני ומבוסס על מתודולוגיה פנומנולוגית-נרטיבית. התופעה הקולקטיבית – בחירת שם הילד הראשון – נחקרה דרך איסוף נתונים נרטיבי, חקירת שיח ודיווחים מילוליים (Josselson & Lieblich, 1995) אודות חוויתם הסובייקטיבית של ההורים המשיימים. הראיונות נערכו ברוח הגישה ההתייחסותית (Josselson, 2013), וניתוחם כלל שילוב בין גישת הסיפור ההוליסטי והגישה הקטגוריאלית, תוך התמקדות בתוכן הנרטיב ולא במאפייניו הצורניים (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber, 1998).

ממצאי הניתוח האיכותני הראו שבחירת שם הילד הוא מעין צופן מיתולוגי של כל אחד מההורים ושל המפגש הייחודי ביניהם. שמות הילדים הדהדו משאלות וקונפליקטים, מודעים ולא מודעים, סביב תמות של שייכות ואינדיבידואליות; תפיסת עצמי אידיאלי; בחירה ושליטה. בנוסף, שם הילד הדהד את יחסיו של ההורה עם שמו. בעוד ששם הילד עורר קונטציה רגשית חיובית, יחסי ההורים עם שמם שלהם התגלו כמורכבים ולעיתים מלווים בתחושת זרות.

הדיון מציע ששם הילד יכול להיתפס כמעשה של self-authorship בו הורים בוחרים לילדיהם שמות שמחד מבססים את הדמיון והקשר בין ההורים לבין ילדם, ומאידך מהדהדים ומגלמים את כמיהותיהם הבלתי ממומשות. מחקר זה בעל השלכות לטיפול במבוגרים וזוגות, ובילדים ונוער, לרבות טיפול משפחתי, דיאדי והדרכות הורים.

¹להלן: הילד הראשון

”מהו כרטיס הביקור שלי?”

סיפורי התפתחות מקצועית והתפתחותם של סיפורים מקצועיים

ד"ר רעיה יואלי

בית ספר מנדל למנהיגות חינוכית

”מה אעשה כשאהיה גדול? אני חייב שינוי, במה אבחר לעסוק? בחרתי במקצוע אך אינני מאושר.” סוגיות אלו הם בליבת מחקר הפעולה בו אני עוסקת. תהליכי שינוי אשר חלו בעשורים האחרונים, בתחום הקריירה, שינויים כלכליים ושינויים טכנולוגיים הם אלו המביאים את הפרט לשאלות קיומיות אודות התפתחות זהותו המקצועית.

תהליך גיבוש הזהות המקצועית הינו תהליך של יצירת סיפור מועדף, אשר לרוב מתחיל בשאלת המשמעות שאליה חותר האדם. זהות מקצועית משתקפת בזהותו של הפרט, ובו בזמן חושפת את ההקשר החברתי ומושפעת מהתמורות המתחוללות בו. (Gergen & Gergen, 1988; Freedman, j & Combs, G, 1996)

בהרצאה זו אבקש להתמקד בממצאי מחקר הפעולה, אשר מושתת על למעלה מ 110 אנשים אשר פנו לתהליך יעוץ נרטיבי בעקבות חווית משבר זהות וחיפוש משמעות חדשה להתפתחותם האישית והמקצועית.

ייחודו ותרומתו החדשנית של מחקר פעולה זה באה לידי ביטוי באור אותו הוא שופך על הגישה הנרטיבית, ככלי לפיתוח זהות מקצועית. במהלך ההרצאה תעשה הדגמה של סיפורים אישיים-מקצועיים, כמו גם חשיפת כלים נרטיבים, המאפשרים בניה של סיפור מקצועי מועדף. (White, M, 2007; White, M & Epston, D, 1990; Gergen, K, 1991) סוגיות של רצון, בחירה, חמצה, משמעות, חלום, הגשמה והישרדות יעמדו במרכז התמות שנחשפו כמסייעות לגיבוש זהות והתפתחות מקצועית.

לאור השינויים החברתיים הרבים, אנו נדרשים כחוקרים לפתח כלים ואסטרטגיות מן הפרקטיקה היישומית אל הידע התיאורטי, ומן המחקר אל השדה היישומי. כל זאת על מנת לתת לפרט ולחברה כלים להתמודדות עם קצב השינויים הנוכחיים והשלכותיהם על התפתחות זהות אישית ומקצועית.

מושב 108

מחקר איכותני לצמצום אי השוויון בבריאות

יו"ר: ד"ר פאולה פדר-בוביס

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

יום ב'

8.2.2016

9:45-11:15

בניין 72

כיתה 217

אי-שוויון בנגישות לשירותי בריאות מנקודת מבטם של עובדים סוציאליים

ד"ר נחמי באום, אוניברסיטת בר אילן

חני שליט, קופת חולים כללית

ישי קום, קופת חולים מאוחדת

מלכה טל, משרד הבריאות

רקע: למדינת ישראל, כמו למדינות רבות באירופה, יש ביטוח בריאות המוגדר על פי חוק והוא מושתת על עקרונות של צדק שוויון ועזרה הדדית. חוק זה שנחקק בשנת 1995 הגדיל אמנם את השוויון בנגישות ובאיכות השירות בין אוכלוסיות, אולם גם כיום קיימים בישראל, כבמדינות אחרות, פערים בנגישות לשירותי בריאות למרות מאמצים רבים המושקעים במערכת הבריאות כדי לתת מענה מותאם למטופלים מתרבויות וממגזרים שונים.

מטרה: ההרצאה המוצעת תציג את החסמים בנגישות לשירותי הבריאות לפי מוצא ומעמד סוציו-אקונומי ואת האופן בו הם באים לביטוי.

שיטה: המחקר התבסס על 60 ראיונות עומק מובנים למחצה עם 45 עובדים סוציאליים שעובדים בבתי חולים ובמרפאות ברחבי הארץ ועם 15 אנשי מפתח בשירות הסוציאלי בקופות החולים ובמשרד הבריאות. המרואיינים בעלי מאפייני רקע אישיים ומקצועיים מגוונים והם עובדים עם אוכלוסיות מגוונות באזורים גיאוגרפיים שונים.

ממצאים: המרואיינים ציינו שמטופלים ממעמד סוציו-אקונומי נמוך ובעיקר בעלי השכלה נמוכה או חולים המשתייכים לאחת מקבוצות אלה: ערבים, בדואים, אתיופים וחרדים מתקשים יותר מאחרים לנצל את מה שיש למערכת הבריאות להציע. עוד ציינו המרואיינים כי בנוסף לקשיים קונקרטיים המקשים על הנגישות של חולים אלה לשירותי הבריאות קיים קושי באינטראקציה בינם לבין הצוות הרפואי. הממצאים חושפים דפוס של הימנעות הדדית כשמטופלים השייכים לקבוצות אלה נמנעים מאינטראקציה עם הצוות הרפואי הנוטה גם הוא להימנע מאינטראקציה עמם.

מסקנות ותרומה: התמונה המתקבלת מראה שאי-שוויון במערכת הבריאות נעוץ במידה רבה בתפיסת הרופאים את החולים כ"אחרים" מהם ובתפיסת דומה של המטופלים את הרופאים. על מנת להמשיך ולהגדיל את הנגישות של חולים לשירותי הבריאות אין די בפיתוח "רגישות תרבותית", חיוני להרחיב את הגישה ולפתח את יכולת הצוות הרפואי לקבל "אחרות" במובניה הרבים שאינה זהה לשונות תרבותית.

נכונות הציבור להתמודד עם תעדוף לפי גיל בטיפולים מצילי חיים - תרומת קבוצת מיקוד

ד"ר ארנה טל, ד"ר ברוך ולן, ירון קונלי, ארנונה זיו וד"ר גיורא קפלן

מכון גרטנר לחקר מדיניות בריאות ואפידמיולוגיה

רקע:

הקצאת משאבים לטיפולים רפואיים נקבעת על-פי השיקול של השגת התועלת המרבית למטופל הספציפי, ומנגד- נשענת על עקרונות צדק ושוויון, ברוח חוק ביטוח בריאות ממלכתי. במדינות שונות, בשל משאבים מוגבלים לבריאות, גיל המטופל מהווה שיקול בהחלטות רפואיות, אולם בישראל הדבר מתקיים בפועל בסוגיות מועטות בלבד (למשל בזכאות להשתלות). מאחר ונושא התיעדוף על-פי גיל מעורר דילמה אתית הנוגעת בערכים חברתיים, יש מקום לבחון את עמדות הציבור בנושא.

שיטה:

שאלת הלגיטימיות של גיל כקריטריון לתעדוף בבריאות נבחנה במסגרת ארבע קבוצות מיקוד של אזרחים מהציבור הרחב. הוצג תרחיש המצריך לתעדף חמישה נרטיבים לגבי זכאות לטיפולי דיאליזה בתנאי מחסור. תמלילי הדיונים אפשרו חשיפה לתוכן גדוש ועשיר שנותח בשיטה איכותנית של כריית תמות. הניתוח התבצע ע"י קבוצת חוקרים מגוונת מתחומי הבריאות, הסוציולוגיה, הסטטיסטיקה, האפידמיולוגיה, האתיקה והתקשורת.

ממצאים:

הניתוח האיכותני של הדיונים מפרספקטיבה אינטרדיסציפלינרית פתח צוהר לתפיסה הישראלית לגבי הטיפולים מצילי החיים והוביל לזיקוק גישות, אמירות ותפיסות עולם בעלות זיקה למשמעויות הערכיות שלהם. כך למשל, זוהה כי השיקול לתיעדוף יתבסס לעיתים על טהרת הערכיות והדגש המוסרי, אך לעומת זאת, התיעדוף עשוי להתבסס גם על שיקולי עלות מול תועלת להם יעניקו המשתתפים פרשנות ומשמעות ערכית.

מסקנות:

הציבור בישראל מוכן ומעוניין להביע את עמדתו בשאלות חברתיות אתיות מורכבות כגון הלגיטימיות של גיל כקריטריון לתעדוף שירותי בריאות. העמקת הדיון בקבוצת המיקוד הניבה תובנות חשובות לגבי התפיסה הערכית של הסוגיה עצמה, כמו גם לגבי אפשרות הרחבת הכלים המחקריים ושילוב שיטות איכותניות וכמותניות, כדי לקבל תמונה ממצה לגבי שיתוף הציבור ועמדותיו, בדילמות שקובעי המדיניות מתקשים להגיע בהן להחלטה מושכלת ומבוססת.

תפקיד בית הספר לרפואה בצמצום פערים בבריאות: ראיונות עומק עם רופאים

זהבה יהב, פרופ' נדב דוידוביץ', ד"ר יעקב אורקין, פרופ' יעקב בכנר וד"ר קרן דופלט

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בעשור האחרון מושמעת ביקורת קשה על ציבור הרופאים על הנטישה של הפגנת החמלה והאמפטיה כלפי המטופל לטובת הטכנולוגיות הרפואיות, מה שמעמיד את תפקידו החברתי של הרופא במרכז השיח הציבורי.

הפקולטות לרפואה עוסקות בפרקטיקה החינוכית של הרופא לעתיד, וההנחה היא כי חינוך רפואי, המושתת על עקרונות הרפואה החברתית, יכול לתרום ל"יצירת" רופאים בעלי אחריותיות חברתית גבוהה.

מטרת המחקר הייתה לבחון את עמדותיהם של רופאים באשר לתפקידו החברתי של בית הספר לרפואה. המחקר שואף להאיר את מקומה של המוכוונות החברתית כיעד חינוכי בקוריקולום של בתי"ס לרפואה, כיצד חווה אותה הסטודנט כמרכיב בתהליך הסוציאליזציה המקצועית, והאם זכורות לו מטלות החובה המעשיות והתיאורטיות הקשורות למוכוונות חברתית.

באמצעות ראיונות עומק מובנים למחצה ועל בסיס עקרונות תיאוריה מעוגנת בשדה נבדקו עמדותיהם של 30 רופאים בוגרי בתי הספר לרפואה בארץ, כולל דיקנים מכהנים ודיקנים לשעבר, רופאים מומחים, מרכזי חינוך רפואי, וסטודנטים בשנה שישית בלימודי הרפואה. הראיונות נותחו בשיטת "ניתוח תוכן" על ידי חיפוש הנושאים המרכזיים בהתאם למטרת המחקר, תוך השוואה בין הנושאים המרכזיים שעלו בכל הראיונות בניתוח רוחבי.

בניתוח התוכן צפו ונתגבשו ארבע תמות מרכזיות, מתוכן תתמקד ההרצאה בשתיים הנוגעות לשאלת המחקר: הראשונה, מיתוג בית הספר לרפואה, חזונו ויעדיו החינוכיים. והשנייה, מקומו של הטיוטור כמודל חינוכי.

מסקנות: רוב המרואיינים מייחסים חשיבות רבה לנדבך הרפואה החברתית במסגרת לימודי הרפואה, והיו אף שסברו שיש להרחיב נדבך זה ע"ח לימודי היסוד. המרואיינים הסכימו כי רופא אמנם זקוק למיומנויות טכניות כדי להעניק טיפול מיטבי, אך לא פחות מכך הוא זקוק למעלות אנושיות. לצורך פיתוח מעלות אלה יש לדאוג לטיוטורים שיהוו מודלים לחיקוי עבור הרופאים לעתיד.

”אי אפשר להסתיר את השמש בידיים”: תרומת המחקר האיכותני לחשיפת תופעות מושתקות

המקרה של חוויות גזענות ואפליה כלפי אנשי מקצועות בריאות ערבים

פרופ' יעל קשת, המכללה האקדמית גליל מערבי

ד"ר אריאלה פופר-גבעון, המכללה האקדמית ע"ש דוד ילין

מחקר איכותני אינדוקטיבי מאפשר לנושאים לא ידועים או לא מדוברים לעלות מתוך השדה, לצוף מלמטה למעלה, להיחשף מהפרט אל הכלל. כך קרה במחקרנו על אנשי מקצוע ערבים במערכת הבריאות בישראל. בטריולוגיה של מחקרים במתודולוגיה מעורבת, במסגרתם מיפינו את מספרם של רופאים/ות, אחיות/ים ורוקחות/ים ערביות/ים המועסקים בארגוני בריאות שבדומיננטיות יהודית, התמקדנו מלכתחילה בשאלה מה מניע משכילים ערבים בישראל לפנות ללמוד ולעסוק במקצועות אלו. ברם, בראיונות צצו ועלו חוויות בוטות של גזענות ואפליה. תחום הטיפול בבריאות בכלל, ותחום הרפואה בפרט, מאופיין באתיקה של עזרה לאדם החולה באשר הוא חולה, ללא הבדלי מעמד, דת, גזע ומין. סביבת העבודה בארגוני בריאות פתוחה אפוא בפני משכילים ערבים יותר מאשר סביבות עבודה רבות אחרות בישראל. בנוסף, בחברות רב תרבותיות, העסקת צוותי בריאות מקבוצות אתניות מגוונות, נמצאה תורמת לצמצום פערים בבריאות. בעקבות כך, ננקטות יוזמות לגייס אנשי צוות מקבוצות מיעוט, שבדרך כלל סובלות מתת ייצוגיות במקצועות הבריאות. ברם, בעוד שביטויי גזענות כנגד פונים בני קבוצות מיעוט נחקרו בהרחבה, גילויי גזענות ואפליה כנגד אנשי צוותים רפואיים בני קבוצות מיעוט זכו לרוב לתשומת לב מעטה במחקר הבינלאומי ולמעשה הושתקו. בהרצאה זו נדגיש את התאמתו של המחקר האיכותני להעלאת נושאים מושתקים ומוסווים. בהרצאה נפרט כיצד מחקר איכותני, החושף ביטויי גזענות ואפליה שחווים מרואיינים תורם להבנת התופעה המושתקת של גזענות בזירה של ארגוני הבריאות. ניתוח של הרמות השונות והמקורות השונים של ביטויי הגזענות ושל דרכי ההתמודדות עמן יכול לסייע לארגוני הבריאות לזהות את ביטויי הגזענות והאפליה ולפתח מנגנונים ואסטרטגיות ברמות שונות כדי לצמצמם.

מושב 109

אמנות והוראת האמנות

יו"ר: ד"ר סמואל שוורץ

המכללה האקדמית לחברה ואמנויות

יום ב'

8.2.2016

9:45-11:15

בניין 72

כיתה 218

מיתוס, זיכרון, נוף ומעוף ביצירת המחול והבד של נועה אשכול

עפרה בכר

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

הרצאה זו תעסוק במתודולוגיה של מחקר שנערך לשם קבלת תואר ד"ר באוניברסיטת בן-גוריון, בהנחיית פרופ' חביבה פדיה ונמצא בשלבי הכתיבה האחרונים.

מחקרי עוסק ביצירה האמנותית של נועה אשכול², אמנית מהפכנית בינתחומית. יצירתה של אשכול מתפרשת על פני שלושה מרחבים שונים: כתב לתנועה, כוריאוגרפיה לריקודים והטלאת שאריות בדים – לשטיחים. מרחבי היצירה של אשכול, הכתב, הריקוד והשטיח, אינם נפרדים זה מזה אלא מנהלים ביניהם יחסים מורכבים המזינים ומשפיעים זה על זה. את היחסים האלה ואת אופיים מנסה מחקרי זה לחשוף ולנתח ביחס להגותה התיאורטית של היוצרת. בעבודתי אני חוקרת את הטקסט הריקודי, ואת השטיח כטקסט, ומעמידה את שני אלה בזיקה לכתב התנועה וזאת באופן היוצר זיקה הדוקה בין שלוש הפעילויות ומתוך חשיפת היחס בין הטקסט והטקסטורה כהנחת יסוד פואטית העומדת בבסיס יצירתה של אשכול.

עבודת מחקר זו הינה עבודה בין-תחומית ובין-טקסטואלית במהותה. בין שדות השיח השונים - דף הכתיבה, החלל התנועתי והבד, מתהווה שיח בין-טקסטואלי היוצר טריטוריה חדשה, שאותה מחקר זה רוצה לבחון. מעצם הרחבת הקריאה האינטרטקסטואלית מתאפשרת התבוננות מעצימה בטקסט ובטקסטורה. שדות שיח אלה נבחנים ביחס למקורות תרבותיים: מיתוסים מוקדמים, תפיסות מקראיות, מוטיבים אוניברסליים יהודיים וישראליים, ביחס לשאלות של מקום פיזי ומקום אידיאולוגי (מקום כזיכרון והבניית מקום), ובזיקה לתיאוריות חברתיות, מגדריות, ואסתטיות.

אני רוצה להסב את הדיון אל היצירה הכוריאוגרפית (המחול) והפלסטית (השטיח) כמרקם יצירתי אחד שיש לדון בו בכלים פילוסופיים-פואטיים ומתוך הרחבת הדיון לבירור קונטקסט היסטורי ותרבותי. השיח מתהווה באמצעות התבוננות אסתטית-פילוסופית במכלול יצירותיה כולם כתופעה פואטית.

ללא ספק מדובר באחת התופעות הישראליות ביותר, מנקודת מבט תרבותית ואמנותית, מאחר ששיטה זו נולדה בארץ והולידה ביטוי תנועתי-מחולי ייחודי למקום. בעבודה זו אני עושה תצפית משתתפת מעצם היותי חלק מן הקבוצה הרוקדת מזה שלושים וחמש שנים את ריקודי נועה אשכול. לקיחתי חלק בתהליכים אלה ממקמת אותי בו זמנית כצופה וכחוקרת, ובמונחים של גירץ "האני-העד".

² נועה אשכול (פרופ' לכתב-תנועה), בתם של מרים מהרש"ק ולוי אשכול (ראש הממשלה השלישי של מדינת ישראל), נולדה בשנת 1923 בקבוץ דגניה ב' ונפטרה באוקטובר 2007.

הבעת רגש באמצעות הפקה גראפית, הפקה מוזיקלית ונרטיב אישי

הדס ארזי

מכללת לוינסקי לחינוך

חוקרים העוסקים בקשר שבין היבטים חזותיים ומוזיקליים שותפים לדעה כי קיים קשר אמיץ בין השניים, הן ברמה הלקסיקלית-שפתית (Marks, 1974, Arnheim, 1974) והן ברמה הקוגניטיבית (לדוגמא: אלקושי, 2000, 2006). המחקר מתמקד בשאלה: באילו דרכים מביעים סטודנטים למוזיקה רגשות בתהליך cross-modality הכולל: ביטויים גרפיים, נרטיב ואלתור מוזיקלי. המשתתפים: חמישה סטודנטים בשנה א' בתכנית החינוך המוזיקלי לתואר B.Ed, ומרצה הקבוצה. המשתתפים התבקשו להביע רגש נבחר באופן גרפי ומוזיקלי ולשוחח על תהליך השרשרת בשיחה חופשית ובראיון אישי שחשף נרטיבים אישיים. זהו מחקר איכותני (לדוגמא, צבר בן יהושע, 1997) שכלל איסוף ביטויים חזותיים וניתוחם בשיטת MSC, (אלקושי, 2000, 2006), ניתוח הנתונים המוזיקליים בשיטת SMRG (La Rue, 1970) וניתוח מוזיקלי בהיבט הרגשי בשיטת ז'סלין (Juslin, 2001a), (Juslin and Laukka, 2003), (Juslin and Lindström, 2003). בנוסף נערך ניתוח מהלך שיעור וניתוח שאלון איכותני קצר. תהליך השרשרת יצר דיאלוג פנימי וביטויים רפלקטיביים שהתבססו על סיפורי חיים שונים ומגוונים. מן המחקר עלו שלוש תמות עיקריות: (1) הבעות של רגש חיובי, רגש שלילי, ורגש מורכב; (2) סיפורים אישיים והשקפות עולם (3) תובנות ונקודות מפנה בחיים. הליך המחקר ומסקנותיו עשויות להוות כלי חינוכי עבור מורים למוזיקה וכלי ביטוי יצירתי. רוב המשתתפים הביעו רצון לאמץ את פעילות השרשרת (ביטוי מילולי-גראפי-אלתורי) ככלי עבודה בהמשך דרכם כמורים ומחנכים לעתיד. תהליך השרשרת עשוי לשמש כלי משמעותי להבעת רגש וככלי לימודי/טיפולי יצירתי. המלצה זו עולה בקנה אחד עם מחקרים שמראים כי מומלץ לעודד הבעות רגש דרך הפקות שונות, כגון משחקים, שיחות ויצירה (בנזימן, 1986). זאת ועוד, בדומה לביטויי רגש מטפוריים מילוליים (Lakoff & Johnson 1999) הפקות גראפיות הן כלי נוסף להבעות רגש דרך מטאפורות.

ניתוח איכותני של מודלים מנטליים

שרון הרדוף-יפה

מכללת לוינסקי לחינוך

בעידן שבו כל אדם משתמש באופן יומיומי במגוון של מערכות טכנולוגיות מורכבות (טלפונים חכמים, רשת האינטרנט, מחשבים) עולה השאלה מהם יחסי הגומלין בין אדם לטכנולוגיה, וכיצד אנשים תופשים מערכות אלו ואת יחסייהם עמן. אחת הדרכים לבחון שאלות אלו היא באמצעות ניתוח מודלים מנטליים. מודלים מנטליים הם ייצוגים קוגניטיביים שבני אדם מחזיקים לגבי מערכות שונות. באמצעות ייצוגים אלו האדם יכול לצפות כיצד פועל העולם וכיצד להפעיל אותו. מחקרים של ניתוח מודלים מנטליים בוחנים את הדרך שבה אנשים מבינים תחום ידע מסוים או מערכת מסוימת (Gentner & Stevens, 1983). בשנים האחרונות נעשו מחקרים שבדקו כיצד חקר של מודלים מנטליים יכול להסביר תפיסות, ידע ומיומנויות של שימוש במערכות מידע לדוגמה רשת האינטרנט (Zang, 2008; Dinet & Kitajima, 2011).

מטרת המחקר הנוכחי הינה לבחון תפיסות של סטודנטים את מרחבי המידע האישיים שלהם. מרחב מידע אישי, הוא אוסף פריטי המידע הדיגיטלי שאדם שומר ומארגן (Bruce, 2005), ובמחקר קודם מצאנו כי סטודנטים מייחסים חשיבות למרחב המידע האישי שלהם וכי לניהול מרחבי מידע אישיים משמעויות קוגניטיביות רגשיות ופונקציונליות בתהליכי הלמידה (הרדוף-יפה, 2012).

קיימות שיטות שונות ליצור תיעוד של מודל מנטלי, ביניהם דיבור בקול רם, כתיבה או ציור/שרטוט. במתודולוגיה של ציור, האדם מצייר או משרטט את המערכת כפי שהוא תופס אותה, דבר המאפשר הצצה לתמונה הקיימת בראשו על המבנה ועל דרך הפעולה של אותה מערכת. הסטודנטים במחקר התבקשו לצייר את מרחב המידע האישי שלהם. בהרצאה אציג כיצד נותח המודל ואעלה את שתי השאלות המתודולוגיות המרכזיות שהעסיקו אותי במהלך ניתוח הנתונים: מהם המרכיבים הוויזואליים והטקסטואליים שניתן לנתח במודלים המנטליים? ואילו מתודות ייחודיות מתאימות לניתוח של ציורים שמתארים מודלים מנטליים?

בהרצאה אציג ציורים מתוך המחקר ואציע דרך לניתוחם באמצעות ניתוח המבנה, המטפורות וייצוג הקשרים בין פריטי המידע ורכיבי המערכת. לבסוף אציע שש תמות המתארות את המודלים המנטליים שנמצאו בהתייחס למרחבי ידע אישיים (מבנית/היררכית, אורגנית, טכנית, תהליכית, פונקציונלית והוליסטית).

מודל מתודולוגי אינטגרטיבי לבחינת תיווך ידע בפעילות ההדרכה:

שילוב תיאוריית הפעילות החברתית וניתוח שיח ביקורתי

איילת בכר ופרופ' לילי אורלנד-ברק

אוניברסיטת חיפה

בהתבסס על פרספקטיבה סוציו-תרבותית ללמידה פרופסיונאלית, אנו מציעות מסגרת אינטגרטיבית של שיטות מחקר איכותניות לחקר המורכבות האינהרנטית בפעילות של מדריכי שדה. באופן פרטיקולארי, נרצה להציג מודל מתודולוגי לבחינת האופן שבו התפתחויות היסטוריות רחבות בדיסציפלינה המקצועית מעצבות את התיווך של ידע פרופסיונאלי, דרך מבני השפה שבהם משתמשים מדריכים (Becher & Orland-Barak, 2015). המודל המוצע משלב בין שתי מסגרות קונספטואליות להכוונת תהליכי איסוף וניתוח הנתונים: תיאוריית הפעילות החברתית (Social Activity Theory) (Engeström, 1994; Vygotsky, 1978) וניתוח שיח ביקורתי (critical discourse analysis) (Gee, 1999).

בהסתמך על מחקר שקיימנו, בתחום הדרכת פרחי הוראה באמנויות (בכר, 2011), ההצגה תדון באופי הדיסקורסיבי של המפגש בין תוכן דיסציפלינארי ועיסוק פדגוגי, בפעילות ההדרכה, כפי שזה צומח מעוגנים היסטוריים רחבים יותר של העיסוק. ההצגה תפרוש ותדגים את המודל המתודולוגי על כל שלביו, תוך כדי דיון באתגרים וברווחים המתודולוגיים שקיימים באימוץ שתי המסגרות הקונספטואליות בשלבים שונים באיסוף הנתונים, פרשנות הניתוח וייצוג הממצאים.

הצגת המודל המתודולוגי תאיר על האופן שבו שיח מקומי של פעילות ההדרכה מעוצב על ידי סדרה חבויה של דיסקורסים חברתיים רחבים יותר, המעוגנים בהקשר היסטורי. המודל המחקרי הייחודי לא רק חושף דיסקורסים אלו, אלא גם מלמד על האופן שבו הם מגולמים בתוך הפעילות של מדריכים ומתווכים, דרך השפה בה הם משתמשים. בנוסף, היישום האמפירי של המודל מגלה קשרים מרתקים בין דיבור ועשייה של המדריכים לבין התפתחויות היסטוריות בתחום התוכן שבו הם פועלים. בכך, מהווה המחקר עדות מחקרית ליסודות הקונספטואליים של התפיסה הסוציו-תרבותית ובמיוחד לקשר שבין ידע, שפה, הקשר חברתי והיסטוריה (Bruner, 1990; Wertsch, 1991).

מושב 110

למידה "אחרת"

יו"ר: פרופ' ויקטור פרידמן

המכללה האקדמית עמק יזרעאל

יום ב'

8.2.2016

9:45-11:15

בניין 72

כיתה 221

למידה מתקדימים בהקשר חינוכי ככלי לחשיפת מטרות הישג

ד"ר חוה גרינספלד, מכללת ירושלים ומכון מופ"ת

אפרת נבו, מכללת ירושלים

בהקשר חינוכי נודעת חשיבות להישגי הלומדים. מקובל להבחין בין שני סוגים של מטרות הישג אשר מנחים לומדים העוסקים במשימה אקדמית (Pekrun, Elliot, & Maier, 2006): מטרות מומחיות (mastery goals) ומטרות ביצוע (performance goals).

מחקר איכותני זה נועד לחשוף את מטרות ההישג של סטודנטיות בהקשר של קורס במכללה לחינוך באמצעות מעקב אחר תהליך הלמידה שלהן ממאגר דוגמאות. למידה מדוגמאות (CBR, Case Based Reasoning) המכונה גם בשם "למידה מתקדימים" היא תחום מחקר במדעי המחשב העוסק במתודות שונות של למידה מהתנסויות קודמות (cases), לצורך פתרון בעיה חדשה. עם השנים פותחו גם בהקשר חינוכי סביבות למידה המבוססות על למידה מתקדימים (Kolodner, 2003).

המחקר הנוכחי התחקה אחרי תהליכי למידה מתקדימים, במסגרת קורס "תהליכי למידה", במכללה לחינוך ובו השתתפו 70 סטודנטיות, ממגוון מקצועות החינוך. כלי המחקר היו אתר הקורס שהכיל סביבת למידה הכוללת היבטים תיאורטיים ומאגר דוגמאות שיצרו סטודנטיות משנים קודמות, ששולב באתר הקורס; תצפיות ו-4 שאלונים. במהלך הקורס התבקשו הסטודנטיות לסכם טקסט אקדמי אודות תיאורית למידה ולהציגו באופן מילולי או גרפי אשר ישקף את הבנתן אותו: בתחילה היה עליהן להכין גרסה ראשונית ולאחר מכן לשכלל אותה על בסיס עיון במאגר הדוגמאות. ניתוח התוכן והניתוח הלשוני של הנתונים חשפו פסיפס רגשות כלפי למידה מתקדימים, שנמצאו כמייצגים שישה טיפוסים התנהגות של משתמשים במאגר דוגמאות. נמצא כי התהליכים שגרמו לסטודנטים להתנהג בצורה מסוימת בסביבת הדוגמאות היו קשורים לסוג מטרות ההישג שהנחו את הסטודנטיות בביצוע המטלות. כך אפשרה הלמידה במרחב הדיגיטלי לחשוף עמדות ומטרות בתהליכים של הבניית ידע. מחקרנו מציב את מאגר הדוגמאות, שייצג חברים וירטואליים שהשתתפו בקורס בשנים קודמות, ככלי איכותני המאפשר חשיפת מטרות הישג בתהליכי למידה. כמו כן למחקרנו השלכות יישומיות על עיצוב סביבות למידה, וכן השלכות הנוגעות לתהליכים המתרחשים בעידן של פריצת גבולות הקבוצה ובעידן בו הטכנולוגיה מאפשרת דיאלוגים בעולמות מקבילים.

בירור המושג של פדגוגיה חדשה בסביבת הוראה למידה מתוקשבת

על ידי קבוצת מחקר הטרוגנית משתתפת

ד"ר אלונה פורקוש, דרורית רם וד"ר יעל קשתן, מכללת לוינסקי לחינוך

חסי רן, תיכון ע"ש אלתרמן

שכלול ההוראה והלמידה מעסיק זה מכבר תיאורטיקנים ואנשי מעשה בחינוך (Stigler & Hiebert, 2009). ידוע כי הוראה ולמידה בסביבה טכנולוגית מתאפיינת במרכיבים שמעמיקים את הלמידה (Forkosh-Baruch, 2008 & Nachmias, Mioduser).

ההיצג יתאר הליך מחקר ייחודי שהתקיים בשותפות בין מכללה אקדמית לחינוך ובין בית ספר על-יסודי המצוי בקשרי עמיתות עמה, ומטרתו בירור המושג פדגוגיה חדשה מנקודת מבטם של המשתתפים במחקר. במסגרת ההליך, גובשה קבוצת מחקר הטרוגנית של 14 משתתפים, מרצים וחוקרים ממכללה אקדמית, חברי הנהלה ומורים מבית ספר על-יסודי, סטודנטים הלומדים במכללה אשר מתנסים בהוראה באותו בית ספר ותלמידים בכיתה ט'. בית הספר הוא ייחודי בכך שהוא עתיר טכנולוגיה (paperless school). הליך המחקר כלל חמישה מפגשים כאשר בכל מפגש אחד מהמשתתפים הציג דוגמה שהכין מראש של פעילות או שיעור שמשקף לתפיסתו פדגוגיה חדשה. לאחר סימולציה והתנסות של המשתתפים בשיעור או בפעילות נערך דיון בין המשתתפים במחקר אודות המאפיינים של הפדגוגיה החדשה שבאו לידי ביטוי בדוגמה או בשיעור שבו התנסו באותו מפגש. כל מה שנעשה ונאמר במפגשים תועד ותוכתב ומהווה קורפוס לניתוח במחקר. גיבוש מתווה המחקר נעשה באמצעות שילוב בין גישות מחקר איכותניות המתייחסות למספר פרדיגמות ולמספר דרכים לאיסוף הנתונים (Creswell, 2013). קבוצת מחקר מצומצמת הכוללת ארבעה חוקרים מבין המשתתפים נפגשה לאחר חמש פגישות המחקר לשם ניתוח הנתונים. הנתונים נותחו באמצעות ניתוח תוכן ישיר של התמלילים מפגישות המחקר (Shieh & Shannon, 2005). ייחודו של המחקר בכך שבירור הסוגיה הנחקרת נעשה מנקודות מבט של חוקרים שאינם שותפים טבעיים למחקר משותף - חברי הנהלת מוסד אקדמי, חברי הנהלת מוסד חינוכי, מרצים, מורים, סטודנטים ותלמידים בכיתה ט'.

חוויה מוטיבציונית-רגשית בקרב פרחי הוראה בסביבת למידה-הוראה משתנה :

השוואה בין תרבויות בתהליכי הטמעה של מתודת "למידה מבוססת פרויקט"

ד"ר חיה קפלן וד"ר ורד רפאלי

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

מערכת החינוך עוברת בתקופתנו שינויים בניסיון להתאים עצמה למאה ה-21, וביניהם יצירת סביבה המאפשרת למידה אוטונומית. לשינויים אלה השלכות על הכשרת המורים, שרבים מהם גדלו בסביבות הוראה מסורתיות. בעקבות כך, מתעוררות שאלות הנוגעות להתאמת שיטות המקדמות אוטונומיה בחברות קולקטיביסטיות, דוגמת החברה הבדואית. המחקר מתמקד בשיטה אחת של פדגוגיה עדכנית – למידה מבוססת-פרויקט (להלן, PBL) ובחן תהליכים ותוצרים מוטיבציוניים-רגשיים של שיטה זו בקרב פרחי-הוראה, תוך התבססות על תיאורית ההכוונה העצמית (Deci & Ryan, 2000). המחקר משלב את הפרדיגמות האיכותנית (סוגה פנומנולוגית) והכמותית.

שאלנו מה מאפיין את החוויה המוטיבציונית-רגשית במסגרת PBL, תוך השוואה בין שיטה זו למסורתית ובין סטודנטים יהודים לבדואים. השתתפו בראיון עומק חצי-מובנה 23 פרחי-הוראה (10 יהודים, 13 בדואים). כמו כן, 341 פרחי-הוראה (178 יהודים, 168 בדואים), שמילאו שאלון כמותי. נערך שימוש בניתוח משוואות מבניות (מחקר כמותי) ובניתוח תמטי, בתהליך שנע בין דדוקציה לאינדוקציה (מחקר איכותני).

בראיונות נמצא כי בהשוואה לקורסים מסורתיים מרבית קורסי ה-PBL שתוארו אופיינו במוטיבציה-אוטונומית (ופחות במוטיבציה-כפויה), בתחושות מסוגלות ושייכות, ביותר רגשות חיוביים ושביעות רצון ובחוויה של תמיכה בצרכים הפסיכולוגיים. הסטודנטים תפסו את קורסי ה-PBL כתורמים להכוונה עצמית, עצמאות, רלבנטיות ותחושת חופש, נצרכים בזיכרון ומעודדים למידה משמעותית ואת הקורסים הרגילים כמשעממים, יוצרים פסיביות ומעודדים שינון. גם הממצאים הכמותיים הראו כי שיטת ה-PBL בהשוואה למסורתית הייתה קשורה לתמיכה במסוגלות ובאוטונומיה. תמיכה באוטונומיה בתורה נמצאה קשורה חיובית לרגשות חיוביים, לשביעות רצון, לזרימה, להשקעה בקורס, לאקספלורציה ולמוטיבציה אוטונומית. תמיכה במסוגלות נמצאה קשורה בתורה להפחתת רגשות שליליים וליותר זרימה ומוטיבציה אוטונומית. תוצאות אלה התבטאו מעבר לקבוצות התרבותיות. גם המחקר האיכותני העלה כי החוויה המוטיבציונית-רגשית של הסטודנטים משני המגזרים היא לרוב דומה.

ממצאי המחקר מצביעים על יתרון ללמידה באמצעות מתודה המעודדת למידה מערבת ופעילה. ניכרים תהליכים מוטיבציוניים-רגשיים חיוביים, למרות הקשיים שהסטודנטים חוו. המחקר האיכותני הדגים את החשיבות הרבה של התקרבות למשתתפים החווים תהליך שינוי והיכרות מקרוב עם חוויה זו. לממצאים השלכות על הכשרת פרחי הוראה בתקופתנו ועל תהליכי ההטמעה של מתודות המעודדות תמיכה באוטונומיה בתרבויות שונות.

"בין אוטופיה למציאות"

חקר מקרה של ייחודיות בית-ספרית מבוססת תורת האילוצים (TOC)

ד"ר שושי רייטר, המכללה האקדמית בית-ברל

ד"ר מירי גולדרט, אוניברסיטת בר אילן

מגמות חברתיות הקוראות לתת מענה לכל פרט, ניכרות ב'תכנית הארצית לאזורי בחירה מבוקרת'. התכנית מציעה גיבוש ייחודיות בית-ספרית ובחירת הורים את בית-הספר של ילדיהם. ההרצאה שלהלן מבוססת על חקר מקרה (Hammel, 1992; Stake, 2000; Yin, 2003) של ייחודיות בית-ספרית שכותרתה 'חשיבה ותקשורת לפי תורת האילוצים' (TOC – Theory Of Constraints).

גיבוש הייחודיות מתואר כמהלך המיטיב עם הבית-הספר (משרד החינוך, 2015), יחד עם זאת רווח השיח על קשיים מהותיים וארגוניים המלווים את השינוי (זילברשטיין, עמנואל וצבר-בן יהושע, 1995; חן, 2006). בהסתמך על המתודולוגיה האיכותנית-הפנומנולוגית (Holstein & Gubrium, 1994; Schwandt, 1994), מתמקד מחקרנו בבירור התפיסות והפרשנויות שמייחסות 23 מורות בבית-ספר יסודי לייחודיות, כפי שהן חוות זאת באופן אישי ומקצועי.

בבירור המשמעויות הללו נעזרנו במודל ארבעת ממדי השינוי (Goldratt-Ashlag, 2010). במודל שני ממדים המתייחסים לתועלות שבשינוי: (א) הישגים וערך חדש לפרט ולארגון, (ב) התרחקות מגורמי סיכון במצב הקיים. מנגד, במודל שני ממדים המתייחסים להתנגדות לשינוי (א) הצורך לוותר על יתרונות במצב הקיים, (ב) הקשיים והפגיעה האישית והאירגונית הכרוכים בשינוי. ניתוח הפרשנויות של המורות בעזרת ארבעת ממדי השינוי חשף כי כל אחד מהממדים כולל שלושה היבטים מרכזיים: היבט רגשי, היבט התקשורת הבינאישית והיבט ההישגים הלימודיים. ניתוח המטאפורות שבחרו המורות כדי לתאר את תחושותיהן חשף אף הוא התכנסות לשלושת ההיבטים הנ"ל. יש לציין כי מניתוח המטאפורות עולה תפיסה כללית חיובית ביחס לשינוי. קרי, הערך המושג בתהליך הייחודיות גבר על החששות ממנו.

בירור התפיסות וניתוחן בעזרת מודל ארבעת ממדי השינוי עשוי להרחיב את הידע התיאורטי לגבי השלכות הייחודיות על הפרט ועל הארגון. המשגת משמעויות אלו עשויה לסייע בגיוס שותפים נוספים לתכנון וליישום מיטבי של ייחודיות בית-ספרית.

מושב 111

**פשוט לגעת בשמים: ניתוח שיח המשלב שפה פיגורטיבית
נקודת מבט רב תחומית על ספרה של פרופ' עירית קופפרברג**

יו"ר: פרופ' זהר לבנת

אוניברסיטת בר אילן

מגיבה: פרופ' עירית קופפרברג

מכללת לוינסקי לחינוך

יום ב'

8.2.2016

15:00-16:30

בניין 72

כיתה 209

האתנוגרפיה של התקשורת

פרופ' תמר כתריאל

אוניברסיטת חיפה

האתנוגרפיה של תקשורת צמחה כתת-תחום של אנתרופולוגיה לשונית, שמתמקד בתופעות של שימוש בלשון (ובסימנים אחרים) כפעולה חברתית שמשרתת את מטרות הדוברים/ות ומעוגנת בהקשר חברתי-תרבותי מסוים. במסגרת מחקרית זו, הדגש מושם על הפעולה הלשונית כמשקפת הסדרים חברתיים ומרקם תרבותי משותף מצד אחד וכמשתתפת בהבנייתם מחדש מאידך. ניתן למקם פעולות לשוניות על מנעד שבין קיבוע לשוני (שנותן ביטוי ל"מובן מאליו" שעומד ביסודה של כל תרבות) לבין אלתור לשוני (שנותן ביטוי ליצירתיות של הדוברים בהקשר חברתי נתון). מחקרים רבים מוקדשים לסוגיות של מיסוד, השגרה וריטואליזציה של הלשון כדרך להבין את פעולתה וכוחה של השפה בחיי היומיום. בהקשר של דיבור פיגורטיבי, ספרם הידוע של לייקוף וגיונסון עוסק במטפורות שמבנות ומתחזקות תפיסות תרבותיות בסיסיות. לצד המחקר האנתרופולוגי-לשוני הפורה בטקסים לשוניים, שמאפשר דיון בתבניות עומק של התרבות כמעריך של משמעויות נתונות, חקר הדיבור הפיגורטיבי מהווה זירה חשובה לדיון אלטרנטיבי בממשק בין שפה לתרבות. בגישה זו, תרבות – במובן הרחב של נורמות, הסדרים ומשמעויות שמשותפים לקבוצה חברתית – היא תוצר דינמי של הדמיון האנושי כפי שהוא מתממש במשא ומתן בין הדוברים בהקשרים קונקרטיים. גישה זו פותחת פתח להבנת המנגנונים התקשורתיים שעומדים ביסוד יצירת הבנה הדדית, הסדרים חברתיים ומשמעויות משותפות, דהיינו ביסוד התרבות כיצרה אנושית. בדברי ארחיב על תרומתן של שתי גישות אלו בתחום האתנוגרפיה של תקשורת להבנתה של פעילות פיגורטיבית בלשון.

שמות עצם כלליים מעריכים ותפקודם בטקסט

פרופ' סילביה אדלר

אוניברסיטת בר אילן

ההרצאה תעסוק בחקר שיח איכותני, בשיח של "מצוקה ובעיות", בשפה פיגורטיבית במובן הרחב של התחום, באמצעי הערכה לשוניים, ואף בשאלות מבנה לשוני מארגן שיח, קישוריות ולכידות. היא תטפל בשאלת הקישוריות והלכידות המושגת על ידי שם עצם כללי (general noun) מעריך (evaluative), החושף את עמדתו או יחסו (attitude) של המשתמש בו כלפי העובדה או האירוע המסוקרים. ליתר דיוק, יוצג מחקר העוסק ב- attitudinal general nouns – שמות עצם כלליים מעריכים – השייכים לתת-הקבוצה "טרגדיה" שכוללת בתוכה שמות כגון *טרגדיה*, *אסון*, *קטסטרופה*, *דרמה* (בהמשך ל- Adler 2012-2014).

על פי Schmid (2000), שמות העצם הכלליים של תת-הקטגוריה "טרגדיה" מעניקים פרספקטיבה למצבורי מידע משתנים בטקסט. בדומה ליתר שמות העצם הכלליים, ומעצם יציבותם הקונצפטואלית, הם אחראים ליצירת קונצפט זמני למידע רחב בתהליך שהוא מכנה encapsulation. שמות אלה גם מארגנים את הטקסט ומאפשרים את התפתחותו הרציף. אם כן, תפקידם משולש: קוגניטיבי, סמנטי וטקסטואלי.

הקורפוס מורכב ברובו מהעיתונות הכתובה המקוונת. בהרצאה אעלה מספר שאלות מחקריות שענייניו אותי עד כה ושרלוונטיות למושב סביב תכני ספרה של פרופ' קופפרברג, למשל האם משמעותם של שמות העצם הכלליים בטקסט הנחקר תואמת את המשמעות המילונית הבסיסית שלהם, או שמא נוצר פער בין המשמעות הטקסטואלית והמשמעות המילונית הבסיסית לשם המשגת אירוע מורכב, והמשגה נוספת – ערכית – על טבעו של זה? במילים אחרות, האם השימוש במילים אלה הינו פיגורטיבי?

לשון פיגורטיבית וניתוח רטורי

פרופ' זהר לבנת

אוניברסיטת בר אילן

היחס בין לשון פיגורטיבית לרטוריקה ולניתוח רטורי מתואר, למן העת עתיקה העתיקה ועד ימינו, תוך שילוב בין היבטים רגשיים ואסתטיים ובין היבטים קוגניטיביים. ללשון הפיגורטיבית ערך אסתטי, "קישוטי", ובשל היא עשויה לפעול על הרגש. אולם פיגורה רטורית עשויה להיחשב ככלי רציונלי ארגומנטטיבי, אם היא גורמת לשינוי בפרספקטיבה אצל הנמען, כלומר משפיעה על הסכמתו לטיעון כלשהו (פרלמן ואולברכטס-טיטקה, 1969). ההרצאה תדון בניתוח רטורי של מטאפורות ובשאלה מה ניתוח כזה יכול להשיג.

- בניתוח נאומים על פי התפיסה הקלאסית הבוחנת את **מבנה הנאום**, את סדר חלקיו ואת היחס ביניהם, החוקר יתעניין באופן שבו המטאפורה משולבת בנאום ואת מיקומה. על פי אריסטו (תשס"ב), המטאפורה בנאומים ייצוגיים (המכוונים לקבלת החלטות) מופיעה לעתים תכופות בסוף הנאום, במקום שבו מבקש הנואם לפנות אל הפאנתוס רגע לפני קבלת ההחלטה אצל הנמענים.

- בניתוח **הרטוריקה האישית והסגנון** של נואם אפשר לתאר כיצד המטאפורות שבהן הוא משתמש משקפות את עמדותיו ואת אופיו.

- **ניתוח ביקורתי** של מטאפורות נשען התיאוריה של המטפורה המושגית, היינו המטאפורה כמבנה תשתית קוגניטיבי שבכוחו למסגר עבור הקהל אירועים ותופעות ולהבנות מציאות. ניתוח ביקורתי מראה כיצד עשוי השימוש במטאפורה לעורר לפעולה או להצדיק פעולה.

הדוגמות שאביא בהרצאתי הן מתחום המשפט, ונשענות על ההנחה שפסק דין הוא טקסט שכנועי שתכליתו להצדיק את עמדתו של השופט. הדוגמות יציגו את ההבדל בין מטאפורה קונבנציונלית לחדשה, ובין מטאפורה אוניברסלית למטאפורה תלוית-תרבות.

מושב 112

לאכול, להתפלפל, לכתוב:

מודל לקבוצת למידה אלטרנטיבית במרחב האקדמי ומחוצה לו

יו"ר: אגט קראוס

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מגיבה: פרופ' תמר זילבר

האוניברסיטה העברית

יום ב'

8.2.2016

15:00-16:30

בניין 72

כיתה 210

Top down \ Bottom up : מרחבי פעולה אקדמיים ועצמאיים בתהליך כתיבת דוקטורט

מיכל אסא-ענבר, האוניברסיטה העברית

ד"ר נטע ארנון-שושני, האוניברסיטה הפתוחה ומכללת סמינר הקיבוצים

הגר חגי'ג-ברגר, האוניברסיטה העברית

ד"ר יוספה טביב-כליף, המכללה האקדמית ע"ש דוד ילין

תשע חוקרות צעירות יוצאות לדרך החתחתים האקדמית של כתיבת דוקטורט. זוהי דרך מקצועית אשר במידה רבה מעודדת אינדיבידואליות, תחרותיות והתמחות, ולעיתים קרובות מייצרת תחושות של ניכור, בדידות ותלישות.

בתוך המרחב האקדמי-מקצועי הזה, על אתגריו וקשייו, גיבשנו קבוצת עמיתות עצמאית. בשונה מקבוצות אחרות של חוקרים וחוקרות צעירים המתנהלות בחסות ממוסדת (top down) (לדוגמא: תכניות הצטיינות ממומנות, חברותות, תכניות מלגות, סמינרי מחקר וכיוצא באלה) - קבוצתנו התגבשה מלמטה (bottom up) וללא כוח מבני מארגן. באופן זה, אנו מבקשות לראות בה מסגרת המבטאת רצונות, צרכים ואינטרסים של השחקניות עצמן. ניתן לראות קבוצה זו כמעין "מרחב אקדמי מקביל", בו חוקי המשחק הנוקשים הופכים גמישים, מכילים ומאפשרים יותר.

בהרצאה זו אנחנו מבקשות להתבונן בתהליך הלימודי והמקצועי שהתרחש בתוך הקבוצה, במרחב הפעולה שהתעצב בה, בפרספקטיבה של 6 שנות מחקר, קריירה וחברות. בשונה מתכניות ממוסדות שמופעלות מלמעלה, כגון "חברותא" (באוניברסיטה העברית), סמינר מחקר או תכניות מלגות ייעודיות, קבוצת העמיתות התגבשה מ"למטה". ניתן לחשוב כי בשל כך זוהי אינה קבוצה אקדמית "טהורה", אך למעשה מאפייניה האקדמיים "המסורתיים" באים לידי ביטוי לצד אופנים אלטרנטיביים.

מבשלים ביחד דוקטורט: אוכל, זהות וקהילתיות בקבוצת המחקר

ד"ר חן משגב, אוניברסיטת תל-אביב

אורית הירש, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

אוכל, הכנתו והעיסוק בו אינם רק פרקטיקות המכוונות להזנת הגוף הפיסי, אלא גם פעילויות אשר מייצרות גוף חברתי משותף ומפתחות את המחשבה. הרצאתנו תעסוק בהיבט פחות שגרתו ו"אקדמי" בהקשר לפעילותה של קבוצת המחקר העומדת לדיון וניתוח במושג זה – ההיבט של גוף, אוכל, אכילה ושיח כאלמנטים המקדמים תחושת שייכות קבוצתית, תוך שימור הזהות האישית, ובסופו של דבר גם מסייעים לתהליך הלמידה והתמיכה האקדמי המשותף של הקבוצה. קבוצתנו פיתחה במהלך שנות פעילותה נהג של פגישות סדירות המתחילות בזמן ממושך המוקדש לסידור השולחן, אכילה, החלפת מתכונים ודיון על אוכל. למעשה, הדיון על האוכל והאכילה מתחיל עוד טרם המפגש עצמו בחילופי ההודעות והמיילים בין חברות הקבוצה. כך, אוכל הפך במהלך הזמן לאלמנט משמעותי ודומיננטי במפגשי הקבוצה, לא פחות מהתוכן האקדמי, ושיח הידע גלש לעיתים קרובות לדיונים על אוכל.

הרצאתנו תתבסס על המחקר הביקורתי במדעי החברה אשר עוסק באוכל כמבנה תרבותי, ובאכילה כתופעה חברתית-תרבותית. בהרצאה נבקש לפתח את התפקיד של אוכל ושל השיח סביב אוכל וסביב "הגוף האוכל" של החוקרת, במטרה להבין כיצד ניתן לקדם מחקר, תמיכה חברתית בתהליך המחקר והפצה הדדית של ידע בין עמיתים באמצעות אוכל. בהסתמך על רשמים מהשתתפות בפעילות הקבוצתית לאורך זמן, וניתוח טקסטים משותפים ברשת החברתית, נראה כיצד נוכחותו הגופנית של אקט האכילה והטקסים הסובבים אותו במפגשי הקבוצה סייעו למקם בזמן ובמרחב את המפגש החברתי והאינטלקטואלי, ולקדם תחושת שייכות, שיתוף וסולידריות אקדמיים גם יחד.

בין הזמנים: השימוש ברשתות חברתיות, כאמצעי לתיווך בין תפיסות זמן שונות

אגט קראוס, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ד"ר יוספה טביב-כליף, המכללה האקדמית ע"ש דוד ילין

אורית ברשטלינג, אוניברסיטת חיפה

כתלמידות ותלמידי דוקטורט אנו נדרשים להתכנס לסד הזמן האקדמי המאופיין במומחיות, ליניאריות וסטנדרטיות. מסגרת הזמן לסיום הכתיבה נקבעת מראש; תוצרים אקדמיים נלווים לכתיבה כמו פרסום מאמרים, הצגה בכנסים, ייזום של פעילויות אקדמיות והשתתפות בהן הופכים לחשובים לא פחות ומתבצעים באותה מסגרת זמן. במקביל, אנו מתקיימים גם בתוך זמן כתיבת הדוקטורט, המאופיין בחוסר רציפות, בספיראליות ותהליכיות ואשר נחלק בין הכתיבה לבין מחויבויות אחרות בחיים (פרנסה, זוגיות, משפחה). בהרצאה זו אנו מציעות לראות את קבוצת העמיתות כמודל שמצליח לתווך "בין הזמנים" הללו.

כפי שנראה, אחת הדרכים המרכזיות שאפשרו זאת, הוא השימוש ברשתות חברתיות (וואטסאפ, מיילים ופייסבוק), שהחל כספונטני והתמסד בהמשך. השימוש ברשתות החברתיות הצליח ליצור תקשורת רציפה שאינה תלויה רק במפגשים החד חודשיים הפורמליים. תקשורת רציפה זו מסייעת לתהליך המקצועי של חברות הקבוצה בכמה רבדים: ברובד המקצועי (למשל, התייעצות הנוגעת להגשת תקציר לכנס שמועד הגשתו מייד, התלבטות לגבי ניתוח ממצאים של פרק שנמצא בעיצומו של תהליך הכתיבה); לתמיכה רגשית (אירועים משמחים, קשיים בתהליך ההנחיה, תמיכה ברגעי משבר וכד'); להתבוננות בתהליך היומיומי של הכתיבה ומעורבות בו (מתן הערות, עזרה בניסוח, סיוע באופני פנייה למרואיינים וכד') ולפתרון של קונפליקטים ומתחים שמתפתחים תוך כדי עבודה בקבוצה.

מושב 113

מחקר לשיפור פדגוגיה והוראה

יו"ר: ד"ר לאה שגריר

מכללת לוינסקי לחינוך

יום ב'

8.2.2016

15:00-16:30

בניין 72

כיתה 212

"חינוך יהודי": ניתוח גישות ואיתור "מוקדי מפגש" המאפיינים את הגדרותיו של התחום

ויישומו בחינוך הממלכתי בישראל

ד"ר אורית מורג

אוניברסיטת תל-אביב

סוגיית "החינוך היהודי" נמנית עם הנושאים שאינם יורדים מ"סדר היום" של החברה הישראלית. בשנים האחרונות אנו עדים להתעניינות גוברת בלימודי היהדות בקרב הציבור החילוני תופעה זו מעוררת שיח ודיון מחודש אודות הנושא, אך אין היא מעידה על נחת מן – האפקטיביות של יישומו או הסכמה על אודותיו.

הרצאתי תתמקד בהצגת עבודת הדוקטורט שלי שעניינה המרכזי הוא בירור הגדרתו ותוכנו של המושג "חינוך יהודי" בעיניהם של המעורבים בו; אנשי רוח, הורים לתלמידי תיכון, מפקחים במשרד החינוך ומשתתפי ועדות הנוגעות בתחום. שתי מטרות מרכזיות היו במחקר: האחת, בירור תוכנו של המושג חינוך יהודי במטרה להתחקות אחר מוקדי הגדרה משותפים והשנייה, היא בהדגמת דיון מעשי והצגת "מפגש" קוריקולרי בין גורמים המעורבים בחינוך היהודי.

המחקר התבסס על התיאוריה של שוואב (1983, Schwab, 1978) הרואה בחינוך תחום פעולה החותר לפתרונות ישימים, ועל מתווה הניתוח שפיתח פוקס (Fox, 1985) המדגים כיצד ניתן "לתרגם" רעיון תיאורטי למעשי בתחום החינוך. במחקר נותחו בדרך העיונית כתביהם של חמישה מלומדים, ראינו 19 הורים לתלמידי תיכון וגם נושאי תפקידים במערכת החינוך המעורבים בנושא.

ממצאי המחקר אותרו גישות מרכזיות הנוגעות בהגדרתו ובתוכנו של המושג "חינוך יהודי" המציגות שלושה צירים מרכזיים: תחום "תוכן היהודי", תחום דרכי ההוראה (האמצעים) והשלישי מציב, ברום שיקוליו, את הלכי הרוח השוררים בחברה המשתקפים באקלים החברתי-תרבותי שבו נתון החינוך היהודי. תרומתו הבולטת של המחקר באה לידי ביטוי באיתורן של שש "נקודות מפגש" שמויני לשני היבטים: ההיבט הפדגוגי וההיבט הסוציולוגי-פסיכולוגי המלמד על מורכבותו של הנושא ועל היבטיו השונים "הנגררים" לשיח החינוך היהודי בשל התנייתם התרבותית.

ההרצאה תתמקד בהצגת מורכבות ההקשרים התרבותיים של שיח החינוך היהודי בקרב הציבור החילוני במדינת ישראל.

הוראה בעשור השני של המאה ה-21 – ניתוח פרשני של שיעורים בכיתות תיכון

ד"ר אורי קצין

מכללת סמינר הקיבוצים

סוגיית ניתוח שיעורים מהווה אתגר מחקרי בהתייחס לנקודות מבט אפשריות לניתוח ולשאלת התקפות והמהימנות של הממצאים. בהרצאה שלפנינו תוצג מתודולוגיה של מחקר הערכה שנעשה בגישה האיכותנית פרשנית שמתאימה לתיאור סיטואציות רב ממדיות כדוגמת שיעורים ותהליכי הוראה ולמידה בכיתה ולבחינת תפיסות וחוויות שאינן ניתנות לאיתור רק על ידי בידוד משתנים. במחקר נבדקו דרכי הוראה בכיתות בית ספר על יסודי, של 18 מורים בוגרי תכנית מצטיינים אוניברסיטאית, להכשרת מורים. תמלילי 18 שיעורים שימשו כמסד הנתונים בנוסף לראיונות חצי מובנים וממוקדים שהתקיימו עם כל אחד מהמורים לאחר שצפינו בשיעוריהם.

דברי המורים בראיונות אודות ההערכה העצמית שלהם את שיעוריהם ותיעוד כל התצפיות, קודדו בתוכנת "נרלייזר" לעיבוד נתונים נרטיביים, המאפשרת שקיפות ובקרה של תהליך הניתוח. הקידוד נערך בשיטה פרשנית של ניתוח שיח ולפי קטגוריות תמטיות שתאמו את שאלות המחקר וכן קטגוריות שנבעו מתוך הנתונים שנאספו.

באשר לשאלת התקפות והמהימנות של ניתוח שיעורים חשוב לציין כי מהימנות מחקרית פירושה האפשרות לחזור על פעולות המחקר ולהגיע לאותן תוצאות. בהערכה במתודולוגיה איכותנית כמו ההערכה שלפנינו, ובמיוחד כאשר מדובר בתצפיות בשיעורים בכיתות בית הספר, לא ניתן לשחזר את הסיטואציות הנחקרות. גם אם נצפה באותו מורה מלמד בכיתות שונות או שנצפה באותה כיתה עם מורים שונים, התמונה שתיראה לא תהיה זהה ולכן לא ניתן לטעון למהימנות אלא למתן אמון (dependability). לפיכך, אמון בהערכה נוצר כתוצאה משקיפות שבה נוקטים החוקרים שמתארים את האופן בו הם ניהלו את תהליך איסוף הנתונים והניתוח ואת שיקולי הדעת שלהם.

"בהתחלה הייתי עם הראש בקיר... אבל מהר מאד הבנתי שאני צריכה להתגמש" - תרומת כלים ודרכי ניתוח במחקר האיכותני לזיהוי תחושת קוהרנטיות במצבי הוראה (תקומ"ה) והבנתה

ד"ר דגנית הופנברטל וד"ר עינת ברכה

מכללת לוינסקי לחינוך

השינויים החברתיים-תרבותיים, כלכליים וטכנולוגיים שחלים בשנים האחרונות דורשים מהמורה לתכנן מבנה לימודי גמיש. מציאות זו משפיעה גם על הסטודנטים להוראה הנדרשים בנוסף לזאת להתמודדות אקדמית, רגשית, התנהגותית, ומקצועית במהלך לימודיהם ובתהליך ההוראה. הסטודנטים נבדלים בתחושותיהם בהתייחס ליכולתם להתמודד במצבי לחץ אלה. תחושת קוהרנטיות במצבי הוראה (תקומ"ה) הכוללת שלושה מרכיבים - מובנות, ניהוליות ומשמעותיות, מהווה משאב פנימי היכול להסביר הבדלים אלה. שאלון הבדק את תקומ"ה בקרב סטודנטים להוראה (ברכה והופנברטל, 2011) מצא כי תקומ"ה הינה משאב התמודדות במצבי לחץ בהוראה. כדי להבין באופן מעמיק ונרחב את תקומ"ה ערכנו מחקר איכותני בקרב 47 סטודנטים להוראה בשנים א, ג, ד במכללה במרכז הארץ.

ההרצאה תעסוק בשיקולי הדעת שליוו את בחירת שני כלי המחקר ושני האופנים בניתוח התוכן:

כלי המחקר -

1. יומנים רפלקטיביים המתארים באופן מפורט ומתכלל היבטים שונים של התבוננות בתהליך ההוראה שנכתבו ע"י הסטודנטים בשנים א ו-ג.
2. ראיונות חצי מובנים שהחלו בשאלה רחבה שתוכננה מראש: "תארי הרגשתך עד כה בהתייחס למצבי הוראה שונים"; ונמשכו בשאלות ממקדות שהתייחסו לשלשת מרכיבי תקומ"ה ולדברי המתמחים: "עד כמה הנך מרגישה כי את מבינה איך להתמודד בתוך הכיתה?". הראיונות הועברו לסטודנטים המתמחים בשנה ד.

ניתוח התוכן -

היומנים הרפלקטיביים נותחו בניתוח מונחה נתונים ואילו ניתוח הראיונות החצי מובנים היה מונחה תיאוריה.

איסוף הנתונים בשני כלים איכותניים וניתוחם משתי נקודות מבט הרחיבו את המידע על תקומ"ה. הם אפשרו לחוקרות לזהות היבטים שונים של התחושה הקיימת בקרב סטודנטים להוראה ולהבינה כמשאב המסביר את ההבדלים בתחושותיהם. תוצאות המחקר חיזקו את העדות לקיומה של תקומ"ה ולהבנתה על שלושת מרכיביה בקרב הסטודנטים להוראה.

עבודה עם סטודנטים - תפיסות פרופסיונליות של מכשירי מורים

ד"ר לאה שגריר

מכללת לוינסקי לחינוך

תפיסות פרופסיונליות מגובשות מכוונות את העשייה המקצועית ומשפיעות על ההתנהלות היום יומית של אנשי האקדמיה. מטרת המחקר המוצג היא לזהות באילו תפיסות פרופסיונליות אוחזים מכשירי מורים באשר לעבודתם מול הסטודנטים - לעמוד על טיבן של תפיסות אלו ולהבחין ביניהן.

לצורך המחקר נעשה שימוש בכלי מחקר איכותניים: שאלון מקוון וראיונות אישיים חצי מובנים. השאלון כלל בחלקו שאלות סגורות ובחלקו שאלות פתוחות ונשלח ל- 258 מכשירי מורים חברי סגל במכללת לוינסקי לחינוך. בסך הכול מילאו את השאלון 86 אנשים. ראיונות אישיים התקיימו עם מדגם שכלל חברי סגל בעלי וותק בהכשרת מורים של ארבע שנים ומעלה, המשמשים כמרצים בתכניות השונות, וחלקם משמשים או היו בעבר בעלי תפקידים כמו ראשי תכניות וראשי חוגים.

ממצאי המחקר מלמדים כי הנבדקים נבדלו זה מזה במניעים, בגישות, ובתפיסות עולמם, וזוהו שלוש תפיסות פרופסיונליות: זו הרואה את תפקידם של מכשירי המורים כמי שמסייעים ועוזרים לסטודנטים להצליח בלימודים, זו הרואה את תפקידם כמתווכים עבור הסטודנטים בין התיאוריות לבין פרקטיקת ההוראה. ניתוח קטגוריאלי רב ממדי של הקונספציות הללו מלמד כיצד כל תפיסה באה לידי ביטוי בקריטריונים הבאים: אופן התנהלות העבודה עם הסטודנטים; מהותן של הדרכים הפורמאליות והבלתי פורמאליות בעבודה עימם; התוצאות אותן שואפים מכשירי המורים להשיג בעקבות שיתופי הפעולה; ומהותם של שיתופי פעולה הנחשבים מוצלחים.

השונות הברורה בין התפיסות, וההשפעה של תפיסות אלו על דרך עבודתם של הנבדקים, מעוררות שאלות כמו לדוגמה: האם ניתן או רצוי לכוון מכשירי מורים לגיבוש תפיסות 'רצויות' ו'עדיפות'? האם רצוי שמכשירי המורים ינקטו במספר תפיסות על מנת שניתן יהיה להתאימן לאופי העבודה עם כל סטודנט וסטודנט?.

מושב 114

הריאיון המחקרי כמפגש - סוגיות מתודולוגיות ואתיות
בראינות

יו"ר: ד"ר שרון חלבה-עמיר

אוניברסיטת חיפה, אוניברסיטת תל-אביב, המכללה האקדמית בית ברל

יום ב'

8.2.2016

15:00-16:30

בניין 72

כיתה 213

"את ישראלית ואני איש לא ידוע":

אתגרים מתודולוגיים במחקר על מגדר ומיניות בקרב גברים אריתריאים בישראל

ליאור בירגר

אוניברסיטת תל-אביב

הגירתם של אנשים מתרבויות שונות בין ארצות השפיעה על תחום המחקר כולו ועל המחקר האיכותני בפרט, שכן הוא נדרש להתאים עצמו מבחינה תרבותית ושפתית לאוכלוסיות אותן הוא מבקש לחקור. בישראל, נערכו בעשור האחרון מחקרים בודדים אודות מבקשי המקלט האפריקאים, אשר מרביתם מאריתריאה. במחקרים אלה לא הייתה התייחסות ייחודית אל הגברים האריתריאים, המהווים כ-80 אחוז מקרב אוכלוסייה זו. בהרצאה זו אבקש להתייחס לאתגרים מתודולוגיים עמם התמודדתי כחלק ממחקר איכותני-נטורליסטי שערכתי עם גברים אלה. במחקר, באמצעות ראיונות עומק חצי-מובנים עם 12 גברים, ביקשתי לבחון מהן תפיסותיהם לגבי תפקידי מגדר, נישואים ומיניות, על רקע ההגירה.

הכניסה לשדה המחקר ואיסוף הנתונים, על רקע השוני ביני ובין המרואיינים, הציבה אתגרים מתודולוגיים רבים. היותי אישה, לבנה וישראלית, המראיינת גברים שחורים וחסרי מעמד בישראל, הוסיפה ממדים של יחסי כוח למעמד המורכב מלכתחילה של חוקרת-נחקרים. עריכת 3 ראיונות מקדימים כ"מחקר גישוש", היעזרות בפרשן תרבותי מקרב הקהילה והתבוננות רפלקסיבית לאורך התהליך, היו חלק הכרחי משיטת המחקר שביקש להיות רגיש תרבות. ועדיין, שאלות מתודולוגיות ואתיות חשובות עלו לאורך הדרך. להפתעתי, על אף החשיבות שבעיסוק בשאלות אלה, הן נעדרות ממחקרים רבים שנערכו עם מהגרים בעולם. לדוגמא, הזהות התרבותית, המעמדית והמגדרית של החוקרת/ושל הפרשן/מתורגמן נותרות לא פעם עמומות. בהתייחס למחקר זה, אבקש להעלות את השאלות הבאות: מהו תפקידו של הפרשן התרבותי והאם הוא מסתכם בתרגום הנאמר בראיון? כיצד ניתן לצמצם את יחסי הכוח בין החוקרת למרואיינים? כיצד ניתן להתמודד עם המתח שבין קידום אווירה "פתוחה" בראיון, ובין העברת מסרים שעלולים להתפרש כ"מזמינים"? כיצד ניתן להבין אמירות עקיפות או ישירות של המרואיינים, הקשורות לשוני המעמדי והמגדרי?

”לחבר הכנסת יש כרגע לוח זמנים צפוף מאד...“: על אינפורמנטים קשים, מערכי מחקר

שמשתנים ומה שביניהם

ד”ר שרון חלבה-עמיר

אוניברסיטת חיפה, אוניברסיטת תל-אביב והמכללה האקדמית בית-ברל

נושא הכנס השנה מחקר איכותני בסביבות משתנות תואם את התחושה שליוותה אותי במהלך העבודה על הדוקטורט ואפרט:

פן אחד של סביבת המחקר המשתנה נוגע במהות הדוקטורט שבחן את השימוש שעושים ח”כים ביישומי אינטרנט אישיים ואת השפעת הטכנולוגיה על מהות התפקיד הייצוגי, במאה ה- 21 במהלך כהונתם.

במהלך העבודה על הדוקטורט התקיימו 3 מערכות בחירות לכנסת: הקמפיינים במערכת הבחירות ב 2006 השפיעו על גיבוש רעיון המחקר עצמו בשלבי הצהרת הכוונות; מערכת הבחירות שהוקדמה ב 2009 גרמה לעיכוב משמעותי במחקר והצריכה שינוי במועדי איסוף הנתונים האמפיריים; ומערכת הבחירות בישראל האחרונה שלפני ההגשה, ב 2013 דרשה עדכון של מרבית פרקי הדוקטורט.

הפן השני נגע במתודולוגיה שדרשה שינוי והתאמה: חלקו הראשון והמקוון של המחקר, עסק בניית תוח התכנים באתרי ח”כים בכדי לבחון את הדרכים בהן הם משתמשים באתרים אישיים לצרכיהם השונים. חלקו השני של המחקר, היה אמור להתבסס על ראיונות פרונטליים חצי מובנים עם כל הח”כים (ו/או עוזריהם) שאתריהם נבחנו בשלב הראשון במטרה לבסס תובנות מנקודת מבטם של הח”כים, כיצד מסייעת להם הטכנולוגיה במילוי תפקידם כמחוקקים וכמייצגי ציבור והאם היא משפיעה על מהות תפקידם. פניות הועברו באמצעות דואר ודוא”ל. ההיענות הנמוכה לראיונות וההעדפה הברורה לשאלות כתובות חייבה אותי לשנות את מערך המחקר: בניתי והעברתי באמצעות הדוא”ל שאלונים פתוחים בשני פורמטים (ח”כים ונושאי משרות; עוזרים הפרלמנטאריים ויועצי התקשורת). במקביל עלה בידי לנהל שלושה ראיונות (שניים פרונטאליים ואחד טלפוני). שילוב השיטות הוביל לחשיפת פערים ממשיים בין המצוי באתרים לבין תפיסת העולם של האינפורמנטים

בהרצאה ברצוני לדון בהליך המחקרי, בבעיות המתעוררות במחקר המבוסס, בין היתר, על ראיונות עומק עם חברי כנסת (כמשל לאינפורמנטים לא קואופרטיביים במיוחד), בהכרח להתמודד עם אילוצי המציאות ולבנות כלי חלופי שיאפשר תפיסה הוליסטית, באבחנה בין ראיון לשאלון פתוח וביתרונות הנובעים משילוב של מספר שיטות מחקר.

זהות בקהילות מעורבות

כרמית פוקס-אברבנאל

אוניברסיטת בר אילן

מטרת מחקר זה הינה לבחון את תופעת הקהילות המעורבות לחילוניים, מסורתיים ודתיים. בשנים האחרונות, תופעה מרתקת זו התרחבה בארץ, ומציגה מגמה כללית של יציאה נגד הזרם הבדלני וההסתגרות המאפיינת את השסע הדתי-חילוני בחברה הישראלית. המחקר בוחן תהליכים חברתיים – ארגוניים ויעקוב אחר ארגון חדש שנוסד בישראל, ויוצא נגד החלוקות המובחנות בין חילוניים לדתיים ונגד אופייה של מערכת היחסים בין הקבוצות.

המחקר מציג שאלות שונות, העוסקות במיסוד התופעה, ניסיון הקהילות לעצב זהות חדשה בחברה הישראלית, בוחן את אופי השיח בין חברי הקהילות, בין אם שיח של זהות או שיח של זכויות. התפתחות הקהילות המעורבות מזמנת התמודדות עם קונפליקטים חברתיים המזמנים הכרעה בנושאים של היחס בין שימור לשינוי אורח חיים בקהילה. המחקר, נשען על תיאוריית המידע, תיאוריית המגע, דפוסי מפגש בין תרבותי, התחדשות קהילתיות יהודית, פוליטיקה של הסדרה והיבטים פסיכולוגיים לגיבוש זהות.

נתוני המחקר הנאספים, מגלים תרבות שיח זהה, בקרב הקהילות המעורבות, מניעים שונים ומקבילים גם יחד, בעיצוב אופי הקהילות. יוצג מגוון עשיר של דגמי קהילות ואופני התמודדות עם הקונפליקטים השונים. כמו גם, הנחלת הגישה החדשה בקרב הדורות הממשיכים, בדרך עיצוב זרם חינוך משלב ברחבי הארץ.

המחקר יציג גישה חברתית חדשה לאורח חיים שיתופי, מתוך בחירה, במסגרות יישוביות שונות ומגוונות – יישובים קהילתיים, גדולים וקטנים, לעומת קהילות עירוניות ייחודיות כחלק מעיר הטרורגנית. גישה זו מובילה פעילויות קהילתיות חדשות בנוף הישראלי, פיתוח תהליכי חינוך ייחודיים, הקמת ארגון גג העוסק בהנעת הרעיון החברתי ומיסודו בנוף הישראלי. גישה חדשה זו מהווה דוגמה לסביבה המשתנה בחברה הישראלית בעידן הפוסט – מודרני.

מתודולוגיית המחקר הינה בדגם מחקר איכותני הכולל את כלי המחקר: תצפיות מסוג "צופה טהור", ראיונות עומק, ראיונות חצי מובנים, ניתוח תוכן ממקורות מידע מגוונים ותיעוד מסמכים פנימיים. המחקר משלב נרטיבים וסיפורי חיים משמעותיים המהווים נדבך מרכזי בהתמודדות עם שאלות המחקר. השימוש ברשת האינטרנט מהווה כלי משמעותי באיסוף המידע אודות קהילות אלה ובחינת אופני התקשורת הפנים – קהילתית ביישובים מרוחקים. השימוש בכלי המחקר האיכותניים מזמן קשיים שונים. דוגמאות לקשיים: היכולת לפתח אמון בקרב המרואיינים במסגרת ראיון חד פעמי, ניסיון המרואיינים לרצות את המראיין, התצפית כמקור מידע משני, מגבלת היכולת לבצע תצפית משתתפת וכד'. לפיכך נדרש שילוב מקורות המידע על מנת להגיע למיצוי הנתונים לשם התמודדות עם שאלות המחקר.

מושב 115

מחקר נרטיבי

יו"ר: ד"ר גדי בן-עזר

המכללה למנהל

יום ב'

8.2.2016

15:00-16:30

בניין 72

כיתה 214

“אצלם היה בירות ומשקאות חריפים והבשרים הכי טובים בעולם, וקולה, ואצלנו היו שותים

בבית תרכיז טמפו”:

נרטיבים של מוביליות חברתית בסיפורי חיים של גברים מזרחים מצליחנים

נטלי ברוך

אוניברסיטת בר אילן

ההגדרה 'עבודת גבול' של הסוציולוגית מישל למונט מתאר את הדרכים שבהן קבוצות שונות מייצרות גבולות סמליים שבאמצעותם הם מבדלים את עצמם מקבוצות אחרות. מחקר זה בוחן כיצד גברים מזרחים, דור שני להגירה, ודור ראשון להשכלה גבוהה, במקצועות בכירים (רופאים, מנכ"לים וכדומה), שעשו מוביליות חברתית ממשפחת המוצא במעמד נמוך ובינוני נמוך למעמד בינוני גבוה, מבדלים עצמם מקבוצות אחרות של מזרחים. ההרצאה תתמקד בקבוצה מובחנת זו, החותרת תחת ההגדרות המסורתיות של מזרחים כנחשלים, מודרים, פריפריאליים, ומבקשת להתמקד בשיח מריטוקרטי ניאו ליברלי, המשקף תהליכי אינדבדואליזציה שעוברת החברה הישראלית.

שיטת המחקר העומדת בבסיס עבודה זו היא איכותנית: גישה נרטיבית המתבססת על סיפורי חיים של 15 גברים מזרחים. סיפורי חיים מאפשרים להבין את הפרקטיקות של המרוויינים המייצגות הצטלבויות של צירים שונים בזהותם הגברית תוך שימת דגש על המימד האתני. מחקר זה בא לענות על הלאקונה בסוגיית מזרחיות, גבריות ומעמד ויחסי הגומלין ביניהם.

מתוך ניתוח ההסברים של משתתפי המחקר להצלחתם הכלכלית-חברתית עולים שני שיחי מוביליות: האחד הוא הצלחה המושגת בזכות עבודה קשה, סדרי עדיפויות "נכונים" וכן תמיכה משפחתית והקניית ערכים המובילים להישגיות, והשיח השני עוסק בזיהוי עצמי ישראלי והתרחקות מזיהוי עצמי מזרחי.

כחוקרת היוצאת מפרספקטיבה ומחויבות פמיניסטית, פעלתי מתוך מודעות למיקומי כאשה מזרחית אקטיביסטית בשדה המחקר, והתמודדתי עם האתגרים שהוא זימן. תוך כדי המחקר ערכתי תהליך רפלקסיבי שבו התבוננתי על המפגש ביני לבין משתתפי המחקר, ועל הטענות ויחסי הכוח מגדריים הגלומים בו.

מכשולן לניצחון - סיפורי חיים של סטודנטים להוראה עם מוגבלויות פיזיות

ד"ר נורית דביר

מכללת סמינר הקיבוצים ומכון מופ"ת

בשנים האחרונות הולך ומתרחב שיח ביקורתי על 'שונות', ומורים נדרשים להתמודד עם סוגיות של הכלה והדרה של תלמידים 'שונים' על בסיס צירי שונות מרובים. יחסם של מורים כלפי תלמידים עם שונות גופנית מושפע מתפיסות חברתיות, ממדיניות של מערכות החינוך ושל הכשרת המורים ומסיפור חייהם (אבישר, משה וליכט, 2013). נמצא שמורים שחוו הדרה על רקע שונות גופנית או שהיו להם מכרים עם מוגבלות גופנית, מגלים אמפתיה, רגישות ונכונות להכיל ילדים עם מוגבלויות גופניות והם חשים מסוגלות מקצועית לפעול לשילובם החברתי, הרגשי והלימודי (Nonis & Jernice, 2011). לעומת זאת, נמצא שתלמידים עם מוגבלות או נכות מועדפים הרבה פחות על ידי מורים שאין להם מוגבלויות והם מגלים רגישות נמוכה לצרכיהם הייחודיים ונכונות להכלתם בכיתה (Gal, Schreur, & Engel-Yeger, 2010).

בהצגה זו יוצג מחקר שהתבסס על חקר של סיפורי חיים של תשעה סטודנטים להוראה עם מוגבלויות פיזיות שונות. נערך ניתוח תוכן הוליסטי (ליבלד, תובל משיח וזילבר, 2010). וניתוח קטגוריאל שכלל: קריאה חוזרת, זיהוי קטגוריות, פילוח הנתונים, פרשנות ועיגון תאורטי. הניתוח כלל היבט ספרותי (דמויות משמעותיות, עלילה, נקודות מפנה) היבט פסיכולוגי (רגשות, קשיים, הצלחות) והיבט מקצועי-חינוכי (תפיסות ופרקטיקות).

ניתוח מבני מלמד על מבנם הייחודי של הסיפורים, הכולל תפנית שחלה בהם: מסיפור של כשלון, הדרה וקורבנות לסיפור של ניצחון, תחושת מסוגלות, עוצמה מקצועית, יכולת להכיל את השונה, ולחולל שינוי בקרב תלמידים 'נורמטיביים' ובמערכת החינוכית.

הניתוח התמטי מלמד שחוויות של שונות, הדרה והכלה, שחוו הסטודנטים בצעירותם, במפגש עם הסביבה 'הנורמטיבית', מקבלות משמעות בתהליך הבנית זהותם המקצועית. בחירתם בהוראה מתפרשת כמעשה של תיקון עצמי ושל אחרים, והם מדגישים את הערך המוסף הייחודי שיש להם כמורים לעתיד עם מוגבלויות.

סיפורים של חוויה משמעותית: "כולנו הגענו ממקומות שונים אבל ... היינו מאותו המקום"

ד"ר רינה ברנר, מכללת סמינר הקיבוצים

ד"ר אסתר קלניצקי, מכללת אחווה

צעירים יוצאי אתיופיה מגיעים ללימודים גבוהים מנקודת פתיחה שונה. מספר חסמים עומדים בפניהם בדרכם לאקדמיה: הם היו ילדים בעת שמשפחתם חוותה את תהליך ההגירה, על כל מורכבויותיו, רובם גדלו בפריפריה הגיאוגרפית - חברתית של ישראל, איכותה של תעודת הבררות ותוצאותיו של המבחן הפסיכומטרי (הנמוך בכ-100 נקודות בממוצע מזה של שאר הנבחנים) - עלולים ליצור נחיתות בסיכויי הקבלה למוסדות להשכלה גבוהה (הלמ"ס, 2015). יוצא שיוצאי אתיופיה נמצאים במצב של תת ייצוג במערכת ההשכלה הגבוהה, כולל במערכת הכשרת המורים ובהמשך, כמורים וגננות המועסקים במערכת חינוך (ברנר ואבישר, בדפוס).

המחקר הנוכחי נערך במתודולוגיה האיכותנית והוא בחן טקסטים שכתבו יוצאי אתיופיה אודות חוויה משמעותית בחיים, בתהליך כניסתם לאקדמיה. באמצעות הטקסטים ניתן להאיר היבטים מגוונים בעולמם של הפונים ללימודים גבוהים ולעמוד על רכיבים רגישים שאין להם ביטוי בדרכי המיון המקובלות. היבטים אלה – אישיים, חברתיים ותרבותיים, הבאים לידי ביטוי גם בכלים משלימים נוספים – ראיון אישי ושאלונים, ומצטרפים למדדים הקוגניטיביים המקובלים (נתוני בגרות ופסיכומטרי).

מטרת המחקר היא לחשוף את מאפייניהן של חוויות משמעותיות כתובות, כמרכיב מובחן מתוך הכלים שצוינו, כדי להעמיק את הבנתנו לגבי העמדות והתפיסות של המועמדים את עצמם ואת סביבתם החברתית. בנוסף, בוחן המחקר את הפוטנציאל הגלום בסיפורים אלה מבחינה אישית, אקדמית, מקצועית וחברתית.

ניתוח סיפורי החוויה המשמעותית העלה שלוש תימות מרכזיות: תהליך של שינוי והשתנות, הימצאות בו זמנית בשני נופי תרבות שונים, אקטיביות נתינה וצמיחה. תימות אלה חולצו מסיפורים בעלי עוצמה רגשית, והם מייצגים אמונות וערכים חברתיים, העשויים לסייע בשבירת סטריאוטיפים רווחים לגבי יוצאי אתיופיה.

ככנס יוצגו ממצאי המחקר והשתמעויותיו לגבי הסטודנטים ויותר מכך, לאנשי חינוך, למכשירי המורים ולחברה הישראלית כפסיפס תרבותי.

כתיבתם של ניצולים שהיו ילדים בזמן השואה: דיאלקטיקה ועיבוד הטראומה

עדי דוכין והדס ויסמן

אוניברסיטת חיפה

בשנים האחרונות ישנה עלייה במספר ספרי הזיכרונות אשר נכתבים על-ידי ניצולי שואה, ומתפרסמים בהוצאות ספרים דוגמת יד ושם, קיבוץ לוחמי הגטאות ועוד. תופעה זו אינה ייחודית לישראל וקיימת גם בקרב ניצולים בארה"ב, אוסטרליה וארצות אחרות. כתיבת הספרים ופרסומם מאפשרת לניצולים לספר את סיפוריהם לעצמם, לבני משפחותיהם ולעולם כולו. לעיתים מדובר בסיפורים אשר מעולם לא סופרו לפני שנכתבו, ובאמצעות הכתיבה מתאפשר חשיפתם. ידוע כי חשיפת הסיפור הטראומטי וסיפורו הם חלק משמעותי ובלתי נפרד מתהליכי עיבוד והחלמה מטראומה, ואחד הכלים אשר הופך לנפוץ יותר ויותר הוא כאמור כתיבת הסיפור. קיים מחקר רב העוסק במקומה של 'כתיבה אקספרסיבית' כחלק מתהליך עיבוד טראומה, אך המחקר העוסק בכתיבתם של ניצולי שואה, ובייחוד אלה שהיו ילדים צעירים במהלכה, הוא עדיין מועט.

מטרות המחקר הנוכחי הן לבחון את משמעותיה של הכתיבה העוסקת בטראומה מסיבית, ואת מקומה בתוך תהליכי עיבוד הטראומה. משמעויות אלה נבחנות ביחס לניצולי שואה שהיו ילדים בזמן המלחמה (גילאי 16-3), וכן ביחס לבני משפחותיהם, בני הדור השני והשלישי. במסגרת המחקר קוימו ראיונות עומק עם 13 ילדים-ניצולים שכתבו את סיפוריהם והוציאו אותם לאור כספרים, וכן עם בני משפחותיהם, בני הדור השני והשלישי. סך הכל התקיימו 39 ראיונות. הראיונות נותחו במתודולוגיה נרטיבית, על מנת לבחון לעומק את המשמעויות שהכותבים הניצולים מעניקים לכתיבת הסיפור, הן בהקשר התוך אישי והן בהקשר הבין-אישי, המשפחתי והחברתי. יוצגו 'סיפורי הכתיבה' של הניצולים והמשמעויות העולות מהם ייבחנו גם בהקשר הרחב של תהליכי עיבוד הטראומה ומקומה של הכתיבה בתוכם. השלכותיו של המחקר נוגעות להעמקת ההבנה של תהליכי עיבוד הטראומה בקרב ניצולים שהיו ילדים בתקופת השואה מחד, ולהבנת האפשרויות הגלומות בכתיבה על אירוע טראומטי, מאידך.

מושב 116

ניתוח מדיה: רדיו, טלוויזיה ועיתונות

יו"ר: ד"ר עינת לחובר

המכללה האקדמית ספיר

יום ב'

8.2.2016

15:00-16:30

בניין 72

כיתה 215

“חוטף עזה זה הריאלטי החדש”

תפקיד הרדיו החינוכי-קהילתי לבניית חוסן קהילתי במצבי חירום

אלה בן-עטר

אוניברסיטת בר אילן והמכללה האקדמית ספיר

המחקר עוסק בתפקידו של הרדיו החינוכי-קהילתי - בבניית החוסן הקהילתי בהסתמך על עקרונות ההתערבות המאפשרים טיפול פסיכוסוציאלי לקהילה המתמודדת עם אסון טרגדיה ואובדן כפי שהוצגו על ידי הובפול ועמיתיו (Hobfoll et al., 2007; 2011) וכן התיאוריה הסולטוגניית של אנטונובסקי (Antonovsky, 1987) המחפשת משאבים התורמים להתמודדות טובה ולקידום הבריאות.

שאלת המחקר התמקדה במרכיבי החוסן שבאו לידי ביטוי בשידורי הרדיו החינוכי באזור שהיה מצוי באירוע חירום מתמשך והאופן שבו נמצאו תכני השידור כמקדמים או מחלישים את החוסן האישי והקהילתי.

זהו מחקר איכותני שבו נותחו תמלולי שידורי תחנת הרדיו החינוכי “קול הנגב” בשלוש תקופות של איום ביטחוני על יישובי עוטף עזה: “עופרת יצוקה” (דצמבר 2008-ינואר 2009) “עמוד ענן” (נובמבר 2012) ו”צוק איתן” (יולי-אוגוסט 2014) באמצעות תוכנת אטלס לניתוח קטגורלי.

נמצא כי למרות רצונם של הסטודנטים השדרנים לתמוך ולסייע למאזיניהם הנמצאים באזור האיום הביטחוני, בחלק ניכר מהשיח הספונטני ניתן ביטוי דיספונקציונאלי לחוסן כשהשיח כלל ותחושת אישיות שלהם הקשורות לחרדה ופוסט טראומה. בשיחות עם המאזינים נמצא “היפוך תפקידים” בין המראיין למרואיין כאשר המאזינים הם אלו שתמכו בפעילות השדרנים ועודדו אותם להמשיך ולשדר תחת אש. השיח הביקורתי דמה ל”שיחת קיטורי סלון” ואופיין בהעדר קו מנחה שמכוון להגברת תחושת ביטחון המאזינים. בהגשת המוזיקה בימי חירום, נמצאה העדפה בולטת לשידור מוזיקה ישראלית. תוכן השירים כלל גם מרכיבים דיספונקציונאליים כמו: “מה יהיה בסופנו”, “כל אחד צריך בסוף למות”.

זהו מחקרי ויישומי-פרקטי המרחיב את הידע בהקשר לתרומה אפשרית של הרדיו לחיזוק מרכיבי חוסן אישיים וקהילתיים במצבי חירום. במישור היישומי נבנתה תכנית פעולה הכוללת את יישום ההבנות התאורטיות לפרקטיקות הלכה למעשה.

תשוקה נשית בתרבות פופולארית-ערפדית: דיכוי, חתרנות, התנגדות

שלי לויט

אוניברסיטת תל-אביב

הרצאה זו מציעה הבנה של מנגנון השיח ההגמוני המופעל על התשוקה הנשית כפי שהוא בא לידי ביטוי בתרבות הפופולארית ומתבסס על עבודת הדוקטורט הנכתבת בנושא זה. המחקר מציע שיח לו אני קוראת "התשוקה לדיכוי-ודיכוי התשוקה" אשר מתאר את האופן שבו מיוצגת ומתעצבת התשוקה הנשית על ידי התרבות ההגמונית, באופן מובחן וברור של נשים שנפגעו מינית, אך גם של נשים בכלל. המנגנון המרכזי לדיכוי התשוקה הנשית הוא דרך תיאור התשוקה הנשית בעיקר כתשוקה לדיכוי. פעולת המנגנון הזה ניכרת היטב בתרבות הפופולארית, ובעבודה זו היא נבחנת באמצעות ניתוח טקסטואלי של נרטיבים ומודלים של תשוקה נשית בסדרות ערפדים עכשוויות. סדרות אלו נבחרו משום שהתשוקה הנשית עומדת במרכזן, כמו גם היסטוריה נשית של פגיעה מינית. המחקר מראה, כי במסגרת הנרטיביים הערפדיים ניתן לקרוא את מנגנוני הדיכוי והתשוקה כנרטיב מרכזי בכינון הסובייקטיביות הנשית של הגיבורות ובייצור יכולת הפעולה האפשרית שלהן בעולם, וניתן לזהות בהם את הנרטיבים המרכזיים של "התשוקה לדיכוי - ודיכוי התשוקה" כחלק מהיסטוריה נשית, וכחוצה צירים של סטייה ונורמטיביות. זיהוי מאפיינים משותפים לייצוגה של התשוקה הנשית במסגרת ז'אנר סדרות הערפדים (הספרותי והטלוויזיוני) ולתיאורה בשדה המחקר הטיפולי והפמיניסטי ישפוך אור נוסף על השיח התרבותי המכונן את התשוקה הנשית תחת מנגנון "התשוקה לדיכוי-ודיכוי התשוקה".

קריאה בסדרות הערפדים מאפשרות קודם כל נראות והצפה של שיח אודות התשוקה הנשית כמנגנון דיכוי. אך חשוב מכך, ניתן למצוא בתוך סדרות הערפדים אפשרויות חתרניות וביקורתיות המתנגדות למנגנון התשוקה לדיכוי הנגלה בקריאה בהן ומאפשרות ביטויים יצירתיים של תשוקה וסוכנות פועלת נשית. תרומת מחקר זה הינה בהצבעה על הדיכוי תחתיו שרויה התשוקה הנשית והצעה של אופציות חתרנות והתנגדות לו.

**מנודז לנודז : ניתוח תמטי של האמירות הציבוריות של נשיא ארה"ב אובמה בנושא
התוכנית הגרעינית האיראנית בין השנים 2013 ו-2014**

ד"ר סמואל שוורץ

המכללה האקדמית לחברה ואמנויות

באמירות הציבוריות שלהם (נאומים, מסיבות עיתונאים וכו'), ראשי מדינות משתמשים בתימות חוזרות על מנת לחדד את המסרים העיקריים שלהם. חוקרים משתמשים בשיטת ניתוח תימטי כדי לזהות מסרים אלה בתקופות שונות ובמדינות שונות. שיטה זו משלבת את הזיהוי האיכותנית של התימות עם ניתוחן באמצעות כלים כמותיים.

נשיא ארה"ב ברק אובמה השתמש באמירות הציבוריות כדי לחדד את עמדותיו לגבי התוכנית הגרעינית האיראנית לקהלי יעד שונים. המחקר מנתח את כל 474 אמירותיו הציבוריות של נשיא אובמה בשנה הפרסית 2013-2014 באמצעות שיטת ניתוח תמטי אידוקטיבי של הייז (2000) כפי שיישמו אותו פריט וגליסון (2004). המחקר יוצר 50 קטגוריות תימטיות המאוגדות ל-10 תימות מרכזיות, כדלקמן:

1. ארה"ב מעוניינת ביחסים טובים יותר עם איראן
2. ההסכם הגרעינית המתגבש הוא טוב (לארה"ב, לישראל ולעולם)
3. מדיניות ארה"ב כלפי איראן מוצלחת
4. צריכים להנמיך את הציפיות ולפעול בזהירות
5. יש קשר בין התוכנית הגרעינית האיראנית לבין נושאים בינלאומיים אחרים (לדוגמה, סוריה, הסכסוך הישראלי-פלשתינאי, רוסיה, האביב הערבי, צפון קוראיה, חיזבללה וכו')
6. התוכנית הגרעינית האיראנית מהווה סכנה (לארה"ב, לישראל ולעולם)
7. ארה"ב אינה רוצה מלחמה עם איראן
8. איראן מתנהגת כמו מדינה סוררת
9. ארה"ב מוכנה לשקול מלחמה אם אין ברירה אחרת
10. הנושא האיראני קשור ליחסי ארה"ב-ישראל

המחקר מסיק כי נשיא אובמה מנסה להאזין בין אמירות חיוביות (כגון הכישורים של העם האיראני, וקיום פתרון אפשרי לסוגיה) לבין תימות שליליות (כגון הדאגה שאיראן אינה עומדת בהתחייבויותיה הבינלאומיות והנכונות של ארה"ב להשתמש בכוח לעצור את התוכנית הגרעינית אם אין מנוס אחר). המחקר מציע הסברים לגבי הנסיבות, המקומות והעיתוי של הבעת התימות השונות.

אסטרטגיות חברתיות של צעירים יוצאי אתיופיה: מחקר איכותני דו-שלבי

ד"ר ענת כורם, האוניברסיטה העברית ומכללת לוינסקי לחינוך

פרופ' גבריאל הורנצ'יק, האוניברסיטה העברית

קיים צורך להתאים את המתודולוגיה או אף לשלב מתודולוגיות על מנת להבין סוגיות או אוכלוסיות בצורה מקיפה ומעמיקה יותר. בהצעה זו נציג מחקר שמשלב בין שתי מתודולוגיות איכותניות כדי לבחון את האופן בו צעירים יוצאי אתיופיה תופסים את האסטרטגיות החברתיות שלהם. יוצאי אתיופיה, כקבוצה, מתוארים בספרות כמאופיינים בסגירות, לפיכך נבחרה מתודולוגיה איכותנית דו-שלבית הרגישה למאפיינים התרבותיים וכוללת הימנעות מתקשורת ישירה. בוצע ניתוח תמטי לציטוטים של עולי אתיופיה שהופיעו בכתבות עיתונאיות, ובהן הם התבטאו על אודות היבטים שונים הקשורים להסתגלותם הסוציו-תרבותית (אך לא נשאלו אודותיה ישירות). כתוצאה מהניתוח הוכנה סידרה של שאלות פתיחה עבור השלב הבא של המחקר. מטרתו של השלב השני הייתה להעמיק בתמות שעלו בשלב הראשון ולבחון אותן על היבטיהן השונים. הוא כלל ניתוח תמטי להיגדים שנאמרו על ידי צעירים יוצאי אתיופיה שהשתתפו בשתי קבוצות מיקוד. השימוש בשאלות הפתיחה, תוצר השלב הראשון, אכן סייע בניהול הדיון ובעידוד המבע של המשתתפים. מן התוצאות הסתמן דפוס לפיו העולים נוטים לאמץ את התפיסות והעמדות של קבוצת הוותיקים באשר לנורמות של התנהגות חברתית יעילה. לעומת זאת, בהתייחסם להתנהגויות החברתיות בפועל, הם נטו למגוון של דפוסי התנהגות והם: הדגשת המכנה המשותף בין העולים לקבוצת הוותיקים, הדגשת השוני והחלפה בין דפוסי התנהגות בהתאם להקשר תרבותי או חברתי. עלתה אפשרות נוספת של ביטוי הייחוד הערכי, הטמון בתרבות המקור, באינטראקציות החברתיות עם קבוצת הוותיקים. המגוון הרחב משקף את המורכבות הכרוכה בפיתוח אסטרטגיות חברתיות בעקבות מעבר בין-תרבותי. התוצאות הן אופטימיות במובן זה שהן מצביעות על אפשרות של פתרונות יצירתיים בתהליך הסתגלותה הסוציו-תרבותית של קבוצת עולים זו. בהרצאה נדון בתרומת הגישה המתודולוגית הדו-שלבית שאומצה במחקר זה לצורך הבנת התופעה הנחקרת.

מושב 117

'בגוף אני מבינה': הגוף ככלי מחקר

יו"ר: ד"ר מיה לביא אגיא

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

יום ב'

8.2.2016

15:00-16:30

בניין 72

כיתה 216

חוקרת בגוף: אופני מעורבות גופנית במחקר ריקוד

ד"ר הודל אופיר

האוניברסיטה העברית

מאז תחילת המאה ה-21 מתרחבים ההכרה והשימוש באתנוגרפיה חושית או "מחקר מהגוף" במגוון של דיסציפלינות אקדמיות ויישומיות. אולם למרות היותן של מתודות אלה רלוונטיות מאד למחקר על חינוך לריקוד הן כמעט שאינן נדונות בהקשר זה. בדבריי בכנס, המבוססים על מחקר אתנוגרפי בקרב מורות לריקוד בישראל, אתייחס לפער הזה, תוך שאבחן את גוף החוקרת ככלי-מחקר אפקטיבי ורב-ערך.

כמענה לקריאתו של לואיק וואקאן לשים את "החושים והאינטליגנציה הבשרית" של החוקרת או החוקר בלב מערך החקר (Wacquant, 2004: viii), ולקריאתה של שרה פינק (Pink, 2009) לקיים דיון מפורש על האופנים בהם ידע גופני-חושי הופך לידע אקדמי, אציג את הדרכים השונות בהן השתתף גופי במחקר. אראה כיצד השימוש בו – לא תמיד באופן מודע – היה מרכזי לאופן בו הבנתי, פירשתי והמשגתי את השדה. אטען כי לגוף הרוקד והחוקר-ריקוד – בין אם כ"צופה מתוך השתתפות" (כוכבי, 2007) או כמתנועע בפועל, יש הפוטנציאל לפתח ולהעשיר דרכי חקר וידע, הרלוונטיים לא רק לריקוד ולתרבויות פיזיות, כי-אם גם לשדות חברתיים רבים בהם הגוף ותנועתו הם במרכז ההווה.

אוטו אתנוגרפיה פילוסופית פמיניסטית של הגוף היולד

ד"ר שרה כהן שבוט

אוניברסיטת חיפה

בשנים האחרונות, מתקיים דיון תוסס וחשוב - בעיקר מחוץ לכותלי האקדמיה - בסוגיות סביב תהליכי פוריות אצל נשים. לדרך שבה נשים חוות ווסת, נכנסות להריון, חוות הריון, חוות הפלה, יולדות וחוות את תקופת הפוסט-פרטום (כולל סוגיית ההנקה) יש מקורות תרבותיים והיסטוריים וכמו כן גם השלכות אישיות ופוליטיות. התהליכים האלה נחקרים עד כה באקדמיה בעיקר בתוך מסגרות המשתייכות למדעי החיים או למדעי החברה. קיים צורך אמיתי לדון בנושאים אלה גם תחת הפריזמה של מדעי הרוח ותיאוריות מגדר. לנושאים האלה יש כאמור השלכות רבות בחייהן של נשים, שלעתים קרובות חשות שהדיון בהם נעשה מתוך פרספקטיבה שאינה מכירה מספיק בהשפעה של יחסי כוח מגדריים ותפיסות הגמוניות. במחקר שלי אני מבקשת לאחד בין תיאוריות פילוסופיות (בעיקר פנומנולוגיות), תיאוריות פמיניסטיות ומחקר אוטו-אתנוגרפי על מנת להבהיר את תופעת "הגוף היולד" ואת האספקטים האישיים והפוליטיים שלה.

יחסי גוף/נפש : תובנות מעולם אמנויות הלחימה

ד"ר מאיה מאור

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המחשבה המערבית גורסת כי : 1. הגוף והנפש הן ישויות נבדלות ואף מנוגדות, 2. הנפש הינה ישות מאוחדת וקוהרנטית, וכך גם הגוף. 3. הנפש עליונה על הגוף, ועל כן צריכה לשלוט בו. תפיסות אלו משתקפות בשתי המטאפורות ליחסי גוף נפש : המשלת הנפש לרוכב והגוף לסוס, או ההומנקולוס-האיש הקטן שיושב בחדר הבקרה של הגוף.

ההתנסות הגופנית באמנויות הלחימה בשלושת השנים האחרונות והמחשבה הפנומנולוגית על התנסות זו אפשרה לי להמשיג מחדש את יחסי גוף/נפש כפי שהם נחווים על ידי תוך כדי קרבות אימונים. ההמשגה נשענת על חוויה של ישויות "אחרות" ושונות מהנפש (mind) השוכנות סימולטנית לנפש בתוך הגוף ומפעילות את הגוף, גורמות התנהגויות או באות לידי מימוש בגוף. האימונים באמנויות לחימה אפשרו לי גישה חוויתית מיידית אל "הישויות" הנוספות השוכנות בגוף ועבודה סימולטנית של שיתוף פעולה בין לבין הנפש. לדוגמה, במצבים רגילים אנו חווים את הישות "האינסטינקטיבית" כזרה לנפש או לאני וככזו שהגישה אליה דרך הנפש היא רק לאחר המעשה (למשל, שליחת הידיים קדימה בעת נפילה). באמנות לחימה, בשעת קרב, כאשר היריב תופס את צווארון החליפה, הישות האינסטינקטיבית משנה את מתח וטונוס השרירים ומזיזה את הגוף כדי לשבש את שליטת היריב על הצווארון, בזמן שהנפש מזיזה חלקים אחרים בגוף. הישויות הגופניות והנפש קשובות להיבטים אחרים של המציאות הנחווית ומעשירות אלו את אלו. בזמן קרב, הן מתקשרות זו עם זו ונמצאות ביחסים של היזון הדדי ומודע. הישויות הגופניות הנוספות לנפש שונות אך לא נחותות מהנפש. בשעה שהנפש יכולה לבצע פעולות מורכבות, כמה מהלכים קדימה ונמצאת יותר בשליטה מודעת, הישויות הגופניות הנוספות יכולות לפעול מהר יותר ומגלות סוגים שונים של אינטליגנציה שחסרות לנפש.

הגוף הנשי ככלי למחקר והידע שמעבר למילים

ד"ר ענבל וילמובסקי

האוניברסיטה העברית

במחקר האיכותני- פמיניסטי החוקרת היא כלי המחקר ומשתמשת בנקודת המבט האפיסטמולוגית שלה על מנת לייצר ידע חדש. בתהליך רפלקסיבי ממקמות חוקרות את עצמן ביחס לצירים של זהות כגון מגדר, מוצא, מעמד, גיל ועוד. יחד עם זאת, במחקר פמיניסטי, לעיתים רבות, ה'גוף' מהווה גם הוא כלי מחקר משמעותי המניב תובנות עמוקות שאינן ניתנות בהכרח להמשגה מילולית. בהרצאה זו אני מבקשת להרחיב את הדיון בגוף ככלי מחקר בהתבסס על רפלקציה מתוך פרויקט חברתי ומחקרי שמתאר ומנתח חוג לריקוד בכלא נווה תרצה. המפגש ביני כמורה ובין משתתפות החוג ייצר מרחב לריקוד משותף בו היווה 'הגוף הרוקד' כלי ללמידה על המרחב הפנימי הייחודי שנוצר בחוג. במקביל, המודעות לגוף הנשי הפכה אותנו גם לכלי מחקר להתבוננות במרחב שנוצר בתוך מרחב הכלא שאליו הגעתי כמורה וכחוקרת. למידה מחקרית שדרך הגוף הרוקד, אפשרה הן למשתתפות והן לי כמורה וכחוקרת להמשיג תהליכים בדרכים אלטרנטיביות להמשגות מילוליות שעל אף שהן מהוות את בסיס המחקר האיכותני, לעיתים הן בלתי אפשריות עבור נשים בכלל ונשים בשוליים בפרט. מכאן שהגוף הוא כלי ראשוני ומשמעותי דרכו מתווכות אינטראקציות ורגשות בכניסה לשדה המחקר וביצירת נגישות אליו ואף בהבנתו של השדה לעומק דרך התחושות שהוא מעלה והידע שהוא אוצר מעבר למילים.

מושב 118

תרומת המחקר האיכותני לחקר תופעות חברתיות

יו"ר: פרופ' יהודה בר-שלום

הקריה האקדמית אונו

יום ב'

8.2.2016

15:00-16:30

בניין 72

כיתה 217

Resilience of Israeli Soldiers in Transition from Military to Civilian Life:

A Phenomenological Study

Batya S. Rotter

Fordham University

Researchers studying the phenomenon of resilience have identified factors and processes that abet wellbeing in the face of adversity, with the goal of applying this knowledge in intervention practice. However, the lack of definitional clarity and consensus as to what the term “resilience” means within the military literature on resilience has led to problems of (1) generalizing findings from populations such as children to soldiers, (2) operationalizing resilience as the absence of pathology, and (3) studying constituents of resilience as decontextualized variables that are removed from their lived meanings. This study aimed to address these limitations by defining resilience as a person-centered construct that is understood through the lives of combat soldiers/veterans during the multiple phases of military service. Open-ended interviews were conducted with fourteen (male) Israeli combat soldiers and were then analyzed using a phenomenological method as outlined by Giorgi (2009) to develop a psychological structure of lived resilience. Resilience was generally described as a *process* of shifting, learning and changing in order to align one’s position (or ‘modes- of-being’) with life-context, and an *outcome* where one experienced congruence and at-homeness in each life-context. For example, the veteran found a home in civilian life when he was able to diminish the wounds of his combat past, either by walling them off from his present (bifurcating) or incorporating them into a new concept of selfhood (integrating). Within this structure, additional constituents of resilience were shown to be inter-related through the developmental, temporal, spatial, and social dimensions of psychological life.

הגרעינים התורניים בישראל – אליטה משרתת?

השפעתם ותרומתם להון האנושי ולהון החברתי בפריפריה

ז'נט כהן

המכללה האקדמית צפת ואוניברסיטת אריאל

שאלת המחקר המלווה את עבודתי היא: מהי התרומה של הגרעינים התורניים לקהילות חלשות בערי הפיתוח (במונחי השפעה על ההון החברתי וההון האנושי)?

משלהי שנות התשעים של המאה העשרים אנו עדים למגמה הולכת וגוברת שבה חטיבות אוכלוסייה מגובשות אידיאולוגית מקרב הציבור הדתי לאומי התוקעות יתד בקהילות מסורתיות חלשות בפריפריה, בעיקר במערכת החינוך הדתית-לאומית. הקהילות הללו מעגנות את המהלך הזה בנימוקים שונים, בין השאר ברצונם להעניק לציבור בפריפריה שוויון הזדמנויות. לאור מגמות אלו, אני מבקשת לבדוק מה קורה בפועל? האם היעדים הללו הולכים לקראת הגשמה, או שמא נוצרת תנועת נסיגה?

כאשר אנו משתמשים בנתונים סטטיסטיים מתבררת תמונה מעניינת. על פי מסדי נתונים של משרד החינוך, אנו רואים בבירור שבין השנים 2000 עד 2014 הלך והעמיק הקיטוב בין בתי הספר הממ"דים לבתי הספר התורניים בערי הפיתוח (על פי הרקע הסוציו-אקונומי של התלמידים). על פי נתונים אלו דווקא בפרק הזמן שבו העמיקו הגרעינים התורניים את פעילותם בפריפריה נוצרה מגמה הפוכה ביחס ליעדיהם המוצהרים. לאור זאת, לכאורה, אין מקום לדיון פרשני ואיכותני, שכן הסטטיסטיקה 'אומרת הכל'. בהרצאתי אראה כי ניתוחים אלו חסרים ממד איכותני-פרשני: כאשר אנו יורדים לשטח, לקהילות עצמן, אנו מגלים כי ההסברים הכמותניים הינם מוגבלים ביכולתם לתת מענה. לעומת זאת המחקרים האיכותניים (בעיקר עבודות סוציולוגיות ואתנוגרפיות) בהחלט נותנים רקע טוב. ועם זאת אף אלו אינם מספיקים, שכן המחקרים הללו אינם מסוגלים (מעצם הגדרתן) לרדת לרזולוציות גבוהות ולפענח את טיבם של שחקני מפתח בקבוצה הספציפית.

למה חוקרים ערבים בישראל נמנעים מלחקור את מערכת הביטחון הסוציאלי על פי הגישה האינדוקטיבית?

ד"ר אברהים מחאגינה

המכללה האקדמית צפת

הקדמה: לפי צארלס פירס ישנן ארבע שיטות מרכזיות של רכישת ידע: הדבקות, הסמכות, האינטואיטיבית והמדעית אשר מחולקת לשני זרמים מרכזיים: **דדוקטיבי** שהוא למידת גזירה שווה הגיונית מן הכלל אל הפרט הכלול בו (מן התיאוריה אל השדה). מטרתו של מחקר זה הן: זיהוי תבנית כללית של קשרים ויחסים בין משתנים, בדיקת תיאוריה וניבוי. בניגוד לו, **באינדוקטיבי** לומדים מן פרט אל הכלל (מן השדה אל התיאוריה). מטרתו של המחקר האינדוקטיבי הן: "הרמת קול" – לספר את סיפורה של קבוצה שולית, פיתוח תיאוריה ופרשנות היסטורית-תרבותית-וסוציו-פוליטית.

בהרצאה זו נראה שהמעט אשר נכתב אודות מערכת הביטחון הסוציאלי המופנית לחברה הערבית בישראל שבוי במסורת הדדוקטיבית (גם אם נכתב בגישה איכותנית) כשמטרתו היא להכליל את התיאוריה הדומיננטית שישנה מערכת ביטחון סוציאלי "דואלית", אשר מפלה את החברה הערבית לרעה בהיותה נמנעת, במודע, מהשימוש בתנאי זכאות אובייקטיביים כגון צורך (הוכחת נזקקות) או ביטוח (תשלומי דמי ביטוח טרם המאורע המזכה) והתבססותה על קריטריונים "פוליטיים" כגון סטטוס/קטגוריה, רפובליקניות/תגמולי נאמנות ואפילו קליינטליזם.

בהרצאה המוצעת נראה כי מעט החוקרים הערבים אשר עסקו בנושא אספו בכפייתיות עדויות אמפיריות כדי להוכיח/להכליל את התיאוריה "הדואלית" שלהם באשר להפעלת הממסד הישראלי עקרונית הקצאה מפלים להדרת האזרחים הערבים. במקביל, לא מצאנו מחקרים בתחום הביטחון סוציאלי אשר באו בגישה אינדוקטיבית מהשדה/הנתונים במטרה להשמיע נרטיב אחר שטרם הושמע או לחבר תיאוריה חדשה שיכולה, לכאורה, לסתור/לאתגר/לשנות את תיאוריית "הקיפוח" או לגלות תופעות ותהליכים שטרם ניתנה עליהם את הדעת באשר לביטחון סוציאלי בחברה הערבית בישראל כגון "עוני כתוצר של התנהגויות", "אבטלה מתוך בחירה", "כלכלה בלתי פורמלית", "ניצול לרעה של קצבאות חסרי הישע" "שימוש לרעה בקצבאות" "מניפולציות לקבלת/הגדלת קצבאות" ועוד.

השאלה שתעמוד במרכז הרצאה זו היא למה? כלומר, מטרתנו היא לחשוף את "החסמים" המוצבים בפני אותם חוקרים ערבים מלמצות את פוטנציאל הגישה האינדוקטיבית באשר לחקר מערכת הביטחון הסוציאלי המופנית לחברה הערבית בישראל.

שימוש בכלי מחקר כמותיים וביצועים גרפיים בחקר החרדים בישראל:

הומניזציה ודה-הומניזציה

מלאכי קרנצלר

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, המכללה האקדמית נתניה והמכללה האקדמית הדסה ירושלים

בהרצאה אתאר ואנתח את השימוש שנעשה, במסגרת חקר החרדים בישראל, בכלים כמותיים ובעיבודם לייצוגים גרפיים. זאת, כחלק מעבודת מחקר רחבה יותר על התפתחות השיח המחקרי אודות חרדים בישראל. השימוש בכלים כמותיים לחקר האוכלוסייה החרדית בא לידי ביטוי נרחב בתחומי דמוגרפיה, גיאוגרפיה, כלכלה ופוליטיקה והומחש במקרים רבים באמצעות טבלאות, דיאגרמות, גרפים ומפות.

הרקע התיאורטי למחקר זה בא מכיוונם של חוקרי המדע לאטור (Latour) ונור-סטניה (Knorr-Cetina), אשר התמקדו במחקריהם בדרך יצירת המחקר המדעי, בהקשר החברתי בו הוא נתון, בכלי המדעי בו נעשה שימוש ובתהליכי בנייתו (construction). הטענה המרכזית שאעלה היא כי השימוש בכלים כמותיים, במסגרת השיח המחקרי אודות חרדים בישראל, העצים את יחסי ההבנה-הרחקה המאפיינים שיח זה. מצד אחד, הוא סייע להבין את החברה החרדית, הוא אפשר לזהות בה מגמות חברתיות שונות ולתכנן עבודה שירותים שונים, ומצד שני, הוא עורר דימויים שליליים של חברה זו, כמו איום וסכנה מצדה על החברה הישראלית הסובבת.

בהרצאה אראה כי כלי מחקר כמותיים שונים פותחו לשם זיהוי, אבחון וקטלוג האוכלוסייה החרדית בישראל. אלה הגבירו את יכולת הדיוק והאמינות של המחקרים, אפשרו לבחון היבטים שונים בחברה החרדית – כמו חינוך, עבודה ושכר באמצעות כלים כמותיים – אך יצרו במקביל תחושת פחד מהחברה החרדית. הנתונים הכמותיים שהוצגו באמצעות טבלאות, גרפים ומפות שיקפו, יצרו והעצימו תחושה זו.

השימוש בכלים כמותיים החליש את ראיית המימד האנושי של החרדים. באמצעות הכלים הכמותיים, ותוך עיבוד הנתונים לגרפים וטבלאות, החוקרים אמצו במחקריהם את השקפת עולמם החברתית והכילו על החרדים הגדרות חברתיות החיצוניות להם, המקטלגות אותם בתחתית החברה הישראלית. בהרצאה אציג שני תחומים מחקריים שמבליטים את הבעייתיות במחקר הכמותי בחקר החרדים: תיאור "עוני החברה החרדית" ותהליך מיפוי המרחב החרדי.

מושב 119

רפלקסיביות

יו"ר: ד"ר משה בן סימון

אוניברסיטת בר אילן

יום ב'

8.2.2016

15:00-16:30

בניין 72

כיתה 218

הריאיון כזירת התבוננות תוך אישית בקרב המראיין: ממצאים של מחשבות רפלקטיביות בעקבות סבב ראיונות

חנה אבוחצירא

מכללת אחווה

במסגרת ראיונות עומק נרטיביים שהתקיימו עם 18 מרואיינים הלומדים בבתי מדרש פלורליסטיים, ביקשתי לעמוד על המשמעות שהם מייחסים לחוויית הלימוד ועל האופן שבו היא נטמעת בעולמם הזהותי.

החיבור ביני, מראינת בעלת רקע אמוני אורתודוכסי, לבין המרואיינים, חילוניים כולם, הניב ממצאים בתחום השדה של המחקר. בחינה רפלקטיבית של מהות החיבור במסגרת החזרה לראיונות, מצביעה על כך כי הוא גם חלחל לתחומי תודעת הזהות שלי, תוך כדי שיחה עם המרואיינים ותוך כדי ניתוח הנתונים.

המבט המחודש על הראיונות, נשען על עקרון הרפלקסיביות (Josselson, 2004), במסגרתו ביקשתי לבחון מפרספקטיבה של התבוננות לאחור את ניתוח הנתונים, תוך ניסיון לעמוד על השאלות, **האם המטען הזהותי אותו נשאתי, עשוי היה להשפיע על אופני הניתוח?**, **וכן האם בעקבות הראיונות והמפגש עם המרואיינים, חל בי שינוי תודעתי ביחס למרכיבי הזהות שלי?** ממצאי ההתבוננות הרפלקטיבית על הראיונות, הצביעו על כך שהנרטיב האישי שעלה במסגרת הראיונות ייצר כימיה ביני לבין המרואיינים, שאפשרה לשני הצדדים להגיע להבנה טובה של תהליכים שונים במשולב עם התפיסות הייחודיות של הפרט (צבר- בן יהושע, 2001).

לצד החיוב החל על המראיין, להיות רגיש לקולו של המרואיין (Seidman, 1991), ממצאי הרפלקציה הצביעו על כך שזירת הריאיון שימשה גם קרקע לבירור משמעות פנימית באשר למרכיבים הבונים את עולמי האמוני. מציאות זו העניקה לראיונות מורכבות הטעונה ברגישויות נוספות. המפגש בין מראינת דתיה, לבין מרואיין חילוני, ביחס למשמעות הנרקמת בעולמו הזהותי בעקבות לימוד היהדות, סיפק חוויית התבוננות דו ממדית על מושא הריאיון, שהתחוללה בו בעת גם אצלי, כמראינת, וגם בקרב המרואיין, תוך כדי שאני חווה את אופני ההתבוננות של המרואיין וגם את ההתבוננות הפנימית שלו ביחס לאלו.

A doctorate under fire: On the importance of reflexivity and an awareness of the 'mutual' imitation of life and art

ד"ר אליסון סטרן-פרץ

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

"...as I write this sentence, a terror attack has just occurred in Jerusalem, as a tractor driven by an Arab intentionally rammed into a bus, killing one and wounding six. ... And as of this sentence, 24 rockets have fallen on the southern part of Israel in just the past five hours. ... And as of this moment, Operation Protective Edge has officially begun, and I can actually hear the booms of the Israeli Air Force attacks on Gaza, and the mortar fire close to our border. ... And this sentence was interrupted twice by sirens sounding, necessitating a swift dash to our safe room, while on the way scooping up my little girl, toddler, and baby. ... And as I write this sentence, the IDF has just begun its ground incursion into Gaza, and all of the country waits with baited breath to hear how many and whom of its brothers, sons, and fathers will fall in battle this time. ... And today, the current total of fallen soldiers stands at 64."

For my doctorate, I conducted a phenomenological, qualitative, narrative study of the nature and manifestation of individual narrative processing and resilience, and of the complex and dynamic relationship between personal and societal discourse. The study investigated the discourse and communicative strategies of male Jewish Israeli bus drivers who experienced terror attacks while on duty. Analysis of the in-depth interviews involved an exploration of the personal, familial, communal, societal, and cultural forces that are at constant interplay in the physical and psychological lives of these individuals.

Conducting and writing up this research was one of the most challenging experiences of my life—academically, intellectually, physically, mentally, and emotionally. Throughout, alongside, and intertwined with it, I was living a life under fire—through multiple wars and “operations,” countless terror attacks, the threat of personal harm always in the background. I learned powerful lessons about ‘Israeli resilience,’ collective coping, and the ‘peer pressure to perform’—topics about which, up until then, I had only hypothesized. It was only through this journey that I now understand, personally and viscerally, the heavy weight of the sociocultural expectations imposed upon Israelis by our own society. This paper presents *my own narrative* of my experience of this narrative study, and my attendant attempt to make meaning out of it. This type of personal narrative exists in what Schiffrin (2003) refers to as “the nexus between posterior knowledge (‘what I know now’) and prior action (‘what I did then’),” and both sides of this relationship will be presented.

מושב 120

זהות והתנגדות לשיח החברתי

יו"ר: פרופ' עינת פלד

אוניברסיטת תל-אביב

יום ב'

8.2.2016

15:00-16:30

בניין 72

כיתה 221

**הומו שמן בשמלה: תפישה עצמית ואופני התנגדות לדיכוי, של גברים הומואים שמנים,
כמשתקף ב"מרוץ הדראג של רופול"**

עמי פומרנץ

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בחברה המערבית קיימת "סטיגמה של השמנה": התפישה שהגוף השמן אינו אסתטי, אינו בריא וקשור לתכונות שליליות, ושאינן נשים שמנים הם עצלנים וחלשי אופי. הציבור השמן ברובו טרם הבין את חומרת הדיכוי וגילויי התנגדות מופיעים כיום בקהילות מצומצמות בלבד. גם בקהילות הומוסקסואליות, התפישה השלטת מרוממת את הגוף השרירי ומדכאת את שאר צורות הגוף. כאדם שמן השייך לקהילת הלהט"ב אני שואף להצביע על מימדי הדיכוי אותו חווים גברים הומואים שמנים.

המתודה הפרשנית-ביקורתית מניחה שתוצרי תרבות פופולרית הם יצוגים המשפיעים על הפנמת תפיסות זהות וקהילה בקרב נמעניהם, ולכן נושאים משמעות פוליטית, לעיתים באופן סמוי. במחקר הנוכחי בחרתי לנתח את תוכנית הריאליטי הפופולרית בקרב הקהילה: "מרוץ הדראג של רופול" (RuPaul's Drag Race). בחנתי כיצד מתייחסים חלק ממשנתפי התוכנית, הומואים שמנים העוסקים בדראג, אל גופם - ואילו אסטרטגיות משמשות אותם בבואם להתנגד לדיכוי. בחרתי קטעים בסדרה בהם מופיעים משתתפים המגדירים עצמם כשמנים. השתמשתי בשיטות לניתוח דימויים חזותיים (Visual images) ולאחר מכן תמללתי את הקטעים על מנת לנתחם כטקסט - תוך חיפוש תמות מרכזיות הנוגעות לגוף, שמנות והתמודדות עם החברה הלא שמנה. מצאתי שהמשתתפים השתמשו באסטרטגיות שתועדו בקהילות אחרות של הומואים שמנים על מנת להתנגד לסטיגמת השמנות, כגון ריקליימינג של השמנות כזהות, כינון הגוף השמן כגוף יפה, הדגשת מיניות הגוף השמן, הומור והתמקדות בתכונות אחרות מלבד השמנות. כלומר, הם שאבו מרפרטואר ההתנגדויות רק את האסטרטגיות שלא היו גבריות במובהק, וכך הוציאו למשל את שיער הפנים והגוף, המקובל בקהילות אלה, מחוץ לתחום. בנוסף הם אימצו אסטרטגיות התמודדות נשיות, הנפוצות בשיח הפמיניסטי ומתאימות לעיסוקם בדראג, כגון האדרת קימורי הגוף השמן והצגת החזה השמן של המשתתפים כשדיים נשיים יפים.

שתיקה או השתקה? מחקר אכותני על התנגדות של אמהות בישראל לחובת גיוס בנים לצבא

ענת מרנין-שחם

אוניברסיטת חיפה

"כשבננו הבכור הגיע לגיל גיוס, הסכמנו בינינו - נדב ואני - ששנינו נימנע מלהשפיע עליו". כך ספרה לי רחל, שגדלה בברזיל וחייה כבר עשרים שנה בישראל. "הייתי תמימה" היא הוסיפה "לא הבנתי שזו אני שעומדת יחידה מול בעלי ועם שלם העומד מאחוריו". התנגדות אמהות ישראליות לחובת שירות צבאי של בניהן, הינה תופעה נדירה בחברה הישראלית בה נתפסים השרות הצבאי ועידוד ההורים לילדיהם לכך – כמובנים מאליהם. ההרצאה המוצעת מתבססת על מחקר אכותני שנערך בנושא שתיקת / השתקת התנגדות האמהות בהקשר זה ומתמקד בסיפוריהן של 12 אמהות ישראליות לבנים הנמצאים בשלבים שונים לפני הגיוס, במהלך השרות או לאחריו.

הראיונות נותחו מהיבטים של נרטיב התנגדות מוסרי ושל זהויות נרטיביות שלמות. ניתוח נרטיב ההתנגדות המוסרי העלה קטגוריות של חיפוש אלטרנטיבות, שנמצאו בהתאמה לאלו שתוארו על ידי לין בעבודותיה על אמהות כמבקרות חברתיות (לין 2002).

ניתוח הראיונות כזהויות נרטיביות שלמות, העלה כי הבניית התנגדות האמהות התרחשה במקביל להבניית שלושה ממדי זהות:

- זהות ביוגרפית ("מי אני")
- זהות קוגניטיבית ("פתאום הבנתי")
- זהות מגדרית ("אז אני אמא סרבנית")

נראה כי בשילובן של זהויות אלו, מנסות האמהות לאתגר את חובתן כאזרחיות נאמנות, לקבל בהכנעה וכמובנת מאליה את לקיחת הבן מאימו בשם המדינה ל"טובת המדינה", כמו גם להאלם דום אל מול מערכת שאינה מקבלת ואינה מעריכה התנגדות כחשיבה בונה. הן יודעות כי רק קול סמכותי הוא זה שעשוי לאפשר להן להשתחרר משיח ביטחוני פטריארכלי זה. נראה הן מנסות להשמיע קול זה בנרטיב ההתנגדות המוסרי שלהן, המבטא עמדת מצוקה בעלת אופי מגדרי יותר מקליני, תוך שזירת ממדים של אומץ ואהבה בספרה הפרטית ובספרה הציבורית.

הבניית הזהות האימהית בקרב אמהות לא משמורניות בישראל

ד"ר גלי טנג'יר ופרופ' עינת פלד

אוניברסיטת תל-אביב

השיח החברתי, תרבותי ומקצועי תופסים את האימהות כמרכז הזהות הנשית. אימהות לא-משמורניות מפרות את הנורמות הרווחות סביב התפקיד האימהי, ולכן ההבניה של זהות אימהית יכולה להיות מאתגרת עבורן וניתן לתאר את זהותן האימהית כ-"troubled identity". מחקר זה בחן את הבניית הזהות האימהית של נשים יהודיות-ישראליות אשר ילדיהן גדלים אצל האב, בתוך הקשר חברתי-תרבותי שמאדיר את התפקיד האימהי בחייהן של נשים. המחקר עצמו הוא זירה של הבניית זהות. לכן, במהלך הניתוח הפרשני (Interpretive interactionist analysis) של ראיונות עומק עם 13 אימהות לא-משמורניות, נדרשה רגישות להקשר בו הובנתה הזהות. נוכחנו כי הסטינג של הראיון והיחסים בין המראיינת למראיינות ביטאו את השיח ההגמוני השיפוטי ביחס לאימהות שאינן מגדלות את ילדיהן, והשפיעו בכך על הבניית הזהות האימהית שהתרחשה במהלך הראיון. כמו כן, נדרשה בחינה של תפיסות האישיות והמקצועיות של המחברות עצמן, המושפעות מהתפיסה הרווחת והשיח הביקורתי על אימהות ומגדר וביטויין בהליכי ניתוח וכתבת הממצאים. ניתוח הממצאים לווה בדו-שיח רפלקטיבי על המתח בין אמפתיה והזדהות עם החוויות של המשתתפות לבין עמדה ניתוחית ביקורתית. בניתוח זהו האסטרטגיות השיחיות בהן השתמשו המשתתפות על מנת לשאת-ולתת עם זהות אמהית מוטרדת. האימהות הדפו מעליהן את האשמה והאחריות לעובדה שהן לא חיות עם ילדיהן. במקביל, הן הבנו את זהותן האימהית בראיון בשני אופנים מרכזיים. בראשון, השיח הביקורתי הופנס, והזהות האימהית הוצגה כבעייתית. בשני, נעשה ניסיון לשאת-ולתת ולהבנות מחדש זהות לא-משמורנית כ"אם טובה דיה". הממצאים תומכים בתפיסה ששייכים חברתיים הגמוניים משפיעים על הבניית זהות אימהית של אימהות לא-משמורניות. במקביל, הם מצביעים על יצירת שיח חלופי, המתאר את הזהות האימהית הלא-משמורנית כחיובית.

”אישה מכורה להימורים – זה לא מה שאת חושבת” – הבניית זהות נורמטיבית בקרב נשים עם

בעיית הימורים

ד”ר בל גבריאלי פריד ופרופ’ עינת פלד, אוניברסיטת תל-אביב

פרופ’ מימי אייזנשטדט, האוניברסיטה העברית

נשים עם בעיית הימורים מתמודדות עם סטיגמה חברתית שלילית. בהתבסס על תיאורית האינטראקציה הסימבולית בחן מחקר זה את הבניית זהותן החברתית של 17 נשים מהמרות שאובחנו כבעלות הפרעת הימורים, ואת האמצעים הלשוניים בהם הן משתמשות לשם כך. ניתוח אינטראקציה פרשני חשף כיצד הנשים מבנות את זהותן באופן המתכתב עם דפוסי התנהגות הנתפסים כנורמטיביים, וזיהה שלוש תמות מרכזיות: ”אני לא ממש מהמרת” - בה הציגו הנשים זהות רב ממדית שכללה זהויות נוספות לזו של המהמרת; ”שמירת נורמטיביות בהימורים”, ו”השתנית” המתייחסת לאופן בו משתתפות שרואינינו לאחר הפסקת ההימורים הציגו את עצמן כמי שהשתנו לטובה. ממצאי המחקר מדגישים הכלים בהם משתמשות הנשים בכדי להבנות את זהותן, את הדיאלוג המורכב שמנהלות נשים עם בעיית הימורים ביחס לזהותן, את כמיהתן של הנשים להיתפס על ידי החברה כנשים נורמטיביות, ואף משקפים את המתח שחשות הנשים ביחס החברתי כלפיהן. הממצאים מציעים כי על אנשי פרקטיקה העובדים עם נשים מהמרות לבחון בצורה מעמיקה את מודעותן לסטיגמה אותה הן נושאות ואת הדיאלוג המורכב שהן מקיימות ביחס לזהותן הרב-ממדית.

מושב 121

סוגיות במחקר על מגדר ומיניות

יום ב'

8.2.2016

17:00-18:30

בניין 72

כיתה 209

מודל חמשת השלבים :

כינון זהות ציבורית במעבר של פעילות חברתיות מפעילות שטח לפעילות רשת

שלומית ליר

אוניברסיטת בר אילן

מחקר הפעולה האיכותני הפמיניסטי אותו ערכתי סב סביב האפשרות לעשות שימוש בפלטפורמות רשת כמרחבים ציבוריים אלטרנטיביים עבור נשים. המחקר בוחן את תהליכי ביסוסה של זהות ציבורית, בתהליכי המעבר לפעילות במרחב הדיגיטלי בקרב פעילות ציבור, העושות את צעדיהן הראשוניים ברשת.

ההרצאה אותה אני מבקשת להציג מציגה מודל שיטתי של משמעויות התהליך אותו עוברות נשים במהלך רכישת אוריינות דיגיטלית, ופתיחת האפשרות לחלוק את הידע שלהן, את תפיסותיהן החברתיות, ואת עמדותיהן הפוליטיות והאחרות.

מודל ביסוס קול ועצמיות פומבית ברשת, הוא תוצר של מחקר פעולה שכלל שני סבבי ראיונות, לפני ואחרי אקט של התערבות בשדה. בשלב הראשון התקיים סבב ראיונות קדם עם קבוצת מחקר המונה 31 פעילות ציבור ואקטיביסטיות. סבב זה אפשר להבין ולהכיר את נושא הקול והשתיקה כפי שהוא מתקיים במציאות הרוחשת בשטח.

בשלב השני, המחקר יצר מהלך של התערבות לשינוי, במסגרתו התקיימו שתי סדנאות לימוד יישומי מדיה חדשה שכללו היכרות עם פייסבוק, טוויטר ויקיפדיה ובלוגינג שאפשרו לקבוצת המחקר לעשות את המעבר לפעילות דיגיטלית.

בשלב השלישי, התקיים סבב ראיונות נוסף עם 25 ממשתתפות קבוצת המחקר. סבב זה, אפשר לחקור ולהאיר היבטים שונים של המעבר של פעילות ציבור לפעילות מקוונת.

התהליכים החברתיים שחולצו בניתוח הנתונים אפשרו המשגה עדכנית של המודל של בלנקי ועמיתותיה (Belenky et al, 1986) העוסק באופנים בהן נשים מבטאות ידע במציאות המתקיימת בשטח. בדומה למודל שהוצע על-ידן, גם מחקר זה העלה חמישה מצבי ידע בקרב נשים שכל אחד מהם מתכתב עם אפיסטמולוגית ידע כפי שזו מתעצבת בהקשר הדיגיטלי. להלן תמצית הקטגוריות שעלו :

הקטגוריה הראשונה "שתיקה דיגיטלית" עוסקת באופן בו חסמים טכנולוגיים מייצרים שתיקה. הקטגוריה השנייה "עצמיות דיגיטלית סבילה" מתייחסת למי שצלחו את שלב "השתיקה הטכנולוגית", ונמצאות בעמדת השתתפות סבילה המתוארת בספרות המחקר במושג *Lurking* - השתתפות בקבוצות שיח ללא השמעת קול. הקטגוריה השלישית "עצמיות דיגיטלית אישית" מתייחסת לנשים שהחלו את תהליכי החשיפה והשתתפות הפעילה בהשמעת הקול, תוך התבססות על שיתוף מידע המתמקד בניסיון האישי ובחוויותיהן הפרטיות. הקטגוריה הרביעית "עצמיות דיגיטלית ציבורית" מתייחסת להשתתפות פעילה במרחב הדיגיטלי מתוך עמדה אקטיביסטית יותר של השמעת קול בנושאים ציבוריים. הקטגוריה החמישית, "עצמיות דיגיטלית אינטגרטיבית" מבטאת מצב של פעילות גמישה במרחבי הדיון המקוונים, מתוך גישה המאפשרת התדיינות עם פרספקטיבות שונות של ידע.

החזרתיות והרב ממדיות של היציאה מהארון - סיפוריהם של הומואים צעירים בישראל

רועי זנדני

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מחקר זה בודק את חווית היציאה/ות מהארון- הן כתהליך והן כפעולה, כפי שהיא משתקפת מסיפורי החיים של עשרת משתתפי המחקר: הומואים ישראלים יהודים, צעירים בגילאי 18-24. המחקר נעשה בפרדיגמה ביקורתית- קווירית, במתודולוגיה נרטיבית של סיפורי חיים שנותחו לפי שיטתה של פרייזר (Fraser).

הספרות המחקרית מציעה שני מודלים שונים לתיאור היציאה מהארון: המודל של קאס (Cass) שהוא הידוע בין השניים, רואה ביציאה מהארון תהליך ליניארי המתחיל בבלבול בזהות ומסתיים כאשר הנטייה המינית ההומואית משתלבת באופן אינטגרטיבי בזהות "הגדולה" יותר של היחיד.

המודל השני הוא של אדמס (Adams), והוא רואה את היציאה מהארון כתהליך ספירלי, סימולטני ואין סופי, ולמעשה מציע להתייחס למושג היציאה מהארון כאל יציאות מהארון. מניתוח סיפורי החיים של משתתפי המחקר עלו שש תמות מרכזיות, שעל בסיסן נבנה מודל אינטגרטיבי המתאר ארבעה היבטים משמעותיים של פעולת היציאה מהארון: 1. מידת הרצונית של הפעולה- כפעולה יזומה של היחיד וכהוצאה כפויה מהארון (outing). 2. הטקטיקה של היציאה מהארון- כפעולה ישירה או עקיפה, כאמירה מילולית או התנהגותית. 3. המרחב בו היא מתבצעת- בעולם הסטרייטי, ההומואי והפנימי (היציאה מהארון של היחיד בפני עצמו) ו 4. מטרותיה של היציאה מהארון- מטרה פנימית של גאווה וקבלה עצמית, חיזוק הקשרים עם אחרים משמעותיים, ומטרה פוליטית של התנגדות להטרו- סקסואליות הכפויה. היבטים אלו מאפשרים להצביע על מגוון הדרכים בהם הומואים נוקטים על מנת לצאת מהארון וחושפים את החזרתיות ורב הממדיות של הפעולה. אם כן, המודל המוצע מצביע על כך שהיציאה מהארון- כתהליך וכפעולה, היא מורכבת וייחודיות יותר ממה שנהוג לחשוב. בנוסף, ניתן לראות שהיציאה מהארון היא בעלת השפעה משמעותית וקריטית על הרווחה האישית של היוצא מהארון. ממצאי המחקר נותנים תוקף לתפיסות העכשוויות לגבי זהות בכלל, וזהות מגדרית ומינית בפרט, המדגישות את ההיבט הביצוע בתהליך בניית זהות.

שיתוף שדות (CO-fielding)

ירון שוורץ

אוניברסיטת בר אילן

סביבות חברתיות משתנות מביאות עמן מצבים חדשים ומורכבים לניתוח בהקשר של מחקר איכותני. אחת הדוגמאות הייחודיות בהקשר זה הוא תחום של המחקר הביקורתי על גברים וגבריות (CSMM - Critical Studies on Men and Masculinities), במסגרתו נחקרת התופעה של "גברים בשינוי", המייצגת רצף של עמדות אשר מצד אחד תומכות בפמיניזם ומצד שני מתנגדות לו. גברים אלה יכולים לכונן שיח משנה מגדר או שיח משמר מגדר וישנו קושי רב לנתח את עמדתם מכיוון שרבים מהם מאמצים לשפתם מכלול של מושגים פמיניסטיים והם משתמשים בו בערבוביה תוך כדי הצגת דעות סותרות ולא חד משמעיות בנוגע לנושא של שוויון מגדרי.

על אף הציפייה כי כלי המחקר הנרטיביים יוכלו לתת מענה לסוגיה זו, נשמעת בשנים האחרונות ביקורת הולכת וגוברת בנוגע לכך שחוקרים-גברים לא דאגו להבנות מתודולוגיה סדורה למחקרי גבריות, ובהעדרה גם כאשר הם בוחרים להישען על יסודות המחקר הפמיניסטי, בפועל במהלך הריאיון כחלק מהרצון ליצור שיתוף פעולה מצד המרואיינים הם מייצגים עמדה הטרו-נורמטיבית ומתקשים בשל כך לנתח באופן ביקורתי-פמיניסטי את דבריהם.

בהרצאה זו יוצג מחקר בו נוצרה דילמה מורכבת עוד יותר מכיוון שהנחקרים בו היו מנחים בתוכנית התערבות מגדרית שטענו במפורש כי הם תומכים באגינדה הפמיניסטית. ריאיון כזה שמתנהל כדיאלוג בין שני גברים התומכים בפמיניזם עלול ליצור "נקודה עיוורת" שמחייבת התייחסות מתודולוגית ייחודית על מנת לבדוק את מידת "הכנות" של המרואיינים. בהרצאה תוצג הגישה המתודולוגית "שיתוף שדות" (Co-Fielding) שבאה לפתור את המורכבות הזו וכיצד בעזרתה נחשפו שני קולות סותרים בדברי המרואיינים: בקול אחד הם הציגו עצמם כסוכני מגדר המבקשים לשנות מציאות קיימת, אך בקול שני הם דיווחו על פעילות אשר שימרה את אותם עקרונות שבקשו לשנות.

המשפחה כסביבה משתנה

יפעת איתן פרסיקו

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בעשורים האחרונים עובר מוסד המשפחה תמורות רדיקליות. רק 50% מהמערכות המשפחתיות בישראל כיום תואמות את המודל המשפחתי המסורתי (הלמ"ס, 2011). מודל זה הועשר בחלופות רבות, כל אחת מהן מְפָרָה בדרכה את התנאים שנחשבו באופן מסורתי כרצויים ונחוצים לצורך התפתחותו התקינה של הילד. המציאות המשתנה לא רק מחייבת בחינה מחדש של הנחות-היסוד התרבותיות, כי אם גם מספקת הזדמנות לבחון סוגיות בעלות חשיבות מכרעת ביחס לשארות, מגדר ומיניות. מחקרי המשפחות הלהט"ביות עוסקים בשאלות אלה מזה כשלושה עשורים.

בהרצאה הנוכחית אבקש להתבונן במסורת מחקרית חדשה זו ולנתח את השינויים בגישה המחקרית על רקע צרכיהן המשתנים של המשפחות. אאפיין את שני הגלים המחקריים המוקדמים כפוזיטיביסטיים מבחינה מתודולוגית ואידיאולוגית כאחד: מחקרים אלו שאפו לבחון את רמת התפקוד ההורי והתפתחות הילדים, כשהם נסמכים על מדדים התפתחותיים כמותניים, ומשתמשים במשפחות הטרוסקסואליות כקבוצת השוואה. האידיאולוגיה המובלעת בבחירות מתודולוגיות אלו היא שאיפה לטשטש את ההבדלים בין המשפחות ולהוכיח שהילדים "בסדר".

אידיאולוגיה זו מובנת על רקע הצורך לעצב את דעת-הקהל, ולקדם חוק ומשפט פרו-להט"בי. בהתאם, ככל שגברה הקבלה החברתית של משפחות להט"ביות, החלה להישמע ביקורת כנגד עמדה מחקרית הגנתית זו, בייחוד בהקשר של ממצאים הנוגעים להתפתחות המגדרית והמינית של הילדים. נטען כי לא רק שאין הסבר תיאורטי מניח את הדעת לממצאים, אלא שעצם הצורך להוכיח שהורות להט"בית אינה משפיעה על עיצוב הזהות והנטייה המינית והמגדרית של הילד מבליע הנחות הטרוסקסיסטיות.

בשנים האחרונות ניתן לזהות תנועה לעבר גל מחקרי שלישי – החותר להבין ולקבל את השונות מתוך עמדת תצפית פנימית, ולא בהשוואה למשפחות הטרוסקסואליות. מדובר לא רק בהבדל מתודולוגי, כי אם במעבר לאידיאולוגיה המדגישה התבוננות פלורליסטית על המגוון והשונות, במקום שיפוט היררכי.

זוהי השעה, אציע, לפריחה של מחקר איכותני.

מושב 122

מתודולוגיות מחקר ייחודיות

יו"ר: ד"ר ג'וליה צ'ייטין

המכללה האקדמית ספיר

יום ב'

8.2.2016

17:00-18:30

בניין 72

כיתה 210

תרומתם של קלפים מטאפוריים לחקירה נרטיבית

ד"ר אורית קרניאלי-מילר, אוניברסיטת תל-אביב

גפן ניסים, אוניברסיטת חיפה

מרים גולדברג, אוניברסיטת תל-אביב ואוניברסיטת בר אילן

ראיונות נרטיבים הינם כלי נפוץ לאיסוף נתונים במחקר איכותני. באמצעות ראיונות ניתן לשמוע את סיפורו של האדם במילותיו הוא וללמוד אודות תפיסותיו וחוויותיו. אולם, ישנם מקרים בהם השימוש רק בערוץ המילולי עשוי להיות פחות יעיל, לדוגמא בעיסוק בנושאים רגישים, בשאלה על מושגים מופשטים, או במצבים המקשים על המרואיינים להביע את חוויותיהם ורגשותיהם, כפי שקורה לעיתים בקרב אנשים עם מחלה נפשית.

כדי לנסות ולהתגבר על קושי זה, במחקר זה התמקדנו בפוטנציאל הטמון בשימוש בקלפים מטפוריים כאמצעי עזר בראיון איכותני-נרטיבי. בחנו את יתרונותיה של שיטת ראיון, המשלבת שימוש בכלי השלכתי, כטכניקה המסייעת בהבניית נרטיבים.

אוכלוסיית המחקר כללה 25 אנשי צוות וחברים המתמודדים עם מחלה נפשית ואשר חברים בקלאבהאוס בישראל (קהילה שיקומית לאנשים המתמודדים עם מחלה נפשית). ערכנו ראיונות נרטיביים חצי-מובנים בהם ביקשנו מהמשתתפים לספר סיפור הצלחה וסיפור קושי, שחוו בקלאבהאוס. לאחר מכן ביקשנו שיבחרו קלף מטאפורי המייצג את הסיפור ואת הערכים הגלומים בו ויסבירו את בחירתם. ניתחנו את הנתונים בשיטת ההטמעות/התגבשות תוך התייחסות לכל יחידת ניתוח (סיפור+קלף) בפני עצמה. הניתוח כלל השוואה בין סיפורי הצלחה וקושי, ובין המידע שהתקבל רק מהסיפור למידע שהתקבל מהקלף.

ממצאי המחקר מצביעים על תרומתם של הקלפים הן בהעשרת הסיפור על-ידי המספר והן בהרחבת הבנתנו כחוקרות. הקלפים אפשרו למספר להרחיב ולהעמיק את סיפורו, מה שאיפשר לנו כחוקרות לקבל סיפורים מקיפים ועשירים יותר ולהרחיב את הבנתנו את האדם וסיפורו.

המחקר מדגים שהקלפים תרמו לאיסוף וניתוח הנתונים. השימוש בקלפים איפשר יצירת ערוץ נוסף לביטוי חוויותיהם ורגשותיהם של המרואיינים והרחבת התיאור שאיפשר עוגן טוב יותר לניתוח הנתונים. ההרצאה תתמקד בתרומת המחקר למרואיין ולמראיין כמו גם בעקרונות העבודה הפרקטיים והאתיים בשימוש בקלפים.

אתנוגרפיה נרטיבית ככלי לחקירת תהליכי בניית נרטיבים בשדה הנעדריים בישראל

אורי כץ

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

עניינה של הרצאה זו הוא בהצעת 'אתנוגרפיה נרטיבית' ככלי מתודולוגי לבחינת תהליכי בנייה של נרטיבים. הביקורת של המחקר הנרטיבי בן זמננו כלפי הגישות הנרטיביות הפוזיטיביסטיות של ראשית המאה העשרים מופנית כלפי הטענה שהנרטיב מהווה צילום של המציאות. לכן, שמה הפרדיגמה הנרטיבית דגש על תהליך הסיפור, הכולל את ההקשרים בהם מסופר הסיפור ואת פעולת הסיפור עצמה. אלא שהמתודולוגיה השכיחה של הגישה הנרטיבית לא תמיד מממשת את הטענות האונטולוגיות והאפיסטמולוגיות שלה עצמה. לטענתי, גם הדגש על תהליך הסיפור אינו אלא צילום – לא של 'מציאות', אבל של נקודת זמן אחת. המתודולוגיות הנרטיביות מתמקדות בהווה בטענה שפעולת הסיפור מתקיימת בהווה ומבקשת לסדר ולתת משמעות לעבר ולעתיד פוטנציאלי או מדומיין. השאלה הנעדרת ממתודולוגיה זו נוגעת לתהליכי הבנייה של הנרטיב ולהשתנותו, לאורך זמן ובהתאם לנסיבות, להקשרים ולאינטראקציות השונות שבהן הוא מסופר. אתנוגרפיה נרטיבית עשויה לייצר אפשרות מתודולוגית לעמוד על תהליכי בניית נרטיב, להבדיל מנרטיב המופק בנקודת זמן אחת. מתודה זו מבקשת לקיים אתנוגרפיה ממושכת ומקיפה בשדה וכך לבחון את התהוותם והשתנותם של נרטיבים. האתנוגרפיה הנרטיבית אינה מסתפקת אפוא בסיפורו של פלוני, אלא גם בסיפוריהם של אחרים על פלוני, על עצמם, ועל העולמות החברתיים המשותפים להם.

את טענתי המתודולוגית אדגים באמצעות מחקרי על אודות סיפורי היעדרויות של אזרחים בישראל, ועל הדרכים בהן תהליך בניית הסיפורים הללו מתחולל ברשת מרובת שחקנים ובמקביל מחולל אותה. בעזרת דוגמאות מתוך ראיונות עם משפחות נעדרים, טקסטים שונים ותצפיות שקיימתי בשדה, אדגים כיצד יחסי הגומלין בשדה הנעדריים מחוללים ומשנים את סיפורי ההיעדרויות, כפי שבא לידי ביטוי בתימות כגון הגדרת הנעדר; למי הוא שייך; החיפושים כמטאפורה מארגנת; והיכולת לספר סיפור ללא סוף.

ניתוח סמיוטי ויזואלי של תמונות ינקות המוצגות ככלי לשיווק עצמי

על ידי תורמי זרע אמריקאים בקטלוג התורמים בבנקי זרע

ד"ר יעריט בוקק-כהן

אוניברסיטת בר אילן

בהרצאתי אבקש להציג ניתוח סמיוטי ויזואלי של 48 תמונות ינקות של תורמי זרע מששת בנקי הזרע הגדולים ביותר בארה"ב, אשר נדגמו ממדגם של 180 פרופילים של תורמי זרע המוצגים בפני לקוחות פוטנציאליות בקטלוגים ייעודיים. ניתוח התמונות נעשה תוך שימוש בשיטת ה' reading images' שפותחה על ידי Kress & van Leeuwen (2006). תמונותיהם של התינוקות הומשגו ככלי לפירסום ושיווק עצמי, והן משרתות תורמי זרע בלעורר רגשות אמהיים בקרב לקוחות בנקי הזרע בהיותן בעלות אופי לימינאלי. אדון בשאלות הבאות: כיצד תורמי זרע משתמשים בתמונות הינקות שלהם בכדי להעביר מסרים ללקוחות עתידיות? מהם הערכים התרבותיים המובעים באמצעות תמונות אלו? האם ישנה הלימה בין הנאראטיבות המילוליות של כל תורם לבין המשמעויות המקודדות בתמונות שנמסרו על ידו? כמו כן, בנוסף לקטגוריזציה הקלאסית של 'תמונות שנוצרו לצורך מחקר' להבדיל מ'תמונות שנמצאו על ידי החוקר', אבקש להציע קטגוריה חדשה של 'תמונות שנבחרו / נבררו' על ידי המצולם או על ידי גורם אחר המתווך בין בעל התמונה לבין הצופה בה. בחירת התמונות בידי התורמים והנהלת הבנקים הינה אסטרטגית ומיועדת ליצור בקרב הצופות תחושת פמיליאריות וקשר מדומיין עם התורם. הלימה בין המסרים הורבאליים לויזואליים מכונה 'רה-סמיוטיזציה' (re-semiotization); במאמר זה אבקש להציע את המושג 'דה-סמיוטיזציה' (de-semiotization) המבטא את ההיפך ממנו: במחקרי מצאתי כי מסרים חתרניים המועברים באופן סמוי בתמונות הינקות סותרים את הערכים והאידיאולוגיה המגדרית המוצהרים באופן מילולי בחיבורי התורמים; בכך גורמים מסרים אלו לדה-סמיוטיזציה של כמה מערכי הליבה המועברים בנאראטיבות המילוליות של התורמים.

'תיאוריות של שינוי': מבט מורכב על חינוך במשמר הגבול

יעל ליטמנוביץ

האוניברסיטה העברית

'תיאוריות של שינוי' היא אחת מהמתודולוגיות המרכזיות בשימוש על-ידי זרם הערכה מבוססת-תיאוריה (וייס, 1995). מטרתה למפות את התערבויות חברתיות מורכבות ולהבין אותן מנקודת המבט של כל בעלי העניין: מנהיגי הארגון, מעצבי ההתערבות, אנשי המקצוע שמיישמים אותה וקהל היעד (פרטים וקהילות). מיפוי רב-רובדי זה מאפשר לזהות מצד אחד את הרצף הלוגי בין מטרת ההתערבות לשינוי שהיא מבקשת ליצור, ומצד שני פערים בתפיסות בין בעלי העניין.

ההרצאה תציג את השימוש במתודולוגיה איכותנית זו למיפוי ההכשרות החינוכיות במשמר הגבול (מג"ב). במהלך מחקר עם יחידת החינוך של מג"ב נעשה שימוש בשיטות איסוף נתונים מגוונות לבירור ה'תיאוריות' של מפקדות יחידת החינוך, משק"יות החינוך, מפקדי יחידות ושוטרים בשטח ובבסיס החינוך. באמצעות ניתוח של מסמכי מדיניות, ראיונות, ראיונות קבוצתיים ותצפיות ניסינו לענות על השאלות: מהי מטרת החינוך בארגון? ומהן האמצעים להשגת המטרות? בשלב הניתוח נעשה שימוש בכלים האנליטיים של 'תיאוריה מעוגנת בשדה' (שטראוס וקורבין, 1990) על מנת ליצור מודל לוגי של ההתערבות.

ההרצאה תעסוק הן במוצר הסופי והן בדרך להשגתו על מנת לעורר דיון בחוזקים ובחולשות של המתודולוגיה. במיוחד אטען שהשילוב מתודולוגי שנעשה – תיאוריית התערבות מעוגנת בשדה – עונה על אחת החולשות המרכזיות של גישתה של וייס, שלא מספקת בהירות לגבי המעבר ממידע גולמי לתיאוריה.

מושב 123

מסע המחקר: אתגרים והתמודדויות

יו"ר: פרופ' ברכה אלפרט

המכללה האקדמית בית-ברל

יום ב'

8.2.2016

17:00-18:30

בניין 72

כיתה 212

אף פעם לא לבד: התמודדות עם אתגר הדוקטורט בעולם דיגיטלי משתנה

ניקי אהרוניאן

אוניברסיטת מונש ומשרד החינוך

סטודנטים רבים חווים בדידות כשהם עומדים מול הדוקטורט, אתגר אקדמי משמעותי (Brown, 2013).

בהרצאה זו אציג סיפור-כתיבה (Richardson, 1997), נרטיב רפלקטיבי העוסק באופן ביקורתי בתהליך הכתיבה שבחרתי במחקרי. כדוקטורנטית שחיה בישראל ולומדת באוניברסיטה באוסטרליה, הרשת מהווה ציר מרכזית בעבודתי ועוזרת לי להפיג את הבדידות. ברצוני להציג את מקומן של טכנולוגיות המידע והתקשורת בקריאה, כתיבה ולמידה במחקרי, מחקר פעולה נרטיבי על למידה של מורים בישראל.

נכתב רבות על המהירות שבה התקשורת הדיגיטלית נכנסת לכל תחומי החיים (Snyder, 2004) ומעצבת מחדש את הדרך שבה אנו מלמדים, לומדים ומתקשרים. כיום, העולם הדיגיטלי מציע לחוקר מגוון רחב של סביבות וכלים שעשויים לעזור להפחית את הבדידות, להעלות את תחושת המסוגלות ולסייע בהשלמת המשימה.

לאורך המחקר, התאוריות של בכטין (1981, 1986), ובמיוחד מושגים כמו דיאלוג, הטרוגלוסיה, מיעון וחוסר סגירות, מהווים בסיס לגישה האפיסטמולוגית במחקר וגם מזמנים כלים לניתוח הנתונים (Sullivan, 2012). תאוריות אלו מהוות עדשה תיאורטית שדרכה אני בוחנת את מקומו של העולם הדיגיטלי בכתיבתי.

בהרצאה אציג את הכלים האינטרנטיים המאפשרים לי לתקשר עם המנחים שלי מעבר לים ועם דוקטורנטים אחרים המחפשים שותפים למסע. כל כלי מאפשר סוג אחר של אינטראקציה ולמידה. כחוקרת איכותנית הרואה את הכתיבה כלב המחקר, אציג את הכלים שתומכים בתהליך הכתיבה, מסיעור המוחין הראשוני ועד לשלב העריכה. בנוסף, אציג את המרחבים החברתיים שמזמנים כתיבה ודיאלוג פורה. דרך בלוג רפלקטיבי, טוויטר ואתרי דוקטורנטים, גיליתי שניתן לשתף בקשיים ובהצלחות ולקבל תמיכה ועידוד. כלים טכנולוגיים נוספים עוזרים לי לתכנן, לארגן ולבקר את התקדמותי במחקר.

בהרצאה אדון בהיבטים האתיים הקשורים לכתיבה הדיגיטלית. אתאר דילמות הקשורות לפרסום במרחב הציבורי כחוקרת חדשה בעולם האקדמי.

לגשש באפלה - החוקר במרחב בלתי נראה

טלמור פרחי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

נועם בן-אשר, אוניברסיטת סקרמנטו

המחקר הנוכחי עוסק בנרטיב של הורה אשר לא מסוגל לחוות את העולם ברמה חושית כפי שחווה ילדו. איסוף הנתונים התקיים לאורך שלוש שנים בשדה "טבעי" של קבוצת העצמה להורים, בה מסופר הנרטיב על ידי הורים לילדים עם לקויות ראייה ועיוורון.

ניתוח הסיפורים התבצע בהתאם לששת ה"עדשות" הנרטיביות של צ'ייס (Chase, 2005) העוסקות ביצירת משמעות, השמעת קולו של המספר, ביטוי וכינון זהותו, שינוי והתפתחות, הקשר בין המספר והמאזין והסיפור כתוצר של קונטקסט. בלטו במיוחד נרטיבים המבטאים את תהליכי כינון הזהות ההורית של המספרים כפרטים מחד, וכקבוצה ייחודית מאידך. למעשה, לצד הנרטיב "השלם" של קבוצת ההורים, התגלו מרחבים בלתי נראים, בהם מתקיימים נרטיבים אישיים מובחנים של ה"פרטים". מצאנו כי ההבדלים הנרטיביים נעוצים במגוון רחב של הסברים. החל מכוחות אגו נבדלים, משאבי ההתמודדות השונים של ההורים עצמם ועד מורכבות לקויות הראייה של ילדיהם וחומרתן.

מטאפורת הנרטיבים המוארים והמוצללים הורגשה גם ביחסי החוקרים-משתתפים במהלך איסוף הנתונים מהשדה. החוקרים, כמובילי הקבוצה, בעלי מעורבות בתהליכם הפנימיים שלה, חוו גם הם את ריבוי הנרטיבים, תוך ניסיון להישאר בו בעת שייכים אך מובדלים. מרחק שמאפשר חשיבה מחודשת על הנרטיבים, לצד קירבה ככל הניתן למספרים, מתוך ידיעה ברורה שחויית עולמם של ההורים בעיני החוקרים לעולם לא תוכל להיות שלמה.

המורכבות הנרטיבית בין הפרטים והקבוצה, האור והצל, החוקר והמספר, הם אלו העומדים במרכז עבודה זו, לצד תהיות, דילמות ומחשבות רבות על מקומו של החוקר והנרטיב האישי שהוא מביא איתו אל שדה המחקר בפרדיגמה הנרטיבית.

מה אני רוצה לחקור ולמה?: שימוש ברפלקציות לבירור ומיקוד נושא ושאלת מחקר

יובל סער-הימן

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בירור ומיקוד נושא ושאלת מחקר יכולים להוות שלב קשה בתהליך המחקר. הספרות המקצועית מתייחסת לשלב זה בצמצום ומפנה את הזרקור להיבטים התאורטיים של בניית שאלת המחקר- מה היא אמורה לכלול? איך היא אמורה להיות בנויה? ועוד. לעומת זאת, מצאתי מעט מאוד התייחסות לחוסר הוודאות והבלבול שעמו נפגשים חוקרים ברגע שהם מזהים שדה מחקרי שמעניין אותם אך צריכים למקד נושא וליצור שאלת מחקר.

אני סטודנט ללימודי דוקטורט הנמצא בימים אלו בשלב בו שדה המחקר עליו אני מעוניין לערוך את עבודת המחקר ברור לי- עבודה סוציאלית ביקורתית עם הורים לילדים המוגדרים כילדים "בסיכון"- אך נושא המחקר בתוך השדה נמצא בשלבי בירור. כחלק מתהליך הבירור השתמשתי בכתביה רפלקטיבית. כתיבה רפלקטיבית במחקר איכותני יכולה לשמש גם ככלי של החוקר לעיבוד ובירור החוויות שלו בתוך המחקר וגם כחלק מהנתונים המחקריים, כפתח ללמידה על משמעויות חברתיות רחבות בתוך חוויות אישיות. בהקשר הנוכחי, נעזרתי בכתביה רפלקטיבית לשלוש מטרות: מיקוד הנושאים המעסיקים אותי בתוך השדה; בירור המיקום שלי אל מול השדה; ובחינה של החוויות האישיות שלי ביחס להקשר חברתי רחב יותר.

בהרצאה זו אבקש להדגים, בעזרת חמש תמונות שיצרתי כחלק מהליך אישי-מקצועי של כתיבה רפלקטיבית, כיצד כתיבת רפלקציות עשויה לקדם מיקוד של נושא המחקר ויצירת שאלות מחקר ראשוניות, תוך העמקה במניעים לבחירת הנושא ודיון ברלוונטיות החברתית של המחקר כפי שהיא באה לידי ביטוי ברפלקציות האישיות.

הבירוקרטיה של המחקר ככלי פוליטי בזימבבואה

נועה לוי

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בביקורי השני בזימבבואה, בעודי מנסה להשיג אישורים לעבודת שדה במסגרת מחקר הדוקטורט, כתבתי לחברה טובה את ההודעה הבאה: "לא מפחיד אותי להיות פה לבד. לא מפחיד אותי להרגיש זרה ושונה. אבל הניירת... הניירת הזאת יושבת עליי כמו מפלצת עצומה שמתענגת לראות אותי מתמוטטת תחתיה."

זימבבואה אשר השתחררה משלטון מיעוט לבן רק ב-1980 ומנהלת יחסים מתוחים מאוד עם המערב, מטילה הגבלות ומחסומים רבים בדרכו של חוקר לא אפריקאי בניסיונו לבצע מחקר בשטח. לקחי העבר, החשדנות, חוסר האמון, הזעם והגאווה של הממשלה המכהנת, היתר־גמו והתעצבו לכדי מנגנונים בירוקרטיים מסואבים שעל חוקר לעבור בטרם הוא יכול להוציא לפועל את מחקרו.

כאחת מנושאי דגל האנטי-קולוניאליזם באפריקה של המאה ה-21, זימבבואה לא רק מדגימה את תחילתו של עידן חדש בו מחקר אקדמי ביבשת איננו פרוץ ומותר לכול, אלא היא מתנה את הפעילות האקדמית של חוקרים מבחוץ בהפנמת העוול שגרם האדם הלבן ברודזיה ובזימבבואה, בקבלת הנרטיב הלאומי, ובהסכמה חוזרת ונשנית של החוקר לשלם את המחיר כנציג מזדמן של המערב.

הממשלה מבצעת בחירה אקטיבית בחוקרים הזרים הפועלים במדינה באמצעות הצבת מסננות בירוקרטיות המחייבות נסיעות הלוך ושוב, גיבוי של מוסדות מחקר מקומיים, שיתוף פעולה של משרדי ממשלה רלוונטיים, עבודה עם מתרגמים מקצועיים והסכמה מראש של בעלי אינטרסים משותפים טרם תחילתה של עבודת השדה עצמה. בכך הופכת הבירוקרטיה של המחקר לאקט פוליטי של התנגדות והכפפה המנכיחה את יחסי הכוח במדינה ומציבה בפני החוקר הזר שתי אפשרויות: לקבל את הדין או לוותר על המחקר.

מושב 124

גוף, הבניה, הגבל (Disability)

יו"ר: ד"ר פאולה פדר-בוביס

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

יום ב'

8.2.2016

17:00-18:30

בניין 72

כיתה 213

המפגש בין אנשים עם אוטיזם ומגדר לא-קונפורמי לפסיכולוגיה

לפי תיאוריית מוגבלות קווירית

שחר שפירא

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בשנים האחרונות גוברת ההתעניינות הרפואית-הפסיכולוגית באנשים עם אוטיזם בעלי זהות מגדרית לא קונפורמית. המודל הרפואי-הפסיכולוגי המיינסטרימי ממשיג אוטיזם וחריוגות מגדרית כלקויות ביולוגיות אינדיבידואליות, שיש לטפל בהן, ונוטה להתעלם מההקשר החברתי של ה"לקויות" האלה. בהתאם למודל זה, פרסומים אקדמיים מהשנים האחרונות מנסים לתאר קשר אורגני בין שתי ה"לקויות" – אוטיזם ונון-קונפורמיזם מגדרי. עבודת המאסטר שלי בוחנת באופן ביקורתי מגמה זו ומציגה אותה כנטועה בהקשר רחב של מאבק סביב ערכים של נורמליות וקונפורמיות בחברה ableist והטרונורמטיבית.

השתמשתי בניתוח שיח ביקורתי ובתיאוריה ביקורתית וקווירית של מוגבלות כדי לנתח, מצד אחד, עשרה תיאורי מקרה שבהם אנשי בריאות הנפש מדווחים על מטופלים עם אוטיזם ועם מגדר לא-קונפורמי; מצד שני, מנותחים טקסטים על מגדר שכתבו אנשים עם אוטיזם בבלוגים ובפורומים.

הניתוח שערכתי מציע כי רוב כותבי תיאורי המקרה פעלו במסגרת מבני שיח הגמוניים יוצרי-פתולוגיה, כמו שיח רפואי על אוטיזם ושיח הטרונורמטיביות. תוצאות הניתוח מדגימות את כוחם של שיחים הגמוניים אלה לכוון סובייקטים. למשל, חלק מהכותבים האוטיסטים סיפרו על חוויותיהם, כמי שמכוננים בתור "אחרים" ו"מקולקלים", אם בגלל האוטיזם שלהם ואם בגלל זהותם המגדרית הלא-קונפורמית.

בעקבות תיאורטיקנים של מוגבלות וקוויריות כמו McRuer ו-Kafer אדגים איך שיחים שונים יכולים לפעול יחד כדי להשיג מטרות דומות. במקרה של השיחים ההגמוניים על אוטיזם ועל הטרונורמטיביות, הנחות יסוד בדבר מהותן הביולוגית הבלעדית של "לקויות" אוטיסטיות ושל "לקויות" בזהות המגדרית יכולות לשתף פעולה אלה עם אלה כדי לשמר את הסדר הסמלי שבו מגדר לא-קונפורמי ואוטיזם מסווגים כלא מובנים ובלתי-קריאים. במישור הפרקטי, מהעבודה עולה כי פעמים רבות אי-הכרה במורכבות של אנשים עם אוטיזם כבני-אדם שלמים בשיח הפסיכולוגי המיינסטרימי מפריעה להם ולהן לחקור זהויות מגדריות לא-קונפורמיות.

“הנכות זה חלק מהזהות המקצועית שלי”; השפעת מוגבלות פיסית מנקודת מבטם של מטפלים

ומורים החווים אותה

אודליה פיטוסי, ד"ר פנינה שור וד"ר עידו אורלי

תהליך המפגש בין מטפל ומטופל, מורה ותלמיד, הינו יחיד וחד פעמי. לעיתים נדמה שהמסגרת בעלת מרכיבים ברורים וקבועים אך משתרבבים בה אלמנטים בלתי צפויים המשפיעים על האינטראקציה הבינאישית. כאשר מטופלת פותחת את דלת חדר האומנות ומגלה כי המטפלת עמה היא אמורה להיפגש באופן קבוע יושבת בכיסא גלגלים, האם מתווסף נתון נוסף למפגש ביניהם? כאשר מתגלגלת המורה להיסטוריה בכסא גלגלים לכתתה, האם נכנסת התרחשות נוספת לשיעור?

המחקר אשר יוצג בהרצאה, מבוסס על הנחת יסוד הגורסת כי מוגבלות נראית לעין מהווה “עניין” והוא מבקש לבדוק את השפעתו על התהליך הטיפולי/חינוכי באמצעות 6 ראיונות עומק וחומרים מצולמים של חלק מהמרוואיינים. זהו המשך והרחבה למחקר שנעשה ע"י אחת החוקרות (פיטוסי, 2009) על תהליך עבודתה כמטפלת עם נכות מנקודת מבטן של מטופלות. ההרחבה מתקיימת בעצם העובדה שמחקר זה מציג את נקודת מבטו של המטפל וכן בהכללת אנשי חינוך מתוך הכרה בזיקה הקיימת בין שני התחומים. בתחום החינוך יש אלמנטים טיפוליים (סורוקה 2008) ואילו חשיבה והבנה משמשות בסיס לטיפול קוגניטיבי (Ellis, 2005).

האמירה שבמחקר איכותני החוקר משמש ככלי מרכזי (גיבתון בתוך צבר בן יהושע, 2001), מועצמת במקרה דנן שכן המרוואיינות היו שותפות באופן מלא לעיצוב המחקר ולניתוח הממצאים. הוא משלב בין כלי הריאיון לכלי הצילום שחלק ממנו אף יוצג בהרצאה.

הממצאים מתחברים לתיאוריית “המטפל הפצוע” (יונג, 1993) ומחדדים את האמפתיה אותה הגדיר קוהוט (2005) כמרכיב משמעותי בתהליך הטיפולי/חינוכי. אמנם קיימים מחקרים העוסקים במושגים אלו אולם מנקודת מבטם של מטפלים אשר חלו במחלות סופניות ואחרות. כמעט ואין עיסוק מחקרי במטפלים/מורים עם מוגבלות הנראית לעין ובכך משקף המחקר, מעבר לממצאים הישירים, שינוי חברתי בעצם השיח והנכחת הנכות כמרכיב בזהות הטיפולית/חינוכית.

קול, דיבור, וטקסט: מה אנחנו "שומעים"?

ד"ר חיה פאסיק

אוניברסיטת אריאל

קול, מושג מרכזי במחקר איכותני, הוגדר בדרכים שונות על ידי חוקרים ותיאורטיקנים-- למשל, קול כעמדות פרשניות מרובות ולעיתים מנוגדות שמבוטאות בייצוג הנתונים או לחילופין, קול כזכות ויכולת להשמיע את עצמך ולהנגיש את החוויות והתפיסות שלך לאחרים.

מה שלעיתים הולך לאיבוד בהגדרות האלה של קול, הוא דיבור, הקול המדובר באופן פיזי (שלא לדבר על שפת הגוף). באופן פרדוקסלי, ככל שחוקרים "מתקדמים" בקריירות שלהם, הם שומעים פחות את הדיבור של משתתפי המחקר. לעיתים רבות הם מסתמכים על טקסטים של ראיונות שנוצרו על ידי סטודנטים ועוזרי מחקר, ובכך הם מגבילים את מקורות ה data, ומגבירים את ה bias של החוקר בניתוח על סמך שימוש סלקטיבי בראיות.

בהצגה זו אכנס לדיאלוג עם רעיונות שנבעו ממחקר עם אנשים עם מוגבלויות שאינם משתמשים בדיבור כאפיק העיקרי לביטוי ותקשורת (Ashby, 2011), כדי לפרק ולהבנות מחדש את המושג של קול כפי שהוא מתייחס למחקר עם אנשים שמדברים. הדיון יתמקד באינטראקציה בין קול, דיבור וטקסט באיסוף נתונים, ניתוחם וייצוגם. בין השאלות שנדון בהם: האם יש גם יתרונות להסתמכות בלעדית לטקסטים משוכתבים? האם יש בעיות אתיות בניתוח הטקסט על ידי גורם שלא ראיין את המשתתף? איך אנחנו שומעים שתיקה בתוך טקסט כתוב? מה קורה למושג קול כשהנחקר הוא זה שמשכתב את הדיבור שלו בטקסטים וירטואליים?

הורות, מוגבלות ומיניות:

על מיניותם של אנשים עם מוגבלות שכלית מנקודת מבטם של הוריהם

ענבל דבורי לוי ופרופ' עינת פלד, אוניברסיטת תל-אביב

השיח הציבורי מאופיין לרוב בהתעלמות ממיניותם של אנשים עם מוגבלות, או מתפיסתם כבעלי פגיעות גבוהה לניצול מיני מחד, וכבעלי מיניות אגרסיבית וחסרת שליטה מאידך. על אף התלות של רבים מהם בהוריהם גם בבגרותם, הספרות המחקרית והמקצועית כמעט ואינה בוחנת סוגיה זו מנקודת המבט של ההורים. הרצאה זו תציג חלק מממצאי מחקר איכותני, שנערך בהנחיית פרופ' עינת פלד, שבחן את תפיסותיהם של הורים לגברים ונשים עם מוגבלות שכלית ביחס למיניות בניהם ובנותיהם, באמצעות ראיונות עומק. ממצאים אלה נבחנים על רקע התפיסות החברתיות הרווחות ביחס למיניות ומוגבלות.

הראיונות מהווים עבור ההורים הזדמנות, כנראה יוצאת דופן, לדבר על המיניות של בניהם ובנותיהם. מהראיונות עולה כי השיח של ההורים על מיניות ילדיהם מאופיין בבלבול, חוסר רציפות, וחוסר קוהרנטיות שניתן לפרשו כהיעדרו של נרטיב קודם ביחס לנושא המחקר. ההורים מעלים התלבטויות מרכזיות ביחס למיניותם של אנשים עם מוגבלות שכלית. כך למשל, ההורים נעים בין תפיסת הבן או הבת כאנשים בוגרים לבין תפיסתם כילדים; בין תפיסת ילדיהם כאנשים בעלי צרכים מיניים לבין תפיסתם כחסרי מיניות; בין התייחסות למיניותם כבעלת ערך חיובי עבור ההורים או הילדים לבין תפיסתה כמקור לבעיות. סוגיות אלה אינן מוכרעות בראיונות באופן חד-משמעי וברור, אלא נוכחות בנרטיב ההורי כחלק מסיפורים, תפיסות ותיאורי חוויות השזורים זה בזה וחושפים את מצב העמימות בו מצויים ההורים ביחסי למיניות בנם או ביתם. בד בבד עם מצב עמימות זה, מציאות החיים ומעורבותם הרבה בחיי בניהם ובנותיהם הבוגרים מעמתת אותם עם מצבים בהם הם נדרשים להכריע בשאלות אלה. בסיטואציות אלה הם מוצאים את עצמם ללא ידע, ללא כלים מעשיים וללא תמיכה מקצועית שהיו יכולים לאפשר להם להתמודד עם מיניות ילדיהם בצורה משחררת שאינה משתיקה ומדכאת, לא את ההורים, ולא את ילדיהם.

ההרצאה תדגים את הדינמיקה של היאלמות מיניותם של אנשים עם מוגבלות מהמרחב החברתי-תרבותי, ואת תפקידם המורכב של ההורים בהקשר זה.

מושב 125

אחרות במרחב קהילתי-חברתי-פוליטי משתנה:

בחירה, זהות ומשמעות

יו"ר: ד"ר הדס גולדבלט

אוניברסיטת חיפה

יום ב'

8.2.2016

17:00-18:30

בניין 72

כיתה 214

מורדים ומודרים: חוויתם של גברים חרדים הבוחרים

בשירות צבאי או בלימודים אקדמיים

אסתי וגה וד"ר הדס גולדבלט

אוניברסיטת חיפה

בשנים האחרונות מתרחבת תופעת הצעירים החרדים שמחליטים לשנות מאורח-החיים המקובל בקהילתם ופונים ללימודים אקדמאים ו/או לשירות צבאי. צעירים אלו מכונים בחברה החרדית 'חרדים חדשים'. על רקע התבדלותה של חברה זו ויצירת מסלול חיים המכוון את הצעירים להיות חלק מ"חברת הלומדים", המקדישים את כל חייהם ללימוד בישיבה, החרדים החדשים חווים הדרה חברתית במהלך השינוי מאורח החיים החרדי-מסורתי. מטרת המחקר הייתה ללמוד על חוויתם של גברים חרדים שבחרו בהשתלבות בעולם האקדמי והצבאי, ולבחון כיצד הם מתמודדים עם בחירה זו והשלכותיה עליהם, על משפחתם ועל סביבתם. שאלת המחקר הייתה: כיצד חווים גברים חרדים, היוצאים מבית המדרש, את היציאה לעולם האקדמי ו/או הצבאי? המחקר נערך בשיטה האיכותנית. המשתתפים היו 15 גברים חרדים-ליטאים, יוצאי ישיבות, בני 20-40 שנים, נשואים, אשר למדו במסגרות אקדמיות או שירתו בצה"ל. הם רואיינו באמצעות ראיונות עומק חצי-מובנים, שהוקלטו, תומללו ונותחו באמצעות ניתוח תוכן. בניתוח הממצאים זוהו שלוש תימות מרכזיות: (1) הבחירה בדרך אחרת - הרקע ליציאה: תהליכים נפשיים וחוויות, אשר השפיעו על תהליך הבחירה בדרך אחרת; (2) רעידת אדמה - יציאה לארץ לא נודעת: ההתמודדויות שנכוונו לגברים בבחירתם, נפשיות, משפחתיות וחברתיות; (3) הארץ המובטחת: זרקור לחוויות המשתתפים ביחס לעצמם ולחיבוטי הנפש המצפוניים-רוחניים שלהם וביחס לתגובות הסביבה. הדיון יעסוק בתהליכי גיבוש זהות ועיצוב תחושת שייכות על רקע בחירה בדרך הסותרת את הערכים החברתיים-דתיים של קהילת המוצא, והדרה ואף נידוי ממנה.

זרים בקהילתם: החוויה הפוסט-טראומטית

בקרב לוחמים בדואים בצה"ל ובכוחות הביטחון

שי שורר, אוניברסיטת חיפה והמרכז הרפואי 'העמק' עפולה

ד"ר הדס גולדבלט ופרופ' פייסל עזאיזה, אוניברסיטת חיפה

ד"ר יעל כספי, הקריה הרפואית רמב"ם

אבחנת ההפרעה הפוסט-טראומטית (PTSD) מסתמכת על ידע שנאסף בעיקר בקרב אוכלוסיות מערביות, אך נמצאה גם בקרב בני תרבויות שאינן מערביות. יחד עם זאת, ידוע כי המרכיב התרבותי משפיע על אופיין של התופעות המתפתחות בעקבות חשיפה לטראומה נפשית. אלפי חיילים בדואים משרתים בכוחות הביטחון ובצה"ל מאז הקמתם, בשירות התנדבותי כלוחמים וכגששים. כמוסלמים בני הלאום הערבי, המשרתים בצבא הישראלי, חיילים אלה מהווים 'מיעוט בתוך מיעוט', ונאלצים להתמודד עם ביקורת מצד ערביי ישראל שאינם משרתים בצבא, המאשימים אותם כמי שמשתפים פעולה עם השלטון הישראלי. במחקר הנוכחי נבחן ההקשר התרבותי בחוויית החיים עם PTSD, אשר התפתחה בעקבות טראומה מלחמתית. המחקר נעשה בשיטה איכותנית פנמנולוגית, ובמסגרתו התקיימו ראיונות עומק חצי-מובנים עם תשעה חיילים לשעבר בדואים, הסובלים מ-PTSD, ועם 10 אנשי טיפול העובדים עם בני הקהילה.

לצד ביטויים שכיחים ומוכרים מן הספרות והקליניקה בנוגע לחוויית החיים עם PTSD, נמצאו מאפיינים ייחודיים בחווייתיהם של החיילים הבדואים ביחס להתמודדותם עם ההפרעה. מאפיינים אלה שיקפו את רצון החיילים להשיג שייכות לכלל במסגרת השירות הצבאי, ולהרגשת הנטישה שהם חווים מאז פציעתם, מצד מערכות שונות בקהילה ובמדינה. בנוסף, תוארה תפישת ההפרעה הפוסט-טראומטית כמחלה נפשית וכשיגעון, הכרוכים בסטיגמה שלילית, ומהווים איום לפגיעה באדם ובמשפחתו, כמו-גם למעמדם בקהילה. מצב זה תואר כ'פגיעה הכפולה' בחיילים הבדואים נפגעי הנפש, הנאלצים להתמודד עם מציאות קונפליקטואלית, שבה מרכיבים תרבותיים שבעבר שימשו גורמי חוזקה וחוסן, כגון מחויבות לקהילה וביטול צורכי הפרט בפני צורכי הכלל, הופכים להיות מגבילים ומקשים. ממצאי המחקר מאירים היבטים של חוויית העצמי, הנעדרים מן האבחנה הרפואית של PTSD. בכך ניכרת חשיבות המחקר האיכותני, המתעמק בייחודה התרבותי של התופעה הנחקרת ובמשמעויותיה הסובייקטיביות.

”הייתי בטוחה בעצמי. . . אני המומחית. . . אני יודעת מה הכי טוב בשבילי”:

התרחקות משירותי בריאות הנפש כתהליך של בניית חיים מחוץ למחלה

שמעון כץ, ד"ר הדס גולדבלט ופרופ' דייוויד רועה

אוניברסיטת חיפה

כשליש מהאנשים שאובחנו כבעלי מחלת נפש קשה (SMI), אושפזו וקיבלו טיפול פסיכיאטרי, מנהלים אורח חיים המנותק מכל תלות במערכות השיקום והעזרה הנפשית הממסדית. כיום יש מעט ידע עליהם, וקולם כמעט לא נשמע. השיח הקיים נוטה לתאר את התופעה באופן שלילי, ומבליט את הצורך בגיבוש אסטרטגיות להתמודדות ולטיפול בה. מטרת המחקר הנוכחי הייתה לחקור את תופעת ההתרחקות ממערכת בריאות הנפש (הציבורית והפרטית) במונחים של נתיב התמודדות עצמאית, שעשוי, במקרים מסוימים, לקדם את תהליך התמודדותו של האדם עם מצבו הנפשי ולשפר את איכות חייו. שאלות המחקר היו: (1) מהם התנאים שאפשרו למשתתפי המחקר להתנתק ממערכת בריאות הנפש? (2) כיצד חוו את מערכת בריאות הנפש? (3) מה משמעות ההתנתקות ממערכת זו עבורם?

המחקר נערך על-פי הפרדיגמה ההבנייתית, במתודה האיכותנית-נרטיבית של סיפורי חיים. המשתתפים היו 23 אנשים ששהו בעבר באשפוז פסיכיאטרי, כיום אינם מקבלים שירותים מהמערכת, ואינם צורכים תרופות פסיכיאטריות. הם רואיינו באמצעות ראיונות עומק חצי-מובנים שהוקלטו, תומללו ונותחו. מממצאי המחקר נבנה מודל, המתאר מערכת קשרים בין ההיסטוריה האישית של המשתתפים, הכניסה והשהות במערכת הפסיכיאטרית, תהליך היציאה מהמערכת וחייהם כיום. נמצאו מספר גורמים שתרמו ליכולתם של המשתתפים להתנתק מהמערכת, ובהם: אימוץ כלים רוחניים לאחר המשבר, וגיבוש תפיסה ואופטימיות; פיתוח מודעות עצמית וכלים להתמודדות עם טראומות; התפייסות עם העבר; יצירת עוגנים; קבלת תמיכה והכוונה מזולת משמעותי; נחישות להפסיק לצרוך תרופות פסיכיאטריות; עזרה לאחרים. המחקר מפנה זרקור לעבר המהלך שעברו אנשים שבחרו לעזוב את מערכת בריאות הנפש, ומציג אלטרנטיבות שונות שעומדות לרשותם בהתמודדותם עם היומיום. בנוסף, המחקר חושף גישות וכיוונים חדשים, אשר עשויים להיות בעלי השלכות קליניות ותיאורטיות עבור מערך בריאות הנפש בישראל ובכלל.

מושב 126

שילוב גישות בחקר השיח: עיונים לאור ספרו של חיים נוי

Thank You for Dying for Our Country

יו"ר: פרופ' חיים נוי

המכללה האקדמית אשקלון

ד"ר מיכל חמו

המכללה האקדמית נתניה והאוניברסיטה העברית

יום ב'

8.2.2016

17:00-18:30

דברי תגובה וסיכום: פרופ' תמר כתריאל

אוניברסיטת חיפה

"גבעת התחמושת - בין אתר זכרון לזירת השתתפות"

בניין 72

כיתה 215

גישות אתנוגרפיות לשפה ולשיח: תובנות משש שנות מחקר באתר ההנצחה "גבעת התחמושת"

פרופ' חיים נוי

המכללה האקדמית אשקלון

בהרצאה זו ברצוני לדון בתרומה הרבה שגישות אתנוגרפיות יכולות להעלות למחקר הבוחן שיח ושפה בהקשר יומיומי. ההרצאה נשענת על שש שנות מחקר אתנוגרפי וטקסטואלי שערכתי באתר ההנצחה הלאומי "גבעת התחמושת" בירושלים, ואשר התפרסם לאחרונה בספר שכותרתו:

Thank You for Dying for Our Country: Commemorative Texts and Performances in Jerusalem (הוצ' אוניברסיטת אוקספורד). המחקר התמקד בספר המבקרים ההנצחתי והמהודר באתר גבעת התחמושת, בתפקידיו האידיאולוגיים של הספר כאמצעי תקשורת (מדיה), ובטקסטים (ובציורים) אותם כותבים המבקרים בספר. בתחילת ההרצאה אציג בקצרה את המסורת המחקרית הנקראת אתנוגרפיה של תקשורת (Ethnography of Communication או EoC) אותה פיתח דל היימס בשנות ה-60-70 של המאה הקודמת, ואבחן את קשריה עם חקר השיח ועם מחקר איכותני לגווניו.

ליבה של ההרצאה יוקדש לבחינת המחקר האתנוגרפי שערכתי באתר ההנצחה "גבעת התחמושת". אתאר תצפיות אתנוגרפיות אחדות שערכתי באתר, ואדון בהן, תוך שאבקש לשלב בין ניתוח של תצפיות של פעולות כתיבה (וקריאה), ובין ניתוח שיח של הטקסטים עצמם. אתמקד באופן בו ראייתי וצפיתי במבקרים במוזיאון, ובאופן בו הם כותבים בספר המבקרים המהודר שמצוי באתר. זאת, מתוך הכרה בכך שכתובה היא פעולה חברתית, והטקסט מסמן אותה (באופן אינדקסיקאלי): לכן ניתן לצפות בכתיבתו של הטקסט ולקוראו קריאה אתנוגרפית. השאלות שיעסיקו אותי הן מהם הקשרים בין הטקסט והשיח, מכאן, ובין ההקשר בו הם נוצרים ומבוטאים, מכאן, וכיצד ניתן להבין שפה ושיח כמערכת פעולות מופעיות וממומשות (embodied) ולא כמערכת של ייצוגים בלבד; כן אשאל כיצד ניתן לשלב ידע מתודולוגי-אתנוגרפי עם ניתוח שיח ביקורתי, או במילים אחרות כיצד תצפיות בפרקטיקות דיסקורסיביות, ובהקשרים המוסדיים בהן הן מתרחשות, יכולות לסייע בזיהוי פעולתן של מערכות כוח ואידיאולוגיות הגמוניות, כמו-גם ביטויים של קולות חתרניים. בסיום אדון ברלוונטיות של מסגרת הניתוח המשולבת שמציע המחקר, למחקרים על סוגים אחרים של אתרים וטקסטים, ביניהם אתרים במרחב הדיגיטאלי.

”הייתי כאן”: חשיבותו של ניתוח מבנה השתתפות במחקר שיח וטקסט

ד”ר מיכל חמו

המכללה האקדמית נתניה והאוניברסיטה העברית

בהרצאתי אתבסס על מחקרו של חיים נוי על ספר המבקרים באתר ההנצחה “גבעת התחמושת” כנקודת מוצא לדיון בתרומתה של מסגרת הניתוח של מבנה השתתפות להבנת תפקידים ומערכות יחסים באינטראקציה חברתית. מסגרת ניתוח זאת הוצעה לראשונה על-ידי ארווינג גופמן ב-1981 ככלי לפירוק אנליטי של המושגים הכמו-מובנים מאליהם “דובר/מוען” ו”שומע/נמען”. בפתח ההרצאה אסקור בקצרה את מסלולי ההשפעה השונים של הגותו של ארווינג גופמן על חקר השיח, את הפיתוח של מסגרת הניתוח המקורית של מבנה השתתפות במחקרי המשך, ואת הזיקות בינה לבין מושגים, מסורות ומקורות השראה משיקים. לאחר מכן, אמחיש את היישום של ניתוח מבנה השתתפות לבחינה של טקסטים כתובים, משודרים או מקוונים, בעזרת דוגמאות מתוך ספרו של נוי ומחקרים עדכניים בחקר שיח התקשורת, שלי ושל אחרים. בעזרת דוגמאות אלה אדון באופן שבו ניתוח מבנה השתתפות מהדהד שלוש סוגיות מרכזיות בחקר השיח ובמחקר איכותני עכשוויים: ראשית, הוא מסייע להתמודד עם האתגר שבבחינת טקסטים לא כמוצרים מוגמרים אלא כההליכים המעוגנים תמיד באינטראקציה, ולכן מעוצבים מתוך פנייה לנמענים מפורשים, מובלעים ומדומיינים. שנית, הוא ממחיש את תפקודם של טקסט ואינטראקציה כמרחב להבניה דינמית של זהות, המאפשרת תנועה בין הזדהות ומחויבות לבין משחק ומופעיות מודעת לעצמה. מרחב תמרון זה מזמין עיון ביקורתי במושגי יסוד במחקר אנתרופולוגי של שיח ושפה, דוגמת “שיח טבעי” או “דובר אותנטי”. לבסוף, הוא מסייע לבחון את יחסי הגומלין והכוחות בין מוסדות לפרטים במרחב הציבורי העכשווי, המאפשר ל’אדם הפשוט’ להשתתף באופן פעיל בהפקה ובהפצה של תוכן תקשורתי ובתהליכי הנצחה ועיצוב של זיכרון קולקטיבי: מהם התפקידים והעמדות המאפשרים השתתפות כזאת? כיצד היא מעוצבת ומוגבלת על-ידי מוסדות דוגמת אתרי תיירות או תאגידי תקשורת?

ניתוח רב-מודאלי של דרכי "הקריאה" של אובייקטים כטקסטים תרבותיים

ד"ר איילת כהן

המכללה האקדמית ע"ש דוד ילין

ההרצאה תציע דרכים לניתוח רב-מודאלי, או מרובה אופנויות, של דרכי ה"קריאה" של אתרי זיכרון וחפצים בהקשריהם ההיסטוריים והתרבותיים. מוזיאונים ואתרי הנצחה מציעים חוויה טקסטואלית מרובדת למבקרים, כמו גם לפרשני השיח המילוליוחזותי המתחולל בגבולותיהם. הדיון שמציע נוי בספר המבקרים של אתר "גבעת התחמושת" ישמש כנקודת מוצא לסקירת מחקרים הדנים במאפייני הניתוח של מרכיבים מילוליים וחזותיים של אובייקטים נבחרים. אדגים את דברי במחקרים שבהם נבחנים אובייקטים כספרי לימוד, מזכרות וכרזות פרסום תוך התמקדות ביחסי הגומלין המשתנים בין האופנויות: ציורים, תצלומים, גופנים, כתב יד, והחפצים עצמם כנושאי משמעות ייחודית. ניתוח האופנויות, כל אחת בכליה (ניתוח סמיוטי, חקר השיח, פרשנות תרומתו של פס הקול) יוצע ככלי לדיון במארג השיח המתקיים ביניהן; Hippala, 2013; (Kress, 2010).

טקסטים חזותיים\מילוליים, בצד תפקידם האידיאולוגי, משקפים טעם אסתטי או אפנה אמנותית, ומכאן ערכם ההיסטורי והחברתי כמעצבים, כיוצרים וכמפיצים של מערכת איקונוגרפית סמלית. בין הדימויים החזותיים (במקרה שלפנינו: הטקסטים הכתובים, האוירים והעיצוב הגרפי) וגילומם בחפצים שונים, מתקיימים היחסים ש-Culler כינה בשם sign relation בדיון שהציע בחוויית האותנטיות של אתרי תיירות. ארחיב דיון זה להבנת האובייקטים והטקסטים הנבחרים ככלים לניתוח ולהבנה של תהליכים חברתיים מורכבים.

מושב 127

ממקרה מבחן מעוגן הקשר לאמירה פרשנית ברמת החברה:

התנועה בין מיקרו למאקרו במחקר איכותני

יו"ר ומתדיינת: פרופ' תמר זילבר

האוניברסיטה העברית

יום ב'

8.2.2016

17:00-18:30

בניין 72

כיתה 216

דפוס אינטראקציה בבסיס תהליך התרגום המוסדי

תמר גרוס-פריידנברג

האוניברסיטה העברית

מוסדות הם מערכות משמעות רחבות, על המבנים והפרקטיקות המגלמים אותן, שהפכו למובנים מאליהם ומהווים את הבסיס לחשיבה ועשייה של א/נשים. תהליך המיסוד הוא תהליך שבו מוסדות נעים ממרחב למרחב, ו"מתורגמים" בכל הקשר מקומי. מה תפקידן של אינטראקציות בתהליך המיסוד כתרגום? אינטראקציות בין שחקנים הן בליבם של תהליכי מיסוד אשר כרוכים, בהרבה מקרים, במשא ומתן בין שחקנים. עם זאת המחקר מתייחס בהרבה מהמקרים למיסוד ברמת המאקרו, תוך התמקדות בתוצרים או בתמורות הרחבות. במחקר הנוכחי, אני מתמקדת ברמת המיקרו ומבקשת ללמוד מתוך כך על הדינמיקה הרחבה יותר בשדה כולו.

המוסד בו אני מתמקדת הוא המדע. דרך חקירה של תהליך ההערכה (ריווי) של מאמרים אקדמיים המבוססים על מחקר אתנוגראפי בתחום לימודי הארגון, אני מחלצת את דפוס השיח שדרכו קהילת מדענים מגיעות להסכמה לגבי מה נחשב לתרומה ראויה, לגיטימית ו"מדעית".

המחקר מתבסס על ניתוח של תחלופת המכתבים בין כותבים לצוות העריכה של מאמרים אתנוגראפיים שהתפרסמו בשני כתבי עת מובילים בתחום, וכן ניתוח של הגרסאות השונות של המאמר עד לפרסומו.

אני מוצאת שינויים דרמטיים בגרסאות השונות של כתב היד עד לפרסומו, שינויים שיש להם דפוס די קבוע מעבר למקרים שונים. כמו כן, אני מוצאת תמורות בסוג יחסי הכוח בין הכותב לצוות העריכה לאורך תהליך הריווי, וגם אלה מסמנים דפוס די קבוע מעבר לא/נשים המעורבים.

בהרצאה אתמקד במנגנון שמאפשר לדעתי את התנועה בין המיקרו למאקרו. בין השאר, אפרט לגבי המערכת הפרשנית שבניתי לצורך המחקר אשר מאפשרת העמקה בכל מקרה לצד ראייה רחבה של הדפוסים המשותפים. לצד המנגנון אתיחוס לחוויה הרפלקטיבית שלי כחוקרת ובייחוד לפיתוי לצלול לכל מקרה מחד ולזהות את הדפוסים המשותפים מאידך.

חיי המשמעות של מוסדות חברתיים כשהם נטועים בזהות של פרטים

אסנת חזן

האוניברסיטה העברית

אנשים פרטיים נחשבים לנשאים של "מוסדות חברתיים" - מערכות משמעות רחבות - כלומר, למי שמגלמים בגופם ובתודעתם מוסדות אלה, מעבירים אותם מדור לדור ומעדכנים אותם. יחד עם זאת בספרות, תהליכי מיסוד ברמת הפרט נחקרו מעט מאוד. במחקר הנוכחי שילבתי בין התיאוריה הניאורמוסדית ובין תיאוריות של זהות כסיפור חיים, כדי לחקור את תהליך ההשתרשות של משמעויות ממוסדות ברמת הפרט. פרטים מבנים את הזהות האישית שלהם ומעניקים לחייהם משמעות דרך יצירה של סיפור חיים. הפרטים אמנם יוצרים סיפור חיים יחיד במינו על מנת לענות על השאלה "מי אני", אולם הם בהכרח משתמשים במשמעויות ממוסדות שהן מעבר לחוויות הפרטיות שלהם, אחרת לסיפור שלהם לא תהיה משמעות. פרטים נחשפים למשמעויות הממוסדות בהקשרים מוסדיים שונים ומאמצים אותן כחלק ממערכת המשמעות הפרטית שלהם, באמצעות "עבודת זהות". על מנת להתחקות אחר עבודת הזהות, בחנתי את המופעים של משמעויות ממוסדות בסיפורי חיים של פרטים, המשוקעים במידות שונות בהקשר המוסדי שבו משמעויות אלה מבוססות.

בחנתי שני מקרי מבחן נפרדים: התמסדות היוגה - כהקשר מוסדי "ייחודי" במרחב הישראלי, והתמסדות הכלכלה - כהקשר מוסדי "שגור", שבו המשמעויות הכלכליות מבוססות בלב הקונסנזוס החברתי.

בכל אחד מן המקרים ערכתי ראיונות עומק (שבמרכזם ראיון סיפורי חיים), עם אנשים משלושה "דורות" שונים מבחינת החשיפה שלהם להקשר המוסדי. כך, ראיינתי מתרגלות יוגה מתחילות, ותיקות ומורות; וסטודנטים לתואר ראשון, בעלי תואר שני ומרצים - בכלכלה.

בהרצאה אציג את המערכת הפרשנית שבאמצעותה השווייתי בין שלושה "דורות" של משתתפים בתהליך המיסוד, תוך עיגון ההשוואה ברמת השדה. אדון במערכת זו כאסטרטגיה מחקרית המאפשרת לצאת מראיונות פרטניים (מיקרו) ולנוע אל עבר תובנות אודות השתרשות משמעויות מרמת השדה ברמת הפרט (תהליך ברמת המאקרו).

כמשכוכית אחרי העדר: הדינאמיקה הדיסקורסיבית בעבודה המוסדית

מרב מגדל-פיקר

האוניברסיטה העברית

כל שינוי חברתי כרוך במאמץ של שחקנים – יחידים או קולקטיביים – לפעול כנגד הסדר החברתי הקיים. בו בזמן, השחקנים מנסים לנהל את המשמעות של הפעולות הללו. המחקר שלי מתמקד – תוך שימוש במסגרת של תיאוריה מוסדית – בשאלה כיצד שחקנים מקנים משמעויות לניסיון שלהם להשפיע על הסדר המוסדי? ובפרט, כיצד המאמצים של שחקנים שונים קשורים זה לזה, ולמרחבים בהם הם מתקיימים.

מקרה המבחן שלי הוא מאבק קהילת הלהט"ב בישראל. אספתי מסמכים כתובים הקשורים לשמונה עתירות שהוגשו לבית המשפט העליון בנושאים הקשורים לקהילה, במטרה להשוות את זכויות אנשי הקהילה לאלו של ההטרוסקסואלים.

אספתי טקסטים בנוגע לעתירות הללו ממרחבים שונים: בית המשפט העליון, הכנסת, והמדיה של הקהילה. דרך הטקסטים חקרתי את העבודה שהתבצעה ברמות ניתוח שונות: הקהילה (שחקן קולקטיבי), השדה המוסדי (אותו חולקת הקהילה עם שחקנים בעלי עניין אחרים), והסדר החברתי (המרחבים).

אציג תיעוד בו זמני של שני היבטים של העבודה המוסדית שבמחקרים אחרים תועדו עפ"י בנפרד. האחד, מממצאי המחקר עולה שהעבודה המוסדית של שחקנים מתייחסת למוסדות ולאנשים מגוונים, תוך הבניית יחסי גומלין שונים ביניהם. השני, קיומם של פועלות ומרחב תמרון לצד היבטים מבניים ואילוצים.

בפרט אתמקד באסטרטגיה המחקרית שאיפשרה לי להראות הן את רמת המיקרו (עבודת השחקנים והאינטראקציות ביניהם המייצגים את הפועלות) והן את רמת המיקרו (המרחבים המייצגים את המבנה והסדר הקיים), כמו גם את יחסי הגומלין ביניהם.

מושב 128

הוראה אקדמית והכשרה מקצועית

יו"ר: ד"ר לאה שגריר

מכללת לוינסקי לחינוך

יום ב'

8.2.2016

17:00-18:30

בניין 72

כיתה 217

תרומתם של משאבים אישיים וחברתיים בתהליך קבלה ללימודים אקדמיים

של סטודנטים יוצאי אתיופיה

ד"ר אסתר קלניצקי, מכללת אחווה

ד"ר רינה ברנר, מכללת סמינר הקיבוצים

ההליכים הסטנדרטיים של קבלת סטודנטים ללימודים אקדמיים בישראל ובארה"ב (פייביש וגולדשמידט, 2006) מתבססים על מדדים בעלי זיקה קוגניטיבית בלבד. לעתים, מדדים אלה אינם עולים בקנה אחד עם התפיסה הרווחת בקרב מרצים במוסדות להשכלה גבוהה המתייחסים ליכולות ולמאמצים המושקעים על ידי הסטודנטים.

מחקרים מראים שאפיוני אישיות ותמיכה חברתית עשויים אף הם להוות מנופים להצלחה בלימודים אקדמיים (Shulman, Kalnisky, & Shahar, 2009) והניבוי שלהם להצלחה במסלולי החיים נמצא כתקף גם במחקרי אורך (Dietrich, Shulman, & Nurmi, 2013).

מהגרים ממדינות בעלות דפוסים תרבותיים שונים מהתרבות הדומיננטית, וביניהם קבוצות יוצאי אתיופיה, שהיגרו לישראל או שנולדו להורים שעלו מאתיופיה, וגם ערבים תושבי ישראל (קרליץ, בן-סימון, אברהים ואביתר, 2014). מגיעים להישגים נמוכים יחסית לכלל הנבחנים במדדים הקונבנציונליים

המחקר הנוכחי, המהווה חלק ממחקר כולל, המשלב שיטות מחקר שונות, כמותיות ואיכותניות, בדק סטודנטים מהגרים ובני מהגרים מאתיופיה בעת פנייתם ללימודים אקדמיים, במטרה להירתם לאתגר העומד בפני מערכת ההשכלה הגבוהה למצוא כלים משלימים למיון המועמדים, כאלה שינבאו הצלחה בלימודים. במחקר נעשה שימוש במדדים שאינם קוגניטיביים - ראיון אישי, טקסט של חוויה משמעותית ושאלון הבדק מטרות בחיים, תפיסת עולם קוהרנטית, תפיסת מסוגלות עצמית ועוד.

בכנס יוצגו כלי המיון המשלימים וממצאי המחקר המנבאים הצלחה בסמסטר א' בלימודים האקדמיים של סטודנטים יוצאי אתיופיה. המטרה היא לקדם תהליך, שיאפשר לקבל ללימודים מועמדים מתאימים אשר התאמתם לא באה לידי ביטוי בכלים הקוגניטיביים המקובלים.

פדגוגיה איכותנית בתכנון ערים: התאמת ארגז הכלים האיכותני עבור מתכנני העתיד

אפרת איזנברג ומור שילון

הטכניון

חוקרים ואנשי מקצוע בתחום התכנון מתמודדים עם תרבות משתנה ומתפתחת אשר דורשת כישורים וטכניקות תכנוניות חדשניים. מאמר זה בוחן את הצגתן, הטמעתן ויישומן של שיטות מחקר איכותניות אשר מקורן בדיסציפלינות של סוציולוגיה, אנתרופולוגיה ופסיכולוגיה, לסטודנטים בתכנון ערים. המאמר דן ביחסי הגומלין שבין מדעי החברה הקונסטרוקטיביסטיים לבין תכנון ערים, תוך התמקדות במתחים העולים בין תיאוריה לבין פרקטיקה, ובין פרשנויות הניתנות למציאויות/בעיות סוציו-מרחביות לבין יישום פעולות/פתרונות במסגרתן. המאמר מציג שני מקרי חקר בהם סטודנטים לתכנון למדו ויישמו שיטות מחקר איכותניות בסביבות מחקר/עבודה שונות; בחקר המקרה הראשון, הסטודנטים תפעלו שיטות מחקר איכותניות בסביבת מחקר זרה להם אשר לא היוותה חלק ממערך תכנוני/תכנית סדורה, בעוד שבחקר המקרה השני, הסטודנטים עבדו בסביבת מחקר לה הם משתייכים וכזו אשר היוותה חלק ממערך תכנון רחב וסדור בזמן אמת. המאמר מציע תובנות הנוגעות להטמעת הוראת חשיבה ושיטות איכותניות בבתי ספר לתכנון שמאופיינים במורשת של חשיבה ומחקר כמותיים. באמצעות הצגת מגוון כלים להטמעת ויישום שיטות מחקר איכותניות בתהליכי תכנון (בפועל או כשדות מחקר) מציע המאמר תובנות אפשריות לתרגום וגישור הפערים בין מדעי החברה לבין תכנון ערים.

פדגוגיה נרטיבית - דמוקרטיזציה של הידע וביחסי הכוח בין לומדים ומלמדים

ד"ר נורית דביר

מכללת סמינר הקיבוצים ומכון מופ"ת

פדגוגיה נרטיבית מעמידה את הסיפור, המספר והמאזין במרכז תהליך הלמידה וההוראה והיא מציעה עקרונות חדשניים להוראה (Ironsides, 2014). כיום נעשה שימוש בפדגוגיה נרטיבית בהכשרות מקצועיות בתחומים שונים ונודעת תרומתם להכשרה: נמצא ששימוש בנרטיבים בהכשרות במקצועות מתחום הרפואה והסיעוד סייע למתכשרים להבין את הפער שקיים בין המציאות עימה הם נפגשים לבין התנסויותיהם והדימויים שלהם אודות המקצוע (2015 Ironsides). שימוש בנרטיבים בהכשרת נשים למקצועות מתחומי מדעי המחשב, ההנדסה והטכנולוגיה תרם להעצמת הזהות המקצועית שלהן (Ngambeki, Rua & Riley, 2006). גם בתחום הכשרת מורים נעשה שימוש במחקרים נרטיביים, המהווים מרכיב מרכזי בפדגוגיה נרטיבית. נמצא שמחקר נרטיבי של הלומדים, על היבטיו המקצועיים והאישיים, משפר את היכולת הרפלקטיבית שלהם, מבנה בהם תובנות חדשות על ההכשרה המקצועית ועל עצמם והם מגלים אפשרויות נוספות של למידה והוראה (דביר, 2015).

הרצאה זו מבקשת לחשוף את כוחה של פדגוגיה נרטיבית לכוון דמוקרטיזציה של הידע וביחסי הכוח בין לומדים ומלמדים בהכשרת מורים (Diekelman, & Diekelman, 2009). אציג את מאפייניה ואת השפה של הפדגוגיה הנרטיבית ואציע מודל המתבסס על המודל של טוהר, קינן ושחר (2010) לניתוח נרטיבים בתוך סיטואציה. המודל כולל שלושה שלבים: ניתוח של הנרטיב האישי; הסיטואציה בה הוא סופר ובשלב השלישי ניתוח הקשר ביניהם.

הממצאים מתבססים על תיעוד סיטואציות חברתיות בשלושה ארועים, שהתקיימו בקבוצות שונות אותם הנחיתי, בהם עשיתי שימוש בפדגוגיה נרטיבית: בהנחיית קבוצה של מכשירי מורים, בהוראת קורס שיטות מחקר איכותניות ובהנחיית סדנאות סטאז' של מורים מתחילים. ניתוח הארועים הראה שפדגוגיה נרטיבית חשפה קונפליקטים בין המשתתפים, הציפה דילמות, עודדה השמעת קול אישי והקשבה לקולות סותרים, נתנה לגיטימציה לידע אישי של הלומדים ושלי כמנחה, היא תרמה לפיתוח מודעות לעצמי וליאחרים בקבוצה; ואיפשרה למשתתפים לבחון מצבים לא שיווייוניים ואת מיצובם האישי בקבוצה.

מושב 129

מחקר ביקורתי על אוכלוסיות במיקומי שוליים

יו"ר: ד"ר מיה לביא אג'אי

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

יום ב'

8.2.2016

17:00-18:30

בניין 72

כיתה 218

האופן בו צעירות בהצטלבות מיקומי שוליים משתמשות בשפה על מנת לתאר

שימוש מיני בגוף כדרך לקבל דברים

ליאור אמיתי ופרופ' עינת פלד

אוניברסיטת תל-אביב

מחקר איכותני זה ביקש לבחון את נקודת מבטן של נערות על שימוש מיני בגוף כדרך לקבל דברים. המחקר יצא מהגישות הפמיניסטיות של לימודי נערות והצטלבות מיקומי שוליים. נקודות המבט של נערות על הפרקטיקות של שימוש במין כמשאב כמעט לא נחקרו עד כה, למרות שהן חיוניות על מנת להבין מהם הצרכים הייחודיים של הנערות בפיתוח מענים וסיוע. המחקר נעשה במתודולוגיה נטורליסטית- קונסטרוקטיביסטית והתבסס על ראיונות עומק עם 12 צעירות בגילאי 18-25 שאותרו דרך שירותים לצעירות ונערות במצבי מצוקה.

ייחודו של המחקר טמון באופן ניסוח שאלת המחקר ובבחירת האוכלוסייה הרלוונטית לה. ההשתייה של שימוש בהגדרות מקצועיות לאורך מחקר זה אפשרה להכיר מגוון רחב של חוויות ולראיין צעירות שככל הנראה לא היו משתתפות במחקר הנוקט שפה והגדרות מתייגות באשר לתופעה.

בחירות אלו אפשרו גם ללמוד על האופן בו המשתתפות התייחסו לשימוש בשפה בהקשר זה ולכוחה המתייג. המשתתפות הביעו דחייה ואמביוולנטיות כלפי המושג 'זנות' שראו כלא מתאים לביטוי פרקטיקות אלו כפי שמתרחשות בקרב נערות. הן ציינו שההגדרות הקיימות לתופעה, לרוב, ניתנות על ידי אלו שנמצאים מחוץ לתופעה. חלק מהמשתתפות טענו כי "קל" יותר לתייג את התנהגותיהן המיניות משום שהן במעמד נמוך יותר. המשתתפות תיארו את התופעה ללא הגדרות הנוגעות להתנהגותן, למשל דרך תיאור ההקשרים שבתוכה היא מתרחשת ודרך שימוש בהגדרות לתיאור התנהגות הגברים דווקא, והדגישו בדבריהן את קיומם של נרטיבים אישיים. המשתתפות התקשו להגדיר באופן חד משמעי את ההתנהגות של שימוש מיני בגוף כאמצעי לקבל דברים בקרב נערות. ממצא זה הנחה את הדיון לעבר שאלה רחבה יותר המבקשת להבין את השפה הקיימת ואת השפעתה על הדימוי העצמי של צעירות והעוסקת בקשר שבין השפה לבין הבניות של מיניות ממוגדרת.

”אני פוחדת לצאת גזענית” - שיח ופרקטיקה של עובדים סוציאליים עם בני נוער יוצאי

אתיופיה בישראל

עינת וגר אטיאס

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

חוקרות איכותניות מצביעות על מתח הקיים במחקר איכותני ביקורתי של אנשי מקצוע בו הפוקוס של המחקר והמתודולוגיה שלו הינם במחלוקת ומימדים פוליטיים מקבלים תפקיד משמעותי. הדבר מוביל לכך שמחקרים מעטים בוחנים את הפרקטיקה מפרספקטיבה איכותנית בכלל וביקורתית בפרט, למרות חשיבות הידע שמחקרים מסוג זה יכולים להפיק לקידום העבודה המקצועית.

ההרצאה המוצעת מתבססת על מחקר הבוחן שיח ופרקטיקה של עובדים סוציאליים עם בני נוער יוצאי אתיופיה. המחקר יוצא מתוך הפרדיגמה הביקורתית ואסטרטגיית המחקר היא תיאורית מעוגנת בשדה. שיטת המחקר היא ניתוח ראיונות עומק חצי מובנים עם כ 35 עובדים סוציאליים.

ההרצאה תתמקד בסוגיית האפליה והגזענות שזוהו כסוגיות מרכזיות בשיח. יוצג כיצד מבינים עובדים סוציאליים חוויות של אפליה וגזענות כלפי בני הנוער יוצאי אתיופיה ואילו פרקטיקות מופעלות בניסיון להתמודד עימן. ממצאי המחקר מצביעים על שלושה שיחים מרכזיים המעצבים את השיח המקצועי בסוגיות אלו - שיח של השתלבות חברתית, שיח של meritocracy ושיח של קונפליקט חברתי. נראה כי למרות השוני המהותי בהנחות היסוד והכוונות העומדות בבסיס שיחים אלו, שלושת השיחים מהווים בסיס לפרקטיקה של התעלמות והתייחסות שולית לחוויות של אפליה וגזענות בשיח עם בני הנוער. סוגיות אלו אינן נתפסות כמטרות לעבודה ואף נעשות פעולות להוצאתן מהשיח המקצועי עם בני הנוער.

הממצאים מציגים התבוננות, לעיתים כואבת, בדרך בה עלולים עובדים סוציאליים להיות חלק מתרבות של שתיקה והשתקה ביחס לאפליה והשפעותיה. התבוננות זו נושאת בתוכה גם הזדמנות להגברת המודעות של עובדים סוציאליים ולפיתוח פרקטיקות המגיבות לסוגיות של אי שיווין, דיכוי וצדק חברתי.

**חסמים וזרזים להשתלבות במסגרות טיפול בהתמכרויות בקרב אמהות: מבט מבעד
לפרספקטיבת הצטלבות מיקומי שוליים**

ד"ר קרן גואטה

אוניברסיטת בר אילן

ממצאי המחקר בישראל ובעולם מלמדים על שיעורים נמוכים של השתלבות במסגרות טיפול בהתמכרויות לסמים בקרב נשים בכלל ואמהות בפרט. במחקרים אלו מוצגים חסמים לכניסה לטיפול המשקפים התמקדות יתר במצבן הנפשי של הנשים ובמצבי דיכוי של נשים על רקע מגדרי ופחות בגורמים ובכוחות המבניים המשפיעים על כניסתן לטיפול. מחקרים אלו מאופיינים בניתוח א-קונטקסטואלי של חסמים נפשיים ונסיבות פרוצדוראליות אשר ממצאיהם עלולים לעודד פיקוח ומישטור של נשים מכורות. בניגוד לתפיסה זו, יוצג בהרצאה מחקר המבוסס על ניתוח תוכן של 25 ראיונות עם אמהות מחלימות מהתמכרות לסמים מבעד לפרספקטיבת הצטלבות מיקומי שוליים (Intersectional Theory). גישה פמיניסטית זו מכירה בחשיבות המגדר, אולם מתנערת מתפיסה מהותנית של הקטגוריה "אשה" ומניתוח המבוסס על מגדר ותו לא. בניגוד לכך, קוראת גישה זו להבנת החוויה הייחודית הנוצרת בהצטלבות של שני צירים או יותר של דיכוי כדוגמת שוליות אתנית ומעמדית. בנוסף, גלומה בפרספקטיבה זו שאיפה לקידום של צדק חברתי באמצעות מחקר ופרקטיקה החושפים כוחות ועמידות בקרב נשים. ממצאי המחקר מלמדים על חוויתן הייחודית של אמהות בצומת של שוליות מעמדית, אתנית וחברתית אשר נמנעות מהשתלבות בטיפול בשל החשש מאובדן החזקה על ילדיהן, העדר תעסוקה ודיור, תיוג, העדר הון סימבולי ועוד. הימנעותן מטיפול מוצגת כביטוי לקריאתן את המפה החברתית המורכבת משוליותן המרובה ולא כביטוי המלמד על לקות מוסרית או נפשית. לצד ניתוח ביקורתי של חסמים, יוצגו הזרזים המעודדים השתלבות בטיפול אשר נוצרו, אף הם, מהצטלבות של נקודות כוח המעוגנות בזהותן כאמהות, התרסתן בפני המבט המכונן אותן כאמהות לא ראויות, יצירת ברית עם עובדות רווחה והנגשה שיטתית של תוכנית טיפול הנותנת מענה לרבדים השונים של שוליותן. בהרצאה יידונו המשמעויות התיאורטיות והיישומיות של ממצאים אלו.

האם אפשרי לחקור זהויות בראייה קווירית? דיאלקטיקה של פירוק והבנייה

אריאל כהן-ארקין, פרופ' עינת פלד וד"ר גיא שילה

אוניברסיטת תל-אביב

מחד, מטרתו של המחקר הנוכחי היא לבחון בראייה קווירית כיצד ההגמוניה הפטריארכאלית מעצבת זהויות הוריות בחברה הטרוסקסיסטית על-ידי מקרה הבוחן של הורים הומואים באמצעות פונדקאות. מאידך, התיאוריה הקווירית הינה תיאוריה ביקורתית המתנגדת לסדר החברתי הקיים ביחס למין, מיניות ומגדר, ולתפיסה הרווחת כי סדר זה מאפיין את המציאות הטבעית וההכרחית. התיאוריה הקווירית גורסת כי בעלי הכוח מצליחים לשמר על כוחם באמצעות הפיקציה שנוצרת על-ידי קטגוריות מגדריות ומיניות, וכי למעשה, כלל הזהויות שהאדם מייחס לעצמו אינן "טבעיות" אלא מעוצבות על-ידי ההגמוניה. לפיכך, התיאורטיקנים הקוויריים רואים בזהות האנושית כתפיסת-עצמי משתנה שאיננה "אמיתית" ואף כמופע חקייני, אשר באמצעות פעולות חוזרות ונשנות יוצר אשליה של זהות.

מחקר שכזה, החוקר זהות אנושית מבעד לעיניים קוויריות, מעלה מתח תיאורטי מאחר ועצם ההנחה כי קיימות זהויות עלולה להיתפס כסותרת את עקרונותיה של הביקורת הקווירית. בנוסף, הדרישה המחקרית היא ליצור הבניה וקידוד מחודשים, ואילו הקריאה הקווירית היא לפירוק מהויות קדם-תרבותיות. יתר על-כן, מאחר והתיאוריה הקווירית תופסת זהות אנושית כאשליה וכתופעה המשתנה כל הזמן, עולה השאלה האם ניתן בכלל לבצע מחקר בתופעה שכזו? לצד מתח זה, בתיאוריה הקווירית קיימת הסכמה ששאלות תיאורטיות קוויריות אודות זהות ראויות למחקר אקדמי. ההרצאה תבחן מתח זה וכן תיישב אותו בעזרת פיתרון הכולל שלושה רכיבים:

א. מתודולוגיה - אשר חייבת להתבסס על נרטיבים אישיים של המשתתפים ולהימנע מהצגה יומרנית של מהויות אנושיות על-ידי טכניקת קידוד לתמות ו/או הכללה.

ב. הקשר פוליטי-ביקורתי - יש לבחון את הזהויות האנושיות כנרטיב אישי וסימולטנית יש לחקור את היווצרותן ברמה החברתית והתרבותית על-ידי חשיפת הפנמתו של הפרט את המציאות ההגמונית בה חי.

טרמינולוגיה - מאחר והשפה מהווה חלק ממנגנוני השליטה והדיכוי, מחקר קווירי מחויב בשינוי ובפירוק מילים ומונחים מקטלגים ובאימוץ טרמינולוגיה קווירית חלופית.

מושב 130

שילוב מספר כלי מחקר איכותניים

יו"ר: פרופ' לאה קסן (פרופ' אמריטה)

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

יום ב'

8.2.2016

17:00-18:30

בניין 72

כיתה 221

**הביטים תרבותיים המעורבים קידום יכולות הקריאה באנגלית בשעות הפרטניות בסביבת
למידה רב-תרבותית**

ד"ר לאה נחמני

מכללת אוהלו

מחקר זה בדק את ההיטים התרבותיים המעורבים ברכישת הקריאה באנגלית כשפה זרה בקרב לומדי אנגלית בתחילת דרכם הלומדים בקבוצות קטנות בסביבת למידה רב תרבותית. מחקרים רבים חקרו את תהליך הקריאה ורכישת הקריאה באנגלית כשפה זרה (Grabe, W. & Stoller, 2011), אך לא נמצאו מחקרים העוסקים ברכישת הקריאה באנגלית כשפה זרה בקבוצות קטנות בסביבת למידה רב תרבותית.

מחקר זה, ברמת דוקטורט, בדק את תפישותיהם של מומחים בתחום רכישת הקריאה באנגלית כשפה זרה ומורים לאנגלית לגבי הגורמים המעכבים והמזרזים את רכישת הקריאה באנגלית במסגרת הלמידה בקבוצות קטנות בסביבה רב תרבותית. בנוסף נבחנו הפרוצדורות בהן משתמשים המורים בהקשר זה ועמדותיהם ביחס לגורמים התרבותיים המשפיעים על רכישת הקריאה באנגלית כשפה זרה.

מחקר זה נערך בגישת המחקר המשולב (Creswell, J.W., 2009) וכלל שלושה שלבים. כלי המחקר כללו ראיונות חצי מובנים עם מומחים ישראלים בתחום רכישת הקריאה באנגלית כשפה זרה, תצפיות וראיונות חצי מובנים עם מורים לאנגלית ושאלונים שנבנו על סמך הקטגוריות שעלו מתוך הנתונים שנאספו באמצעות המחקר האיכותני. ניתוח הנתונים נעשה באמצעות ניתוח תוכן וניתוח סטטיסטי. בהרצאה אתמקד בשיקולי הדעת בבחירת גישת המחקר וכלי המחקר. מהמחקר עולה כי ארבעה גורמים מרכזיים משפיעים על רכישת הקריאה באנגלית בתחילת הדרך: הלומד, ה"תרבות הביתית" (home culture) של הלומד, המורה וקובעי המדיניות. בהרצאה אסקור את הממצאים העיקריים ואת המסקנות היישומיות להוראת האנגלית בשעות הפרטניות אשר עלו מכלי המחקר, ואת התרומה העתידית של ממצאים אלה להוראת הקריאה באנגלית ולהכשרת מורים.

מטקסט אל טקס ומטקס אל טקסט ;

התפילה הרפורמית כקורפוס של ידע דתי חדש

אלעזר בן-לולו

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

סיפורה של התפילה הרפורמית, הנוצרת למען המתפלל ונכתבת מחדש על ידי מנהיגיו או על ידיו, משתקף במחקרי האתנוגרפי בקהילות הרפורמיות בתל-אביב-יפו. במהלך עבודת השדה אני מגלה תופעות אפיסטמולוגיות של ייצור ידע דתי חדש המבנה שיח יהודי עכשווי בלב ליבו של המרחב העירוני החילוני. כל קהילה מייצרת מסכת של ייצוגים טקסטואליים ומופעים פנומנולוגיים המבטאים את המפגש הערכי בין עקרונותיה של היהדות הרפורמית למפגן הזהויות הקהילתי. הקהילות מייצרות פרקסיס אינטגרטיבי המשמר, מחדש או מבטל את הקאנון הטקסי והטקסטואלי המוכר. כפי שהרעיונות והפרקטיקות הדתיות משתנות בציר הזמן, כך גם בבסיס משנתה של היהדות הרפורמית המערערת על תפיסת היהדות כדבר סטאטי ומציעה במקומה מושגים אחרים תוך העצמת מקומו וביטויו של האינדיבידואל בקהילה.

בהרצאה אדגים ממצאים מתוך תצפיותיי המשתתפות בקבלות שבת ובשילוב ניתוח שיח של הזירה הטקסטואלית שיחשפו את מרכיבי החוויה הדתית המשלבת את הטקסט באופן אינהרנטי במבנה הטקסי עצמו ואת הערכים הקהילתיים. החוויה המולטי-חושית של התפילה ; ממד טקסטואלי כתוב, ממד של קריאה בקול, מימד אישי סובייקטיבי פנומנולוגי לצד פומבי וטקסי, חושף את הדיאלקטיקה בין הסמכות הטקסטואלית לבין המילה המדוברת היוצרות יחד מצב של תפילה. מבחינה מתודולוגית אינני רואה בשתיים מרכיבים נפרדים, כתורה הכתובה וזו שבעל-פה. סידור התפילה כארטיפקט לא מובנה רק כמרכיב עצמאי בניתוח להבנת הפרקטיקה הדתית, אלא במופעו הריטואלי והפרפורמטיבי ביצירת החוויה הקולקטיבית. בהרצאה אתור גם אחר הרובד הסמוי בתפילה ; יחשפו הערכים, ההנחות, האמונות, הגישות ותהליכי החשיבה המהווים את הבסיס להבנת הביטוס הרפורמי ברמת המיקרו ולהבנת צרכי התפילה של היחיד כיום. המהלכים ספוגים במסרים חתרניים ופוליטיים המבנים ידע דתי חדש המבקש להיות רלוונטי למרחב, לזמן ולאנשים המודרים ממנו.

מתעסוקה לייעוד: התפתחות אישית ומקצועית בגיל הביניים

ד"ר שרון רמר ביאל

המכללה למנהל

מחקר זה ביקש ללמוד כיצד נתפסים ונחווים התפתחות מקצועית ושינוי תעסוקתי בקרב גילאי הביניים לאור הגילנות בשוק העבודה הישראלי בתחילת האלף השלישי. המחקר התמקד באנשים שנמצאים כיום בשנות הארבעים והחמישים, החווים את הברגרות השנייה בסביבה חברתית, תרבותית וכלכלית משתנה. הם משתייכים לקבוצות דוריות (X ו-XY), שטרם נחקרו בקשר זה בארץ, ומכאן שמעט מאוד ידוע על שאיפותיהם ותשוקותיהם, והדברים שמעסיקים אותם ומטרידים אותם.

לאור תוחלת החיים המתארכת, הם מצויים כיום בשלב "אמצע החיים", שמאפשר לבחון נוסף לאופן בו הם תופסים את עברם, את מה שצופן להם העתיד, והצורות בהם הם נערכים אליו. לצורך כך נבחרו שלוש שיטות לאיסוף נתונים: תצפיות, ראיונות וניתוח תוכן של אתר הקהילה במסגרתה נערך המחקר.

אוכלוסיית המחקר משתייכת לקהילה שהתגבשה במסגרת מיזם עסקי-חברתי, שקם לפני כשנה וחצי ושם לעצמו מטרה לחולל שינוי תפיסתי בקרב עובדים בני 40 ומעלה ומעסיקים כאחד. במשך כחצי שנה נאספו נתונים ע"י תצפיות על תהליכים אישיים אותם עברו משתתפים במסגרת של סדנאות קבוצתיות, במטרה לזהות את הייעוד שלהם, לבנות חזון מקצועי ולתרגם אותו לתוכנית עבודה של חמש שנים. זאת ועוד, קוימו ראיונות נרטיביים עם הצוות הבכיר ו-30 משתתפים, וכן נותחו תכנים של הקהילה בפייסבוק לאורך אותה התקופה.

השילוב בין השיטות השונות, אפשר לזהות שלושה טיפוסים מרכזיים המתמודדים עם שינוי תעסוקתי בגיל הביניים בצורה שונה: המשמרים, המשדרגים והמאתגרים. הטיפוסים נבדלים באופן בו הם חווים את גילם, במשמעות שהם מעניקים לו בהקשר התעסוקתי, וכן בהגדרת המטרות ובחירת דרכי פעולה שלהם בעת תהליך השינוי התעסוקתי אותו מבצעים.

חוויות הלמידה של המתכשרים להוראה בקורס שיטות מחקר איכותניות:

ניתוח ומסקנות לגבי תפקיד המרצה

ד"ר ליאורה נוטוב

המכללה האקדמית גורדון

העוסקים בהכשרת ופיתוח מקצועי של מורים, סבורים כי התכנים, השפה והמיומנויות של מחקר איכותני מקנים למורים מיומנויות המכינות אותם ללמידה לאורך החיים, ועל כן לקורס המלמד שיטות מחקר איכותניות (שמ"א) מיוחסת חשיבות רבה. הפרדיגמה האיכותנית נחשבת למורכבת ללמידה וליישום ולרוב, סטודנטים הנפגשים איתה לראשונה בקורס שמ"א, נדרשים למאמץ ניכר. לאור זאת, על מנת לשפר ולייעל את הנגשת התכנים של שמ"א לסטודנטים, חשוב ללמוד מהם חוויות הסטודנטים במהלך הקורס ומהו תפקידו של המרצה בעיצוב חוויות אלה. על כן, למחקר זה **שתי מטרות**: ללמוד מהם חוויות הסטודנטים התכשרים להוראה בקורסי שמ"א ולבחון את תפקידו של המרצה בעיצוב חוויות אלה.

עבור המחקר הנוכחי נבחר מערך של **מחקר עיצוב** וזאת על מנת לשפר את פרטיקת ההוראה בהתאם לניתוח חוויות הסטודנטים בקורס שמ"א. המחקר נערך בשלושה שלבים בין השנים תשע"ב לתשע"ד וכלל אוכלוסייה שמנתה 71 סטודנטים. הנתונים שנאספו כללו עבודות שהסטודנטים הגישו במהלך הקורס: רפלקציות, עבודת אמצע, ראיון, עבודה מסכמת, משובים ויומן המחקר של החוקרת.

תוצאות המחקר: במחקר הנוכחי אותרו שלוש חוויות מרכזיות בהם מתנסים המתכשרים להוראה בקורס שמ"א: *הנעה ללמידה* ובה זוהו שני סוגים – הנעה מקדמת למידה והנעה מעכבת למידה; *תיווך הלמידה* שניתן לזהות בו שני סוגים – תיווך עצמי ותיווך באמצעות סוכן ולמידה *משמעותית* שניתן לזהות בה שלושה היבטים: למידה רגשית ורלוונטית ללומד, תרומה לאישיות הלומד ואינטגרציה של הלומד עם הסביבה. כמו כן, ממצאי המחקר מדגישים את תפקידו של המרצה בקורס שביכולתו לצור תנאים להנעה ללמידה, להרבות בחוויות התיווך וליצור תנאים ללמידה משמעותית.

היות וזהו מחקר חלוץ בנושא חקר חוויות מתכשרי הוראה בקורסי שמ"א, למחקר תרומה תיאורטית ומעשית כאחד עבור העוסקים בהכשרת מורים.

מושב 201

שיטות מחקר מבוססות אמנות

כדרך לייצוג של סביבות משתנות

יו"ר : פרופ' אפרת הוס

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

יום ג'

9.2.2016

9:30-11:00

בניין 72

כיתה 210

ייצוגי סטיגמה כלפי מוגבלות שכלית התפתחותית בציורי בן ובת

כפיר בר יוסף

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המחקר שיוצג עוסק בשימוש באמנות ככלי טריגר לראיון אודות תוכן מובלע ולא מדובר. מטרת המחקר הייתה לבדוק ייצוגי תוכן של סטיגמה כלפי מוגבלות ככלי התפתחותית. כמו-כן המחקר ינסה לבדוק האם למגדר המתייג או מגדר המתוייג קיימת השפעה על תכני הסטיגמה. המחקר שלפנינו השתמש בגישה הפנומנולוגית המקובלת במחקר האיכותני. במחקר השתתפו כ 26 מרואיינים 26 מרואיינות שהתבקשו לצייר דמות גבר ודמות אישה על דפי 4A ולמלא שאלון דמוגרפי. בתום המטלה הם רואיינו על הציורים, מבחינת קומפוזיציה של הציור: צבעים, גודל ומיקום על הדף, הם נשאלו על אופן הציור כלומר הם נשאלו על דפוסים שונים בציור (מדוע יש לו ראש גדול?, מדוע אין אוזניים?). לאחר מכן הם נדרשו לספר סיפור על הבן ועל הבת. כמו-כן בסוף המטלה בשיחת חולין, המראיינת (סטודנטית לעבודה סוציאלית), ביררה את התחושות והלמידה מהמטלה. שיטת הניתוח כללה ניתוח תמאטי של הראיונות ושל הציורים בסימבולים החוזרים על עצמם. בנוסף חלק מהמראיינים/ות סיפרו על הציור ומדוע ציירו אותו כך, דבר שהוסיף לעושר הנתונים.

הממצאים מראים את המרכיבים המרכזיים של הסטיגמה כלפי נשים עם מוגבלות לאומת גברים עם מוגבלות, וגם, את התפקיד של הציור בלהפוך סטיגמה זאת לנראית גם למי שצייר אותה. המרואיינים חשו בדיסוננס קוגניטיבי בעת הדיבור על הסטיגמה לעומת הדיבור המקובל. בנוסף האמנות אפשרה לדון בגוף המוגבל של אדם עם מוגבלות שכלית, בנושא ההבדלים המגדרים התמונה הייתה מורכבת ונדונו במסגרת תפקידי מגדר טיפוסים.

אמנות כדרך לייצר מחאה בקרב נשים עובדות סוציאליות

נועה ברקאי-קרא

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המטרה המרכזית של המחקר הינה לבדוק האם שימוש בכלים יצירתיים, מעודד ומקדם עשייה חברתית בקרב נשים. מחקר זה בוחן סוגיות של שימוש בכלים יצירתיים לקידום שיח חברתי ויצירת עניין, תוך כדי בחינה של כלים חדשים למחאה נשית. בספרות המקצועית ניכר הידע על עבודה פרטנית וקבוצתית בעזרת כלים יצירתיים ועל טיפול בגישה הפמיניסטית. במקביל קיים ידע רב על אקטיביזם ושינוי חברתי, על פרקטיקות וכלים העומדים בפני העובדת הסוציאלית.

המחקר התבסס על סיפור מקרה (case study) של פרויקט "עו"סות חשבון נפש חברתי למדינה" שנערך במסגרת לימודי ה MA כפרקטיקום המשלב שינוי חברתי דרך שימוש בכלים אומנותיים. קבוצה של עובדות סוציאליות שהתגבשה על מנת ליצור מיצב אומנותי להעלאת מודעות ויצירת הד תקשורת, במסגרת מאבק העובדים הסוציאלים בשנת 2010. הממצאים נאספו בתעוד מפגשי הקבוצה בחודשי אפריל-מאי 2010. איסוף תוצרי התוצר הסופי אשר התהווה בתום עבודת הקבוצה ויומני החוקרת תועדו לאורך כל התהליך. חשוב לציין שבימים אלו השטח מתכונן למאבק נוסף מה שמאפשר בחינה של רלוונטיות המחקר בסביבה ומציאות משתנה.

ממצאי המחקר מראים תמונה חדשה בתחום העבודה הסוציאלית החושפת פרקטיקה לכלי חדש בתחום העבודה הקהילתית לשינוי חברתי. באופן ברור עולה כי שימוש בכלים יצירתיים מעורר אצל נשים תחושה של ביטחון ומרחב להביע את תחושותיהן. המחקר מחזק הבנה שנשים זקוקות לכלים ופרקטיקות נוספים לעשייה היומיומית שלהם במקצוע. ההתייחסות למחאה נשית כמחאה, שיש להסתכל עליה בעיניים אחרות, מביאה הזדמנות לבדוק את עצמינו כחברה. המלצות המחקר להכניס הכשרות ולימוד כלים חדשים לפרקטיקה לשינוי חברתי דרך כלים יצירתיים בשלבים שונים בתהליך הכשרת העובדת הסוציאלית. המלצה זו תאפשר ארסנל כלים רחב יותר במקצוע.

תיאורים פנומנולוגיים של מודעות מרחבית בקרב אימהות וילדים בשגרת חירום

בשדרות ויישובי עוטף עזה

אילאי גושן

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מטרת המחקר היא לגלות כיצד מודעות מרחבית נחוות ומתוארת מילולית ע"י אימהות לילדים החיים בשגרת חירום בשדרות ויישובי עוטף עזה.

מודעות מרחבית היא היכולת לחוות את יחסי הגומלין בין הגוף לסביבתו. יחסי גומלין אלה כוללים מאפיינים רגשיים, קוגניטיביים, ויזואליים ותחושתיים על פני ציר הזמן.

שיטת המחקר היא איכותנית – פנומנולוגית, ונועדה להבין כיצד האימהות עצמן מגדירות את החוויה המרחבית בעת נפילת קסאמים. הניתוח נשען על תיאוריות של מודעות מרחבית ותיאוריות של טראומה. המחקר משתמש בציור בכדי להמחיש חוויות מרחביות, בגלל שגם ציור הוא מרחבי. הציור מאפשר להפיק המתבסס על ערכים של מרחב

התמות המרכזיות שנמצאו עוסקות ביחסים שבין הארגון הויזואלי לבין הארגון התחושתני של המודעות המרחבית. הן באות לידי ביטוי בתיאורי פנים וחוץ: במיקום הגוף ביחס למרחב בעת האירוע הטראומטי.

ממצאי המחקר היא בהמשגת מאפייני מודעות מרחבית בהקשר של טראומה מתמשכת. מאפיינים אלה מאשרים את הידע הקיים לגבי טבעה של החוויה הטראומתית ותגובות דיסוציאטיביות, מנקודת מבט מרחבית. בנוסף נמצא כי בהקשר הנוכחי, חוויות שמיעתיות הן מרכזיות בארגון החוויה המרחבית על ציר זמן.

מעל לכל, הודגשה חשיבות ההמשגה המילולית של החוויה הטראומטית, לשם ארגון מחודש של קשרים בין החושים השונים. ארגון זה מרכזי בהבנת חשיבותן של חוויות פנים וחוץ בעת האירוע הטראומטי. תיאורי ההתכנסות הפיזית לשם הגנה עוסקים ביחסים בין הגוף לבין זירת האירוע הטראומטי ובעיקר בתחושת בלבול בין מוגנות לבין פגיעות.

התמודדות עם חוויות דחק בקרב יוצאי צבא באמצעות ציור

אגם מרום

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

במחקר השתתפו 41 גברים יוצאי צבא בני 22-35 אשר סיימו את שירותם הצבאי לפני 3-5 שנים. רובם שירתו בתפקידי לחימה. מטרת המחקר: תיאור וניתוח חוויות הדחק ומשאבי ההתמודדות של יוצאי צבא ובחינת תרומתו של תהליך ההערכה מבוסס אומנות לביטוי גורמי הלחץ ולגיוס משאבי ההתמודדות. שיטת המחקר הייתה מעורבת ומשלבת שיטה האיכותנית וכמותית. החלק האיכותני כלל ניתוח של ציורי הדחק ומשאבי ההתמודדות על פי שאלון אלמנטים פתוח. החלק הכמותי כלל שאלונים שונים (פרטים דמוגרפיים ושירות צבאי, שאלון מצבי דחק). כמו כן, הממצאים האיכותניים של המחקר הומרו לכדי תימות רגשיות מרכזיות אשר עברו תהליך של כימות ועובדו ונותחו באופן כמותי. ממצאים אלו הוצגו לבסוף באופן איכותני וכמותי, תוך שימוש ב-Pearson Chi-Square למציאת קשרים בין האלמנטים בקומפוזיציה לבין התימות הרגשיות.

ממצאים: אירועי הדחק עליהם דיווחו הנחקרים כללו אירועים שחוו במסגרת לחימה אך גם אירועים הקשורים בלחצי המסגרת הצבאית, כגון: מסע אלונקות, תחושת אחריות כמפקד, דחק הקשור בהתמודדות מול מפקד, היום הראשון בבקו"ם ועוד.

נמצא קשר בין אלמנטים בקומפוזיציה (כגון: צבע-אדום ושחור, גודל והשמטות) לתגובות דחק רגשיות שונות (כגון: השפלה; ניתוק; טשטוש זהות; איום; עוינות; פחד וחרדה; שנאה; כעס; ערך עצמי שלילי; בדידות)

משאבי ההתמודדות העיקריים, כפי שהשתקפו מצירי הנבדקים היו משאבי ההתמודדות חיצוניים, כמו: תמיכה חברתית; משאבי ההתמודדות פנימיים, כמו: תכונות אישיות (אומץ), ידע או ניסיון חיים; מחיקת האירוע כפי שהיה ושינוי של גורם הדחק באופן אשר לא יעורר דחק יותר.

רמת החרדה ירדה באופן מובהק לאחר הליך הציור.

המחקר אפשר לראות את הקשר המורכב בין גורמי דחק, תגובות דחק, וגורמי חוס ורגשות התמודדות עבור החיילים כפי שבאו לידי ביטוי בתוך ציור אחד: המחקר מאפשר להתחיל לדבר על חוויות כגון דחק חיילים בצבא אשר אינם מקובלים בחברה הישראלית.

**משאבי ודפוסי התמודדות בקרב מטפלים המתמודדים עם מצב לחץ כרוני של איום ביטחוני
מתמשך בדרום הארץ**

לירז כהן ביטון

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מצב הלחץ הכרוני אליו חשופים המטפלים מורכב, מהתהליך האישי שכולל התמודדות פרטנית ומשפחתית עם האיום; ומהתהליך המקצועי, שכולל מתן טיפול וכלים להתמודד עם חשיפה מתמשכת לתוצאות האיום, הקשבה לסיפורי ההתמודדות של המטופלים וכן הסיוע להם במצבם אשר עשוי לגבות מחיר נפשי יקר ולהוות מעמסה רגשית על המטפל.

בשונה ממחקרים המדגישים את השחיקה והסיכון המחקר הנוכחי יתמקד במשאבי ההתמודדות המסייעים למטפלים לתפקד באופן מיטבי במציאות המורכבת בה הם חיים ועובדים.

המחקר הנוכחי מתבסס על הגישה הסלוטוגנית של אנטונובסקי לחקר לחץ ובבחינת תחושת הקוהרנטיות האישית והחוסן הקהילתי.

שאלת המחקר המרכזית הינה עד כמה ובאיזה אופן משאבי ודפוסי ההתמודדות השונים מסייעים למטפלים למיטביות על רקע מצב הלחץ הכרוני אליו הם חשופים במסגרת האיום הביטחוני המתמשך.

המחקר הנוכחי יערך בשיטה משולבת, מחקר כמותי ומחקר איכותני מבוסס אומנות, וזאת על מנת לנסות ליצר הכללות ולהבין באופן פנומנולוגי מהם משאבי ההתמודדות המיטביים.

המחקר יכלול שני מרכיבים: הראשון שאלון כמותי הבודק נתונים דמוגרפיים, מצוקה פסיכולוגית, שביעות רצון מעבודה, חוסן קהילתי ותחושת קוהרנטיות אישית.

החלק השני, סדנאות קבוצתיות לכ- 15 משתתפים בכל קבוצה שה"כ מדגם של כ- 50 מטפלים, ממקומות עבודה שונים אשר הינם מתגוררים במציאות של איום ביטחוני מתמשך והינם עובדים תחת אש בתקופות חירום. הסדנאות יוקלטו ויתומללו.

מניתוח ראשוני של הנתונים נראה כי אנשי המקצוע עצמם, שחלקם משתייכים לקבוצת הנפגעים, קרועים לעיתים בין הדאגה למשפחתם לבין האחריות למסגרת עבודתם. כמו כן, קיים צורך במסגרת מקצועית שתשמור על חוסנם של אנשי המקצוע השונים, ומשאבי ההתמודדות נשענים על סקלה רחבה הנעה על רצף של היבטים פיזיים גשמיים ולהיבטים רוחניים אמוניים. למחקר האיכותני תרומה משמעותית לקידום צעדים מעשיים לשמירה על אנשי המקצוע.

שאיפות וחלומות לעתיד של נערות מעמד סוציו אקונומי נמוך

תמר בכר

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מטרת המחקר היא לבחון את החלומות והשאיפות לעתיד של נערות ממעמד סוציו אקונומי נמוך. מאפייני החלומות, מה לדעתן יסייע להן להשיג את החלומות שלהן ואילו מכשולים עומדים בפניהן. הנתונים במחקר זה הם ראיונות חצי מובנים וקבוצות דיון המורכבים מדברי הנערות ומציורים שלהן לגבי השאיפות והחלומות שלהן לעתיד. הנערות מתבקשות לצייר שאיפה אחת לעתיד או יותר, ולאחר מכן להסביר מה ציירו. בהמשך אני מבקשת מהן לצייר את הדרך שלהן להגשמת החלום מרגע זה ועוד 10 שנים קדימה. כדי לנתח נתונים אלו ולמצוא בהם משמעות אחלק אותם לתמות, קטגוריות, שיעלו מתוך הטקסט והציורים. השימוש באמנות הוא כדי לסייע לנערות להביע את עצמן מעבר למילים. ישנה חשיבות בעיני להבין את החלומות והשאיפות לעתיד של נערות אלו כי החלומות והשאיפות הן "חלונות" לתפיסת העצמי שלהן והם מנכיחים את ההבנה והשאיפות שלהן בנוסף למורכבות של מעמדן הכלכלי והחברתי.

הממצאים מראים כי החלומות והשאיפות לעתיד של הנערות מושפעות מסביבתן. ההשפעה ניכרת בכך שהחלומות שלהן מצומצמים. דומים מאוד למה שהן מכירות מסביבתן הקרובה. או חלומות פנטסטיים שסיכוייהם התממש נמוכים. חלומות להיות זמרת מפורסמת, לקבל תפקיד יוקרתי בצבא שמתקבלים אליו תלמידים מצטיינים ממגמות ריאליות, או בית גדול בן 3 קומות עם נוף לים.

מושב 202

שילוב איכותני וכמותני בחקר החינוך

יו"ר: ד"ר שושנה רייטר

המכללה האקדמית בית-ברל

יום ג'

9.2.2016

9:30-11:00

בניין 72

כיתה 211

תפיסות סטודנטים ביחס להונאה אקדמית ומעורבותם בהתנהגות רמייה

ד"ר יונה מילר וד"ר רונית איז'ק

המרכז ללימודים אקדמיים

תופעת ההונאה האקדמית (academic dishonesty) מתוארת בספרות במושגים של מגיפה, החוצה גבולות גיאוגרפיים ותרבותיים. אחת הסיבות להתפשטות תופעה זו מיוחסת בספרות להתפתחות הטכנולוגית, המאפשרת להיחשף ולהעתיק תוצרים אקדמיים בקלות רבה. ההונאה האקדמית פוגעת במוניטין של המוסדות להשכלה גבוהה ויש לכך השלכות גם על שוק העבודה. לאור זאת, קיים צורך עקרוני ופרקטי לחקור תופעה זו ולבחון דרכים למגרה.

מחקרנו בחן את הגורמים המסבירים עמדות והתנהגויות הקשורות להונאה אקדמית וכיצד סטודנטים המעורבים בהעתקות מצדיקים התנהגות זו. המחקר נערך באמצעות שילוב שיטות (mixed methods). המחקר הכמותי כלל מדגם של 779 סטודנטים במכללה, שמלאו שאלונים שהתייחסו לעמדותיהם ביחס להונאה אקדמית ולמידת מעורבותם בכך. כמו כן נאספו נתונים דמוגרפיים, אישיותיים ומצביים של המשתתפים. המחקר האיכותני בדק את ההצדקות שנותנים סטודנטים המעורבים בהונאה אקדמית. לשם כך בוצע ניתוח תוכן תמטי של 166 מכתבים ששלחו סטודנטים שזומנו לוועדת משמעת בשל חשד להעתקה. המכתבים נשלחו באמצעות האי-מייל למזכירות הוועדה. חשיבות הניתוח האיכותני התבטא בכך שספק תגובה אותנטית של המשתתפים לסיטואציה אמיתית בה היו מעורבים ואפשר לבחון לעומק את מורכבות התופעה ומאפייניה הייחודיים. ניתוח המכתבים בוצע על ידי שתי סטודנטיות שהוכשרו לכך, לאחר שנחקרו הפרטים המזהים של הכותבים. הניתוח בוצע בשלושה שלבים: 1. שלב הקידוד הפתוח בו זוהו קטגוריות ראשוניות, 2. שלב הקידוד הצירי בו שובצו התכנים לקטגוריות שזוהו, 3. תיאור הממצאים והמסקנות במונחים תיאורטיים.

ממצאי המחקר הכמותי הראו כי הגורם המשפיע ביותר על עמדות ביחס להונאה אקדמית ועל מעורבות בהונאה הוא הנורמה הקבוצתית. לערכי הקבוצה הייתה השפעה רבה יותר מאשר למאפיינים דמוגרפיים או אישיותיים.

הקטגוריות שעלו מתוך הניתוח האיכותני הן (לפי סדר שכיחותן): הטלת אחריות על המוסד והסגל האקדמי, תום לב, סיבות אישיות ומשפחתיות מקלות, הכחשת האשמה. שלוש מהתמות שעלו במחקר דומות למודל המוצע בספרות (LaBeff et al., 1990, McCabe, 1992). התמה הנוספת "סיבות אישיות ומשפחתיות מקלות", מהווה מאפיין תרבותי המציב את הצרכים המשפחתיים במרכז, גם אם יש בכך פגיעה בערכים אישיים. תוצאות המחקר יכולות להוות בסיס לבניית תכנית אפקטיבית להגברת המודעות לחשיבות היושרה האקדמית ולהפחתת תופעת ההונאה האקדמית.

על שלושה מחקרים שונים ויותר משלושה כלי מחקר וגישות איכותניות

ד"ר תקוה עובדיה

מכללת אורנים ומכללת ירושלים

בהרצאה אציג שלושה מחקרים איכותניים שונים שהגיעו לסיומם בשלוש השנים האחרונות, ושכל אחד מהם מתבסס על פרדיגמה איכותנית אחרת, ובכל זאת אקשר בין הפרדיגמות. כל אחד משלוש המחקרים עסק באוכלוסייה שונה ובשאלות מחקר שונות.

רקע תיאורטי

המחקר האחד מציג שיטות שימוש בשיטות משולבות (mixed methods) ובוחר את הקשר שבין הוראה מבוססת עקרונות למידה מסוימים להתפתחות עצמאות בפתרון בעיות מתמטיות בקרב תלמידות תיכון. לאורך שנת לימודים שלימה תוך כדי הוראה בבית ספר תיכון בחנתי יישום והטמעה של עקרונות הוראה שמצאתי בספרות. לאחר שקבלתי ממצאים המתארים תמונת מצב ייחודית לסיטואציה, שנבעה מניתוח וידאו של השיעורים, מניתוח יומן מחקר שכתבתי לאורך שנה שלימה, בחרתי להוסיף למחקר ממד כמותי. הממד הכמותי היה ניתוח של כמותיים שיעורים באמצעות דפי צפייה (RTOP) שנערכו באופן כזה שהקטגוריות בהם כללו את כל העקרונות עליהם היו אמורים השיעורים להתבסס. דפי הצפייה ווידאו השיעורים נמסרו לצופות ניטרליות שניתחו את השיעורים. הממצאים הכמותיים נמצאו בהלימה לממצאים האיכותניים. הא כיצד?

המחקר השני הוא מחקר פמיניסטי ייחודי, המציג תמונת מצב של נערות חרדיות בסיכון. ובו שמעתי מעל שלושים סיפורי חיים נרטיביים מנערות שהוגדרו כנערות בסיכון חרדיות, בגיל התבגרותן והתחנכותן בבית הספר העל יסודי. מסיפורי החיים שלהם נבנתה תמונה המסבירה את מצב הסיכון הייחודי לנערות חרדיות, אותה כיניתי "דו-ערכיות משולשת". הסיפורים נותחו בשיטת ה-End point³, שיטה המתייחסת למנגנוני ברירה, דרכם ניתן להבין את המסר המרכזי שהמספר מעוניין להעביר בסיפורו.

המחקר השלישי מנתח עבודות ויומני קורס⁴, שהגישו מורים סטודנטים לתואר שני, בעבודות הם ניתחו שיעורים מתועדים שהם לימדו, ובחנו את האופן שבו הם מיישמים תיאוריות שלמדו בקורס במכללה. המחקר מגבש ממצאים מתוך המסמכים הכתובים, ולומד מהם את תמונת המצב האידאלית להכשרה לקראת התפתחות מקצועית של מורים למתמטיקה.

³ ספקטור-מרזל, 2010; ארוזאס וספקטור-מרזל, 2011
⁴ דיקמן 2007 ודיקמן, 2005

חקר תפיסות של צוותי בתי ספר ויחסם לילדים למשפחות גרושות – מההיבט החינוכי - יעוצי

ד"ר עינבל וינברג

בית הספר "אופק", כרמיאל

מחקר זה בדק את תפיסותיהם של צוותים חינוכיים ויחסם לתלמידים ממשפחות גרושות, והתמקד בצוותים חינוכיים בבתי ספר יסודיים בצפון בישראל. מחקרים רבים שנערכו עד כה דנים בתפיסות ובדרכים בהם ילדים ו/או הורים מתמודדים עם גירושין. נוסף לכך, מחקרים אחרים עסקו בדרכים הפרקטיות בהן בית הספר צריך לנקוט בנוגע לילדים למשפחות גרושות. לא נמצא מחקר שהתייחס לתחושות ולרגשות בקרב צוותים חינוכיים כאשר עליהם להתמודד עם ילדים למשפחות גרושות, ומהן ההשפעות של רגשות אלה על הצוותים ביחסם לילדים אלה. שאלות המחקר היו:

1. מה הן התפיסות של צוותי בתי הספר (מורים, יועצים חינוכיים, ומנהלים) ביחס לילדים ממשפחות גרושות?
2. מה הן התפיסות של צוותי בתי הספר ביחס לתפקידם כלפי ילדים ממשפחות גרושות? מחקר זה נערך בגישת המחקר המשולב (Creswell, 2009). המחקר נערך בארבעה שלבים. שני השלבים הראשונים במחקר נערכו בגישת המחקר האיכותני - אתנוגרפי אשר מאפשר גישה הוליסטית לחקר תופעות חברתיות בסביבתן הטבעית (בר-שלום, 2011). בהרצאתי אציג את שיקולי הדעת לבחירת סוג מחקר זה. כלי המחקר כללו ניתוח מסמכים וראיונות חצי-מובנים. בחלק הכמותי נעשה שימוש בשאלונים אשר נבנו על סמך הקטגוריות שעלו מהחלק האיכותני. ממצאי המחקר איפשרו לפתח מודל אותו אציג בהרצאתי. מהמחקר עלו תפיסות שונות ואמביוולנטיות ביחס לגירושין בכלל וביחס לילדים להורים גרושים בפרט. כמו כן, עלו דעות קדומות ביחס לילדים למשפחות גרושות. ממצא נוסף שעלה היה ההבדל המשמעותי בין צוותי הוראה שחוו גירושין לבין צוותי הוראה שלא חוו גירושין.

מאפייני צריכה עצמאית מותאמת אישית בלימוד מדעים בחטיבת-הביניים

ד"ר שושנה רייטר

המכללה האקדמית בית-ברל

בחברה המודרנית שהינה מדעית-טכנולוגית, פרטים צורכים מידע ומבנים ידע באופן עצמאי. המידע המוצג משתנה ומתחדש במהירות. לפיכך, עולה הצורך בפיתוח בוגרים בעלי מיומנויות למידה עצמאית וזמישות (זריזות וגמישות - Agility) מחשבתית וביצועית.

מחקר שדה זה, בחן את תהליכי הלמידה בצריכה עצמאית מותאמת אישית, בעת לימוד תכנית הלימודים במדעים, במהלך שנה אקדמית. המדגם כלל אוכלוסייה הטרוגנית של 25 תלמידים הלומדים בכתה ט' בבי"ס ממלכתי עירוני במרכז הארץ. מבחני ידע במדעים נתנו לאורך השנה ב-3 נקודות זמן. מועד המבחנים והתכנים הנדרשים בכל מבחן היו ידועים מראש. התלמידים היו עצמאיים בבחירת פעולות הלמידה, קצב הלימוד, מקום ישיבה בכתה, חיפוש עזרה ועבודה אישית או בחברותא. המורה, עמד לרשות הלומדים בכדי לסייע להם. באמצעות תיעוד שיטתי בחנו את פעולותיהם ואת תוצרי הלמידה.

במחקר נעשה שימוש בשיטה משולבת (mixed methods). בהרצאה, אתמקד בחלק האיכותני של המחקר שבחן את מאפייני התיעוד העצמי. דהיינו, מה לומדים עושים וכיצד הם מפרשים, מעריכים ומשנים את פעולותיהם לשם קידום הלמידה. הממצאים הראו שהלומדים התייחסו לניהול מידע, ניהול זמן, ניהול הסביבה והתאמת הלמידה למאפייניהם האישיים. הם הגדירו את הבעיות באופן הלמידה שלהם, מצאו פתרונות, יישמו אותם, בחנו את יעילותם ושינו את התנהלותם במידת הצורך. במהלך השנה חל שיפור בהתאמה שבין המאפיינים אישיים של הלומד לדרישות התוכן המשתנה.

תלמידים המודעים לאחריותם האישית ללמידה ובכלל זה לקצב הלימוד ולהבנת החומר, פועלים לסגירת פערים ושיפור תוצרי הלמידה. תרגול ארוך טווח בביצוע מותאם אישית לאורך זמן, מקדם את אפקטיביות הלומדים ומשפר את הישגיהם. הבנת תהליכי צריכה עצמאית ומותאמת אישית של תכנים לימודיים, עשויה לקדם את התמיכה בדרך למידה זו ואת ההתפתחות הלומדים במסגרת מכלול מרכיבי הסביבה.

מושב 203

מחקר בעין הסערה: מחקר בזירות של חוסר הסכמה

יו"ר: ד"ר שושנה שטיינברג

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב

יום ג'

9.2.2016

9:30-11:00

בניין 72

כיתה 212

הפרת השתיקה של המרחב הציבורי והקשר לחינוך למיניות בריאה

ד"ר ציפי קידר

Babes-Bolyai University

חינוך למיניות בריאה, כרוכה בהפניית זרקור לנושאים המהווים טאבו בקרב הקהילה הבית ספרית. במטרה לייצר שינוי, יש להפר שתיקה. מחקר זה, מאפשר בחינה של הפרת שתיקת המרחבים הציבוריים בבית ספר יסודי והמרתה לשתיקה מיטבית היוצרת, מרחב וסביבה מרפאים. הפרת שתיקת המרחבים הציבוריים התאפשרה הודות לפרויקטים באומנות כלל בית-ספריים. תלמידים שהוכשרו כסוכני שינוי תיווכו את התהליך.

המחקר נעשה בשיטות משולבות ושיקף את התפתחותה של החשיבה המחקרית בתהליך. החלק הראשון היה מחקר פעולה בגישה אמנציפטורית. טריאנגולציות אפשרו הצלבת עדויות, מידע, נתונים ופרשנות רפלקטיבית שתרמו להבנת המחקר. כלי כמותי פותח ונבנה על בסיס הממצאים האיכותניים.

כדי לקבוע, האם אכן התאפשר בתהליך השינוי במרחבים הציבוריים ובהפרת השתיקה הקשורה אליהם לחנך למיניות בריאה, בוצעה התכתבות מיוחדת- רפלקטיבית בין שני יומני המחקר, בין הטקסט המילולי לטקסט התצלומי.

התבוננות מיוחדת על היומן המילולי חושפת רבדים נוספים ושונים על המחקר שיכולים להיתפס רק ממרחק של זמן ופרספקטיבה המהווים פועל יוצא של עיבוד המידע ותובנות קודמות. המלל מספר את השתיקה ואת הטרנספורמציה שלה. היומן המצולם מציג בצורה ישירה את שתיקת המרחבים הציבוריים. בחינה מיוחדת והשוואתית של התצלומים לאורך התהליך, מגלה את השתנות סיטואציית השתיקה לאחרת- מיטבית.

בהרצאה, אציג את הדברים הבאים:

- א. סוגי שתיקת המרחבים הציבוריים בבית הספר.
- ב. הקשר בין הפרת השתיקה במרחבים הציבוריים לחינוך למיניות בריאה.
- ג. הבנת תהליך הפרת השתיקה במרחבים הציבוריים בבית הספר.

To BDS or not to BDS:

המשמעות של החרם על ישראל בעיני תומכיו ומתנגדיו

ד"ר ג'וליה צ'ייטין, המכללה האקדמית ספיר

ד"ר שושנה שטיינברג, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב

תנועות החרם על ישראל (BDS and PACBI – הכלכלי והאקדמי/תרבותי) החלו לפני עשור. מאז, פעילויותיהן מתרחבות למדינות רבות בעולם – בעיקר באירופה ובצפון אמריקה. לפי יוזמי החרם, מדובר על אסטרטגיה לא אלימה, בעלת שלוש מטרות: לשים קץ לכיבוש של 1967, הנחלת זכויות שוות לאזרחים פלסטינים במדינה, והחזרת הפליטים הפלסטינים משנת 1948. לדבריהם, כאשר מטרות אלו יושגו, יהיה ניתן להפסיק את החרם.

בשנתיים האחרונות, החרם מתפשט ומתרחב בקמפוסים, בארגונים אקדמיים, ובהתאחדויות וארגונים לא ממשלתיים (וגם ממשלתיים) באירופה ובארצות הברית. אומנים ואנשי אקדמיה רבים (זמרים, במאים, חוקרים ועוד) החלו לאמץ את עקרונות החרם, לקרוא לאחרים להצטרף, ולבטל את הגעתם לארץ ו/או לבטל השתתפות של ישראלים בחו"ל. אם לפני 5 שנים, החרם נחשב כפעילות של אקטיביסטים רדיקאליים מעטים, היום הוא הפך לתופעת mainstream במובנים רבים.

אנחנו עורכות מחקר על תופעה חברתית-פוליטית זו. שאלותינו מתרכזות בשני היבטים עיקריים: (1) כיצד תומכי החרם, וכיצד מתנגדי החרם, רואים את התופעה? מהי המשמעות החברתית-פוליטית של אסטרטגיה זו בעיניהם? (2) מהו הקשר בין האסטרטגיה של החרם לעקרונות של בניית שלום (peace-building), כגון דיאלוג ויצירה משותפת, בהקשר של הסכסוך הישראלי-פלסטיני? מחקרנו מבוסס על שני חלקים עיקריים: **ניתוח שיח** של מאמרים, מאמרי דעה, פוסטים בפייסבוק, והתכתבויות באי-מייל וברשימות תפוצה שונות, ו**סקר עמדות** על החרם. החלק העיקרי של המחקר הינו ניתוח הטקסטים.

בהרצאה זו, נדון בתופעה, נציג דוגמאות של טקסטים וניתוחיהם, שמצביעים על שיח טעון רגשי מאוד, העדר סימנים של דיאלוג או פתיחות להבנות של "הצד השני" (מתנגדי/תומכי החרם). בנוסף, נעלה את סוגיית האתיקה, והקושרי הרב של חקירת נושא כל כך טעון, כאשר שתינו ישראליות שאינן נטרליות לגבי החרם ולגבי השיח שעולה סביבו.

דו"ח דורנר - צ'ק ללא כיסוי, חזון מול מציאות

נטלי צעירי וד"ר תמר סיון

מכללת לוינסקי לחינוך

הורים לילדים עם צרכים מיוחדים הצליחו במהלך השנים להפעיל לחץ ציבורי לחוקק חוקים ותיקונים בחוק החינוך המיוחד למען רווחתם ושילובם של ילדיהם. התיקון לחוק חינוך מיוחד (ית"ד, 2002) וועדת דורנר (2007) הן דוגמאות לכך. הגישה החינוכית אמנם דוגלת בשילובם של ילדים אלה, אולם יש לדון על הדרך לשילובם המיטבי ולבחון את טענות ההורים המתייחסות ליישום השילוב. ועדת דורנר הוקמה על רקע אפליה ארוכת שנים וחלוקת תקציב לא שוויונית בין תלמידים עם מוגבלויות הלומדים במסגרות חינוך מיוחד לבין המבקשים להשתלב במסגרות החינוך הרגיל.

מחקר איכותי-נרטיבי זה מתייחס למקומי (נטלי צעירי) כחוקרת וכאם לילד עם צרכים מיוחדים ולכן אציג את הקול ההורי במטרה להעלות סוגיות המעסיקות הורים לילדים עם צרכים מיוחדים (צ"מ), זאת בעקבות יישום דו"ח דורנר ובמטרה לחשוף כרוניקה של מדיניות לגבי יישום חוק השילוב.

נתוני המחקר נאספו מתוך ראיונות עומק חצי מובנים עם ארבעה הורים לילדי ASD ומתוך פרוטוקולים של וועדות דורנר, דוחות מבקר המדינה, יומן שדה ותוצרים של בני – ילד עם צ"מ.

הנתונים נותחו באמצעות "התיאוריה המעוגנת בשדה" (גבתון, 2001) והעלו מספר קטגוריות שהתייחסו לאי מיצוי יישום השילוב למרות ההכרה בחשיבותו ובתרומתו, לאי עמידה בלוח זמנים ליישום השילוב, לכלי אפיון לא מותאם- מאחר ומדובר בקשת רחבה של לקויות ונכויות שיטת התקצוב הנוכחית אינה מאפשרת תמיד מענה הולם לצרכיו של כל ילד, העדר יחסי גומלין בין החינוך הרגיל לחינוך המיוחד, להעדר הכשרה של המורים הרגילים בהתייחס ליישום השילוב ולמחסור בשרותי סיוע, חוסר שיתוף פעולה עם ההורים והאכזבה מה"פיילוט" שבוצע באחת הערים במרכז הארץ.

בהתייחס לאתיקה, עלו אצלי הרבה שאלות לגבי האינטרס האישי שלי, כיצד המעורבות שלי משפיעה על פרשנותי ומה הציפיות שלי ושל המשתתפים האחרים במחקר.

מוקדים של אי התאמה בין שפה מילולית ולא מילולית

ככלי מחקרי וטיפולי

ד"ר אורית סוניה ויסמן

המכללה האקדמית ע"ש דוד ילין

בהרצאה זו אדון בתופעת ה'מיסמטש', דהיינו 'אי התאמה בין שפה מילולית ולא מילולית', בביטוי האדם. בספרות נמצא כי ביצוע מיסמטש עשוי להצביע על היות הדובר במצב של מעבר (transition), של 'מוכנות ללמידה' (Goldin-Meadow, 2003). כמו כן, נמצא כי חקר תופעת המיסמטש סייע לאושש את התיאוריה על הקשר בין שפה ותנועה (McNeill, 1992).

בהרצאה אציג דוגמאות ממחקרי אשר עסק בחקר הסימנים המילוליים והלא מילוליים של האדם בעת אינטראקציה של קונפליקט. מסקנות המחקר נוגעות לשיח במצבי קונפליקט בכללותם ולקונפליקט היהודי-ערבי בפרט. גוף הנתונים הינו סידרת מפגשים בין סטודנטים יהודים וערבים ישראלים, אשר נערכו בחוג למדעי ההתנהגות באוניברסיטת ב"ג שבנגב בשיתוף עם בי"ס לשלום שבנווה שלום (ויסמן, 2010, 2012). מחקר זה התבסס על הגישות הסמיוטיות הבאות: Theory of Phonology as Human Behavior (PHB) of the Columbia School (CS) sign-based theory of linguistics (e.g. Davis 2006, Tobin 1990). הגישה הסמיוטית מנתחת את הסימן באינטראקציה האנושית ומאפשרת מחקר בלשני המשלב סימנים גופניים.

אני טוענת כי יש ערך בהעמקת חקר המושג גם בניתוח אינטראקציות בין אישיות בשלבי התפתחות מוקדמים (למשל, לאור מחקריהם של Tronick & Beeghly, 2011; Beebe & Lachmann, 1998). בהרצאתי אציג את הטענה כי המיסמטש יכול לשמש הן ככלי מחקרי והן כלי התערבותי עבור המטפלות בטיפול רגשי, במיוחד במסגרת הטיפול בתנועה ומחול (Waisman, 2014).

כן אציג בהרצאתי מחקרים עדכניים המראים כיצד המיסמטש משמש חוקרים מתחומי דעת נוספים בקידום טיעוניהם. חקר תופעה זו סוללת דרך להבנה רחבה יותר של מקרים של אי התאמה בשיח של קונפליקט והן לתופעות אחרות בתחומי הסוציולוגיה, הפסיכולינגוויסטיקה ומדעי המדינה (ראה גם Cuffary, 2011).

מושב 204

מחקר פעולה משתף

יו"ר: פרופ' מיכל קרומר-נבו

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

יום ג'

9.2.2016

9:30-11:00

בניין 72

כיתה 217

“אני רוצה להישאר בשם האמיתי שלי” – סוגיות של סודיות במחקר פעולה משתף עם צעירות

נור שמעי

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בהרצאה זו אני מבקשת להציג ולדון במספר סוגיות שעלו בראיונות עם צעירות סביב שאלת הסודיות במחקר. תמת הסודיות עלתה במימדים שונים, הן כסוגיה טיפולית בתוך המפגשים עם עובדות סוציאליות וגורמי ממסד והן בתוך השיח שנוצר בינינו בראיון, חוקרת ומשתתפת במחקר.

ההקשר שבו הרצאה זו מגיעה ממנו הינה מחקר פעולה משתף עם צעירות (18-29) שהתמודדו כנערות עם מצבי מצוקה וסיכון ונפגשו עם גורמי עזרה שונים, המחקר מתקיים במסגרת דוקטורט בעבודה סוציאלית. מחקר הפעולה מבוסס על ראיונות איכותניים עם 25 צעירות מרחבי הארץ שהסכימו להשתתף במחקר ולשתף מתוך הידע והניסיון שלהן, סיפור החיים שלהן והמפגשים עם גורמי טיפולים שונים כנערות וכצעירות שהתמודדו ומתמודדות עם מצבי מצוקה וסיכון זאת במטרה להמשיג יחד עימן את האופנים בהם יש לעשות עבודה סוציאלית עם נערות וצעירות.

בהרצאה אני מבקשת להציג סוגיות שונות שעלו בראיונות העוסקות בסודיות בתוך תחום המחקר וביחסי חוקרת-משתתפת. לדוגמא, בתוך נושא המחקר – שאלת הסודיות והפרת הסודיות במפגש הטיפולי בין נערה/צעירה לעובדת סוציאלית, וביחסי חוקרת-משתתפת – סוגית בחירת שם בדוי והדיאלוג על כך, ואו הרצון להישאר בשם האמיתי, מיקומי כחוקרת שהינה עובדת סוציאלית והשאלה שחזרה לא פעם “האם את מהרווחה?” או “האם משהו מזה יגיע לרווחה?” ועוד.

סוגיות אלו ידונו תוך דיון תיאורטי ורפלקסיבי אודות שאלת הסודיות בתוך מחקר פעולה משתף, שכזה המבקש ליצור בעלות ושותפות על הידע בהכרח מיצר דילמה ואתגר אודות שאלת הסודיות והדרישה לסודיות ואתיקה במחקר.

מה שלא ידענו: דיאלוג פנים קבוצתי ככלי ליצירת ידע ביקורתי אודות תרבות הסכסוך בישראל

יעל בן דוד ומיכאל שטרנברג

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מחקר הפעולה אותו נציג הינו חלק מפרויקט מחקר בין לאומי העוסק במפגש עם הנרטיב של האחר במסגרת הסכסוך הישראלי פלסטיני. במסגרת המחקר פיתחנו תהליך התערבותי של דיאלוג פנים קבוצתי אותו אנו מקיימים מזה כשנתיים. תהליך זה מתקיים במסגרת קורס אקדמי שנערך במחלקה לחינוך באוניברסיטת בן גוריון. מטרת הקורס היא ליצור למידה אודות הקונפליקט באמצעות חקירה פעילה של המשתתפים את הזהויות והנרטיבים הקולקטיביים שלהם ושל האחר הפלסטיני. הקורס כולל הכרות עם תיאוריות קונפליקט ופיוס, מפגש עם נרטיבים פלסטיניים בסיורי שדה ודיאלוג פנים קבוצתי בו חוקרים המשתתפים את המשמעויות של התכנים להם נחשפו.

מחקר הפעולה אשר ליווה את הקורס עסק בתהליכי הלמידה הקבוצתיים המתפתחים במהלך הקורס. במסגרת המחקר שאלנו: כיצד תורמות חוויות הקורס לתפישות של האני, של האחר ושל היחסים בין האני לאחר? מה ניתן ללמוד מתוך התהליך על האופן בו פועלים מנגנוני הכוח החברתיים? האם תהליכי הלמידה המתרחשים במהלך הקורס תורמים לשינוי עמדות הסטודנטים ביחס לקונפליקט ולאפשרות של פיוס?

נדון בתרומה של מחקר פעולה על פי גישת החקירה המשתפת (participative inquiry) להיווצרות של סביבת למידה המעודדת רפלקסיביות ופיתוח ידע ביקורתי. באופן ספציפי, נעסוק באופן שבו חקירה רפלקסיבית הכוללת בירור של תפישות, רגשות והתנהגויות מעוררת את המשתתפים להתבונן באופן ביקורתי בהנחות יסוד הגמוניות אודות הקונפליקט, כמו גם לבירור שאלות אודות מעורבותם בתרבות הקונפליקט.

כוח, שוויון ורגישות תרבותית - שיטות משולבות טרנספורמטיביות בחקר קבוצות מוחלשות

ד"ר אילנה פאול-בנימין ופרופ' ברכה אלפרט

המכללה האקדמית בית-ברל

שתי גישות בולטות מאפיינות את החשיבה והפיתוח של מחקר בשיטות משולבות (Mixed methods research), האחת מעוגנת בהשקפת עולם פרגמטית ועוסקת בדרכים המיטביות לחקר ולהבנת תופעות חברתיות. השנייה, הטרנספורמטיבית, תומכת בתפקיד פעיל של החוקר לשם שינוי חברתי ולמתן מענה לבעיות של אי צדק, אפליה ודיכוי, שרבות מאוכלוסיות העולם סובלות מהן.

הגישה הטרנספורמטיבית, שעומדת במרכז הרצאתנו, כוללת מגוון גדול של עמדות והשקפות תיאורטיות שעניינן קבוצות חברתיות מוחלשות ובעיות של דיכוי, אפליה ואי צדק. גישה זו המושפעת מהפוסט מודרניזם והפוסט סטרוקטורליזם (Denzin & Lincoln, 2011) מאפיינת את עבודתם של חוקרים איכותניים רבים העוסקים בפמיניזם, בסוגיות של גזע ומיעוטים אתניים, במחקר פוסט קולוניאלי וילידי, בתיאוריה קווירית ובקהילות מודרות אחרות (שלסקי ואלפרט, 2007; Olesen, 2011; Kinchloe, McLaren & Steinberg, 2011).

בהרצאה נציג את הגישה הטרנספורמטיבית כבסיס לארבעה מחקרים שנערכו בשיטות משולבות: הראשון, מחקר שיתופי לשינוי חינוכי ערכי בבתי ספר דתיים בפריפריה, מטרת הפרויקט הייתה לחזק את החינוך הערכי ולהתרחק מן התפיסה הניאו-ליברלית המתמקדת בהישגים מדידים ובסטנדרטים אחידים; השני, תכנית לעידוד חרדים לרכישת כלים להיחלצות מעולם העוני ולצמצום תלות בגורמי רווחה, התכנית מהווה שינוי רדיקאלי בחברה החרדית בגלל החיבור שנעשה בין אברכים לעולם העבודה בתחום ההכשרה ליזמות עסקית; השלישי, תכנית להכשרת בני נוער בסיכון לעולם העבודה במאה ה-21, באמצעות מתן כלים לתכנון עתידי והגברת תחושת מסוגלות וחוללות עצמית תעסוקתית; הרביעי, בית ספר יהודי-ערבי לחינוך לאזרחות משותפת ושוויונית בחברה מפולגת מבחינה דתית ולאומית. בהרצאה נראה את הזיקה בין פרויקט חברתי-חינוכי טרנספורמטיבי לבין מערך מחקר טרנספורמטיבי.

טענתנו היא, שלמהלך חברתי חינוכי מחולל שינוי נדרש מערך מחקר טרנספורמטיבי המשלב מתודולוגיות, במעין תמונת מראה בין השינוי החברתי לבין המחקר המלווה אותו. מחקר משלב מעניק כוח למוביל השינוי, משום שהוא נע בין הקול הפרטי לקול הקולקטיבי, בין המדגם המייצג את התופעה החברתית לבין הקול האישי-אותנטי שמחבר את בעלי העניין באופן בלתי אמצעי לחוויה האנושית ובין האובייקט לסובייקט שמאפשר התבוננות הוליסטית על התופעה.

מושב 205

בחירות משפחתיות בעולם משתנה

יום ג'

9.2.2016

9:30-11:00

בניין 72

כיתה 214

"המזל הרע של מישהי אחרת זה המזל הטוב שלי...":

מחוייית האימהות לחוויה רב ממדית של נשים שנכנסו לקשר זוגי עם אלמן עם ילדים

טליה פייציץ' אייזן וד"ר דורית סגל-אנגלצ'ין

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בהרצאה זו נעמוד על האופן בו השימוש במחקר איכותני מאפשר הסתכלות מחודשת על התופעה הנחקרת כתוצאה מהרחבת נקודת המבט המחקרית למרחבים נוספים אשר זוהו במהלך המחקר. בהרצאה יוצג מחקר שבקש לבחון את חווית האימהות בקרב נשים שנכנסו לקשר זוגי עם אלמן המגדל ילדים צעירים. חדשותו של המחקר מתבטאת בהתמקדות בקבוצה ייחודית של אמהות לא ביולוגיות, אשר עד כה זכתה להתייחסות מחקרית מצומצמת ביותר. המחקר נשען על הפרדיגמה הפנומנולוגית והתבסס על ששה ראיונות עומק חצי מובנים עם נשים הנמצאות בקשר זוגי עם אלמן המגדל ילדים צעירים.

ממצאי המחקר חשפו תמונה הרבה יותר רחבה מנקודת המוצא הראשונית של המחקר, אשר התמקדה בתהליך הכניסה לתפקיד האימהות. על אף שההיבט הזוגי לא הוזכר כלל בהצגת נושא המחקר, כל משתתפות המחקר, ללא יוצא מן הכלל, בחרו להתייחס בהרחבה לסוגיות הנוגעות לתהליך היווצרות הקשר הזוגי בתיאור חוויית האמהות שלהן, כמו גם לתהליך היווצרות זהות "הבית הרגשי" בכניסתן למשפחה שחוותה אובדן אם. ממצאים אלו מרמזים כי בקרב נשים אלו בניית הזהות האמהית הינה חלק מחוויה רב ממדית רחבה, אשר מקפלת בתוכה גם את היווצרות זהות "הבית הרגשי" והזהות הזוגית. שלוש זהויות אלו שזורות אחת בשנייה, כאשר הן משפיעות ומושפעות האחת מהשנייה. עוד עלה מהמחקר, כי בתהליך ההיווצרות של כל אחת משלוש הזהויות הללו באות לידי ביטוי שלוש עמדות: "עמדה זהירה"; "עמדת הצורך ליצירת מקום והנכחה"; ו"עמדת מיזוג". השלכות ממצאי המחקר לפרקטיקה ולמחקר המשך ידונו בהרצאה.

**האם עלי לערוך בדיקות גנטיות? מבט עומק על שיקולים של קבלת החלטות גנטיות בקרב
סטודנטים מן המגזר הדתי לאומי בישראל**

מירב סיאני וד"ר אורית בן-צבי אסרף

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מטרת המחקר הייתה לברר באופן מעמיק מהם מכלול השיקולים וההתלבטויות המנחים סטודנטים דתיים כאשר הם עומדים בפני דילמות הקשורות לייעוץ גנטי ולבדיקות גנטיות. ראינו 51 סטודנטים הלומדים במוסדות להשכלה גבוהה ברחבי הארץ ומשייכים את עצמם למגזר הדתי לאומי. ראיונות העומק המובנים למחצה העלו תמות בשיטת 'Grounded Theory' (תיאוריה מעוגנת שדה), בה נאספו הנתונים ואורגנו בעזרת תוכנת ATLAS.ti 7 לשלושה עצי קטגוריות שהכילו את כל התמות שנאספו מן הראיונות. ניתן היה להסיק כי שיקוליהם של הסטודנטים הדתיים בבואם לקבל החלטות בתחומים אלו מושפעים משלושה תחומים: ידע ועמדות כלפי מדע וכלפי גנטיקה, ערכים ונורמות. על מנת להכליל את כל מרכיבי השפעה, יצרנו את המודל "Triple C model: Culture influences Choices towards genetic Counseling", אשר מרכז את מכלול ההשפעות התרבותיות של הסטודנטים על קבלת החלטותיהם. מודל זה שם את הדת במרכז, כציר מרכזי שעליו נשענים שאר המרכיבים: ידע ועמדות, ערכים ונורמות. בנוסף לכך המודל מציג את ההשפעות ההדדיות בין כל שני מרכיבים. ממצאי המחקר מעידים על כך כי לא כל הסטודנטים מציינים את האמונה כחלק מרכזי בחייהם, אך אף על פי כן, רובם הגדול של הסטודנטים מציינים שיקולים דתיים כבעלי השפעה משמעותית בקבלת החלטות שלהם בתחומים של גנטיקה וייעוץ גנטי. לאור הממצאים, מומלץ לפעול לקידום ייעוץ גנטי מותאם אישית הלוקח בחשבון את הרקע הדתי והתרבותי של הנועץ ואת החסמים והתפיסות החלופיות שאיתם הוא מגיע לייעוץ ובכך להגיע לייעוץ יותר יעיל ומותאם באופן מיוחד לרקע של הנועץ על מנת לסייע לא לקבל החלטות מושכלות המתאימות הן לאמונותיו ותפיסת עולמו והן לידיע הגנטי העדכני.

משמעות הבחירה בבנק הזרע כערופ למימוש האימהות בקרב נשים רווקות בישראל

טלי נבו ודי"ר דורית סגל-אנגלצ'ין

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מספר הנשים הרווקות הבוחרות להפוך לאימהות באמצעות בנק הזרע עלה באופן משמעותי במהלך העשורים האחרונים בישראל ובעולם, כאשר הצפי הוא שתופעה זו תמשיך להתרחב גם בעתיד. מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבחון את משמעות הבחירה בבנק הזרע כערופ המועדף למימוש האימהות בקרב נשים רווקות בישראל. המחקר נערך באמצעות ראיונות עומק עם שמונה נשים שבחרו לממש את אימהותן באמצעות בנק הזרע.

ראיונות המחקר חשפו את מורכבותו של התהליך למימוש האימהות, אשר כולל סדרה של בחירות שכל אחת מהן מהותית ומורכבת בפני עצמה. ראשיתו של התהליך בא לידי ביטוי בהתמודדות הנשים עם עצם ההחלטה על מימוש אימהותן ללא זוגיות ובחירתן בנתיב המועדף. מהראיונות עלה כי רצוןן לבלעדיות על הילד היווה מרכיב משמעותי ומרכזי בבחירתן בנתיב של בנק הזרע. המשכו של התהליך בנתיב זה דרש מהנשים לקבל החלטה בנוגע לסוג התרומה שהן מעוניינות לרכוש בבנק הזרע. מהראיונות עלה כי המרכיב הכלכלי היווה שיקול משמעותי בבחירת סוג התרומה, שכן תרומה שאינה אנונימית או תרומה שיש בה יותר מידע אודות התורם הן תרומות יקרות יותר. ההחלטה של הנשים לשלול מילדן מבעוד מועד את הזכות להתחקות אחר האב הביולוגי הוצגה כהחלטה קשה וכבדת משקל, כאשר האילוץ הכלכלי הותיר את חלקן בתחושות מעורבות ביחס להחלטה שהן קיבלו. ממצא זה מקבל חיזוק מהמגמה העולמית ההולכת ומתרחבת בשנים האחרונות שבה יותר ויותר נשים בוחרות בתרומות זרע שאינן אנונימיות. החלטה נוספת שנדרשו הנשים לקבל בתהליך מימוש האימהות נוגעת לתהליך בחירת התורם המועדף, כאשר השיקולים המשמעותיים ביותר בבחירת פרופיל התורם היו בריאות הילד והדמיון שלו לאישה באופן שממזער את החריגות שלו בחברה. בהרצאה יידונו השלכות המחקר לפרקטיקה ולמחקרי המשך.

”במבחנה, נמצא האוצר שלי”

נשים חד הוריות – מסורתיות

חגית צפוני וד”ר אורנה שץ אופנהיימר

המכללה האקדמית ע”ש דוד ילין

בשנים האחרונות מתרחשים שינויים במבנה התא המשפחתי המסורתי. השאיפה למימוש האימהות מתאפשרת היום במשפחה חד-הורית, כולל בחברה האורתודוקסית.

מיצג זה ימקד בתופעה של אימהות יחידניות החיות בחברה הדתית ובחרו ללדת ילדים ללא נישואין. בחינת הנושא כתופעת שוליים, דווקא בחברה הדתית המקדשת את מוסד הנישואין – יכולה לחדד את התפיסות החדשות אודות מעמדו של מוסד הנישואין ולהבהיר את השינויים החלים בתפיסת האמהות בקרב נשים.

תהליך המחקר כלל איסוף נתונים באמצעות ראיונות עומק עם 8 נשים שהגדירו עצמן כמסורתיות. הראיונות עברו קריאה הוליסטית בעקבותיה זוהו ואותרו 4 קטגוריות. הקטגוריות אותרו בעקבות חזרתיות של תימות אלה בראיונות. הקטגוריות נותחו ופורקו למרכיבהן ואיפשרו להמשיג מחדש את המניעים לבחירתן של הנשים לבנות משפחה חד הורית לבחון את הקונפליקטים הפנימיים והחיצוניים עמם הן מתמודדות ולהבנות מחדש את תפיסותיהן אודות התופעה של הורות יחידנית.

מתוך הראיונות עלו 4 קטגוריות משמעותיות:

1. תחושת ההחמצה המלווה בתסכול, רגשות-אשם ואכזבה
2. תחושות של חרדה וחששות מתפקוד ברמה של הישרדות – הילדים כ”שורדים”.
3. היחסים של המראוינות עם המשפחה המורחבת - דילמות וקונפליקטים בין צרכים אישיים לבין נורמות חברתיות ציבוריות.
4. מקומו של העולם הדתי בתהליך של שינוי - מימוש אידיאות של הפרט בזיקה להשתייכות לחברה האורתודוקסית הדוגלת בשמירה על המסורת בדגש על המרחב המשפחתי.

ההשלכות של המחקר איכותני, נרטיבי, ראשוני זה - מאפשר לשמוע את קולן של האימהות, לחשוף את תהליכי השינוי המתרחשים בחברה מסורתית. לידע הנצבר אודות התופעה, השלכות למערכת החינוך כאשר מורים וגננות נדרשים בשנים האחרונות, להתמודד עם התופעה ומורכבותה.

מושב 206

רפלקציה נרטיבית: נקודת המבט של החוקרת

מושב של קבוצת העניין במחקר איכותני, מכון מופ"ת

יו"ר: ד"ר גבריאלה ספקטור-מרזל

המכללה האקדמית ספיר ומכון מופ"ת

יום ג'

9.2.2016

9:30-11:00

בניין 72

כיתה 215

מקומה של החוקרת כחלק מן האוכלוסייה הנחקרת: סיפור מחדש מתוך מבט לאחור

ד"ר עדנה מישורי

מכללת לוינסקי לחינוך

המחקר שערכתי על סיפורי החיים של הורים לבוגרים עם אוטיזם הינו גם סיפורי האישי, בהיותי אם לאדם בוגר עם אוטיזם ואשת מקצוע בתחום האוטיזם. הפניית העדשה אל ה"עצמי", כחוקרת המתבוננת במבט רטרוספקטיבי, הקרוב לחוויות האישיות של האנשים שעליהם אני כותבת, מאירה את ההשפעה האינטר-סובייקטיבית ביני לבין משתתפי המחקר. העובדה שתחום המחקר כרוך בחיי האישיים, מציבה אותי כחלק מאוכלוסיית המחקר ומעלה את הצורך בבחינת המשמעויות של סוגיות שעלו מסיפורי ההורים במחקר, עבורי. ההתבוננות לאחור בעקבות המחקר, שהעלתה מרכיבים חבויים אל התודעה, מן הגלוי לסמוי, עוררה אצלי, החוקרת, תהליך של מעין "מחקר על מחקר". היא עוררה את הצורך לבחון מחדש ממצאים שעלו במחקר ושמאפיינים גם את סיפורי האישי. למשל, סגנונות התמודדות המשקפים תהליך התפתחותי אישי ומעגלי השייכות החברתית.

ניתן לראות את התייחסותי כחוקרת אל ה"עצמי" שלי כמשתייכת לסוגה של "אוטוביוגרפיה ביקורתית", המשמעותית לא רק לנחקרים אלא גם לחוקרת, וכתהליך של העצמה עצמית. החקירה האוטו-אתנוגרפית מאירה את המיקוד באישי בתוך החברה והתרבות בה התנהל המחקר, ומזמנת עבורי שכבות נוספות של מודעות עצמית. עמדה זו, המכירה בשינוי בזוויות ההתבוננות, אף מעלה ומחדדת אצלי שאלות אתיות שונות. כגון, מה זכותי לחשוף ברבים את סיפור חייהם ורגשותיהם הכואבים של חבריי ההורים, משתתפי המחקר, והצבת פגיעותם הרגשית בחזית המחקר, ולהימנע מחשיפת פגיעותי האישית כשווה להם. החשיפה העצמית שלי, כחוקרת וכשייכת לאוכלוסיית המחקר בה בעת, מאירה את הפגיעות העצמית שלי ויחד עם כך את הרגישות ל"אחרים" מתוך הבנת ההתמודדויות המשותפות של כולנו.

דילמות של חוקרת שהיא חלק מהאוכלוסייה הנחקרת, בראי האינטרסים החברתיים פוליטיים של אוכלוסיית המחקר

אלונה פלג

אוניברסיטת בר אילן

המחקר שלי שם לו למטרה ללמוד על האופן שבו אימהות במשפחות חד מיניות מתוכננות בישראל מבנות את הזהות הנרטיבית שלהן, בהקשר חברתי שבו הקהילה אליה הן משויכות נאבקת למען לגיטימציה ושוויון זכויות. אוכלוסיית המחקר כללה 40 משתתפות, כל אחת מהן מגדלת ילדים עם בת זוג, שנולדו מתרומת זרע אנונימית או אומצו בתהליך אימוץ מחו"ל. ממצאי המחקר מבוססים על ניתוח תמטי (Charmaz, 2000), ניתוח מנגנוני ברירה (ספקטור-מרזל, 2010, 2012), ופענוח שפות השתיקה (Rogers et al, 1999) של ראיונות דו-שלביים (Rosental, 1993), לפי הגישה הנרטיבית. ניתוח הנרטיבים העלה כי המספרות שרטטו דיוקן עצמי ציבורי ייצוגי ("תעודת זהות נרטיבית") (ספקטור-מרזל, 2012), שמכוון אותן (מחדש) כנשים נורמליות ובעלות ערך ואת המשפחתיות שלהן כמשפחתיות לגיטימית. בד בבד, קריאות מרובות חשפו "דיוקן עצמי משלים" שבו באו לידי ביטוי גם קשיים ייחודיים, כמו רגשי אשם ביחס להיעדרות אב, קשיים של הילדים בנוגע לשונות המשפחתית, התמודדות עם גילויי הומופוביה ואפליה. כחוקרת פמיניסטית המהווה גם חלק מהאוכלוסייה הנחקרת, אני ניצבת מול הדילמה כיצד להישאר נאמנה לממצאים של המחקר ועדיין לפעול לטובתה של הקהילה הלהט"בית. הצגת הקשיים הייחודיים איתם מתמודדות המספרות יכולה לעזור להורים במשפחות חד מיניות להעלות לסדר היום את השונות והסבל שלהם ולבקש מהמדינה (חינוך, רווחה) מענה מותאם לצרכים שלהם ושל ילדיהם. ברם, גורמים בעלי אינטרסים עלולים לעשות שימוש בקשיים אלה כהצדקה לאי מתן לגיטימציה ושוויון זכויות. מנגד, הדגשה של נקודות דמיון בין משפחות חד מיניות למשפחות הטרוסקסואליות ושל נקודות חוזק יכולה לסייע למשפחות חד מיניות בתהליכי נורמליזציה ובקבלת זכויות שוות, אך מותירה את המשפחות בבדידותן, ללא הכרה בסבל האישי שלהן וללא קבלת מענה מותאם.

"לראות את אמי בעיניים אחרות":

כיצד חווים סטודנטים מחקר נרטיבי שנעשה בתוך המשפחה

ד"ר רבקה הלל לביאן

מכללת לוינסקי לחינוך

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבדוק כיצד חווים סטודנטים את המחקר הנרטיבי לאחר שראיינו וניתחו סיפור חיים של קרוב משפחה מדרגה ראשונה. שיטת המחקר הינה נרטיבית, כלי המחקר הם רפלקציות שכתבו הסטודנטים בעקבות התנסותם וכן ראיונות שלי אתם בעקבות הרפלקציות. האוכלוסייה מנתה 20 סטודנטים בוגרי תואר שני ממכללה במרכז הארץ. הרפלקציות והראיונות נותחו ניתוח תוכן הוליסטי כדי להשמיע את קולו של כל אחד מהמשתתפים. כמו כן נערך ניתוח תוכן רוחבי להוצאת תמות משותפות. ממצאי ניתוח התמות המשותפות הצביעו על שלוש מדרגות זמן, כאשר לכל מדרגה הערך המוסף שלה: "שתיקה דועמת" - לפני הריאיון – תשוקה להכיר טוב יותר את סיפור החיים, לעיתים אחרי תקופה של התרחקות, לשמוע על דברים שלא דוברו, להבין. "לראות את אמי בעיניים אחרות" - בזמן הריאיון – חשיפה לעבר שלא הכירו, סיפורים משפחתיים מושתקים. רגשות חזקים שעלו משני הצדדים. תכונות חדשות שהתגלו במרואיין וערכים שלו. ולבסוף, "התאפשר לי לשנות את האווירה הרגשית" - לאחר הריאיון וניתוחו – שינוי לטובה ביחסים, רצון לקרבה, תחושה שהריאיון עזר להבנה של המרואיין, בעקבותיו הבנה עצמית של המראיין ותחושה של סגירת מעגל.

מושב 207

גישות שונות במחקר מעורב (איכותני - כמותני)

יום ג'

9.2.2016

9:30-11:00

בניין 72

כיתה 216

אנתרופולוגיה בשירות הפסיכולוגיה :

לחקור טיפול חדש על ידי איסוף איכותני בדרכים מגוונות, וגם – כמותיות

אורית הראל

אוניברסיטת בר אילן

בשנים האחרונות קמות בבתי ספר פינות חי רבות, ומטפלים הנעזרים בבע"ח מציעים טיפולים- לרב בקבוצות- לילדים. יש סיבות טובות להניח שבעלי חיים יתרמו לטיפול קבוצתי, אבל עדיין לא ברור המנגנון של התהליך הטיפולי מסוג זה ואין כל אזכור בספרות או במחקר על טיפול זה. כדי להתחיל לחקור טיפול שאינו נפוץ בשדות המחקר יש צורך בהמשגה ובניית תיאוריה, לכן הוגדרה מטרת המחקר כהמשגת תרומת בעלי החיים לטיפול הקבוצתי – על התרומה החיובית אך גם את הקשיים הכרוכים ולמידת ההתמודדויות עמם. בתחילת המחקר היתה תכנית למחקר כמותי משווה (RCT) אך מסיבות שיפורטו בהרצאה, ומשהוגדרה מטרת המחקר, נבחרה גישה פנומנולוגית, בשילוב אתנוגרפי וכמותי – גישה המבקשת לחקור לעומק ולהביא תיאור עשיר ככל שניתן של התופעה הנחקרת תוך חיפוש אחר מבנים המרכיבים אותה.

השיטה כללה ראיונות עומק חצי מובנים עם מטפלים, מטופלים, ניהול יומן על תצפיות והתנסות אישית כמטפלת. לצורך השלמה ואישוש החומרים האלו, נאספו מספר נתונים באופן כמותי, כאשר חלקם נותחו באופנים איכותניים: דפוס ההתקשרות, ההתקשרות לחיות-הטיפול והלכידות הקבוצתית. הממצאים מראים קשר חיובי מובהק בין מרכיבים אלו מה שמצביע על היכולת של החיה לאפשר למטופל תרגול קשרים, שמחזקים את הלכידות הקבוצתית. המידע האיכותני אפשר בניית מודל של טיפול קבוצתי הנעזר בבעלי חיים שממשיג את התרומה הייחודית של בעה"ח למטפל, למטופל, לקבוצה ולתהליכים שביניהם. בהרצאה יוצגו הממצאים שהתקבלו מהשילוב מתודולוגיות, על יתרונותיהם וחסרונותיהם, ולסיום יושם דגש על מצב המחקר האיכותני בטיפול פסיכותרפיה.

התנהגויות המקדמות בריאות וחוויית סובייקטיביות של הריון ולידה

בקרב נשים חרדיות בישראל- מחקר מעורב שיטות

שמרית פרינס-אנגלסמן

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

החברה החרדית מאופיינת בריבוי ילודה כחלק אינהרנטי מהזהות והמשמעות הנשית. במחקר נבחנו דפוסי התנהגויות המקדמות בריאות וחוויית סובייקטיביות בתקופת ההיריון הלידה בקרב נשים חרדיות.

המחקר הינו מעורב שיטות. המחקר האיכותני מהווה כמחקר מקדים למחקר הכמותי. המחקר האיכותני נערך במסורות של מחקר פנומנולוגי ואתנוגרפי מתוך שאיפה להבין את הקונטקסט התרבותי בחברה החרדית.

איסוף הנתונים נערך באמצעות ראיון עומק חצי מובנה ל-20 נשים והניתוח האיכותני נעשה בהתאם לשיטת הקידוד לקטגוריות המתבססת על התיאוריה המעוגנת בנרטיבים.

הממצאים מראים שלנשים יש רצון להעמיק את הידע בתחום הפוריות. לדוגמא, הן ניגשות באופן עצמאי לידע "חילוני" בכדי לדעת מה מצב העובר וגודלו. משאבים רוחניים כתומכת לידה, קלטות ותפילת הבעל בעת הלידה מוצגים כגורמים מחזקים ומסייעים בהתמודדות טראומטית. נערכות לרוב לפני הנישואין בדיקות סקר גנטיות היות ולאחר הנישואין קיים ביצוע סלקטיבי של בדיקות טרום לידתיות עקב צייתנות ליעוץ הרבני ולנוכח אי ביצוע הפלה. ניכר שסמכות הרבנים מכריעה בקבלת החלטות על ההתנהגות הבריאותית וצריכת השירותים הרפואיים מושפעים מאינדיקטורים מהותיים של צניעות ויחס מכבד. כמו כן, קיימת מערכת תמיכה קהילתית לאישה לאחר לידתה.

המסקנות מצביעות על תהליכים מקבילים וסותרים של משיכה לידע רפואי לא דתי אך מותאמים לתרבות. מרכזיות תפקיד הרב והאמונה הדתית הם חלק בלתי נפרד בחוויית ההיריון והלידה המוצגת כחווייה רוחנית המכוננת התפתחות של זהות ומשמעות של האישה החרדית. המלצות יישומיות שמבטאות את הצורך בקידום שירות רפואי וסוציאלי רגיש תרבות נידונות.

נשים חרדיות בין משפחה לעבודה: התמודדות עם משימה בלתי אפשרית

ד"ר שרה רוזנאו, המכללה האקדמית בית-ברל

פרופ' יצחק גילת, מכללת לוינסקי לחינוך

אחד האתגרים המרכזיים של נשים בחברה המודרנית הוא עמידה במחויבות כלפי המשפחה וכלפי העבודה. לעיתים קרובות נוצר מתח בין שתי המחויבויות האלה, המאלץ את הנשים להתמודד אתן. עניין מיוחד מעורר המתח הזה בקרב נשים חרדיות. מצד אחד, הן משקיעות משאבים עצומים במשפחה, בגלל מרכזיותה במערכת הערכים שלהן ובשל גודל המשפחה. מצד שני, הן חייבות להתמיד בעבודה מכיוון שנטל הפרנסה – בחלק גדול מן המקרים – נופל עליהן.

כיצד מתמודדות נשים חרדיות עם העמידה במחויבות של שילוב בין תפקידי המשפחה והעבודה? שאלה זו עמדה במרכזו של המחקר הנוכחי. כדי לענות עליה נעשה שימוש במתודולוגיה מעורבת. בחלק הכמותי, 93 נשים חרדיות ו-83 נשים חילוניות, כולן עובדות במערכת החינוך, מלאו שאלונים שמדדו את המחויבות למשפחה ולעבודה ואת שביעות הרצון משתי המערכות האלה. בחלק האיכותני, כל ממלאות השאלונים התבקשו לתאר בשאלה פתוחה את משמעות העבודה והמשפחה עבורן. בנוסף, נערכו ראיונות עומק אישיים עם ארבע נשים חרדיות, שיש להן בין חמישה לארבעה עשר ילדים.

הממצאים הכמותיים הראו הבדל מובהק בין הנשים החרדיות והחילוניות בנוגע למחויבות היחסית למשפחה ולעבודה, הנובע מכך שאצל החרדיות נמצא פער גדול בהרבה בין שני סוגי המחויבויות. הניתוח האיכותני, שהתבסס על איתור תמות בתשובות ובראיונות, חשף את מורכבות עולמן של הנשים החרדיות ואת אסטרטגיות ההתמודדות שלהן עם העמידה בדרישות המופנות מהמשפחה ומן העבודה. ברמה האידיאולוגית, אחת האסטרטגיות מתבטאת ביצירת היררכיה ברורה בין שתי המערכות. ברמה המעשית, האסטרטגיות העיקריות מתבטאות בפיתוח מיומנויות ניהוליות ובגיוס משאבים משפחתיים וסביבתיים על מנת לעמוד במשימה הנראית כבלתי אפשרית.

יזמים חברתיים-עסקיים בישראל: תפיסה עצמית, מוטיבציה ואישיות

הילה כהן

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המושג "יזמות חברתית" פרץ בשנים האחרונות ונעשה הביטוי "החם" ביותר של העשור (Bernholz, 2011). פעילות למען שינוי חברתי באמצעות שימוש בשיטות עסקיות משקפת השפעות כלכליות ותרבותיות על אקטיביזם חברתי. יזמים חברתיים הינם הגורם המרכזי והראשון בעשייה החברתית. אך מי הם אותם יזמים חברתיים? מהם מאפייניהם האישיים, המוטיבציוניים והאישיותיים? מחקר זה ינסה להשיב על שאלות אלו באמצעות שימוש בשיטות מחקר מעורבות - איכותניות וכמותיות. החלק האיכותני מבוסס על ניתוחי תוכן וצורה של עשרים וארבעה ראיונות עומק מסוג סיפורי חיים ואילו החלק הכמותי מבוסס על ניתוחים סטטיסטיים של 189 שאלונים אשר עוסקים במאפייני רקע, אישיות, מוטיבציה ומטפורות של יזמים לעיסוקם. איסוף הנתונים נעשה במערך הצלבה דהיינו נעשה שימוש בו זמני בשתי השיטות. מערך זה נבחר משום שהמחקר עוסק גם במיפוי כמותי של מאפייני רקע של יזמים חברתיים ובשל כך נדרשים נתונים כמותיים וגם בחקר יחסים, משמעויות ותהליכים אינטראקטיביים בחיי היזם אשר יכולים לעלות רק בראיונות עומק במסגרת שיטות איכותניות. כמו כן, שיטת המחקר היא תולדה של המסגרת התיאורטית של המחקר אשר כוללת תיאוריות פסיכואנליטיות ואקזיסטנציאליות שמתייחסות לשאלות של משמעות, דינמיקה משפחתית ויחסים.

שילוב הגישות העלה מספר אתגרים מתודולוגיים. למשל, כיצד להציג ממצאים מסוגים שונים, איך להתמודד עם ממצאים מגוונים אשר לא תמיד הרמוניים וקוהרנטיים וכיצד לדון באופן אינטגרטיבי בממצאים שגובשו ונותחו לפי גישות שונות. התמודדות עם אתגרים אלו נעשתה במספר אופנים חלקם צורניים וחלקם תוכניים-מהותיים. בהיבטים צורניים נעשתה הפרדה בין פרקים אשר עוסקים בחוויות, תהליכים ויחסים משמעותיים שהינם בעלי דגש פרשני לבין מיפוי האוכלוסייה, ממצאים בנוגע למאפייני רקע, מוטיבציה ואישיות אשר נותחו בשיטות סטטיסטיות.

בהיבטים תוכניים הממצאים הוצגו במשולב כאשר השיטות השונות הסבירו והשלימו זו את זו. למשל, בנושא המוטיבציה החלקים הכמותיים העלו מוטיבציה לשינוי חברתי ואילו החלקים האיכותניים העלו מוטיבציות משותפות ליזמים בכלל כמו הצורך במשמעות, שייכות ותיקון. שילוב נוסף נעשה בהצגת ניתוח השוואתי וכמותי של הצמדים חוויות ילדות מול מטאפורות של היזמים לעיסוקם אשר חשפו קשר של תיקון ופיצוי. שילוב זה מחזק את הטענה כי יתרונות השימוש בשיטות מחקר מעורבות גדולים על חסרונותיו וכי השילוב תורם ליצירת תמונה שלמה יותר היות והיא כוללת גם מיפוי של מאפייני היזם, אך גם התייחסות להיבטיה הדקים והמורכבים של תופעת התפתחותם של יזמים ובכך מאפשרת הבנה מעמיקה, אינטגרטיבית ומשמעותית יותר. יחד עם זאת, סוגיה זו מאתגרת ומורכבת ונדרשת להמשך דיון וחשיבה.

כשחוקרת פוגשת במאית

ד"ר שולמית קיציס

אוניברסיטת בר אילן

שירי ג'ורנו

מנהלת ובמאית, תיאטרון הידית

לאורך שנים המדע הפוזיטיביסטי חש עליונות על פני האומנות בעקבות הנחה, שהשפה המדעית מייצגת את העולם באופן המדויק ביותר, ואילו השפה האומנותית הינה דמיונית וסובייקטיבית. במאה ה-20 התעוררו שאלות לגבי דרכי הידע המדעיות, והחל מרד נגד "אמת" מונוליתית שהמדע לכאורה מחזיק. גם במדעי החברה בא לידי ביטוי הערעור על הפרדיגמה המדעית הדומיננטית. הושמעה ביקורת על שיחים הגמוניים וקריאה לדמוקרטיזציה ולאינטרדיסציפלינאריות. חל ערעור על הבינאריות מדע/אומנות ומושג הידע השתנה: אין דיווח שהוא "דיווח אובייקטיבי" ואין שפת ייצוג שהינה "הכי טובה" ויחידה.

במחקר האיכותני חלה "תפנית פרפורמטיבית", הכוללת שימוש בדרכי ייצוג שלא היו מקובלות באקדמיה בעבר. הייצוג כבר איננו חייב להיות בשפה כתובה, ונטען כי הצגת הנתונים דרך פרזנטציה אומנותית מרחיבה את הקולות והמשמעויות.

במושב המוצע יציגו חוקרת (שולמית קיציס) ואשת תיאטרון ובמאית (שירי ג'ורנו) את תהליך העבודה המשותפת שלהן - הפיכת מחקר אקדמי למופע תיאטרלי.

המושב ייכלל אלמנטים של מופע תיאטרלי שבו יוצגו ממצאי המחקר של החוקרת (העוסקת במערכת היחסים של אבות רבנים אנשי ציבור בציונות-הדתית עם ילדיהם ובתהליכי הנחלה). במופע יודגשו אפשרויות הייצוג שמציע מופע תיאטרלי, וביניהן ייצוג מחוות ורמזים לא-וורבליים, ייצוג חללים וחפצים, ייצוג פוליפוניות בתוך מספר/ת יחיד/ה, שחזור האינטראקציה הסימבולית של הדמות בשדה, ועוד. יושם דגש על שלוש איכויות מרכזיות שהתאטרון עשוי לתרום להצגת הממצאים במחקר האיכותני: גופניות: כיצד משמשים הגוף/הגופניות בתיאטרון גם כגוף של ידע; פרשנות: כיצד התיאטרון מאפשר הבאת רב קוליות בפרשנות, בו-זמנית של פרשנויות וכתוצאה מכך הבנה עשירה יותר של השדה; הממד החברתי: כיצד התאטרון והפרפורמנס עשויים לשמש כלי להשמעת קול של קבוצות מודרות וכלי להנגשת המחקר וליצירת שינוי חברתי.

בין קטעי המופע תיעשה המשגה של סוגיית הפרפורמטיביות במחקר האיכותני: על אלו צרכים באה הפרפורמטיביות לענות וכיצד התפתחה. כמו כן, החוקרת והיוצרת ירחיבו על אודות האתגרים העומדים לפתחן: עבודה בתוך מרחב לימינלי, "אקספרימנטלי" ושנוי במחלוקת; עבודה בתווך שבין שתי מערכות של קריטריונים - אקדמית ואסתטית, וכפל נאמנויות - למחקר ולאומנות; הקושי בביצוע הטרינספורמציה ממדיום אחד למשנהו תוך שמירה על אינטגרציה ואמינות החומרים.

יום ג'

9.2.2016

9:30-11:00

בניין 72

כיתה 213

מושב 209

מחקר עם ילדים

יו"ר: ד"ר חיה פאסיק

אוניברסיטת אריאל

יום ג'

9.2.2016

9:30-11:00

בניין 72

כיתה 218

מציאות סדוקה: תפיסת ילדים בדווים את המלחמה בין ישראל וארגוני הטרור

ד"ר סמדר בן אשר

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי, מרכז מנדל למנהיגות בנגב ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב

הבדווים, יחד עם שאר תושבי הנגב, נדרשים להתמודד עם איומי מתקפת הטילים המשוגרים מרצועת עזה. באותה עת הם חשים הזדהות עם משפחותיהם המתגוררות ברצועה וחוששים לגורלן.

המחקר הנוכחי בוחן את תמונת המצב המורכבת הזו כפי שהיא נקלטת בעיני ילדים בדווים הנחשפים לאיומי המלחמה ומתקשים לבנות תפיסת עולם קוהרנטית שהיא תנאי לבניית חוסן. בעוד המבוגרים מצליחים להכיל את אי ההתאמה בין זהותם הישראלית והפלסטינית, אצל הילדים מתעצבת תפיסה שעל פיה ישראל היא האויב. הילדים בונים לעצמם תפיסת עולם דיכוטומית ו"הגיונית" שבה ישראל היא התוקפן הפועל נגדם והם מייחסים לה את ירי הטילים עליהם. הפגיעה בתחושת הקוהרנטיות של הילדים מחבלת בחוויית המוגנות שלהם וביכולתם לבנות מרכיבי חוסן שיארגנו את המציאות ויהפכו אותה לניתנת להבנה. במציאות חברתית זו צומחות אמונות ותפיסות סוציו-פוליטיות שליליות, מנותקות מהקשר מקום וסביבה אשר עלולות להקשות על הילדים להתמודד עם חרדות, פחדים ותגובות פוסט טראומטיות.

זהו מחקר איכותני שכלי המחקר בו כללו 35 ציורי ילדי כיתה ג' מהעיירה הבדואית רהט שצוירו בזמן מבצע "עופרת יצוקה" (ינואר 2009), 12 ראיונות עם ילדים בדואים בגילאי 8-10 שנערכו בעת מבצע "צוק איתן" (אוגוסט 2014) וקבוצת מיקוד של אימהות מרהט שנערכה מיד עם תום העימות הצבאי (ספטמבר 2014).

המסקנות הנגזרות מהמחקר מצביעות על כך כי יש לפעול באופן מידי לסייע לילדים הבדואים לבנות חוסן חינוכי-נפשי תוך ארגון מחודש של הבנת המציאות הפוליטית והחברתית המורכבת. במקביל יש לפתח מערך הדרכה לאימהות הבדואיות כדי לאפשר להן לפעול באופן אפקטיבי, קוגניטיבי ורגשי לסייע לילדיהם לעבד את חוויית המצוקה באופן שבו העולם יוכל לתפס כמקום הגיוני שניתן לחיות בו.

”שתיקה” כמשקפת יחסי כוחות בחברה: מה למדנו על יחסי הכוחות בחברה כשהחלטנו

ש”שתיקה” היא חלק מחומר הגלם שלנו

דורית שובל ומיכל אלון תירוש

מכללת עמק יזרעאל

המחקר המתואר עסק בפוליטיקה של הזהויות בחברה הישראלית כפי שהיא משתקפת בראיונות עם ילדים ערב בחירות 2015. ילדים, השייכים לארבע קבוצות בחברה הישראלית (יהודים חילוניים, יהודים דתיים, יהודים בני העדה האתיופית וערביים) נשאלו על התאמתם לראשות הממשלה של שמונה מועמדים (גברים ונשים) מתוך כל אחת מארבע הקבוצות אליהן מתייחס המחקר. הילדים נשאלו מי מהמועמדים המופיעים בתמונות מתאים לראשות הממשלה ומדוע אינם מתאימים. המראיינים עודדו את הילדים להתבטא באופן חופשי ולהסביר את שיקוליהם, הילדים בחרו למי מהמועמדים להתייחס ולמי לא, כמו גם על מה לבסס את בחירותיהם.

תגובות הילדים סווגו לאחת מבין שלוש תגובות אפשריות: מתאים, לא מתאים, שקוף. שתי התגובות הראשונות התבססו על אמירות ברורות של המראיינים ביחס להתאמה או חוסר התאמה של אותו מועמד לראשות הממשלה. התגובה השלישית התייחסה לאותם מקרים בהם כלל לא הייתה התייחסות לאותו מועמד על ידי המראיינים (שתיקה), ומכאן שניתן להתייחס לאותו מועמד כשקוף עבור אותו מראיין, כלומר כמי שאינו נתפס כדורש תגובה.

ה”שתיקה” או ”חוסר ההתייחסות” אינה דבר מקרי, אלא חלק מחומר הגלם שהניבו הראיונות. הסקנו שכדי לפרש נכון את תפיסותיהם של המראיינים בשיח על התאמתם של מועמדים שונים יש להתייחס הן לתגובות מילוליות והן ל”שתיקות”- חוסר ההתייחסות לחלק מהמועמדים.

ניתוח זה אפשר הצצה ליחסי הכוחות בחברה הישראלית. הממצאים הראו שנשים ככלל וכן בני העדה האתיופית נתפסים כשקופים בשאלת התאמתם לראשות הממשלה. לעומתם המועמדים החילוניים והמועמדים הערבים עוררו התייחסויות רבות, המועמדים החילוניים המייצגים את הקבוצה ההגמונית בישראל נתפסו כ”מתאימים” ואילו המועמדים הערבים נתפסו כ”לא מתאימים”. ניתוח ה”שתיקה” אפשר לראות את ההיררכיה של הנראות של הקבוצות השונות.

פעוטות במלחמה

דנה שלמון

לסלי קולגי

ההבנה כי חשיפה ממושכת לטראומת מלחמה בקרב פעוטות, הינה בעלת השלכות נפשיות מרחיקות לכת, הינה תופעה חדשה יחסית. מחקרים עכשוויים מראים כי ילדים מתחת לגיל 5, נתונים להשלכות פסיכוטראומטיות רגרסיביות מעצם חשיפתם המתמשכת לטראומת המלחמה בשלבי התפתחותם הצעירים (Lieberman, 2011). בפועל, שכבת גיל זו מודרת מתחום אחריותו של משרד החינוך, ונמצאת תחת פיקוחו של התמ"ת (כחלק מתהליכים הסטוריים המעודדים הסללת אימהות לעולם העבודה). בעוד שמשרד החינוך שם דגש על תוכניות טיפול, מניעה והתערבות, משרד התמ"ת עוסק בהצעת פתרונות מיגון ופתרונות כלכליים.

המחקר הנוכחי מתמקד באוכלוסיית פעוטות בגילאי 2-3, המתגוררים בקיבוצי עוטף עזה כשנה לאחר מבצע "צוק איתן". המחקר בוחן את השפעות המלחמה על התפתחות/ עיכוב שלב הספרציה – אינדיבידואציה. מחקר זה משתייך לסוגת מחקר איכותנית אינטר דיסיפלינרית, פסיכו – סוציולוגית - מבוססת אמנות (Art based research), המאמצת מתודולוגיה מחקרית מקורית העושה שימוש בניתוח שרבוט בהקשרו הרגשי בסביבה נטורליסטית.

מחקר זה מציע תוכנית התערבות לטיפול בטראומה פוליטית בקרב פעוטות ואמידת יעילותה, תוך שימוש באופנות אבחון קבוצתי מבוסס ניתוח שרבוט, המאפשר הערכת מצבם הרגשי קהילתי של הפעוטות. התערבות זו, עשויה לתת מענה משלים בפיתוח כלי הערכה אבחוני וטיפולי, המותאם לשלב ההתפתחותי (טרום סכמטי) במציאות זו.

דיון בממצאי המחקר מציג את יעילותה של תוכנית ההתערבות בקריטריונים הבאים: שיפור ברמת המצוקה של הפעוטות בהתבסס על דיווח ההורים, הפחתה סימפטומולוגית פסיכו-טראומטית, וחזרה לשלב ההתפתחותי הנורמטיבי.

פיתוח רוח אסטרטגית בעזרת הוראה מפורשת

המקרה של האסטרטגיה פתרון מהסוף להתחלה

ילנה פורטנוב-נאמן ומרים עמית

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

לימוד אסטרטגיות לפתרון בעיות הינו תהליך חשוב לפיתוח "רוח אסטרטגית" (Tishman, Perkins, & Jay, 1996). תלמידים השולטים במגוון רב של אסטרטגיות יכולים לקדם החשיבה והלמידה שלהם ולהפוך לפותרים מהירים, יעילים ואינטליגנטיים יותר (האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, 2009). אחת האסטרטגיות החשובות לפתרון בעיות נקראת "פתרון מהסוף להתחלה". האסטרטגיה מתבססת על מודל הכולל חמישה שלבים לפתרון: (1) בחינת שלבי הבעיה, (2) בחינת התוצאה הסופית, (3) הפיכת השלבים באמצעות היפוך הפעולה המתמטית, (4) מציאת המצב ההתחלתי, (5) בחינת הפתרון. לצורך לימוד האסטרטגיה נבחרה גישת הוראה הנקראת "הוראה מפורשת" (Explicit Teaching) המורכבת מחמישה שלבי הוראה: (1) אוריינטציה, (2) הצגה, (3) תרגול מובנה, (4) תרגול מודרך, (5) תרגול עצמי.

המחקר הנוכחי נערך בקרב 50 תלמידים מכיתות ו' ונמשך במשך ארבעה שבועות. מטרת המחקר הייתה לבחון את יכולת התלמידים לפתור בעיות המתבססות על האסטרטגיה פתרון מהסוף להתחלה ולבדוק כיצד התפתחה הרוח האסטרטגית שלהם לאור שימוש באסטרטגיה חדשה. עבור המחקר פותחה תכנית ייחודית ללימוד אסטרטגיות ונעשה שימוש בשיטות משולבות (mix methods) לצורך ניתוח הנתונים.

ממצאי המחקר הראו ש 90% מהתלמידים השתמשו נכון באסטרטגיה בפתרון בעיות מתמטיות. בנוסף, נמצא כי שימוש בהוראה מפורשת לא בהכרח קיבע את אופן החשיבה אלא להיפך, 64% מהתלמידים השתמשו באסטרטגיה אך בצורה שונה מזו שהוצגה להם. התלמידים הפכו לפותרים פעילים ואקטיביים אשר הבינו את המשמעות של האסטרטגיה ושל המודל ופיתחו אותם לפי ראות עיניהם, ובכך פיתחו רוח אסטרטגית.

ממצאי המחקר יכולים לסייע למורים ולחוקרים בהבנה שאסטרטגיות לפתרון בעיות יכולות להילמד כבר מגיל צעיר. גישת ההוראה המפורשת הוכיחה את עצמה כמסגרת הוראה המתאימה ללימוד אסטרטגיות. בנוסף, בעזרת תכנית לימוד והוראה מותאמת, תלמידים יכולים לפתח ולטפח את הרוח האסטרטגית שלהם.

ילדי מהגרים בגילאי 15 - 17 הלומדים במסגרות חינוכיות

ממצבים את עצמם במעגלי השתייכות

ד"ר דולי לוי ומיכל מישר

מכללת לוינסקי לחינוך

מדינת ישראל נמנית עם קבוצת מדינות בעולם המכונות "מדינות הגירה". מהגרי העבודה אמנם ממלאים תפקיד חשוב בכלכלת ישראל, אך נוכחותם יוצרת מורכבות חברתית הקשורה באופי ובאיזון הרב-תרבותי בחברה המקומית. (דלה-פרגולה, 2012).

כיום מעוזם המרכזי של מהגרי העבודה הוא מובלעת קוסמופוליטית באזור התחנה המרכזית בתל אביב, שבו ילדי המהגרים, מושא מאמר זה, מוצאים עצמם בנוף עירוני הממוזגות בו קהילות תרבות שונות. (Schnell, 2007). בשעות הבוקר לומדים הילדים במסגרות חינוכיות פורמליות, ובשעות אחר הצהריים מוצאים עצמם רובם בשתי מסגרות בלתי פורמליות הסמוכות זו לזו: בית הנוער שפירא ושבת איתן של תנועת הצופים.

המחקר המתואר בהרצאה מתמקד בחקר השיח (Discourse Analysis) של ילדי מהגרים ובודק את האופן שבו הם משתמשים במשאבי שפה כדי למצב את עצמם ולהציג רגשות, מחשבות ודרכי התמודדות (קופפרברג, 2010). המחקר הוא מחקר איכותני המשלב גם נתונים כמותיים (Mix Methods). כלי המחקר הם שאלון היגדים, ראיונות עומק חצי מובנים וניתוח סיפורי חיים.

מבדיקת ממצאי המחקר עולה כי ילדי המהגרים ממצבים את עצמם כאוהבים את מעגלי השתייכות שלהם על אף החיים בתוך קונפליקט בין התרבות והנורמות הישראליות לבין מאפייני התרבות בארץ המוצא המיוצגים על ידי ההורים. זאת ועוד נמצא כי במערכת הבלתי פורמלית, "סוכני נראות" פועלים כדי להפוך את נראותם השלילית של ילדי המהגרים לנראות חיובית שתאפשר לילדי המהגרים להשתלב במציאות הישראלית. מבדיקת ממצאי המערכת הפורמלית נמצא כי בית הספר מקיים דיאלוג לימודי ורב-תרבותי ומעודד נראות דתית (לא יהודית) ונראות רב-תרבותית (לא ישראלית), והנערים ממצבים את עצמם כמי שהצלחה בלימודים ובבחינות הבגרות חשובה להם ותלויה בדמות המורה.

מושב 211

שתיקות - חלק א'

יו"ר: פרופ' מיכל אורנן-אפרת

אוניברסיטת חיפה

יום ג'

9.2.2016

14:30-16:00

בניין 72

כיתה 210

”את המלחמה אני מסלקת מתוך ההכרה“: שתיקה מרצון ודיבור מכורח אצל לאה גולדברג

יעל לוי חזן

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בימים הראשונים לפרוץ מלחמת העולם השנייה כותבת לאה גולדברג בשבועון ”השומר הצעיר“, שרבים פונים ושואלים אותה מתי תתחיל לכתוב שירי מלחמה. ”אני? לא!“, עונה גולדברג בתקיפות ומוסיפה כי שירתה לא תשתנה גם אל מול המלחמה שזה עתה פרצה. היא מדגישה שתמשיך לדבוק בשירה סימבוליסטית, הומניסטית ופאציפיסטית, כי חובה לדבוק בחיים, ביופי ובטבע ולהזכיר לאדם את הערכים הפשוטים והנצחיים. כמה ימים לאחר פרסום הרשימה בעיתון היא כותבה ביומן שלה: ”ייתכן כי אלה הם ימי השקט האחרונים בחיי. מלחמה. [...] את המלחמה אני מסלקת מתוך ההכרה. [...] ובעולם מלחמה – לא טוב לי. מאוד לא טוב“. לנוכח ההצהרה המניפסטית, הפובליציסטית והציבורית על הסירוב לכתוב שירת מלחמה מתהווה זירת שיח נוספת אישית ופרטית, ובה נחשפות חוויותיה של גולדברג במלחמה.

בהרצאה זו אציג את שתי זירות השיח הלא שיריות (פובליציסטיקה, יומנים ומכתבים), שבהן באות לידי ביטוי עמדותיה וחוויותיה של לאה גולדברג בנוגע למלחמה, בעיקר מלחמת העולם השנייה, אך גם המלחמות שבאו אחריה. אבקש להצביע על כך שניסוח השתיקה מרצון על אודות המלחמה לעומת הדיבור מכורח אודותיה אינם בגדר סתירה שלא ניתנת ליישוב או חוסר קוהרנטיות בכתיבתה של גולדברג, אלא הם תוצר של המתח שבין הפרסונה הפיאטית והתרבותית שלה לבין החיים תחת מלחמה. עיון במקרה המבחן הפרטי של גולדברג מאפשר לנו לעמוד על עומק השפעתה של מלחמה על חיי היומיום שלנו ועל הקרבה הגדולה משחשבונו, זו שבין שתיקה לבין דיבור.

השתיקה כשפה בפני עצמה

שרון זק

לסלי קולגי

מחקר זה בוחן את מושג השתיקה בתוך המרחב הטיפולי. הוקדשה מחשבה רבה לשתיקה בטיפול, החל מתפיסתו הקלאסית של פרויד את השתיקה כהתנגדות, דרך הרחבת המושג והבנתו כדרך לקומוניקציה (Khan, 1963; Ogden, 1979), כביטוי להתאיינות (Green, 1986; Grostein, 1990), כתקשורת פרטית ביני לבין העצמי (Winnicott, 1958) ועוד. במחקר הנוכחי נבחנות אפשרויות נוספות חדשות להמשגה ולהבנה של שתיקות בתוך הדיאדה הטיפולית וכחלק מהדינאמיקה במרחב הטיפולי, ונשקלת תרומתו של הטיפול במחול ובתנועה להבנות והמשגות אלו.

במחקר נעשה ניתוח של תיאור מקרה טיפולי דרך השתיקות שנכחו ונוצרו בו, תוך שימוש בספרות פסיכואנליטית, פמיניסטית ושל טיפול בתנועה. תיאור המקרה הוא של תהליך טיפולי שנמשך לאורך כל שנת התמחותי, כחלק מהכשרתי כמטפלת בתנועה. המטופלת הייתה מאושפזת במחלקת נשים סגורה, בבית חולים פסיכיאטרי.

המחקר מתייחס הן לשתיקות של המטופלת והן לשל המטפלת. השתיקה יכולה להיות מילולית או גופנית או שתיהן גם יחד. קשה להגדיר ולאפיין במספר מילים מועט כיצד מזוהות שתיקות; לא כל אי-דיבור מובן כשתיקה, בייחוד אם הגוף מדבר ורוקד בשפתו שלו. באופן דומה, לא כל אי-תנועה מובן כשתיקה של הגוף. שתיקה מובנת לעתים כפער בין המילים לגוף (כגון חוסר יכולת לומר משהו על הדיבור של הגוף), לעתים כניסיון בלתי מוצלח לומר משהו באופן מילולי, כשהגוף נחלץ לעזרה ומדבר במקום הלשון, ולעתים היא מובנת כבחירה מאוד מודעת ואקטיבית, בחירה שיכולה להיות גם נוחה ונעימה. ממד חשוב שנבחן הוא האיכויות השונות של הנוכחות בתוך השתיקה – האם השתיקה מעידה על נוכחות או שמא על היעלמות, על בחירה או על חוסר בחירה, על כוח או על חולשה.

תוצאות המחקר מעידות על כך ששתיקה הינה מושג מורכב ורב-ממדי. שתיקות יכולות להיות מובנות באופן הטוב ביותר בתוך ההקשר בו הן מופיעות, נוכחות ונוצרות. הן יכולות להוות ביטוי של דינאמיקה של יחסים, רגשות, מנגנונים נפשיים, תכנים מושתקים, חוויות ותחושות גופניות ועוד. הטיפול בתנועה יכול לתרום להבנתן של שתיקות דרך התבוננות בהתגלמותן הגופנית, דרך התמודדות עם נוכחותן בגוף ותנועתו (או חוסר תנועתו). פעמים רבות הגוף מגלם חלק מהמשמעויות האישיות, התכניות ו/או הרגשיות, של השתיקה, ומעניק לה פנים, צורה, ממד ותנועה. הגוף יכול להעניק לשתיקה חיים מלאים, והתנועה יכולה להביא לידי ביטוי את אשר לא ניתן לדבר עליו, את המושתקת והשותקת. כמו-כן, ייתכנו גם מצבים הפוכים – הגוף יכול לשתוק ולשווע למילים, ולסמן בכך מקומות שיש ערך לדבר עליהם.

שתיקות כמעצבות זהות – לא אשקוט ולא אשתוק עד שאגע בכם במילותיי...

הסופר הצרפתי אנדרה מורואה (בתוך כהן, 2010) טען כי "בני האדם מפחדים מן השתיקה כשם שהם מפחדים מן הבדידות, שתיקה נותנת להם לחוש קורטוב מן האימה של אפסות החיים".

מטרת המחקר: הבנת ילדותי ומשמעותה בעיצוב חיי הבוגרים, האישיים והמקצועיים. כאדם בכלל וכאשת חינוך בפרט. במסגרת המחקר ננסה להבין שתיקות על סוגיהן ומקומן בתרבות וביחסים בין – אישיים.

שיטת המחקר במחקר זה היא אוטוביוגרפיה ביקורתית. אוטוביוגרפיה ביקורתית מסייעת לכותב לענות על שאלות מרכזיות בתחום שהוא בוחר להתייחס אליו ולחקור את ערכיו ואת השתנותם לאורך זמן. במהלך הכתיבה הכותב מתייחס לכוחות המשפיעים עליו ובוחר את ההיסטוריה שלו לאורך זמן, לאור ערכי התרבות שלו ולאור ערכי התרבות של קבוצות אחרות. זהו תהליך המאפשר לו למקם את עצמו בהיסטוריה של עצמו ובו בזמן להתמודד עם גבולותיהן של הפרספקטיבות שלו, כחלק עם התמודדות רחבה יותר של החיים. האוטוביוגרפיה הביקורתית בהקשרה למקצוע ההוראה היא למעשה מחקר מן הסוג הנרטיבי העצמי, בו המורה החוקר יוצר קשרים בין התנסותו האישית לבין אמונותיו הפדגוגיות וההקשר התאורטי בתחום מקצועו (עזר ואטל, 2011).

בילדותי השתיקות היו רועמות... כשכעסו בבית ילדותי שתקו, יתכן שכל שתיקה התפשרה אצלי כסוג של כעס ולכן אסור לשתוק צריך כל הזמן לדבר, להסביר, להעיר... לא לשקוט על מנת להסביר במילים כל דבר... בבריחה מתמדת מהשתיקה ההיא אני מסתרת דרך קבע מאחורי מילים...

מתוך ממצאי המחקר הבנתי שלשתיקות יש כוח. לעיתים הן חזקות יותר ממילים. השימוש בשתיקה בכלל ו"בשתיקה רועמת" בפרט מעניק למשתמש בהן כוח ועוצמה שאין להשיגם בשימוש במילים באותן הסיטואציות.

השתיקה היא מהות ייחודית ונפרדת ובו זמנית גם שפה של אותה מהות. היש של הדיבור הוא "יש" בעל כבוד ומשמעות, כמהות בזכות עצמו, אך גם ה"אין" יכול לקבל משמעות וכבוד, כמהות בזכות עצמו. החוסר עצמו הוא המהות שיש לו חיים רבי ערך משל עצמו.

”נאום השתיקה” – תמונת השתיקה העולה מתגובות לנאום נתניהו באו”ם

פרופ' מיכל אורנן-אפרת

אוניברסיטת חיפה

נאום נתניהו במושב ה-70 של עצרת האו”ם (1 באוקטובר 2015) הוכתר כ-”נאום השתיקה”.

הנאום עורר סיקורים, פרשנויות ותגובות רבים משל אנשי מקצוע בעיתונות המקצועית, אנשי ציבור ואנשים פרטיים באמצעי התקשורת ובמרחב הסיבקנטי בארץ ובעולם.

המחקר שכאן משתמש בחומרים אלה ובניתוח טקסטואלי-פרשני כשדה לעיון בשתיקה כתימה (ולא תכני הנאום או נקודת השקפות הכותב ועמדותיו כמוקד).

העמדת השתיקה במוקד העיון מעלה עולם ומלואו שמומשג מעבר לאירוע הנאום עצמו: תפיסות ועמדות כלפי השתיקה כפי שעלו, למשל, מתוך התארים והכינויים שהצמידו הכותבים לשתיקה. השתיקה ככוח או כחולשה, השתיקה ויחסה לדיבור ”נאום השתיקה”: השתיקה כחלק מהדיבור (אמצעי רטורי) או פסק זמן בה. ומכך תפקידים נוספים לשתיקה: שתיקה כגילום איקוני (העדר בהעדר), שתיקה כעונש, שתיקה כתקשור ושתיקה כאי-תקשור. גם שאלת עצם ההתייחסות למעשה השתיקה או התעלמות ממנו מעלה אפיונים שונים של השתיקה: נוכחות או נפקדות, התרחשות טכנית או מאורע תקשורתי. עוד נעמוד דרך טקסטים אלה, על האסוציאציות הקולקטיביות והאישיות שמציפה השתיקה שבנאום ובכלל זה הקשרים אינטרטקסטואליים.

סדיקת בועת השתיקה העוטפת את חוויות הדחייה של מבוגרים מתקופת ילדותם

באמצעות שחזור זכרונות אוטוביוגרפיים

ד"ר יפעת אשרת-פינק

מכללת אורנים

תהליך ממושך של איסוף עשרות סיפורים שנקברו במעמקי נפשם של מבוגרים רבים (בני 22-90) הוביל אותי ואת המשתתפים לשכתוב זכרונותיהם הביוגרפיים מחוויות דחייה, ניפוץ השתיקה שדבקה במקרים והבנת השלכותיהם. מבוגרים רבים שחוו מקרי דחייה בילדותם מעידים על עצמם כמי שחיו וחיים תחת 'כיסים של שתיקה', שרק את חלקם סדק הנרטיב הרפלקטיבי. השתיקה בעבר כמו בהווה מילאה מספר תפקידים בחיי המספרים. בראש ובראשונה, השתיקה שיקפה את שקיעתם של המספרים לתוך בועה נפשית מבודדת, שבתוכה התקיים מרחב פנימי למונולוגים אודות כאב הדחייה, התבלטויות ארציות או רוחניות ביחס למתרחש בסביבות חייהם וטיפול כוחות עצמיים להתמודדות. הבחירה שלהם בשתיקה, היוותה גם מנגנון שליטה ושמירה על העצמי מפני איומים, הסלמה והיחשפות לסכנות חברתיות מתגלגלות. בו בעת, השתיקה, הרחיקה אותם עוד יותר מהדינאמיקות החברתיות שהמשיכו להתקיים במציאות החיצונית וגרמה למתבוננים מן הצד להטיל ספק באמיתותם של הנרטיבים או בדייתם. גם בחלוף השנים, לשתיקה נשמרו אותם שני תפקידים, אלא שהפגישה עם המדיום הרפלקטיבי זימנה להם את האפשרות להכניס לתוך עולמם את המתבוננים מן הצד ולתאר להם את החיים בתוך הבועה כמו גם הנסיבות, המהלכים והשיטות לדחייה שהופעלו עליהם. באופן מדורג, סובייקטיבי וסלקטיבי, המספרים מיננו בין רמות השתיקה ורמות החשיפה של סיפוריהם באמצעות בחירות לשוניות ופיגוראטיביות ששימשו אותם כדי להיטיב ולצייר את עצמם ואת המקרים באור שבחרו. בעת שהסיפורים שוחררו לאוויר השתיקה ביטאה הרפייה, שקט שאחרי הסערה. הנרטיב לא תמיד השיג את העובדות על אלימות קשה וביטוי נרחב של רגשות, אולם מנקודת מבטם הוא פתח צוהר להבנת חמקמקותה של תופעת הדחייה וסילוק האשמה מהם כילדים דחויים בעברם.

מושב 212

איך לחקור שינוי?

יום ג'

9.2.2016

14:30-16:00

בניין 72

כיתה 211

יש מאיין? התפתחות המענים המקצועיים לפגיעות מיניות בתוך החברה החרדית

חיים רכינצר ופרופ' גיא אנוש

אוניברסיטת חיפה

התעללות מינית בילדים אינה פוסחת על החברה החרדית המתמודדת אף היא עם שיעור גבוה יחסית של פגיעות מיניות (פג"מ). בעשור האחרון התפתחו בחברה החרדית מענים מקצועיים לטיפול בפג"מ הניתנים ברובם על ידי אנשי מקצוע חרדים. הופעת המטפלים והעמותות העוסקים בתחום זה, נראית לכאורה כהופעת יש מאיין.

מחקר זה סוקר את ההליך ההתפתחותי הארוך והמורכב אותו עברה החברה החרדית, על רקע תקופה של שינויים ומגמות בחברה הכללית והחרדית, שהביא להתפתחותם של המענים המקצועיים לטיפול בפגיעות מיניות בחברה החרדית.

המחקר מתבסס על ראיונות עומק עם 15 מטפלים חרדיים בחברה החרדית, וניתוח טקסטים המנתחים את החברה החרדית מנקודות מבט חיצונית (חילונית), וטקסטים חרדים המתבוננים על חברות החרדית והחילונית מנקודת מבט חרדית.

שלוש תקופות מובחנות ניתנות להגדרה בהתפתחות מענים לתופעה. תקופת "משמרות הצניעות", תקופת "הסמכות הרבנית", ותקופת "המענים המקצועיים". התפתחות שלוש תקופות אלו מובהר דרך ניתוח הראיונות והטקסטים כתהליך מקביל המתרחש בין התפתחות החברה החרדית בישראל מאז תום מלחמת העולם השנייה והשואה, והתפתחות החברה החילונית. שתי חברות אלו התפתחו במסגרת תהליכים מקבילים ומשפיעים הדדית, אשר הובילו להתפתחות מענים שונים לאורך כל תקופה.

הניתוח עוקב אחר התפתחות המענים השונים בכל אחת מתקופות המשנה, מאפייניהם, והקשר בין ההתפתחות הכלל חברתית לבין השינויים באופן ההתמודדות החברה החרדית עם בעיית הפג"מ. התפתחות המענים המקצועיים מקושרת לדעיכת האידאולוגיה בחברה החילונית, ומעבר מחברה חדורת אידאולוגיה ציונית סוציאליסטית, לחברה פוסט-מודרנית, אינדיבידואליסטית ונהנתנית. התפתחות זו מקבילה להתבססות החברה החרדית, וצמיחתה והתחזקותה כעולם של לומדי תורה, מתוך השבר והחורבן של עולם התורה בעקבות השואה. דעיכת האידאולוגיה החילונית נתפשת כגורם המאפשר לבני החברה החרדית רכישת כלים והכשרה מקצועיים מבלי שהחברה החרדית עצמה תאויים.

משונות לשינוי- האם בחירה באוכלוסייה הטרוגנית מניבה בהכרח גילוי על שינוי?

ד"ר אורלי קריספל

מכללת שאנן

המחקר הנוכחי דן בכפל התפקידים אם-מורה, מנקודת מבטן של אימהות לילדים לקויי למידה, העוסקות בהוראה. במחקר, שהתבסס על הגישה הנרטיבית, נערכו ראיונות עומק לאוכלוסייה ספציפית: מורות בחינוך הרגיל, שהן אימהות לילדים עם לקויות למידה ואשר עשו הסבה מקצועית לחינוך מיוחד. דרך בדיקת חוויית ההורות שלהן לילד לקוי למידה והשלכותיה על תפקודן האישי והמקצועי, נחשפו אופני ההתמודדות המורכבים של מערכת החינוך עם קשייהם הלימודיים, החברתיים והרגשיים של תלמידים לקויי למידה. כל זאת, כשברקע, השינויים המוצהרים במדיניות משרד החינוך ביחס לשילוב תלמידים אלה בחינוך הרגיל, שינויים שאמורים היו להטמיע את הכלתם ולספק להם התאמות לימודיות וחברתיות נאותות. (חוזר מנכ"ל 2014).

המרואיינות הן מורות בגילאים שונים, אימהות לילדים צעירים ובוגרים עם לקויות, בעלות ותק מגוון ושונות בזהות הדתית, העדתית והתרבותית שלהן. הבחירה המתודולוגית בקבוצה הטרוגנית הייתה מכוונת. קיוויתי למצוא בעזרתה הבדלים בין העמדות כלפי תלמידים לקויי למידה ודרכי ההוראה שלהם מלפני כשני עשורים, בהשוואה למצבן כיום. ציפיתי שהסביבה המשתנה, עולם הידע המתרחב, המודעות ועמה הפתיחות לגבי קיום הלקויות, בצירוף מדיניות השילוב המתחדשת, יחוללו שינויים מרחיקי לכת בתחום זה. אולם, להפתעתי, דיווחו כל המרואיינות, צעירות כוותיקות, אימהות לצעירים או לבוגרים, על שינויים מערכתיים מינוריים בלבד בתחום ההוראה הדיפרנציאלית וההכללה של תלמידים לקויי למידה בכיתות רגילות. שינויים משמעותיים אכן התחוללו בהקשרים אישיים בלבד, בנוגע להתפתחות האישית והמקצועית של המרואיינות לפני ההסבה המקצועית שלהן ולאחריה, אך לא שיקפו רפורמה אמתית בתחום השילוב.

בהיצג ארצה להדגים כיצד בחירה באוכלוסייה הטרוגנית, בסביבה משתנה, לא תביא בהכרח לגילוי של שינויי עומק וייתכן שתשקף מצב סטאטי, וכן להזהיר חוקרים מפני הציפייה למציאת שינויים שכן לעיתים סביבה משתנה היא רק רקע שונה לתכנים זהים.

מחקר העוסק ביחידים בתהליכי שינוי חברתי – בלתי אפשרי, ניתן, או רצוי!?

אתי רפאלוביץ

מכללת שאנן

בהיצג זה ארצה להציף כמה מהאתגרים העומדים בפני חוקרת איכותנית כשהיא עוסקת בתהליכי שינוי. עם אתגרים אלו התמודדתי בעת שערכתי מחקר בו ראייתי סטודנטיות מכללה דתית בדבר תפיסות של פמיניסטיות-דתית, תוך ניסיון להתחקות אחר תהליכי העצמה ושינוי כפי שהן חוות אותו לאורך שנות לימודיהן.

מחקרים איכותניים רבים מייצגים קולות של תהליכי שינוי: מחקרים שעקבו אחר התפתחות אישית של יחידים מקבוצות מוחלשות, מחקרים שעסקו בחוויות חיים מחוללות שינוי כמו התמודדות עם מחלה או פגיעה, ומחקרים שהביאו את סיפורם של הבוחרים לשנות: יוצאים בשאלה, חוזרים בתשובה, עוזבי המערכות הממסדיות למיניהן, ועוד.

ראיונות עומק הם כלי המחקר הנפוץ במחקרים אלו, ובבחירת אוכלוסיית המחקר נוטה החוקרת לאסוף מגוון שישקף, על פי שיקול דעתה, את הסיפורי.

בשנה החולפת ערכתי מחקר מעין זה, שמלכתחילה תוכנן להיות צנוע בהיקפו. כך, כללה אוכלוסיית המחקר קבוצה לא גדולה של סטודנטיות, וכלי המחקר היה ראיון. בשלב ניתוח הנתונים, כשניסיתי לארגן את הדברים לאור שאלת המחקר שעסקה, כאמור, בתהליך השינוי, נתקלתי באתגר שבבסיסו העובדה שתהליכי שינוי מסוג זה הינם מתמשכים, לעתים לאורך זמן רב, ואינם מתקדמים תמיד ליניארית.

מצאתי בספרות המתודולוגית מעט התייחסות להיבט הזה, בעיקר כהסבר מלווה לדרך בה נבחרה אוכלוסיית המחקר. על בסיס הנכתב, ותוך מיקוד במחקר שערכתי, ארצה להציג אפשרויות שונות שבהן יכולה חוקרת לנסות להתמודד עם האתגר – דוגמת ראיונות רפלקטיביים, מחקר אורך, ועוד – ולדון ביתרונות ובחסרונות של כל אחת מהן.

חוויות שיא טרנספורמטיביות לחיוב בטבע

לייה נאור

אוניברסיטת חיפה

אחד השינויים הגדולים ביותר שהאנושות עוברת בתהליך המודרניזציה הוא ריחוק מהטבע. לכך יש השלכות רבות אשר נבחנות ונחקרות ע"י תיאורטיקנים וחוקרים מתחומים שונים. המחקר המוצג מצטרף לגוף מחקר מתפתח העוסק בהשפעות המיטיבות שיש לחיבור אל הסביבה הטבעית (הטבע) על האדם. (Pretty et al., 2005; Berto, 2005; Herzog et al., 2002; Kaplan, 1995; Ulrich et al., 1991; Gaterslaben, 2008; Priest, 2007; Uzzell, 2008).

המחקר המוצג עסק בחוויות שיא טרנספורמטיביות לחיוב שהתרחשו במרחבי הטבע ונערך מנקודת מבט פנומנולוגית, כדי ללמוד אודות טבעה של החוויה מתוך עולמו של החווה אותה, הקשרה למרחבי הטבע ותהליך הטרנספורמציה. ראיונות עומק חצי מובנים נערכו בקרב 15 מבוגרים בגילאי 28 – 70 נשים וגברים, שחוו לתפיסתם, חוויות שיא טרנספורמטיביות בטבע. מיישום התפיסה הפנומנולוגית, נבחנו חוויות השיא והשלכותיה מנקודת ראות של החווה, כמי שחי את החוויה ויכול לתארה ולהסבירה באופן סובייקטיבי. המשתתפים נתבקשו לתאר בראיון את ה"חוויה החיה" בכמה שיותר פירוט כשהושם דגש על האופן בו הם מתארים את החוויה והמשמעות הספציפית הניתנת לה על ידם. כל זאת על מנת לגלות את ה essence של החוויה. ניתוח הנתונים כלל קריאה חוזרת ונשנית של הראיונות במהלכה נחשפו מילים, מושגים ותיאורים בעלי משמעות שתרמו ליצירת תמות. נרטיבים אישיים הפכו לחלק מדפוס חוזר וקידוד פתוח של הנתונים הובילו לזיהוי דפוסים רווחים בהם תמות הצטמצמו לכדי קטגוריות. דפוסים, משמעויות והקשרים נרחבים יותר מתוך הטקסט תרמו לקטגוריות-על ותת-קטגוריות הומשגו מחדש תוך כדי חזרה מתמדת אל הראיונות עצמם בשיטת ניתוח תוכן.

אופן הניתוח בגישה הפנומנולוגית, מתוך עולמו ותפיסתו של החווה, הביא לתיאור חדש של חוויות השיא, בניגוד לתפיסה הרווחת של חוויות השיא כיוצאת דופן, מפתיעה ולא ניתנות לתיאור. במחקר הנוכחי חוויות השיא נחשפה כחוויה חיה, בלתי נפרדת מהחווה וחיו, וכחלק מסיפור חיים דרכו הגדירו המרואיינים את זהותם בהווה. המהות של חוויות השיא נתגלתה כחוויה בה האדם נחשף לחלקים לא מוכרים באישיותו דרך הטבע שהובילו במקרים שנדונו לטרנספורמציה חיובית. ממצאים אלו תורמים להבנת תהליך הטרנספורמציה החיובית והשפעת הטבע על התרחשותה באופן אופרציונלי ופותרים פתח ליישום תהליכים אלו גם במסגרת טיפולית.

אתנוגרפיה בשדה מתהווה – אתגרים והתלבטויות

איה נבון

האוניברסיטה העברית

שדות ארגוניים חשובים להבנה של תהליכים חברתיים וארגוניים מגוונים (סקוט, 2013) ומאפשרים לקשר בין תופעות ברמת היחיד, הארגון והחברה (אננד וגיונס, 2008). אתנוגרפיה ברמת השדה יכולה לסייע בהבנה של דינאמיקות חברתיות בשדות ארגוניים ולהעניק ערך מוסף חשוב למחקרים אחרים ברמת השדה (זילבר, 2014). אולם לצד יתרונותיה, אתנוגרפיה ברמת השדה מציבה בפני החוקרת מספר אתגרים מרכזיים. בהרצאה זו אתמקד באתגרים אילו ובניסיונות שלי להתמודד איתם לאורך מחקר הדוקטורט שלי, שעוסק בתהליכי משא ומתן בהתהוות השדה של עסקים חברתיים בארץ.

אתגר ראשון: גבולות השדה – הגבולות הטמפורליים והמרחביים של שדה ארגוני אינם ברורים או קבועים. מצב זה נכון במיוחד עבור שדות מתהווים אשר עדין נמצאים בתהליך של עיצוב הגבולות. אני בחרתי לאפיין את השדה דרך תפיסות המשתתפים בו על בסיס מפות קונספטואליות.

אתגר שני: זיהוי זירת מחקר והתמקדות – שדות ארגוניים הינם רחבים וכוללים משתתפים רבים ועשייה מגוונת. על מנת ללכוד תהליכים משמעותיים לשדה חיפשתי זירות המפגישות שחקנים שונים ומאפשרות לצפות בתהליכים ברמת השדה (מעבר לפעילות של ארגון זה או אחר בתוך השדה).

אתגר שלישי: התמודדות עם המקום והתפקיד שלי כחוקרת בתוך שדה מתהווה. בתחום העסקים החברתיים חוקרים לוקחים תפקיד פעיל בעיצוב השדה ולכן נדרשתי להתמודד במשנה תוקף עם שאלת מקומי בתוך השדה וההתמקמות שלי כצופה מול שותפה פעילה.

בהרצאה זו ברצוני להציג אתגרים אילו ואת דרכי ההתמודדות שלי עמם על מנת לקבל משוב ורעיונות נוספים כיצד ניתן וראוי להתמודד עם אתגרים אילו.

מושב 213

הוראה מכילה: האחר בחינוך

יו"ר: פרופ' חנוך פלום

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

יום ג'

9.2.2016

14:30-16:00

בניין 72

כיתה 212

**חינוך להוראה מכילה: הערכת תכנית הכשרה לסטודנטים/יות להוראה לעבודה עם תלמידים
בעלי צרכים מיוחדים הלומדים במסגרת החינוך הרגיל**

ד"ר מיכל שני וד"ר אורלי הבל

מכללת לוינסקי לחינוך

מכללת לוינסקי לחינוך מתמודדת בשנים האחרונות עם הכשרתם של מורים אשר יוכלו להתמודד עם אחד מן האתגרים הגדולים העומדים בפני מערכת החינוך והוא הוראה המותאמת לשונות הרבה המאפיינת את הכיתות בשדה. בניסיון לתת מענה לאתגר, עוצב במכללה מסלול ייחודי המשלב בין לימודי חינוך יסודי/על יסודי ולימודי חינוך מיוחד המכשיר מורים לשילוב והכלה של תלמידים בעלי צרכים מיוחדים בחינוך הרגיל. המחקר המוצג הנו מחקר הערכה שמטרתו הייתה לסייע לחוקרות השותפות להובלת התכנית המשלבת במכללה להעריכה לאחר חמש שנות פעילות.

נבחרה מתודולוגיה של הערכה איכותנית בהיותה נשענת על הכרות מעמיקה ומפורטת עם האופן שבו התהליכים, במקרה הזה מרכיבי תכנית ההכשרה הייחודית השפיעו על תפיסותיהם של המשתתפים בה (פרידמן, 2005). למחקר הערכה איכותני יתרון בולט בהבנת ההקשר שתכנית מסוימת פועלת בו, ובאופן ספציפי ההקשר הייחודי של תכנית ההכשרה המשלבת של מכללת לוינסקי בשנים האחרונות, מאחר ומטרת המחקר הייתה לאפשר לחוקרות ללמוד לעומק מה הם ההיבטים החשובים ביותר כדי להוביל תכנית הכשרה הנותנת בידי בוגריה כלים לשילוב והכלה ומסייעת לתפיסתם כמורים מכילים. המתודולוגיה התבססה על ראיונות עומק חצי מובנים כך שניתן היה מתוך הנתונים לתת פרשנות מילולית לתהליכים צפויים ובנוסף, במידת הצורך "להגדיר תהליכים ומשתנים שאיש לא חשב למדוד בתחילת המחקר" (פרידמן, עמ' 134). לאחר שנתחו הראיונות, המרואיינים חיוו דעתם על התמות שנחשפו כך שתרומתה והשפעתה של התכנית נבחנה רטרוספקטיבית מנקודת מבטם הסובייקטיבית של אותם סטודנטים שלמדו בתכנית ועובדים כיום כמורים בשטח.

ייחודו של המחקר מעלה שאלה מתודולוגית – האם ובאיזה אופן מבטם הרטרוספקטיבי של מורים צעירים על הכשרתם אכן יכול להעיד על התכנית וללמד על הכשרה מיטבית להתמודדות עם הוראה מכילה מותאמת לשונות.

השפעות ארוכות טווח של קורסים המשלבים עשייה חברתית על בוגרים של לימודי הנדסה

ד"ר אורנה מילר, ד"ר אורית בראון-בנימין וד"ר נגה שליט

המכללה האקדמית להנדסה אורט בראודה, כרמיאל

המועצה להשכלה גבוהה רואה במעורבות חברתית את תפקידה השלישי של האקדמיה, מעבר למחקר והוראה; ממעורבות זו צפויים להיתרם הקהילה, הסטודנטים והסגל ותחומי מחקר יישומיים.

באורט בראודה, מכללה אקדמית להנדסה בצפון הארץ, פועל זו השנה השלישית פרויקט דגל בתמיכת המל"ג, שבין מטרתיו הקמה של מרכז ידע בנושא פיתוח פתרונות הנדסיים לבעלי מוגבלויות, הנגיש לכלל האוכלוסייה, וכולל מספר קורסים אקדמיים המשלבים עשייה חברתית. מעט מחקר בוצע עד כה להערכת השפעות ארוכות טווח של תכניות המשלבות עשייה חברתית על סטודנטים, מרצים ובעלי עניין אחרים, וזו מטרתו של מחקר זה. חלקו הראשון נועד לבדוק האם וכיצד השפיעה האינטראקציה עם בעלי מוגבלויות על בוגרי המכללה, בהיבטים אישיים ומקצועיים.

עד כה התמקדנו בבוגרי קורס ביומכניקה שיקומית, במסגרתו מפתחים הסטודנטים עזרים מותאמים אישית לאנשים בעלי מוגבלויות פיסיות וקוגניטיביות, בגישת הוראה המכונה Project-Based Service-Learning.

המתודולוגיה היא של תיאוריה מעוגנת בשדה, ומידע נאסף מראיונות עם סטודנטים, בוגרים, מרצים ומטפלים בארגונים לשיקום, מדוחות רפלקציה של סטודנטים במהלך קורס, סרטוני וידאו, ופרסומים של מרצים המעורבים בפרויקט.

מניתוח ראיונות עם בוגרים, מהנדסים בפועל, כארבע שנים מסיום לימודיהם, עולים נושאים כגון, הקונפליקט שבין תחושת המחויבות כלפי בעלי מוגבלויות לבין היעדר כדאיות כלכלית של פיתוח עזרים למגבלות ספציפיות, שינויים שעברו באופן שבו הם רואים את עולמם של בעלי מוגבלויות ואת התקשורת איתם, ותובנות שלקחו לתפקידים אותם הם ממלאים בתעשייה.

השימוש בשיטת מחקר איכותנית, שאיננה מקובלת במחקר ההנדסי, באמצעות שיתוף פעולה מחקרית בין חברות סגל מתחום הנדסת מכונות ומתחום ההוראה-למידה, עשוי לשפוך אור על דרכים להקניית "מיומנויות רכות", כגון תקשורת בינאישית ועבודת צוות, למהנדסים לעתיד, להבנת קשרי הגומלין בין ההנדסה והחברה ולקידום החינוך ההנדסי.

איך מגשרים על הפער הזה? עמדות מורי מורים בהוראת סוגיית 'האחר' במקרא בגיל הרך

ד"ר סיגל אחיטוב, מכללת אורנים והמכללה האקדמית גורדון

ד"ר שלומית מנצורה, מכללת אורנים ומכללת אפרתה

ההרצאה מציגה לראשונה תוצאות של מחקר שנערך בשנת הלימודים הקודמת (תשע"ה) בשתי מכללות לחינוך, השונות באופיין ובאוכלוסיות הלומדים בהן: המכללה האקדמית אורנים בטבעון והמכללה האקדמית הממלכתית דתית אפרתה בירושלים. המחקר בדק את עמדותיהן של מרצות (מורי מורים) בחוג לגיל הרך המלמדות מקרא ביחס להוראת תכנים הקשורים ב'אחר' המקראי ברמת הקורסים אותם הן מלמדות במכללה וביחס להוראת תכנים אלה בגן הילדים.

שאלות המחקר היו מהן העמדות של מורי המורים ביחס להוראת תכנים הקשורים ב'אחר' המקראי ברמת הסטודנטים, וביחס להוראת תכנים אלו בגן הילדים, ומהן עמדותיהן ביחס לקישור סוגיית 'האחר' המקראי לסוגיות חברתיות, מוסריות וחינוכיות עכשוויות ברמת הסטודנטים.

המחקר התבצע באמצעות ראיונות עומק עם ארבע מרצות מאורנים וחמש מרצות מאפרתה, וייחודו המתודולוגי בהיותו מחקר שיתופי (collaborative research): עורכות המחקר היו שותפות אף הן לקהילת הנחקרות בהיותן שייכות לצוות הוראת המקרא בשתי המכללות הנחקרות, והן רואיינו בראיון הדדי בעל אופי דומה. המתודולוגיה בה נעשה שימוש במחקר זה שילבה בין "חקר מקרה" קלאסי לבין "מחקר עצמי" (Self-study).

הממצאים מצביעים כי למרות השונות בין שתי אוכלוסיות המחקר, ולמרות הבדלים בעמדות שהציגו שתי הקבוצות בשאלת מיהו האחר ובשאלת מקום המקרא בחיי הסטודנטים, קיים דמיון רב בין שתי האוכלוסיות ביחס להוראת המקרא בגישה תרבותית (Shkedi & Nisan, 2006). שתי הקבוצות רואות כמטרה לעודד שיח בכתה על סוגיות האחר וסוגיות מוסריות במקרא ולהצמיח אנשי חינוך שיאפשרו שיח מותאם התפתחות על סוגיות מוסריות בגן הילדים. החוקרות מציעות לראות את שתי המכללות לא כנמצאות בשתי קצוות של רצף אלא כקרובות זו לזו במרכיב מרכזי - גישה הומניסטית הנמצאת בבסיס תפיסת העולם בשתי הקבוצות.

”אם אני לא אכיר אותך, איך אני אכבד אותך?”: תפיסה רב תרבותית בראי סגנונות הקיום

ד”ר רבקה רייכנברג, מכון מופ”ת

ד”ר רחל שגיא, מכללת לוינסקי לחינוך ומכון מופ”ת

היצג זה הוא פרי מחקר שמבטא תפיסות מתמחים בבית-הספר ללימודי התמחות מקצועית במכון מופ”ת את המפגש הטיוטוריאלי כמרחב יצירה משותפת רב תרבותי ואת הטיוטור כמנחה בקבוצה כזו. המפגש מאפשר אינטראקציה בין אישית בשדה מקצועי אשר בו כל אחד מהצדדים השותפים למרחב מוותר על נוקשות ונפתח לאחר. יצירת מרחב כזה תלויה בצדדים השותפים לו ובאדם המוביל אותם ואת השיח ביניהם. ראיונות של 19 משתתפים, 11 נשים ו-9 גברים, 10 ערבים ו-9 יהודים שרואיינו בעל-פה ובכתב נותחו בניתוח אינדוקטיבי מכון נתונים ובניתוח דדוקטיבי מכון תיאוריה בזיקה לתיאוריות של רב-תרבותיות וסגנונות הקיום: להיות - Being, שיהיה לי - Having ולעשות - Doing. מניתוח הנתונים את התפיסות האישיות עולה כי סגנון הקיום שיהיה לי מיוצג במרחב היצירה המשותפת שנבנה בתהליך מתמשך. סגנון הקיום לעשות מיוצג בדיאלוג ובהקשבה לאחר. סגנון הקיום להיות מיוצג בשני היבטים: א. תפיסות של רב תרבותיות הכוללות בתוכן את התחומים הבאים: שוויון בין התרבויות, שוויון בין יחידים, הדדיות וקיום דיאלוג; ב. ידע – הכולל בתוכו את תחומי הידע הבאים: ידע מקצועי; ידע תרבותי; ידע אישי. לגבי תפיסת הטיוטור באים לידי ביטוי סגנונות הקיום בדרך הבאה: סגנון הקיום להיות מיוצג בהיבטים הבאים – א. מקצוען שכולל: ידע מקצועי בתחום הדעת; ידע תרבותי בתחום התרבויות השונות; ידע בינאישי בתחום הנחיית קבוצות; יכולת אינטגרציה; ב. מגשר; ג. מהווה מודל-לחיקוי. סגנון הקיום לעשות מיוצג בפעולות של מנהיג-מנחה כדי ליצור את הדיאלוג. סגנון הקיום שיהיה לי מיוצג בעצם היותו מאפשר את בניית מרחב היצירה המשותפת.

מושב 214

רפלקסיביות ככלי במערך המחקר

יו"ר: ד"ר סראב אבו רביעה

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

יום ג'

9.2.2016

14:30-16:00

בניין 72

כיתה 213

'גשר על פני מים סוערים':

שימוש ברפלקציה ביקורתית לביצוע מחקר בנושאים רגישים

ד"ר טובה בנד-וינטרשטיין וד"ר הדס גולדבלט

אוניברסיטת חיפה

חקר נושאים רגישים במחקר איכותני מתייחס למכלול התופעות שעלולות לעורר איום על שלומו הנפשי ואף הפיסי של המשתתף או החוקר (Tufford & Neuman, 2010). הספרות עוסקת בהשלכות שיש לחקר נושאים אלו על החוקרים ולדרכי התמודדותם עמם. היות שהחוקר האיכותני הוא דמות מפתח בתהליך החקירה, חיוני ואף מתבקש להתייחס לתהליכים שהוא עצמו חווה במהלך מחקר העוסק בנושאים רגישים. אחת הדרכים לעשות זאת היא באמצעות שימוש ברפלקסיביות ביקורתית (critical reflexivity). במונח זה הכוונה לחשיפה ופתיחה לבדיקה עצמית קפדנית של האמונות והאידיאולוגיות שמעצבות ומניעות את החוקר בכלל, ובהקשר לנושא הרגיש שבמוקד החקירה - בפרט (Finlay & Gough, 2003; Guba & Lincoln, 2005). למרות חשיבות היישום של רפלקסיביות ביקורתית והבנייתו בתהליך החקירה של נושאים רגישים, הספרות ממעטת לבחון היבט מתודולוגי זה. מטרת ההרצאה הנוכחית היא להציע ולהדגים שימוש ברפלקסיביות ביקורתית ככלי יישומי, אשר ישמש את החוקר להתבונן בתהליכים שהוא חווה לאורך שלבי המחקר בנושאים רגישים. לדוגמה: התכוונות למחקר רגיש; סקירת ספרות מודעת לתהליכים פיסיוולוגיים, רגשיים וקוגניטיביים שעוברים על החוקר; התבוננות על האינטראקציה עם המשתתפים, שהם מושא החקירה; דיאלוג ביקורתי עם הממצאים, והפעלת שיקול דעת במהלך כתיבת דו"ח המחקר, תוך התייחסות להיבטים ערכיים, אתיים וחברתיים.

”מסע אל החשיבה הרפלקטיבית“: תרומה הודית של מחקר איכותני לכמותי

ד”ר זהבה בידמן, מכללת שאנן

ד”ר סטלה גידלביץ, מכללת שאנן ומכללת אורנים

כמדריכות פדגוגיות שמלוות סטודנטים לחינוך מיוחד בשנה האחרונה בהכשרה המקצועית, במהלך השנים היינו עדות להתפתחות משמעותית של למידה וצמיחה, מקצועית ואישית, אותה עוברים הסטודנטים. ההתבוננות המעמיקה שלנו בכתיבה רפלקטיבית של הסטודנטים לאחר השיעורים הביאה אותנו לתובנה, כי לא ניתן ללמד מורה להיות רגיש או לכוון אותו איך ליצור קשר אמיתי עם התלמיד. מה שכן, ניתן לטפח חשיבה רפלקטיבית והיכולת להפיק תובנות מהתהליך שעוברים בעבודה כמורים. לפי דואי (Dewey, 1933) חשיבה רפלקטיבית מתוארת כהתמודדות עם מצב תמוה ולא מאוזן וכולל זיהוי הבעיה, העלאת דרכי פתרון אפשריים, ובחינתם על-ידי מימוש המטרה הרצויה.

על מנת לתת מענה למטרה החשובה של פיתוח החשיבה הרפלקטיבית בקרב פרחי הוראה ולעקוב אחרי היכולת המתפתחת של התמודדות עם סיטואציות לא-צפויות בעבודתם כמורים, התחלנו לחקור לעומק את החיבורים הרפלקטיביים שנכתבו במהלך שנת ההתנסות בהוראה. גילינו תימות משותפות לחיבוריהם של כלל הסטודנטים שהשתתפו במחקר.

בעקבות תהליך זה, ראינו שהתמדה בכתיבה רפלקטיבית תורמת לחשיבה הרפלקטיבית. בראיונות מעקב, המשתתפים סיפרו לנו שמתמעטים בכתיבה רפלקטיבית אם אינם מוכרחים לעשות זאת. מכך התעניינו האם ניתן לפתח חשיבה רפלקטיבית בלי כתיבה רפלקטיבית.

התבססנו על המודל של הכוונה לחשיבה בעזרת שאלות מכוונות נתונות (מוכר כרפלקציה מודרכת, ומקובלת בהכשרת מורים). מכיוון שרצינו שהמענה לכלי לא ידרוש זמן רב מהמורה, בנינו אותו כשאלון סגור, וככזה הוא דורש תיקוף בכלים כמותיים. בחרנו את ההיגדים מהחיבורים הרפלקטיביים בהתאם לתימות שנמצאו בניתוח התוכן בשלב הראשון.

בהיצג זה אנחנו מבקשות לדון בתהליך מחקרי בו כלי כמותי נבנה בעקבות חקר איכותני מעוגן בשדה, ותוך התבססות על היגדים אותנטיים. כך, שאלה מרכזית שנרצה להציג היא מהי הדרך המתאימה – אם בכלל – לבניית שאלונים בהם נעשה שימוש במחקרים כמותיים. תהינו, עד כמה ניתן להניח שהקטגוריות שזיהינו במדגם כתיבה רפלקטיבית בקבוצה שלנו, משקפות וישקפו באופן מקיף את החשיבה הרפלקטיבית של אוכלוסיות שלמות (סטודנטים להוראה ומורים בתחילת דרכם)? באיזו מידה שימוש בכלי כמותי וכלי איכותני משלימים אחד את השני, או שמא יש כאן הטיה שאין דרך לגלות אותה?

חוקרת "ילידה" – מחשבות על מחקר בטווח שבין המוכר והזר

יעל קדים בר-לב, מרכז מנדל למנהיגות בנגב ואוניברסיטת תל-אביב

פרופ' נעמה צבר-בן יהושע, אוניברסיטת תל-אביב ומכללת אחווה

במושג זה ארצה להפנות את תשומת הלב להיבטים שמאפיינים את העמדה המורכבת והמאתגרת של היות חוקרת/ת "ילידה/ה". ההרצאה מבוססת על התנסותי כחוקרת "ילידה" במחקר שאותו ערכתי לאחרונה בתחום של זהות ושייכות יהודית במשפחות חילוניות בישראל, כמו גם על ספרות בתחום.

בין ההיבטים שאליהם אתייחס:

- מערכת היחסים עם המשתתפים: היותי חוקרת בת הקבוצה הנחקרת אפשרה בניית יחסים של סולידריות ואמון עם המשתתפים והפחתת רגשות של איום וחשד. היותו של השיח 'בין דומים' ולא 'בין שונים' אפשר התמסרות גבוהה של המשתתפים לשאלות המחקר וביטוי עמדות פנים קבוצתיות שאינן שכיחות בשיח הרווח. העמדה ה"ילידית" שלי כחוקרת נמצאה מאתגרת בצורך להפריד באופן מתמיד את החוויה האישית שלי מדברי המשתתפים בד בבד עם קיום זיקה מעשירה ובלתי נמנעת ביניהם.
- הצורך בהזרת המוכר: האתגר בהקשר זה הוא לשמר מבט רענן, שואל ותוהה על מה שנתפס כמובן מאיליו בעולמם המשותף של החוקרת והמשתתפים. תחילתו של האתגר הוא בעצם ההבחנה בהנחות המובנות מאליהן והמשכו בגילוי ספק ובחקירה כנה של ההנחות המתגלות.
- הרחבה או הגבלת אופקים?: מחקר מהסוג הפרשני, כמו זה שאותו ערכתי, נסמך במידה רבה על מפגש אופקים בין שונים לצורך הפקת משמעות. נשאלת השאלה האם האופקים שלי ושל משתתפי המחקר שונים מספיק זה מזה כדי להרחיב אופקים או שמא הדומות בינינו מקבעת את האופק ומצמצמת במידה רבה את המשמעויות שניתן להפיק במסגרת המחקר?
- השפעות המחקר על החוקר/ת: גדמר מתייחס לשינוי שמתחולל בחיי החוקר/ת לאור המשמעויות המופקות במחקרו. בהרצאתי אשתף במספר שינויים שהתחוללו בתודעתי ובחיי בעקבות המחקר שייתכן שהינם קשורים להיותי חוקרת "ילידה".

בין הזרה להכרה במסע - מחקר איכותני בשדה מוכר

ענת האס

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המחקר הנוכחי מבקש לבדוק את מקומו וחשיבותו של מסע ההשרדות כצורת טיפול אלטרנטיבית וייחודית, ההופכת לנפוצה ומקובלת יותר בשנים האחרונות בקרב מסגרות שונות לנוער בסיכון. המחקר מתמקד במסגרות ארוכות טווח העושות שימוש בשטח ככלי חד פעמי או מתמשך, ומבקש לבחון מהי תרומתו של השטח בכלל, ושל מסעות ההשרדות בפרט בתהליך הטיפול, מנקודת מבטם של המטפלים במסגרת.

המחקר משלב את הגישה הפנומנולוגית המסורתית עם גישה חדשנית הנגזרת ממנה הנקראת אוטופנומנוגרפיה. ישנם חוקרים (Allen-Collinson, 2009; Gruppeta, 2004) המציעים כי לצורך הבנת מהותה של התופעה הנחקרת, על החוקר לחוות אותה בעצמו באופן בלתי אמצעי, לצד החיפוש אחר חווית המרואיין.

בשל כך, משלבת המתודולוגיה של המחקר הנוכחי ראיונות עומק חצי מובנים, שנערכו עם כ-12 עובדי מסגרות שהשתתפו במסעות, עם עובדת היות החוקרת עצמה מובילת מסעות השרדות. כחלק ממחקרה היא הצטרפה למסע כדי לחוות אותו כצופה ומתבוננת מהצד, ולא כמובילה שלו.

בהרצאה בכנס אבקש להתייחס למחקר איכותני הנעשה בתחום המוכר לחוקר. מצב זה מצריך התבוננות והקשבה חיצוניים ופנימיים כאחד. קיים בו מתח מובנה, ולא תמיד מדובר, בין שימוש בידע האישי לצורך העמקה והרחבת הידע באותו התחום, לבין הזרה של החוויה- הנסיון להתבונן בתופעה כחיצוניים לה, ולנסות לשפוט אותה ללא מושגים ותפיסות פנימיות. ביציאה אל השטח, בה מובנית התמודדות בלתי אמצעית עם עצמי ועם סביבתי, מקומו של החוקר, ממש כמו מקומו של המטפל, יכול להתערער. במסגרת ההרצאה אנסה לעסוק בשאלת ההזרה לעומת השימוש בקרבה ככלי בונה, ואציג תובנות ורעיונות שצמחו מתוך הנסיון האישי שלי בהתחבטות בשאלה זו. אבחן את מקומה עבור חוקרים איכותניים החוקרים שדה מוכר, ברמה המקצועית או ברמה האישית.

מושב 215

שיטות איכותניות לחקר ישוב סכסוכים: אתגר הבינתחומיות

בין תיאוריה ופרקטיקה

יו"ר: פרופ' אפרים תבורי

אוניברסיטת בר אילן

יום ג'

9.2.2016

14:30-16:00

בניין 72

כיתה 214

נוסחה למחקר איכותני: גיבוש קווים מנחים לכתיבה בתחום ישוב סכסוכים וזהות התחום

פרופ' ג'י רוטמן ופרופ' מיכל אלברשטין

אוניברסיטת בר אילן

במוקד ההרצאה יעמוד מסמך עקרונות שגיבשו הכותבים בשנים האחרונות המיועד להנחיית סטודנטים של מחקר בתכנית לישוב סכסוכים. המסמך הוא פרי של תהליך חשיבה מלווה בחוקרים עמיתים תוך מאמץ ליצור דגם גמיש יחסית של בניית מערך מחקרי, יחד עם שיקוף של עקרונות מיוחדים לתחום ישוב סכסוכים ויצירת מודל מנחה המשלב מטרות תיאורטיות, אמפיריות, פרספקטיביות ומתודולוגיות במסגרת העבודה המחקרית. המסמך מפרט את מאפייני התחום, דן באופן שבו יש לפתח שאלת מחקר בתחום ואז פותח אפשרויות של שילוב מטרות של בחינת המציאות ביחד עם ניסיונות לשנותה ולהתערב בה. לאחר הצגת הגניאולוגיה של עקרונות המחקר מתוך התייחסות להיסטוריה של תחום ישוב סכסוכים, ובמיוחד לתחום "מחקר הפעולה" (action research) ולמיקומו בשיח המתודולוגי, תיבחן בחינת מידת היקלטותו והתאמתו לסטודנטים ולחוקרים בתחום, בהתייחס לבינתחומיות המאפיינת את תחום ישוב סכסוכים. בהמשך הדברים, יוצג מקרה המבחן של פרויקט מחקר העוסק ב- "ישוב סכסוכים שיפוטי" אשר פותח על ידי אחת המציגות, כיישום של עקרונות אלה תוך החלתם על תחום המשפט. האתגרים המתודולוגיים שהמתווה מציע במסגרת מחקר זה ייבחנו באופן מיוחד תוך בחינת הבינתחומיות המאפיינת את היישום החדש.

מחקר איכותני ויישוב סכסוכים: בין תהליכי התאמה לתהליכי הטמעה

ד"ר הילה העליון, המכללה האקדמית לחברה ואמנויות ואוניברסיטת בר אילן

גלעד וינר, אוניברסיטת בר אילן

תחום יישוב הסכסוכים נחשב עדיין לתחום צעיר. תחום זה התבסס לאחר מלחמת העולם השנייה, וגרר תופעה מעניינת, במהלכה התיאוריה והפרקטיקה התפתחו בתהליכים נפרדים. בעוד אנשי התיאוריה עסקו בחקר קונפליקטים ובהצגת רעיונות תיאורטיים לגבי הקונפליקטים, אנשי הפרקטיקה עסקו בתחומם באופן עצמאי. הנחיצות במציאת מסגרת מאחדת עבור תיאוריה ופרקטיקה הפכה בשנים האחרונות למוקד של מחקר ודיון. אתגר האינטגרציה בין התיאוריה לפרקטיקה, עמד בליבת התייחסותם של כותבים בולטים העוסקים בחקר יישוב וניהול סכסוכים ומו"מ. כמענה, אימצו החוקרים, שיטות מחקר איכותניות. העושר הרב בשדה המחקר, מעלה שאלה בדבר השקתה של מתודולוגיה איכותנית ליישוב סכסוכים. נראה כי המושגים הטמעה (Assimilation) והתאמה (Accommodation), השאולים מתחום הפסיכולוגיה החברתית, עשויים לתרום לדיון במסגרת המחקר האיכותני ויישומיו בשדה הידע של יישוב סכסוכים, מו"מ וגישור. תהליך של התאמה הנו תהליך במסגרתו מעורערת הסכמה קיימת ומאורגנת מחדש, לטובת נתונים וידע חדשים, המאפשרים לתהליך הרחבה זה להתקיים. לעומת זאת, תהליך של הטמעה הנו תהליך שבו הידע החדש דווקא מושם אל סכמה קיימת. שאלות אלו של התאמה והטמעה, רלוונטיות לזיקות המתקיימות בין מחקר איכותני לבין תחום יישוב הסכסוכים. האם אכן יש להרחיב את השיטה האיכותנית ולייחדה לתחום החקר של יישוב סכסוכים, או שמא דרושים תהליכי הטמעה, כלומר: מסגור שאלות המחקר בתחום, לתוך פרדיגמה איכותנית קיימת? ניתן להציע עמדת ביניים, לפיה, במקרים מסוימים די בהטמעתם של נתונים חדשים אל מתודות איכותניות קיימות, ובמקרים אחרים, נדרשת התאמה. הנגזרת מעמדה זו, מייצרת אפיק לדיון חדש, במסגרתו ראוי לברר מהם התנאים המחקריים, בהם דרושים תהליכי הטמעה והתאמה, של הפרדיגמה האיכותנית לטובת תחום יישוב הסכסוכים?

שימוש במקרה/י בוחן לחקר תהליכי ניהול ויישוב סכסוכים בזירה הבינלאומית

ד"ר אמירה שיף

אוניברסיטת בר אילן

המתודולוגיות של מקרה בוחן בודד או בחינה השוואתית של מספר מקרי בוחן בשיטת ההשוואה המובנית הממוקדת (structured focused comparison) נמצאות בשימוש מזה מספר עשורים בתחום מדעי המדינה. בעשור האחרון מתודולוגיות אלה מקבלות הכרה גם בתחום יישוב הסכסוכים כמתודולוגיות המאפשרת חידוש אמפירי ותיאורטי בחקר תהליכי ניהול ויישוב סכסוכים המתרחשים בין שחקנים בינלאומיים שונים. בהצגת הדברים אתמקד ביתרונות של השימוש במתודולוגיות אלו בתחום יישוב הסכסוכים תוך הדגמת יישומן בחקר מקרי בוחן שונים. מהצגת הדברים נלמד כיצד ניתן באמצעות מקרה בוחן בודד לבחון תיאוריה ולבאר את ההתרחשויות במקרה הבוחן. נראה כיצד בחינה השוואתית של מספר מקרים, בעלי מכנה משותף, על בסיס אותן ההנחות תיאורטיות, מובילה את החוקר לאישוש או להפרכת תיאוריה, להבנת מגבלותיה, להצעת הנחות מחקריות חדשות לבחינה במחקר עתידי, כמו גם להבנה טובה יותר של הדינמיקה בתהליך ניהול או יישוב הסכסוך במקרה הנחקר.

כלים איכותניים להערכת היבטים הקשריים בעבודתם של שופטים

ד"ר נורית צימרמן

אוניברסיטת בר אילן

בעשורים האחרונים אנו עדים לשינויים מרחיקי לכת בתפקידם של שופטים ובדרכים בהם הם מיישבים את הסכסוכים שבפניהם, כאשר כיום, רק באחוז קטן מן התיקים נכתבת הכרעת דין. השופט "מנהל התיקים", או "מיישב הסכסוכים", אינו נתפס עוד כגורם סמכותי נייטרלי ובלתי מעורב והדבר מציב הן אתגרים תיאורטיים ונורמטיביים והן אתגרים מתודולוגיים בתיאור, הבנה והבנייה של עבודתם של שופטים במציאות המשתנה. במידה רבה בהשפעת תחום יישוב הסכסוכים, האופן בו אנו לומדים וחוקרים שופטים משתנה אף הוא. אם בעבר המוקד היה בתוצרי השפיטה (פסקי הדין בעיקר) הרי שכיום מושם דגש על ההליך עצמו, ועל האופן בו השופט מנהל את הסכסוך שבפניו.

במוקד ההרצאה יעמוד פרויקט מחקר העוסק ב"ישוב סכסוכים שיפוטי" - השואף להבנה עמוקה של תופעת הפשרה בבתי המשפט ותפקידם של שופטים ביחס אליה. במיוחד אתמקד בהיבטים המתודולוגיים ובאתגר שביצירת כלים איכותניים להערכת ההיבטים הקשריים (RELATIONAL) בעבודתם של שופטים, קרי, מערכות היחסים בינם ובין הצדדים לסכסוך ועורכי דינם. אתייחס לשני היבטים מרכזיים: הראשון, הצורך לאמץ קריטריונים מדידים המתייחסים לאינטראקציות הבינאישיות המתרחשות בתוך סיטואציה של יישוב סכסוכים במסגרת פורמלית של בית מהשפט. ההיבט השני יהיה המתודות השונות בהן ניתן להשתמש על מנת לבחון את אותם הקריטריונים ובהן תצפיות, קידוד פרוטוקולים וראיונות.

מושב 216

מחקר על ועם תמונות

יו"ר: ד"ר רבקה הלל לביאן

מכללת לוינסקי לחינוך

יום ג'

9.2.2016

14:30-16:00

בניין 72

כיתה 215

”אי של שלוה” - האומנם?

תפיסת מחנכות לילדים בגיל הרך את המושג ילדות

ד”ר גילה רוסו-צימט

תפיסות ילדות הן תוצאה של הבניה חברתית-תרבותית ומושפעות משינויים חברתיים, תרבותיים, פוליטיים, כלכליים ודתיים (לדוגמה, בר-יוסף, 2000). מטרת המחקר לזהות מהן תפיסותיהן של נשות חינוך חילוניות וחרדיות העוסקות בחינוך בגיל הרך את המושג ילדות.

הגישה המתודולוגית משלבת פרדיגמה איכותנית החושפת ידע אפזודי וסמנטי ופרדיגמה כמותית-תיאורית לסיוע בארגון וסיכום הנתונים שנאספו. **המטפורה** היוותה את הנתון המרכזי לחקר המושג ילדות והתבססה על שתי גישות: הגישה המדגישה שמטפורה היא מבנה קונספטואלי קוגניטיבי שאגור במוח ומאפשר לחקור חשיבה, רגשות ותרבות (Lakoff & Johnson, לדוגמה, 1980, והגישה הלשונית המופיעה בשיח שהמשמעות שלה בתוך הטקסט הנחקר (לדוגמה,

Pragglejaz Group, 2007).

המחקר כלל 82 משתתפות (מחנכות לגיל הרך, חילוניות וחרדיות, הלומדות לתואר שני). איסוף הנתונים נערך באמצעות קולאז' מטפורי (רוסו-צימט, אביבי-דן וגילת, 2009) וכולל מספר שלבים: השלב הראשון הוא הכנת הקולאז' שלב זה מאפשר למשתתפות במחקר להביע הבנותיהן באמצעות דימויים מילוליים ותמונתיים בו זמנית ביחס לילדות (להלן שתי דוגמאות). בשלב השני (על גבי דף נפרד) התבקשו המשתתפות להסביר באופן מילולי ומנומק את הבחירה של הדימויים ומשמעותם עבורן. בשלב השלישי התבקשו המשתתפות לתת שם לעבודת הקולאז'. נערכו ארבע סדנאות במהלכן נאספו הנתונים. משך כל סדנה כשעה וחצי.

עיבוד הנתונים כלל: (1) ניתוח פרשני העוסק בהבניה של משמעות העולות מפרשנות המטפורות וההסברים המילוליים; (2) ניתוח דימויים חזותיים בקולאז'; (3) ניתוח תחומי המקור של הדימויים; (4) ניתוח הכותרות שניתנו לעבודת הקולאז'.

ממצאים חלקיים: (א) ”הילדות וגיל הנעורים כעולם של ניגודים”-הילדות על פני ציר זמן; (ב) ”רוח שטות, בלי חשבון, בלי תחושה ששופטים אותך...”- הילדות כתקופה המסמלת חופש. ג) ”תיארת ילדות ”ורודה”- אידיאליזציה וגעגועים לתקופת הילדות ד) ”סופגים את הכול”- אפיוני ילדות: ראשוניות, תמימות, דמיון, למידה, וסקרנות. ה) ”התמונות שבאלבום ילדות שלא נגמרת”- הילדות כמרחב פנימי אהוב של האדם הנשאר אתו כל חייו.

תרומת המחקר בהבנת האוניברסאליות של תופעת הילדות, הבנת מקומם של תרבויות מקומיות בעיצובה של הילדות, והחשיבות שלנו כמחנכים על עיצוב הילדות.

Photovoice - כחלק מפרקטיקה של העצמה אישית וחברתית

ד"ר רבקה הלל לביאן

מכללת לוינסקי לחינוך

מטרת המחקר לבדוק מה קורה כאשר נותנים מצלמות לקבוצת נוער בסיכון ככלי המאפשר להם לחקור את סביבתם ולייצגה כחלק מפרויקט של העצמה אישית וחברתית.

Photovoice (Wang, 1999) מתייחס לפרקטיקה של מתן מצלמות לחברי קבוצה כדי לחקור את סביבתם ולייצגן במטרה לפעול לשינוי כחלק מפרקטיקה של העצמה אישית וחברתית. פרקטיקה זו מתבססת על גישתו של פריירה (1981) ששם דגש על תהליך ההעצמה שיכול לצמוח רק מתוך הקהילות עצמן. וכן על התאוריה הפמיניסטית הטוענת בין היתר כי ידע נבנה דרך יחסים חברתיים (Fine et al. 2003).

שיטת המחקר הינה איכותנית פמיניסטית מסוג מחקר פעולה משתף, כלי המחקר הם צילומים, תיעוד שיחות, יומן חוקר ושיח בקבוצת פייסבוק סגורה לקבוצה. אוכלוסיית המחקר הם שבעה בני נוער שהשתתפו בסדנת צילום שבועית בת חצי שנה שהנחיתי בהתנדבות במקלט של עמותת עלם במרכז הארץ. כלי המחקר נותחו ניתוח תוכן הוליסטי כדי להשמיע את קולו של כל אחד מהמשתתפים, כמו כן נערך ניתוח תוכן רוחבי להוצאת תמות משותפות. מהממצאים עולה כי הצילום איפשר: שיח פתוח על נושאים המשתקפים בדימויים הצילומיים ובמשמעותם הסימבולית עבורם, בין היתר על נושאים כמו: תיוג, סטיגמות, אינטימיות, זהות מינית. נוצרה הזדמנות לקשר בלתי אמצעי ולהמחשת חווית הנראות. וכן לאינטראקציה עם הסביבה ומעורבות חברתית של הנערים במרחב שסביב המקלט.

בין אכילה לטעימה מעץ הדעת

קשרים בין סרטים לסיפור המקראי, למיתוסים קדומים ולפרשנויות

תלמה פלורנטיין

אוניברסיטת תל-אביב

הרצאה זו תעסוק במחקר שנערך לשם קבלת תואר ד"ר באוניברסיטת תל-אביב, בהנחיית פרופ' אילן אבישר ונמצא בשלבי הכתיבה האחרונים.

עבודת המחקר שלי היא בין-תחומית ובין-טקסטואלית במהותה. היא בוחנת סרטים מתקופות ומז'אנרים שונים שבהם לאוכל או לאכילה תפקיד מרכזי, ומניחה קיום של קשר בין סרטים אלה לבין סיפור האכילה מפרי עץ הדעת, המופיע בספר בראשית, פרק ג'. בחינת הקשר מתרחבת למיתוסים מוקדמים המבצבים מבעד לכתיבה ולתפיסה המקראית, לפרשנויות מן העת העתיקה ועד ימינו ולפרשנויות נוצריות.

המחקר מראה כיצד מערכות היחסים והקשרים הנוצרים בטקסטים הקולנועיים סביב נושא האוכל והאכילה מהדהדים קשרים מוקדמים שקיימים כבר בטקסטים הכתובים. הוא חושף כיצד קשרים אלה מגויסים לעיצוב עמדות תרבותיות עכשוויות ומצביע על מגמה של שינוי. שינוי זה מתבטא בערעור על כוחה של התפיסה המונותיאיסטית, ובמקביל עלייתה או בעצם שיבתה של התפיסה הדואלית (שגיבוריה הם זכר ונקבה) האופיינית למיתוסים המוקדמים.

הנחת המחקר היא שהשינוי המיוצג על ידי אוכל ואכילה בסרטים קשור לתהליכים תרבותיים מהותיים ומרכזיים לתקופתנו ולכן יבוא לידי ביטוי בז'אנרים קולנועיים שונים. אין מדובר בייצוג הנהנתנות והעניין הקיים היום באוכל (ראו, למשל, ריבוי תכניות הטלוויזיה בנושא) אלא במאבק העכשווי במונותיאזם הפטריארכאלי. המחקר מראה כיצד האוכל והאכילה בסרטים מייצגים את הערעור על עמדת הכוח הגברית, את השינוי המתרחש ואת רכישת המקום והמעמד של העמדה הנשית.

בחינת ייצוגי אוכל ואכילה בטקסטים קולנועיים, והיחסים שהם מקיימים עם סיפור האכילה מעץ הדעת, מקורותיו המיתיים ופרשנויותיו, מתבססת על מתודות הלקוחות מדיסציפלינות ומתחומי הגות ומחקר שונים. אופן השימוש במיתוס ובפרשנויות מהווה גם כתיבה מחדש ו/או ביקורת על המיתוס ופרשנויותיו המקובלות.

ביטוי הנרטיב האישי של התלמיד בתצוגה על קירות כתתו -

ניתוח תוכן והערכת משמעות

ד"ר יעל מילוא-שוסמן ופרופ' רחל זבה

הטכניון

המאמר מציג קטע ממחקר ששם לו למטרה לבחון את המשמעות החינוכית והלימודית של התצוגה על קירות הכתה בבית הספר היסודי ומתמקד בתופעה חדשה יחסית הבאה לידי ביטוי בהנחת הייצוג האישי של התלמידים (שמותיהם, תאריכי יום ההולדת, מחשבותיהם, ציפיותיהם) על קירות הכתה.

קטע המחקר המוצג במאמר מתבסס על ניתוח והשוואה של מאפייני הצורה והתוכן של התופעה במספר בתי ספר בעלי דגשים ערכיים שונים (ממלכתי וממלכתי-דתי). בבתי ספר אלו צולמו כל עבודות התלמידים שהיו תלויות על הקיר ונערך להם ניתוח תוכן וצורה, המורים האחראים לתצוגה רואיינו והתלמידים שביצעו אותה ענו על שאלונים שבחנו את מידת העניין שמגלים התלמידים בהבעת עצמם ובדעות והמחשבות של חבריהם על גבי מעטפת הכתה.

הניתוח האיכותני של תצוגת הכתה מלמד גם על עולמם של התלמידים, על מחשבותיהם ועל עולם המושגים שלהם וגם על השתקפות ערכי החברה שהם שייכים אליה (כולל הזרם החינוכי של בית הספר) בעמדותיהם ובציפיותיהם.

מסיכום השאלונים שמילאו התלמידים נמצא שהתלמידים גם מעוניינים לקרוא מה שכתבו חבריהם לכתה וגם רואים לעצמם זכות בהצגת עבודותיהם האישיות במרחב המשותף של כתה. עוד עולה מסיכום השאלונים כי התופעה של הקצאת מרחב לביטוי אישי בכתה משרתת יעדים חינוכיים עכשוויים וממלאת תפקיד בביסוס המבנה החברתי של הכתה.

מושב 217

חידושים מתודולוגיים ותיאורטיים בניתוח נרטיבים

מושב של קבוצת העניין במחקר איכותני, מכון מופ"ת

יו"ר: ד"ר גבריאלה ספקטור-מרזל

המכללה האקדמית ספיר ומכון מופ"ת

יום ג'

9.2.2016

14:30-16:00

בניין 72

כיתה 216

עננים פרקטליים ככלי לניתוח 'נרטיב עצמי תחום':

סיפורי מנהלות בתי-ספר ברפורמת "אופק חדש"

ד"ר מירי גולדרט ופרופ' חן שכטר

אוניברסיטת בר אילן

הדיון בנרטיב מתמקד בסוגיות תיאורטיות ופחות בפרקטיקה הניתוחית. בהרצאה נציג שימוש חלוצי שנעשה בכלי 'ענן' לניתוח קונפליקטים ב'נרטיבים עצמיים תחומיים' (ספקטור-מרזל, 2012). ה'ענן' שלקוח מתורת האילוצים (Theory Of Constraints) הינו תרשים בעל חמישה היגדים המקושרים על ידי חיצים ונועד במקורו לזיהוי ולפתרון קונפליקטים. שני ההיגדים הימניים (D,D') מבטאים את הרצונות הסותרים שתיאר המספר, שני ההיגדים שבמרכז (C,B) מבטאים את הצורך שמאחורי כל אחד מהרצונות וההיגד השמאלי (A) מבטא את המטרה המשותפת של שני הצרכים (Goldratt, 1990).

על בסיס ההנחה שהנרטיב מתאר מציאות ומצד שני הוא מעצב אותה ומקנה לה משמעות (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber, 1998), במחקר שיוצג בהרצאה ניסינו להבין את המשמעות של רפורמת 'אופק חדש' המשתקפת מ'נרטיבים עצמיים תחומיים' של 59 מנהלות בתי-ספר יסודיים שמיישמות את הרפורמה. בעזרת ה'ענן' ניתחנו קונפליקטים שנמצאו ב'סיפורים קטנים' (Bamberg & Georgakopoulou, 2008) שהיו שזורים בנרטיבים העצמיים התחומיים של המנהלות. הניתוח בעזרת ה'ענן' חשף כי בדומה לפרקטל שבטבע, הסיפורים הקטנים הם שבריר שמעיד על הנרטיב העצמי התחום, המתאפיין בהתמודדות מול מסגרות מגוונות (לדוגמה פיקוח, הורים, מורים) בעלות דרישות שונות ואף מנוגדות. התמודדות זו הומשגה לשש אסטרטגיות ניהוליות: הישענות על מקור סמכות חיצוני, הדרגתיות, יחס אישי, המדינאי-המקומי, שיתוף ולמידה ארגונית. ניתוח נרטיבים עצמיים תחומיים באמצעות ה'ענן' מאפשר לנתח בנפרד את הסיפורים הקטנים השזורים בהם, ולאחר מכן להשוות ביניהם תוכנית וצורנית. בנוסף, זיהוי חזרתיות בקונפליקטים של הסיפורים הקטנים והכללתם לענן כללי (Generic Cloud) מסייעים בהמשגת ה-end point (Gergen & Gergen, 1988) של הנרטיב הגדול יותר. הכלי המוצע מרחיב את ארגז הכלים של הניתוח הנרטיבי - שלעיתים נותר אינטואיטיבי - במתודולוגיה שיטתית לניתוח נרטיבים עצמיים תחומיים.

ניתוח ראיונות נרטיביים בשיטת "המדריך למקשיב": החזון של מנהלות בחינוך הערבי

ד"ר תמר שפירא, המכללה האקדמית גורדון

ד"ר ח'אלד עראר, מכללת סכנין

עבודה זו מציגה שיטה לניתוח נרטיבים המרחיבה את "המדריך למקשיב" (Brown, & Gilligan, 1992) - שיטה המתמקדת בהיבטים פסיכולוגיים המבוטאים בסיפור – להתבוננות גם בהיבטים חברתיים ותרבותיים הגלומים בו (שפירא ועראר, 2014). באופן ספציפי, העבודה הנוכחית מבקשת להאיר את יתרונה של שיטה זו בחשיפת היבטים מגוונים מחיי המספרים ובזיהוי זיקות ביניהם. בהתבסס על השיטה המוצעת, ניתחנו ראיונות פתוחים עם מנהלות בחינוך הערבי, בהם הן התבקשו לספר על התפתחותן האישית והמקצועית. ניתוח הראיונות כלל מספר קריאות של הטקסטים, כשכל קריאה היא מעין הקשבה להיבט אחר בחיי המספרת. במהלך הניתוח נחשפו בפנינו ההיבט האישי, ההיבט החברתי, ההיבט התרבותי וההיבט המקצועי של חיי המנהלות. ניתן לומר, שתהליך הניתוח יצר מספר טקסטים מתוך כל ראיון, כאשר כל אחד מהם מייצג חלק אחר מחיי המספרת. בקריאה חוזרת של הטקסטים הללו התבהרה זיקה בין ההיבט האישי, המתייחס לתקופת הילדות של המספרות, לבין ההיבט המקצועי של חייהן. האינטגרציה בין סיפורי "ילדות של מאבק בחוקים וכללים" לבין "אני רואה את עצמי כמשנה חברה" הולידה נרטיב אישי הקושר בין סיפור הילדות לבין חזון של עשייה למען צדק חברתי. ניתוח הסיפורים באמצעות השיטה המוצעת איפשר לזהות בבירור את הקשר שטוו המנהלות, בין ילדות שאופיינה באי צדק וקיפוח לבין החזון לשנות את החברה דרך מערכת החינוך.

הסיפור האחר: זהות נרטיבית כמערכת משתנה

תאור מקרה הבניית הזהות בקרב סטודנטיות ליעוץ חינוכי

ד"ר סמדר בן אשר, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי, מרכז מנדל למנהיגות בנגב ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ד"ר ניצה רסקין, מרכז מנדל למנהיגות בנגב ואוניברסיטת בן גוריון בנגב

המחקר בחן תהליכי הבניית זהות מקצועית של 21 סטודנטיות לתואר שני ביעוץ חינוכי באמצעות נרטיבים שסופרו בחמש נקודות זמן במהלך לימודיהן: מתחילת הלימודים, לאחר שלושה חודשים ועד סיום השנה השנייה. הנרטיבים התקבלו באמצעות כתיבה אישית, ראיון בעל פה שתועד על ידי סטודנטית עמיתה בקורס וראיון אישי נפרד עם חוקרת חיצונית. מתוך מכלול החומר שנאסף נדגמו סיפורי הבניית זהות של חמש סטודנטיות. בניתוח עומק איכותני של סיפורי הזהות של כל אחת מהן ניתן למצוא סיפור נרטיבי חוזר, השומר על תוכן ומשמעות שהמספרות נותנות להתרחשויות בו ולעצמן כגיבורות הסיפור. עם זאת, אצל כולן נמצא באחד משני הסיפורים האחרונים סיפור החורג בתכניו, בעמדות היסוד ובעיקר ביכולת לפרוץ מעבר לנושא המרכזי שהופיע בנרטיבים הקודמים. נראה כי כל זמן שהסטודנטיות עומדות בפני מערכת לחצים של דרישה להישגים לימודיים, התרכזו הנרטיבים בתכנים הקשורים להתמודדות עם מטלת הלמידה. לקראת סיום הלימודים, כאשר הוכחה בפועל יכולתן לעמוד במטלות אלו, עולים נרטיבים שבמרכזם מעגלי זהות אחרים: הורות ומשפחה, חיי חברה, שאיפות סטטוס מקצועי ומציאת מרחב מקצועי וקהילתי מתאים. עם זאת חלק מהנרטיבים הקשורים בתפישת עצמי מופיעים באופן עקיב הן בסיפורי הזהות המוקדמים והן באלו המאוחרים והם כנראה תורמים לתחושת קוהרנטיות פנימית.

החידוש בעבודה הוא בהתבוננות בהתהוות הזהות הנרטיבית לא רק בפרספקטיבה של התפתחות ואקספלורציה של הפרט, אלא כביטוי למערכת פנימית דינמית הכוללת מגוון נרטיבים. הופעת נרטיב חוזר מעידה על התמודדות עם סוגיית זהות מרכזית של המספר בהתאמה לזמן מסוים. כאשר מסתיימת המטלה או מתגבשת חוויה קומפלטנטית להתמודדות עמה, מתפנה מרחב לנרטיבים נוספים הכוללים מעגלי זהות אחרים.

מושב 218

הפוטנציאל הגלום בהוראת מחקר איכותני ככלי הוראה המקדם

סוציאליזציה מקצועית

יו"ר: ד"ר דניאלה אריאלי

מכללת עמק יזרעאל

פרופ' דלית יסעור-בורוכוביץ

מכללת עמק יזרעאל

יום ג'

9.2.2016

14:30-16:00

בניין 72

כיתה 217

הוראת שיטות מחקר איכותניות כדרך לסוציאליזציה למקצוע הסיעוד

ד"ר דניאלה אריאלי, ד"ר בתיה טמיר וד"ר מיכל מן

מכללת עמק יזרעאל

הרצאה זו תציג מודל להוראת מחקר איכותני במסגרת לימודים לתואר ראשון בסיעוד ותעודת אח/ות מוסמכות. ייחודו של מודל הקורס הינו בכך שהוא משלב בין שתי מטרות: 1. הבנת גישת המחקר האיכותנית והקניית מיומנויות בסיסיות לעריכת מחקר איכותני; 2. היכרות ראשונית של הסטודנטים עם העולם הסיעודי ועם תפקיד האח/ות והקניית מיומנויות קליניות בסיסיות. המודל פותח על ידי מרצות בחוג לסיעוד במכללה האקדמית עמק יזרעאל ונוסה בהצלחה בשלוש השנים האחרונות על עשר קבוצות של סטודנטים. ייחודו של הקורס בכך שהוא נלמד בשנה הראשונה ללימודים ומהווה נדבך ראשון במפגש הטיפולי. הקניית מיומנויות במחקר איכותני משולבת עם הקנייה של מושגים מתחום הטיפול הסיעודי והקורס הופך למסגרת לחשיפה ראשונית של הסטודנטים למרחב המוסד הסיעודי ולתפישות התפקיד של מטפלים. מתכונת הקורס היא סדנא המשלבת הוראה פרונטלית ולווי אישי. הסטודנטים מונחים לערוך תצפית במוסד סיעודי, תוך שימת דגש על התבוננות מדוקדקת ובו זמנית קונטקסטואלית, ותיעוד. בהמשך הקורס הסטודנטים מקבלים הדרכה לערוך ראיון עומק ויוצאים לראיון אח/אחות ותיקים, תוך שימת דגש על יצירה של מרחב דיאלוגי וניסיון להבין את נקודת המבט המורכבת של המרואיין. במהלך ההתנסויות רוכש הסטודנטים כלים להתבוננות רפלקטיבית, ומטלת הסיום בקורס מוקדשת להתבוננות רפלקטיבית של הסטודנטים בתהליך אותו עברו במהלך הקורס. מהערכה ראשונית של תרומות הקורס לסטודנטים עולה כי הסטודנטים תיארו את הקורס כתורם להם בשלושה היבטים מרכזיים: הבנה של מורכבות התפקיד הטיפולי, למידה על עצמם ועל רגשותיהם ביחס למטופלים, והכרה בקיומן של נקודות מבט שונות לאותה סיטואציה.

אמפתיה, אתיקה ורפלקסיביות – שלושה כלים בסיסיים למחקר איכותני ולעבודה עם אנשים

פרופ' דלית יסעור-בורוכוביץ

מכללת עמק יזרעאל

המאה עשרים ואחת מכונה "עידן השירות". ניתן לומר כי את התפקיד המסורתי של המשפחה והקהילה כמטפלים בצורכי אנוש - לפחות בצרכים בסיסיים - תפסו מבנים חברתיים אחרים: ארגוני שירות. תהליך זה הופך את כל האנשים, ובעיקר בעולם המערבי המתועש, לתלויים בנותני שירות כדי לשרוד ולקבל מענה לצרכים הבסיסיים ביותר שלהם. מרבית ההתייחסות התיאורטית והאקדמית עסקה בתחום כתופעה ארגונית, אולם שירותי אנוש מתואר כמקצוע גנרי המתמקד במפגש בין הארגון ובין הלקוח, ובעובד שירותי האנוש כאיש מקצוע המהווה את החוליה המקשרת בין הארגון ומקבל השירות.

במסגרת החוג לשירותי אנוש אני מלמדת מזה מספר שנים סמינריון מחקר איכותני שעוסק במפגש ובהתמודדות של נותני שירות עם לקוחות החיים בעוני. הסמינריון כולו נשען על שני עמודי תווך – הגלוי והמוצהר הוא הוראת מחקר איכותני. ה"סמוי" הוא סוציאליזציה מקצועית לעבודה עם אנשים בכלל, ועם אוכלוסיות מודרות בפרט. את השילוב בין שני ההיבטים הללו אני מנסה ליצור על ידי הדגשת שלושה מושגים מרכזיים המלווים את הסמינריון: אמפתיה, אתיקה ורפלקסיביות.

בהרצאתי ברצוני לתאר כיצד בכל שלב של הוראת המחקר האיכותני אני עושה שימוש בשלושת המושגים האלו, ולהעלות שאלות וספקות שבהם נתקלתי במהלך ההוראה באשר ליעילות ולתועלת שבעירוב שני המימדים – הוראת מחקר איכותני מחד, וסוציאליזציה מקצועית מאידך.

מחקר איכותני ברפואה:

הכשרה הכרחית כרופא או סתירה בלתי ניתנת ליישוב בשלב הלימודים?

ד"ר אורית קרניאלי-מילר

אוניברסיטת תל-אביב

מחקר איכותני ככלי מחקרי נהיה יותר ויותר מקובל בעולם הרפואה. הדבר בא לידי ביטוי בעלייה בכמות הפרסומים האיכותניים בכתבי עת רפואיים. גוברת ההכרה בחשיבות של תרומת כלי זה להבנת מערכת היחסים המורכבת ברפואה, הצרכים של המשתתפים השונים וזיהוי התהליכים המתרחשים בתקופת הלימודים ואחריה. עם זאת, הוראת המחקר האיכותני וביצוע מחקרים איכותניים במסגרת עבודות גמר ודוקטורטים אינה נפוצה כלל.

הרצאה זו תבחן את ההתאמה והקושי הטמונים בהוראת מחקר איכותני ברפואה. מחד, עקרונות המחקר האיכותני תואמים את החינוך שניתן לרופאים הממוקד בתקשורת ממוקדת אדם, בה האדם מומחה לעצמו. היא גם תואמת את הדגש הרב הניתן בשנים האחרונות לרפלקציה ככלי מקצועי. מאידך, קיים מתח מובנה בין תפיסת המחקר האיכותני ביחס לחשיבות הסובייקטיביות מול הניסיון לבחון דברים רפואיים בצורה אובייקטיבית, והצורך של סטודנטים בתשובה ברורה, מוגדרת ומסודרת.

שאלות עולות גם סביב הכלים הנדרשים לקיום שיח רפואי. מצד אחד, כלי המחקר האיכותניים, כגון תצפית, ראיון חצי מובנה ושאלת שאלות פתוחות הנם בעלי פוטנציאל לסייע לרופא בעבודתו. מצד שני, אין בהם די, ולעתים הם אף מנוגדים, לביצוע תפקיד שדורש גם שימוש בשאלות סגורות, ניהול והצגת עמדת מומחה, מתן עצה ומידע. הרצאה זו תבחן את נקודות הממשק והמתח תוך ניסיון לזהות את התזמון הנכון להוראת מחקר איכותני ברפואה והדגשים הייחודיים שצריכים להינתן בה.

ללמד מחקר איכותני בעבודה סוציאלית

פרופק צבי איזיקוביץ

אוניברסיטת חיפה

בשנים האחרונות הוראת שיטות מחקר איכותניות הפכה לחלק סטנדרטי מתכנית הלימודים המתודולוגית של החינוך המתקדם בעבודה סוציאלית. עובדה זו איננה מובנת מאליה, משום שעד לא מזמן מתודולוגיה זו נאבקה על לגיטימיות בסביבה פוזיטיביסטית עוינת למדי למתודולוגיה האיכותנית ולהנחות היסוד עליהן היא מבוססת לגבי טבע המציאות. אולם לאחרונה מספר הסטודנטים המעוניינים במחקר איכותני לעבודות התיזה ואו הדוקטורט שלהם נמצא בעלייה מתמדת, ולכן קיימת דרישה הולכת וגוברת להוראת מתודולוגיה זו.

הרצאתי תציג את נקודות המפגש והניגודים בין תכנים של פרקטיקה בעבודה סוציאלית ובין מחקר איכותני ברמה האונטולוגית והאפיסטמולוגית. אטען שההבנה הבין-סובייקטיבית של משמעויות עמוקות מנקודת המבט של האחר, דיון על רעיון ה"אנחנו-ות" (we-ness), רפלקסיביות והניתוח ההרמנויטי הן התרומות האונטולוגיות המרכזיות למקצוע. ברמה האפיסטמולוגית אציג כיצד השימוש בתצפית מובנית, ראיונות עומק מסוגים שונים, ניתוח טקסטים ונרטיבים, ויכולת לזהות תמות מרכזיות של החוויה האנושית הן דרכים יעילות לעשיית סדר שיטתי בידע הנובע מהפרקטיקה בעבודה סוציאלית. כמו כן אלו דרכים המביאות ליצירת ידע מעוגן בנתונים הן ברמה הקלינית והן ברמה החברתית. בנוסף על כך, תורמת החשיבה האיכותנית לפיתוח הרגלי חשיבה המגשרים בין הנומותטי והאידיוגרפי ועל ידי כך מאפשרים יכולת הכללה תוך כדי שמירת קשר עין עם הייחודי והפרטיקולרי.

מושב 219

הערכת תפיסות של הורים וילדים לגבי סיכון ומוגנות בחברה

רב-תרבותית

יו"ר: פרופ' דורית רואר-סטריאר

האוניברסיטה העברית

יום ג'

9.2.2016

14:30-16:00

בניין 72

כיתה 218

מה חושבים הילדים?

תפיסות סיכון ומוגנות בקרב ילדים בגיל הרך: מחקר מודע הקשר

ד"ר יעל פוניזובסקי, ד"ר יעל דיין ונעמי בן שימול

האוניברסיטה העברית

"הסוציולוגיה החדשה של הילדות" מציגה שינוי מרכזי בהבנה ובהתייחסות לעולם הילדים ולילדות. בהשפעתה, ניתנת תשומת לב גוברת לחשיבות הכללת תפיסות הילדים עצמם במחקר, בפרקטיקה ובשיח המדיני. המחקר הנוכחי מבוסס על ההבנה כי ילדים צעירים מאוד לא רק בעלי זכות להשמיע את דעותיהם ותפיסותיהם, אלא גם בעלי היכולת לבטא אותם. במחקר נבדקו תפיסות של סיכון ומוגנות בקרב ילדים בגילאי 3-6 בקהילות שונות בישראל ונבחנו בו השפעות ההקשרים הסביבתיים על תפיסות הילדים.

מטרת המחקר הייתה לבחון את נקודות המבט של הילדים לגבי סיכון ומוגנות בסביבתם היומיומית, ובכך להרחיב את ההגדרות של סיכון ומוגנות בהם נעשה שימוש במקצועות הרווחה, החינוך והטיפול.

בעזרת מערך מחקר רב-שיטתי בדקנו את המשותף והשונה בנקודות מבטם של הילדים על פני אזורים גיאוגרפיים שונים, בדתות ותרבויות וכן במעמד חברתי-כלכלי שונה בקונטקסט הישראלי המורכב. המדגם כלל 400 ילדים בגנים ובצהרונים. איסוף הנתונים נעשה במתודולוגיה מותאמת לילדים: בשיטת הפוטו-וויס (Photo-voice), ציורי ילדים וראיונות בהם התקבלו הסברים מילוליים של הילדים על צילומיהם וציוריהם. ביקשנו מהילדים לעזור לנו להבין מה לדעתם מסכן ילדים ומה גורם לילדים להרגיש בטוחים ומוגנים. הילדים צילמו וציירו לסירוגין. בהמשך, התבקשו לבחור צילומים נבחרים עבור "סיכון" ו"מוגנות" ולהסבירם בקבוצות דיון קטנות עם חבריהם בגן. ניתוח הנתונים נעשה בשילוב שיטות (mixed methods) איכותניות וכמותיות. על אף ההטרוגניות של אוכלוסיית המחקר, נראה כי ילדים צעירים מאוד מסוגלים לבטא את דעותיהם ותפיסותיהם. הפרזנטציה תכלול הצגת הרקע התיאורטי ושיטות המחקר הייחודיות, כולל פרוטוקול לאיסוף הנתונים שפותח במיוחד עבור המחקר הנוכחי.

אתגרים ודילמות מתודולוגיות במחקר משותף עם ילדים וילדות בגני הילדים בחבל בנימין

ד"ר נירה ואלה, ד"ר יעל דיין ויערה שילה

האוניברסיטה העברית

מחקר עם ילדים מעלה שאלות של יחסי הכוח בין המבוגר לילדים ומצריך מיומנויות וערנות גבוהה ליחסי הכוח שנוכחים במחקר. שיתוף ילדים צעירים במחקר מצריך תנאים שיעוררו את אמונם וכלי המחקר שיאפשרו להם ביטוי אוטנטי ומדויק, במיוחד במחקר שעוסק תפיסות סיכון ומוגנות. בהצגה זו נדגים את האתגרים הקשורים בשיטת המחקר שתוארה בהצגה הקודמת.

היתרונות האתגרים והדילמות המתודולוגיות הקשורות במחקר עם ילדים בשיטות ויזואליות-אומנותיות יודגמו במחקר שנערך עם ילדים בגילאי 3-6 בגני ילדים בחבל בנימין. ישובים אלה נמצאים באזור סכסוך פוליטי, חברתי ובטחוני. מטרת המחקר הייתה לבחון את תפיסות הסיכון והמוגנות של הילדים והילדות ואת ביטויי ההקשר הסביבתי הייחודי.

יתרונות: כלי המחקר- צילום, ציור והסברים מילוליים של הילדים, הותאמו ליכולותיהם ההתפתחותיות והורחבו באמצעות מיומנויותיה של החוקרת. הם אפשרו לילדים ביטוי עשיר ואמין. הטכניקה לראיין שלושה ילדים יחד סייעה באינטראקציה בין הילדים. המחקר התקיים בגן, בסביבה מוכרת להם.

אתגרים ייחודיים למחקר עם משתתפים צעירים היו: התמודדות עם אי הסכמה של חלק מההורים להשתתפות במחקר, קצב שונה של השתתפות הילדים בשיחה שנע בין שטף וורבאלי לבין השתהויות ארוכות שלא אפשרו לדעת אם מדובר בסיום או עצירה, השתלטות הילדים 'הוארבלים' יותר על השיחה. קושי בהבנה וביצוע הוראות. החוקרת תדון באתגרים איתם התמודדה במהלך הראיון והניתוח. בכל אחד מהאתגרים יודגמו שיטות ההתמודדות שנבחרו על ידי החוקרת והשלכותיהם למחקר עם ילדים מתוך רגישות לקונטקסט חברתי, דתי ופוליטי.

מה חושבים ההורים?

תפיסות לגבי סיכון ילדים וילדים בסיכון בקרב הורים מהגרים מברית המועצות לשעבר בישראל

נטלי אוליצה וליטל יונה

האוניברסיטה העברית

הגירה גוררת עמה עזיבה של מערכת חברתית ותרבותית אחת וכניסה למערכת חברתית-תרבותית נבדלת. היא אינה רק מעבר פיזי מארץ המוצא לארץ הקולטת. משפחות מהגרים הנפגשות עם התרבות של ארץ הקולטת מפתחות לעיתים רגישויות תרבותיות חדשות, ובו זמנית גם שומרות על המסורת והערכים מהארץ המוצא. אמונות וערכים תרבותיים מרכזיים בולטים במיוחד בנוטים להתנגד לשינוי.

המחקר תעד תפיסות של אימהות ואבות - ילדי מהגרים מברית המועצות לשעבר, שהפכו להיות הורים (דור המכונה "אחד וחצי") לגבי ילדים בסיכון וסיכון לילדים.

המחקר נערך בגישה איכותנית נעשה בו שימוש בראיונות חצי מובנים שפותחו במחקר רחב היקף על הורות וסיכון בקבוצות מיעוט שונות בישראל. במחקר השתתפו אימהות (n=25) ואבות (n=15) הורים לתינוקות עד גיל שנה. חלק מהראיונות בוצעו בשפה העברית וחלקם בשפה הרוסית לנוחיותם של המשתתפים. משתתפי המחקר גויסו בשיטת "כדור השלג" והראיונות בוצעו באופן פרטני. ההורים נשאלו לגבי תפיסותיהם בנוגע ל"ילדים בסיכון" ו"סיכון לילדים" והתבקשו להגדיר סיכון מבחינה פיזית, התפתחותית, רגשית וחברתית. כמו כן, תועדו במחקר הצעותיהם לגבי דרכי התערבות וטיפול בילדים בסיכון. ניתוח הנתונים נעשה בעזרת בתוכנת דדוס (Dedoose) ששימשה כלי עזר להצגת הנתונים הכוללים תמות, קטגוריות, וקודים בצורה נגישה וברורה.

ממצאי המחקר הראו שהאימהות והאבות מההגרים אומנם מיקדו סיכון בסביבות שונות של הילד, אך רובם סברו כי מרבית האחריות כאשר הילד נתון במצב סיכון מוטלת על ההורים עצמם. המשתתפים הדגישו כי תפקוד הורי הינו אלמנט חשוב ומכריע במניעת סיכון ילדים. תפיסותיהם והגדרותיהם של סוגי סיכון שיקפו בעיקר שימור תרבותי של הערכים מרכזיים בהורות מארץ המוצא.

ממחקר לפעולה: הורים בדואיים בכפרים הלא מוכרים בנגב מגדירים סיכון,

מניעה והתערבות

אבתסאם מרעי-סרואן

האוניברסיטה העברית

הצגה זו תעשה שימוש בפרספקטיבת מודעת הקשר ותבחן את ממצאי המחקר שהתמקד בעמדות ובפרקטיקות של הורים בדואים מהכפרים ה"בלתי מוכרים" בנגב, לגבי סיכון ומניעת סיכון לילדים. שימוש בגישה מודעת הקשר ותיאוריות ביקורתיות, מאפשר לקחת בחשבון גורמים מבניים, יחסי כוח והבנה של תפיסות הוריות בהקשר של סכסוך פוליטי בקרב משפחות מיעוטים הנמצאות במעבר תרבותי.

המחקר התקיים כמחקר אורך. החוקרת פגשה 33 אימהות בדואיות לריאיון עומק בשתי נקודות זמן: בגיל שלושה חודשים ופעם נוספת בגיל שנה. נעשה שימוש במערך של "עירוב שיטות", בכלי מחקר איכותניים וכמותניים (mix methods) שכלל: ארבע קבוצות מיקוד עם נשים וקבוצה אחת עם גברים לצורך היכרות עם משתתפי המחקר והבנה מעמיקה יותר של הממצאים; תיעוד אינטראקציות יומיות של האימהות עם ילדיהם באמצעות וידאו; סדרה של חמש תמונות שבדקה את חשיבות הטיפול בילד; שאלון מטרות חברות ושאלון דמוגרפי. נבנה כלי לניתוח שיטתי של הראיונות באמצעות תוכנת נרלייזר.

ממצאי המחקר מצביעים על סיכונים רבים שקיימים בחיי הילדים והמשפחות הבדואיות בכפרים הבלתי-מוכרים. סיכונים אלה מעכבים את רווחת הילדים, את התפתחותם החברתית והאישית. במקביל, מצביעים הממצאים על כך שרוב המשפחות מצליחות לשרוד את התנאים הקשים ולהתמודד עם מצבי הלחץ והמצוקה.

הממצאים מדגישים את הרלוונטיות של ההקשר, כולל מודעות להשפעות היסטוריות ופוליטיות ביחס לתיאוריות בתחומים של התפתחות הילד והורות. כמו כן, הם מדגישים את הצורך לכלול את 'קולות' ההורים בשיח על הורות, סיכון והגנה. לכך יש השלכות משמעותיות עבור אנשי המקצוע שעובדים עם אוכלוסיות מוחלשות ומדוכאות. דגש מיוחד בהצגה זו יושם על המחקר והקשר עם החוקרת בהעצמת השותפים במחקר ובמציאת פתרונות קהילתיים להתמודדות עם סיכון.

מושב 220

"תמונת מחזור": עיונים בשיח הווסת בישראל

יו"ר: ד"ר סמדר נוי

המכללה האקדמית אשקלון

יום ג'

9.2.2016

14:30-16:00

בניין 72

כיתה 221

איך הפכתי את הווסת שלי לכלי מחאה אקופמיניסטי?

סמדר זמיר

המכללה האקדמית הדסה

בהרצאתי אני מדברת על השילוב בין כתיבה ביוגרפית, המתארת חוויות אישיות, ובין ניתוח פמיניסטי ביקורתי. אני מאמינה שיש לתת תוקף לסיפור האישי ושמעמדו הנחות ביחס למאמר האקדמי הוא טעות גסה. האמירה "האישי הוא הפוליטי" מתרוקנת מתוכנה כאשר מוכתבת כתיבה תיאורטית הכפופה לכללים נוקשים- כללי האקדמיה. אני סבורה כי אחת מהמשימות הפמיניסטיות היא לאפשר כתיבה מדעית חדשה ומתחדשת (ינאי, 2007). אני מבקשת להדגיש את חשיבותה של נקודת המבט שלי ככותבת, ואת העובדה שכל טקסט שלי, איננו מנותק מהקשרים חברתיים, תרבותיים ופוליטיים. אני מדגימה זאת באמצעות מאמרי "איך הפכתי את הווסת שלי לכלי מחאה אקופמיניסטי?", בו אני יוצרת חיבורים בין מבנים ומוסכמות של כתיבה אקדמית (עם סוגריים וכדומה) לצד כתיבה ביוגרפית, וכך נותנת "תוקף אקדמי" וחיים פוליטיים לחווית הווסת הפרטית שלי.

לכאורה זה חסר חשיבות. הרי הימים בהם הודרנו כנשים לשולי הכפר בזמן דימוס הווסת הם היסטוריה שכמעט ואין לה בעולמנו אחות ורע. אנו חיות בעידן בו הדיון בווסת ער ונוכח במרחב הציבורי. בפריים טיים ובשלטי חוצות מתחרים ביניהם המפרסמים על הזכות לספוג את דם הווסת שלנו. ברם, במבט מעמיק על האופן שבו אנו כנשים נדרשות "לטפל" בגופנו בזמן הווסת מובן שלא כך הוא. הווסת עדיין נתפסת כאויב סורר, אשר מפריע לשגרה האינטנסיבית שמכתיב אורח החיים המערבי. אנו נדרשות להסתיר, להחביא, להצניע, להשתיק ולהעלים את הדם. אבל אני לא רוצה. אני את דם הווסת שלי אוהבת ואני מבקשת לחגוג אותו. הטקס הפרטי שאני עורכת מדי חודש, הוא בעיניי פרפורמנס מחאתי, באמצעותו אני מנכיחה את חווית המחזור הנשי ואת חופש הבחירה שלי לצאת ממעגל הצרכנות הקפיטליסטי המכלה את אמא אדמה. כתיבתי, החורגת ממוסכמות הכתיבה האקדמית, מוסיפה נדבך נוסף למחאה, כאשר היא מאתגרת את השיח המתודולוגי. כך הופך הדם האישי לכלי מחאה פוליטי, ברמת התוכן והצורה כאחד, ומייצר התנגדות ואלטרנטיבה למגוון מבני כח חברתיים.

”כל ההגנה שאת צריכה” ועוד קצת: גבולות גוף והפרשות גוף בפרסומות טלוויזיה בישראל

ד”ר מיכל רום, אוניברסיטת בר אילן ומכללת כנרת

ד”ר סמדר נוי, המכללה האקדמית אשקלון

אל מול הטאבו שעוטף את הפרשות הגוף והדיון המצומצם עליהן בשיח האקדמי והתרבותי, בולטות בנוכחותן פרסומות שעניינן הפרשות הגוף הנשי והדרכים שיש ל”טפל” בהן. בהרצאה נציג ניתוח פמיניסטי איכותני של שמונה-עשר סרטוני-פרסומות בתחום מוצרי ‘ההגינה הנשית’, ששודרו בישראל בין השנים 1998-2002 וכן בשנת 2012.

הניתוח מלמד שהפרסומות בתחום ‘מוצרי ההגינה הנשיים’ מתמקדות בעיקר בהסתרה. יתר על כן, מדובר ב’הסתרה’ במובן של דרישה להעלמת ‘פשעי’ שנשים ‘אשמות’ בו מטבען. הנשים מוצגות בפרסומות כ’מזהמות’ של הסביבה והן נדרשות לשאת את אשמתן על כך שאינן יכולות לשלוט על הופעת המימד ה’קרימינלי’ שטמון בהן (כמו התפרצות של החייתי). מעניין לראות שהמילים ‘וסת’ ו’מחזור’ הן טאבו במסגרת השיח הגלוי של פרסומות אלו, ואילו המוצר מוצג בהן כאמצעי שליטה מהסוג ששמור לגורמי אכיפת הסדר הציבורי, ובעיקר לשוטרים ולסוהרים: המוצר ‘מנטרל’, ‘לכוד’, ‘מעלים’ ו/או ‘נועל’ את הפרשות הגוף וסממניהן. נראה שהפרסומות מבקשות למכור לאישה ‘הגנה’ - ערך שנשים מוקירות ומבקשות, ובישראל על אחת כמה וכמה, אלא שההגנה המוצעת היא לא מפני אחרים אלא מפני עצמה, ולא רק על עצמה מפני עצמה אלא גם על האחרים מפניה.

באופן רחב יותר, הפרסומות מלמדות על מעמד של ‘חברות מותנית’ של נשים במרחב הציבורי. האישה, ולא רק ההפרשה, היא ‘בעיה’, וגוף האישה הוא איום שעלול “לנזול מתוך עצמו” אל המרחב המהוגן, ה’יציב’.

”אם אישה מחורבנת נוגעת בפרח“: ייצוגי הווסת בספרות הישראלית

אלונה וייסברג

אוניברסיטת תל-אביב והמכללה האקדמית ספיר

הווסת היא תופעה גופנית שמתאפיינת בייצוג-חסר בתרבות המערבית. להבדיל מדם גברי, שנוכח בסיפורי פציעה, קרב ומחלה, דם הווסת הנשי הוא אובייקט שנסתר מהמבט התרבותי, כמו גם משגרות ייצוג ספרותיות או חזותיות. הוא מסמן סוד, שמהותו גופנית ותרבותית גם יחד.

הפרוזה הישראלית המודרנית משמרת את עקרון ההסתרה והטאבו התרבותי האופף את הווסת. הופעתה במרחב הפרוזאי העכשווי מועטה ביותר: היא מופיעה לרוב באופן פרגמנטרי, במשפטים ספורים או באזכורים מטפוריים מרומזים.

בהרצאה זו, המבוססת על פרויקט מחקר משותף עם ד”ר עמרי הרצוג, אציג את ייצוגי הווסת במרחב הספרות הישראלית, כדי לאבחן את תפקידה בתרבות זו – אובייקט גופני הנועד ליצור הפרדה ברורה בין הגוף הגברי לבין הגוף הנשי. הדיון יתמקד בשני טקסטים: ספר המתבגרות ”איילת מקבלת” של דפנה שריר והנובלה ”כסף קטן” של יהודית הנדל.

באמצעות שני טקסטים אלה אראה שתי סוגיות הנובעות מתוך מקרה הבוחן של הווסת בתרבות הישראלית. בסיפורים אלו, הווסת מופקעת מהפונקציה הטבעית שלה אל הקשר, שבו היא מוכחשת מכל וכל; ושבו נוכח ”חוק האב” כפונקציה האוכפת אסטרטגיות שיחניות של אי-רציונליות נשית. ייצוגים אלו, הנוצרים על ידי סופרות-נשים, כפופים למבט גברי, המאפיין את הופעתה העלילתית והפואטית של הווסת במונחים של חרדה טראומטית, חוסר שליטה או אירוע קליני-כרוני מאיים.

הקריאה בשני טקסטים אלה מבקשת לזהות את המוסדות הסמויים, את האידיאולוגיה, שהטקסטים משרתים באופן לא-מודע. הקריאה בהם תעשה שימוש בשתי מסורות מחקריות-איכותניות: המסורת הטקסטואלית, שתאבחן את הסמלים והדימויים בהם הטקסטים עושים שימוש, כדי לכוון את הקוראים לאידיאולוגיה ההגמונית; והמסורת הביקורתית, שתבחן את האופנים בהם הטקסטים מבקשים לשמר אי-שוויון תרבותי, המונכח בעוצמה במקרה הבוחן של הווסת.

ההרצאה תתחקה אחר הווסת כחוויה נשית ייחודית ותעקוב אחר השתקפותה בספרות הנשים הישראלית בת-ימינו. נקודת המוצא שתנחה את הקריאה בטקסט הספרותי הנשי המקומי תעוגן במשנתה של חוקרת התרבות ז'וליה קריסטבה. בהסתמך על מסתה הידועה כוחות האימה: מסה על הבזות (1980), רסלינג, (2005), יוצג הסיפור הנשי כפי שהוא מקבל ביטוי ביצירה הספרותית העברית הנשית בת-ימינו, כעדות להוויה נשית קמאית פורצת גבולות ומשדדת מערכות, הוויה נשית אימהית שסומנה על ידי הפטריארכיה כאחד מ"כוחות האימה", הקמים על האב התרבותי להחרידו.

שלוש יצירות יעמדו במוקד הדיון, שלוש נקודות ציון בנרטיב הספרותי המקומי, שראשיתו בשיח של השתקה והכחשה, כיאה לדיון המאמץ את הנורמות של השיח האבהני, והמשכו בדיון אקראי למדיי בסוגיה שזכתה ללגיטימציה פואטית החל בשנות התשעים לערך: סיפורה של יהודית הנדל "כסף קטן" (מתוך קובץ הסיפורים כסף קטן, 1988), סיפור המציב את הווסת במוקד הדיון, תוך קריאת תגר על האב – הביוגרפי והתרבותי גם יחד. שירה של יונה וולך "מחזור" (מתוך מופע, 1985), חגיגה של חושניות אורגיאסטית שמהדהדות בה חגיגות הפריין במזרח הקדום, כיאה למשוררת שוברת הכלים והכללים החברתיים התרבותיים הלשוניים והתחביריים. ורומן הביכורים של גלית דהן קרליבך, "אחותי כלה והגן נעול" (2010), סופרת צעירה המספקת ביטוי משוחרר מעכבות תרבותיות חברתיות, לדיון במחזור החודשי הנשי, תוך תיאורו ככוח שפיעה נשי רב עוצמה, המשבש מערכות ומערער בחיוניותו המתפרצת על חוק ההפרדה האבהני, מורשת תרבותו של האל החד, מתוך נאמנות לאוטוריטה אחרת – לילית אשת אשמדאי.

אחיות בדם: שימוש של נשים יהודיות בנידה ככלי להעצמה והתנגדות

ד"ר ענבל סיקורל וד"ר נעמי סילמן

המכללה האקדמית אשקלון

הרצאה זו תשתמש בהשוואה בין ארבע אתנוגרפיות שונות, על מנת לבחון את הדרכים בהן נשים יהודיות ישראליות, תופסות, מפרשות, משתמשות ויוצקות משמעות להלכות הנידה. בעוד שהלכות הנידה מפורשות, לפחות בחלק מהמאמרים, כמציגות נחיתות נשית, והגדרה גברית של ההתנהלות ביחס לגוף הנשי (סרד, 1994; Hartman & Marmon, 2004), בחינת השימושים הנשיים בהלכות אלו, וההשוואה בין התיאורים האתנוגרפיים של הנשים מהקבוצות השונות, העלתה כי הלכות אלו מהוות, עבור הנשים שנבחנו, בסיס על מנת להציג כוח חברתי ורוחני. כאמור, חקר דרכי הפעולה הנשיות נעשה באמצעות בחינה של נתונים שנאספו בקרב ארבע קבוצות נשים: נשים מבאר שבע המגדירות את עצמן מסורתיות וחילוניות וברחו במצוות הנידה, נשים קראיות, נשים דתיות עולות מאתיופיה הנשואות לקייסים (כהני-הדת של יהודי אתיופיה) אשר בחרו לחדש בישראל את מנהג בקתות הנידה ונשים דתיות לאומיות מישוב הומוגני.

ממצאי המחקר מלמדים כי הנשים מארבע הקבוצות אקטיביות בהבניית מנהגי הנידה ומשמעותם. פעלתנותן באה לידי ביטוי בהצגת פרשנויות אישיות לגבי הנידה, השונות מזו ההלכתית. בנוסף, הנשים מתדיינות סביב הלכות הנידה עם בני זוגן, בין לבין עצמן ואל מול קבוצות או גורמים בחברה הישראלית. דיונים אלו מהווים בסיס למשאים ומתנים על גבולות, כלים להבנייה של פרקטיקות נידה, ואמצעי לעיצוב מעצים, ולעתים אף כזה המפצה על חולשות חברתיות של מעמדן כנשים, הן ברמה המשפחתית והן בזו הקהילתית.

מושב 221

שתיקות - חלק ב'

יו"ר: פרופ' מיכל אורנן-אפרת

אוניברסיטת חיפה

יום ג'

9.2.2016

16:30-18:00

בניין 72

כיתה 210

השתקה, השמטה וייחוס משמעות "הולמת": בין המה והמדוע בניתוח נרטיבי

ד"ר גבריאלה ספקטור-מרזל

המכללה האקדמית ספיר ומכון מופ"ת

במודל לניתוח נרטיבים שפיתחתי (ספקטור-מרזל, 2010; Spector-Mersel, 2011), שלושה מתוך ששה מנגנוני הברירה מגלמים סוגים של שתיקות נרטיביות. שניים מהם - השתקה (silencing) והשמטה (omission) - מתייחסים לאי-דיווח בנרטיב של עובדות, תקופות ואירועים בהיסטורית החיים של המספר. במקרה הראשון, השתקה, כי הם מנגודים ל-end-point (להלן: EP) - המסר המרכזי של הנרטיב. במקרה השני, השמטה, כי הם אינם רלוונטיים ל-EP, ולפיכך ייצוגם מתייתר. גם במנגנון של ייחוס משמעות "הולמת" ("appropriate" meaning attribution) - הצמדת פשר "ראוי" לעובדות, תקופות ואירועים בהיסטורית חייו של המספר בהתאם ל-EP - ניתן לראות סוג של שתיקה. שכן הארת משמעות אחת של אירוע/תקופה, מחשיכה - או משתיקה - משמעויות נוספות או חלופיות.

בניתוח קפדני של הנרטיב, המסתייע בהשוואתו למקורות מידע אחרים כמו פרק השאלות בראיון, ניתן, במרבית המקרים, לזהות במדויק את הביטויים הטקסטואליים של השתקה, השמטה וייחוס משמעות "הולמת". על פי חלוקה שהצעתי לאחרונה (Spector-Mersel, 2014), זיהוי זה מתייחס לרמה הראשונה של ניתוח נרטיבי, הנדרשת לשאלת ה"מה": על מה הסיפור? מה ה-EP שלו? אולם בבואנו לטפל ברמה השנייה של הניתוח הנרטיבי, התוהה על שאלת ה"מדוע": מדוע EP זה? מדוע ברירה נרטיבית זו? - המשימה מורכבת יותר. שכן למנגנוני הברירה הנרטיביים עשויות להיות סיבות מגוונות. חלק מהשתיקות הנרטיביות נעוצות במעגלי ההקשר של ה-narration: מקרו, מיקרו ומידי. שתיקות נרטיביות אחרות מקורן בעלילות מפתח תרבותיות שכוללות בעצמן השתקות, שבתורן משתיקות תכנים בנרטיב האישי. דוגמה לכך היא השתקת הזיקנה בסיפורי חיים של זיקני תש"ח (ספקטור-מרזל, 2008), המשעתקת מטה-נרטיב המדיר זיקנה. ההרצאה תדון בשלושת המנגנונים הנרטיביים המבטאים סוגים שונים של שתיקה נרטיבית, הן ברמת ה"מה", הקרובה לטקסט, והן ברמת ה"מדוע", המבקשת להציע לו מסגרת פרשנית.

”ילד של אימא”: על תפקיד השתיקה בשיח על יחסי אמהות ובנים

אורית ברשטלינג

אוניברסיטת חיפה

יחסי קירבה הדוקים בין אמהות לבנים בוגרים הם, על פי רוב, עמדה קונפליקטואלית, הנעוצה בשיח הפסיכואנליטי ובדימויים התרבותיים הרווחים אודות האם 'המסרסת' והבן החלש וחסר העצמאות. גישה זו מזהה את הגבריות ההטרונורמטיבית עם ההתנתקות מן האם ועם ההתכחשות לתכונות הנשיות המיוחסות לה.

ההרצאה המוצעת הנה חלק מעבודת מחקר רחבה שבחנה מחדש את הגישה המסורתית שלעיל באמצעות ניתוח מאפייני השיח של אמהות ובנים בוגרים, שהגדירו את הקשר ביניהם כקשר קרוב והדוק (36 ראיונות). הניתוח הדיאדי התבצע דרך שתי זוויות מבט. האחת התמקדה בזיהוי הידע הקולקטיבי המובלע בדברי המשתתפים/ות. קרי, בזיהוי ההקשר השיחני הרחב והזמין לדיבור על יחסי אמהות ובנים. זווית מבט שניה התרכזה בפרקטיקות השיח של המשתתפים/ות, המסייעות בידם להתמקם בתוך הקשר ספציפי זה ולהציג 'גבריות' או 'אימהות' רצויה.

בהרצאה אבחן את הקשר בין ידע קולקטיבי, שתיקה ופעולה חברתית, ואציג את תפקיד השתיקה באותה ה"עשייה" של הגבריות ושל האימהות. אין הכוונה לשתיקה במובנה המילולי - אלם או חוסר דיבור, אלא דווקא לפרקטיקות וורבליות המרמזות על ידע חברתי מוקדם לגבי רעיונות שהשתיקה יפה להם או שאסורים להיאמר במפורש בהקשר מסוים.

השתיקה של המשתתפים/ות כוללת: השמטה של מידע, עמעום ודחיסה של עובדות, ביטויים של מודאליות נמוכה ואי-וודאות או שימוש סלקטיבי בכינויי גוף ובתצורות פועל. כפי שאדגים, פרקטיקות אלו משמשות את האמהות ואת הבנים ליצירת מרחק ביניהם ולסימון גבולות ברורים בקשר הדיאדי. אזי, השתיקה היא פעולה חברתית שממלאת פונקציות שונות ולוקחת חלק בהצגת העצמי בדיאדה. לצד ההצהרה של המשתתפים/ות על יחסי הקירבה אם-בן, מובלע כאן שיח זהיר שמרמז על קיומה של דילמה ערכית, הנגזרת מתפיסות דומיננטיות של גבריות ושל אימהות ומהציווי לנפרדות בין שתי הקטגוריות.

הפה חתום – הלב צועק

ד"ר צפריה שחם

המכללה האקדמית בית-ברל

"לא הלב סגור – מי נוגע עתה בדברים שבלב? אלא הפה חתום. ואילו נפתח – היו יוצאות ממנו צעקות" (מכתב, יהודית אדלמן, עין-חרוד, עלייה שנייה).

המחקר המוצג, עוסק בבחינת עולמן האינטימי של הנשים החלוצות בחברה הקיבוצית, בעשורים הראשונים של המאה העשרים. המחקר, שנערך בגישה הנרטיבית, בוחן כתבי זיכרונות, מכתבים ויומנים אישיים, בהשוואה לכתיבה הפומבית של חברות הקיבוץ. מהמחקר עולה, כי קיימים פערים משמעותיים, ולעיתים אף סתירות, בין הכתיבה הפומבית לכתיבה האינטימית, זו שנשארה סגורה ביומנים האישיים ובמכתבים.

בניגוד לכתיבה הפומבית, העוסקת בעיקרה בהתגייסות, בעבודה ובשוויון ובונה דימוי הירואי-ייחודי של חיי הקיבוץ, הכתיבה האינטימית מביאה רובד של כאב, תסכול וחוסר-אונים מול המערכת. הסיפור הפרטי, הנכתב בחשאי, מהווה משקל נגד לסיפור הקולקטיבי-הרשמי. זהו מקום מפלט לכאב, סוג של מרד נשי, אולי היחיד האפשרי באותן שנים ראשונות של הקיבוץ, הנערך ללא קול, אך מתעד במילים את עולמן הפנימי של החלוצות ומשאיר את צעקתן האילמת לדורות הבאים.

לעיתים מהווה הכתיבה האינטימית פורקן למצוקות הנפש, ביטוי לסערת רגשות, אך לעיתים היא מהווה נקמה בחברה, מתוך ידיעה שהמילים ייחשפו לאחר מות הכותבת. "אל דמעה! לא לבכות על קברי! הן תהיה זו דמעת שקר... ולמה לבכות? הרי לכל אנוכי בחיי דאגתי: דמעת אמת על קברי, אני לעצמי הזלתי..." (יומן אישי, רחל רוזנפלד, עין-חרוד, עלייה שנייה).

זהו נשק עצוב ומיותם במציאות של חוסר-אונים.

האם ההשתקה היתה מכוונת או תולדה של מציאות, בה צורכי הפרט נדחקו בפני צורכי הקולקטיב?

לנשים לא נותרה ברירה וקולן הפרטי, הלא נשמע, נטמן בין דפי היומנים והמכתבים. קריאה בטקסטים אלו מביאה תמונה מאוזנת יותר של החברה הקיבוצית ונותנת קול לשתיקתן הממושכת של הנשים.

”ואז אני בין עצמי הבנתי שככל שאני אדבר יותר אני אפגע בעצמי יותר ,

זאת אומרת אני צריכה פשוט לשתוק (לירז) – שימוש בשתיקה ע”י נערות וצעירות במצבי מצוקה וסיכון במפגשים טיפוליים עם גורמי ממסד כפרקטיקת התנגדות ומופעים של אגנסי

(agency)

נור שמעי

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בהרצאה זו אני מבקשת להציג את האופן בו צעירות, שהתמודדו ומתמודדות עם מצבי מצוקה וסיכון מספרות ומתארות אודות השימוש בשתיקה במפגשים עם גורמי ממסד שונים, כלומר מול עובדות סוציאליות, גורמי טיפול במסגרות, פסיכיאטרים, משטרה ועוד כשהיו נערות. הצעירות מדברות בראיונות על השימוש בשתיקה בתוך מפגשים אלו כדרך היחידה להתנגד למשהו שאינו רצוי או מתאים לעולמן, כדרך לא לשתף פעולה ולהסכים עם החלטות מקצועיות שאינן תואמות את צרכיהן ורצונותיהן, כדרך לשמור ולהגן על עצמן מול הכוח הממסדי שמופעל עליהן וכביטוי של היכולת שלהן לפעול למען עצמן ולפעול במציאות ובהקשר הנתון (agency).

בהרצאה אציג את הממצאים המתייחסים למופעי השתיקה מתוך הראיונות שערכתי עם 25 צעירות (18-29) בהן הן מספרות ומתארות את סיפור חייהן ואת המפגשים השונים שהיו להם עם גורמי טיפול ועזרה שונים. מניתוח הראיונות עלה כי אחת מהפרקטיקות הבולטות שהן עשו בה שימוש במפגשים אלו הייתה "לא לשתף פעולה" עם ובתוך המפגשים עם אנשי מקצוע שונים מהמערכת הממסדית, בתוך הפרקטיקה הזו השימוש בשתיקה הייתה מהבולטות ביותר.

מצאתי שמילותיה של המשוררת אודרי לורד מצליחות לתאר את המורכבות שבשתיקה ובדיבור שהצעירות תארו בסיפורי החיים שלהן ובמפגשים עם אנשי ונשות מקצוע ובאופן בו דיברו וביטאו עצמן בתוך הראיונות, בדיבור ולא בשתיקה, לכן בחרתי לשלב זאת בתקציר :

..and when we speak we are afraid

our words will not be heard

nor welcomed

but when we are silent

we are still afraid

So it is better to speak

remembering we were never meant to survive

from: **a litany for survival** - Audre Lorde, *The Black Unicorn*

נרטיבים של השתקה (ונרטיבים של התנגדות) בארגוני שירות

פרופ' דלית יסעור-בורוכוביץ

מכללת עמק יזרעאל

איזה מנגנוני השתקה פועלים בארגוני שירות וגורמים לנשים העובדות בהם לשתוק ולא לספר? מה גורם להן לא רק "לא לספר" אלא גם להשתיק את הקול הפנימי שלהן עצמן?

המושג Tellability מורכב משתי מילים: telling שפירושו לספר ו ability שפירושו יכולת. אך היכולת לספר תלויה במידה רבה ביכולתה של המספרת להעניק חשיבות לאירוע ולרצות לספרו מחד, ולכך שאין מנגנוני השתקה שיחסמו אותה, מאידך. Rajeswari (1993), חוקרת אמנות וקולנוע הודית, מתארת שלוש אסטרטגיות שמטרתן להשתיק נשים: (1) שלילת הסיפור מראש. (2) הצגתו כלא רלבנטי, מוגזם, היסטרי, משעמם, לא חשוב. (3) הצגת המחיר שעל המספרת יהיה לשלם אם תבחר "לשבור את השתיקה", ודאגה לכך שהיא תדע מראש את המחיר הזה. הפילוסוף הצרפתי ליוטרד (Lyotard) דיבר על אסטרטגיית השתקה על ידי שימוש בנרטיב דומיננטי ומרכזי שמציג לכאורה את "האמת", למרות שלמעשה הוא משרת אינטרסים כלשהם ומשמש להשתקת נרטיבים אחרים.

בהרצאתי ארצה לתאר את שני הנרטיבים הדומיננטיים בארגוני שירות ולהראות כיצד הם משמשים כאמצעי השתקה של נרטיבים אחרים. אדגים זאת באמצעות שני נרטיבים נשיים מושתקים - אחד של הטרדה מינית על ידי לקוחות והשני של הסתרת היריון במקום העבודה. לסיום ברצוני לדון בשאלה מה הם נרטיבים אחרים/נוספים שמושתקים בארגונים, וכיצד "הרוחות" שלהם בכל זאת מחלחלות ומחפשות קול בארגונים.

מושב 222

להיות עם האחר באחרותו:

האינטרסובייקטיביות כחוט המקשר בין המרחב הטיפולי
והמחקר האיכותני

יו"ר ומתדיינת: ד"ר רבקה תובל-משיח

אוניברסיטת בר אילן

יום ג'

9.2.2016

16:30-18:00

בניין 72

כיתה 211

מתודולוגיות מחקר ההרמנויטיות-פנומנולוגיות כמרחב אינטרסובייקטיבי מיטיב בחקר

הטראומה: מהמסד הפילוסופי אל הטפחות המתודיות

קובי שטיין

אוניברסיטת תל-אביב

קורבנות טראומה עשויים לחוש בדידות איומה לאור שקרה אותם. הם עשויים לחוש שאין מבין למה שעבר ועובר עליהם, שאף אחד לא שותף לתחושותיהם, ושלמעשה, אין בנמצא מילים לתקשר את חווייתם בלי לעוותה. מנגד, גישת הטיפול האינטרסובייקטיבית (Intersubjective Systems; Stolorow, Attwood, & Orange, 2002) הינה גישה פסיכואנליטית בת זמנינו אשר מונחית על ידי התובנה שאת הטראומטי לא ניתן להבין רק דרך הכאב שבאירוע, אלא בעיקר במסגרת המערכת הבין אישית אשר בה כאב זה לא יכול היה למצוא לו "בית התייחסותי" (relational home) שיכיל אותו. עיון במשנה הפילוסופית הניצבת בבסיסה של גישה זו (Orange, 2009; Stolorow, 2011) מעלה כי היא נשענת על תובנותיהם של הוגים מהזרמים הדיאלוגיים (בובר), הפנומנולוגיים (הוסרל, מרלו-פונטי), וההרמנויטיים (שליירמאכר, דילתי, היידגר, ריקר, וגאדמר). הוגים אלו, והזרמים אשר הם מייצגים, מהווים מסד פילוסופי-מתודולוגי גם עבור סוגות מחקר קונסטרוקטיביסטיות במחקר האיכותני. למעשה, ישנם בנמצא כיום לא מעט חיבורים אשר מתייחסים אל המשותף שבין המחקר האיכותני לבין המרחב הטיפולי. ברם, חיבורים אלו נוגעים, רובם ככולם, במרחב האינטרסובייקטיבי אשר נוצר במסגרת הריאיון האיכותני, ופוסחים על הבסיס הפילוסופי אשר תרם להיווצרותו. בהצגה הנוכחית ברצוני להביא אל קדמת הבמה נקודות מאותו בסיס פילוסופי, ולהמחיש את הלימתם לצרכיהם של קורבנות טראומה אשר נאותים להשתתף במחקר. במוקד ההצגה יעמדו נרטיבים מראיונות עם יוצאי קרבות ופדויי שבי אשר מהם ניבטים אותם צרכים אינטרסובייקטיביים, ולצדם הנחות בסיס מהגותם של כמה מן הפילוסופים אשר נזכרו לעיל וחוקרים וחוקרות איכותניים הנשענים על מצע פילוסופי זה. מתוך כך, אדון באופן בו מסד זה מעצב את ריאיון המחקר, כמו גם את הליך ניתוח הנתונים ואת תצורתו של דו"ח המחקר הסופי. לבסוף אעלה את האפשרות כי ההתאמה אשר נפרשת בפנינו מציבה בפני חוקרי/ות הטראומה תביעה אתית לקיים יותר מחקרים מסוג זה.

נרטיבים של ילדי פדויי שבי: בתווך שבין הגלוי לסמוי, בין הפרימה לאיחוי

כנרת שפירא

אוניברסיטת בר אילן

המפגש שבין החוקרת למרואיינת, בדומה למפגש הטיפולי, הינו מפגש מרובה ורב-קולי; שני הסובייקטים יוצרים מרחב המשותף וייחודי להם. אל מול ההזמנה של החוקרת לספר "סיפור חיים", מתמקמת המרואיינת בניסיון מתמיד ליצירת נרטיב קוהרנטי ולכיד, כזה אשר יחבר יחדיו את מקטעי חייה ותובנותיה לכדי סיפור אחיד, בעל משמעות רציפה. בו-בעת, ניבטים ועולים מן המפגש האינטרסובייקטיבי קרעי נרטיבים נוספים מן הנפש, כאלו המביעים חריגות, סתירות ופערים. למעשה, בראיון נפגשים הידוע והלא-ידוע שבנפשה ובסיפור חייה של המרואיינת. בו בעת, גם החוקרת נפגשת עם חלקי נפשה, ודרך קשב צמוד ורפלקציה למתחולל בתוך עולמה הפנימי המרובה (הזדהות, רתיעה, בלבול ועוד), היא לוקחת חלק במלאכת האיחוי וההרכבה של הנרטיב הנחקר. כך, דרך הדיאלוג החי המתקיים בין החוקרת למרואיינת, מתגלה לב-ליבו של המחקר הנרטיבי; בראיון נוצר מרחב "שלישי" (כפי שמכנה זאת אוגדן), המאפשר לפרום את אחיזתם האיתנה של סיפורי החיים הגדולים, ולאפשר לסיפורים קטנים, קולות-נפש צדדיים ומאיימים ("Not Me's", כפי שמכנה אותם ברומברג), להעשיר ולהרחיב את המבט ועומק החוויה.

המחקר אשר יוצג נוגע לסיפור חייהם של ילדים שגדלו עם אב פדוי-שבי; המחקר בוחן את ההשפעות הבינדוריות הישירות והסמויות של טראומת האב על ילדיו, תוך התמקדות בנרטיבים שילדים אלו יוצרים כעת, כבוגרים. רוב המרואיינות נולדו לאחר חווית השבי של האב, ולמעשה גדלו עם טראומה 'בלתי-מסומנת' (ולעיתים אף בלתי-מדוברת כלל). הראיונות מהווים לעיתים הזדמנות ראשונה עבור המרואיינות 'לגעת' באופן חי בטראומת האב. זהו רגע שעלול להוליד בלבול, אימה והיצמדות ל'מוכר', אך בו בעת גם כזה המזמן היפתחות לפרגמנטים שעד כה לא ניתן היה למצוא את מקומם בנפש, במשפחה או בחברה. בהתאם למודל הספרותי הפוליוני שטבע באחטין, העבודה מבקשת להאזין למרואיינת מתוך קשב אינטרסובייקטיבי, ולאחר מכן לגשת לפירוש הטקסט כדבר-מה המשקף היסטוריה של שיח בין קולות, המייצגים מציאות פנים-נפשית וחץ-נפשית קונפליקטואלית. זהו ניסיון מתמיד לאפשר את התגנבותם של ריבוי קולות "אחרים" ו"מודרים", על מנת להעשיר את ההבנה של המציאות בה אנו מתקיימים.

Zoom-Out כמותי ו- Zoom-In איכותני בחיפוש אחר אינטר-סובייקטיביות בטיפול פסיכותרפי

נחמה הכהן

אוניברסיטת בר אילן

גישות פסיכואנליטיות עכשוויות, ובראשן הגישה ההתייחסותית, מדגישות את הקשר הטיפולי והממדים האינטר-סובייקטיביים שלו כמרכיב מרכזי בתהליך הטיפול הנפשי התורם ישירות לשיפור תוצאות הטיפול. מרבית המחקר על פסיכותרפיה נוטה להתייחס לתהליך הטיפול כחד כיווני – המטפל "עושה" ומתערב ואילו המטופל "מושפע" ומשתנה. עם זאת, בשנים האחרונות גוברת ההתייחסות לכך שהמטפל מושפע אף הוא מהתהליך הטיפולי, ובאופן הזה גם משפיע בחזרה. החיפוש אחר מפגש שיש בו בקשה לאוטנטיות ואמפטיה מצדם של שני השותפים לדיאדה הטיפולית נמצא עוד בראשיתו ומאתגר את כלי המחקר. בהרצאה יוצג ניסיון ראשוני להתמודד עם פער זה, שרותם לצורך כך מתודה איכותנית לצד איסוף נתונים כמותני על מנת לחבר בין התיאוריה והפרקטיקה הקלינית לבין מחקר בפסיכותרפיה. מדד ה-Two Person APES (או בקיצור: TPA) שמדורג על ידי שופטים קלינאיים, פותח על מנת לעקוב אחר התנועה הנפשית מדיסוציאציה לדיאלקטיקה, הן אצל המטופל והן אצל המטפל במקביל. בכך הוא מאפשר להבחין בתהליכים ההדדיים שמתרחשים בטיפול ולוודא את הדינמיקה האינטר-סובייקטיבית. הניתוח הכמותי משרטט באופן גרפי את הקשר שבין התנועה הפנימית של המטופל לזו של המטפל; אופי ההתהוות הספונטנית של מצבי העצמי המרובים של שניהם; ואופן ההיווצרות של דפוסים חדשים ביניהם. בשלב הבא, מקומות בהם מופיעה דינמיקה של השתנות משותפת, או לחלופין של פער בין המטפל והמטופל, מזמנים חקירה איכותנית מעמיקה שמרחיבה את ההבנות על המשתנים הלוקחים חלק בתהליך. סולם ה-TPA ואופן העבודה שלנו איתו תוך שילוב של דרכי הסתכלות של Zoom Out (כמותי) ו-Zoom In (איכותני) לתוך הטקסט, יודגם דרך ניתוח אינטראקציה טיפולית שעוסקת באמפטיה וההתהוות האינטר-סובייקטיבית הטבועה בה.

מושב 223

מזווית "עקומה": נקודות מבט ויחסי כוח במחקרי להטבא"ק

יו"ר: ד"ר עמליה זיו

יום ג'

9.2.2016

16:30-18:00

בניין 72

כיתה 212

מבט טרנסג'נדר, גוף סיסג'נדר:

מחשבות על היפוכים, יחסי כוח ורגשות במסגרת מחקר

עתליה ישראל-נבו

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בשנים האחרונות החלה מגמה איטית, תחילה במחקרי ספרות ואז במחקרים סוציולוגיים, בה חוקרים וחוקרות מקבוצות מוחלשות חוקרים את הקבוצות המדכאות שלהם. דוגמאות לכך ניתן למצוא במחקרים פמיניסטיים של נשים על גברים וגבריות, ומחקרים ביקורתיים של גזע על לבנים ולבנות.

מה קורה במפגש מחקרי מסוג זה? איזה מין מבט מחקרי מתפתח במסגרת זו? איזה גוף הופך הוא השולט והנורמטיבי, ואיזה מסומן ונחקר? ברצוני להעלות נקודות בקשר לשאלות אלה במסגרת התחלת המחקר שלי על עבודת התזה, העוסקת בזהות סיסג'נדרית⁵ ובאינטראקציה היומיומית שלה עם זהויות לא-סיסג'נדריות. כאישה טרנסג'נדרית, גם המחקר שלי מנסה לבצע את אותו "היפוך" מחקרי. כאישה טרנסית בחברה סיסקסיסטית, אני זוכה במובנים רבים למבט כמעט אנתרופולוגי על זהויות סיסג'נדריות. אבל כאשר אני מכריזה על המבט הזה ונותנת לו תוקף מחקרי במסגרת עבודת תזה, יחסי הכוח שמתערערים מערבים לא פעם רגשות קשים.

באמצעות שימוש בסוציולוגיה של הרגשות, ובייחוד בתיאוריה של האפקט (affect), ארצה לדון באופן ביקורתי ואנליטי ברגשות אלה. מה ניתן לתעל וללמוד מהם על יחסי כוח, משטור, פתולוגיזציה והתפתחותה של זהות? באמצעות תיאוריות קוויריות וטרנסיות של גוף, אנסה לשרטט את הקווים העדינים בהם גופם של הסיסג'נדרים במחקר שלי מסומן, אך בו זמנית גם גופי שלי, כחוקרת בעל גוף טרנסג'נדר, ואת האפשרויות הביקורתיות שמרחב מסוג זה מייצר. אנסה להציע כי בה בעת שמרחב מסוג זה מייצר פגיעות לשני צידי המחקר, הוא גם מאפשר פוטנציאל לסוכנות (agency), לא רק לי כמי שמחזיקה בזהות מוחלשת, אלא גם לאלה המחזיקים בזהות שקופה ו"נורמטיבית".

⁵ סיסג'נדר (cisgender) הוא אדם שאינו טרנסג'נדר – כלומר, אנשים החשים/ות בנוח בזהות המגדרית שהוצמדה להם בלידתם.

בין הזדהות לביקורת:

יחסי חוקרת-נחקרים במפגש האנתרופולוגי

עדי מורנו

University of Manchester

אתנוגרפיה פמיניסטית התפתחה מתוך בחינה ביקורתית של יחסי הכוחות הטבועים במפגש בין חוקרת/ת בעלת כוח וסמכות אקדמית, לבין נחקרים/ות שהם לרוב מפריפריה חברתית וגיאוגרפית. על מנת למנוע ממחקר להפוך לעוד מנגנון של ניצול של קבוצות מוחלשות וייצור "עובדות מדעיות" לגבי חייהן על גבן, פיתחו חוקרות פמיניסטיות, פוסט-קולוניאליות וקוויריות כללי אתיקה ששמים דגש על אחריות, הדדיות ושיתוף כתנאי יסוד למחקר (Abu-Lughod, 1990; Stacey, 1991; Skeggs, 2001).

הנחת יסוד בפרקטיקות מחקריות אלה היא שיש ערך להצגת רצונותיהם, צרכיהם ובעיותיהם של קבוצות אוכלוסייה שוליות ובלתי מיוצגות, כך שמחקר יכול להיות בעל ערך משחרר, שוויוני ומעצים במסגרת חברתית מסוימת. על כן המחקר מוצג כשיתוף בין חוקרת ונחקרת, באופן מכבד כאשר כל הצדדים מרוויחים מהאקט המחקרי. כנגד הנחות יסוד אלה עולה השאלה – כיצד מחקר יכול להיות הדדי ומעצים כאשר מטרתו לתעד ולבקר התנהגויות חברתיות שהן פוגעניות, דכאניות ומנוגדות לאמונות שלנו כפמיניסטיות? מהי המחויבות שלנו כלפי נחקרים הנמצאים בעמדת כוח ביחס לחוקרת? ומה המשמעות של הבעת ביקורת כלפי קבוצת הנחקרים שלנו, תוך כדי המחקר ובעת פרסומו?

בעבודת הדוקטורט שלי ראייתי גברים הומואים שהפכו לאבות באמצעות פונדקאות, כמו גם סוכני פונדקאות ופעילים בזירה חברתית זו. הגעתי למחקר מתוך ראייה ביקורתית כלפי היחסים המסחריים שנמצאים בלב חוזה הפונדקאות, כמו גם כלפי הקמפיין למען פונדקאות כאופציה המועדפת להקמת משפחה עבור גברים הומואים. הגעתי למחקר גם כפעילה לסבית וכאישה אל-הורית, כלומר בעמדה דואלית של שייכות וזרות כלפי אוכלוסיית המחקר. בהרצאה אציג את הבעייתיות בביצוע מחקר כאשר החוקרת אוחזת בו זמנית בעמדות של הזדהות ושל ביקורת, ואציע קווי יסוד לאתיקה אתנוגרפית בסיטואציה של מחקר המופנה "מעלה" כלפי קבוצה הגמונית ביחס לחוקרת.

“פעם ראשונה שחוויתי דחייה חברתית”:

מחשבות ורגשות של חוקרת מ'בפנים' וחוקרת מ'בחוץ'

עומרה לוי-חזן

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

עבודת התזה שלי בחנה את השינויים המתחוללים בזוגיות בין טרנסג'נדרים ולסביות לאחר השינוי המגדרי של בן הזוג הטרנסג'נדר מאישה לגבר-(Female To Male). אני מכנה מערכות יחסים זוגיות אלה “זוגיות במעבר”, כיוון שבתחילתן בני הזוג נתפסו חברתית כזוג נשים לסביות, וחלקם הזדהו ככאלה, ובמהלך הקשר הזוגי בן הזוג עשה שינוי מגדרי כשלאחריו, בני הזוג נתפסו חברתית כזוג הטרנסקסואלי.

לאורך המחקר ובמיוחד לאור ההתייחסות לנושא הקהילה הרגשתי שלמיקום שלי כחוקרת מעורבת, המשתייכת לקהילה הלסבית ובת ברית של הקהילה הטרנסג'נדרית, יש תפקיד משמעותי בתהליך המחקרי. תפקיד זה היה דואלי, משום שמצד אחד, הרגשתי שיש לי שפה משותפת עם בנות הזוג ושאני מכירה את החוויות שלהן. מצד שני, הרגשתי חוסר נוחות לראיין אותן בנושא כה רגיש, כשבת זוגי לא עשתה שינוי מגדרי, ולעתים אף הרגשתי מתח על הרקע הזה. גם עם בני הזוג הטרנסג'נדרים הרגשתי תחושות אמביוולנטיות: מצד אחד, היתה אווירה נוחה ומקבלת בראיונות, ומצד שני, חששתי שיהיה קושי ליצור אמון, ושהם ירגישו מאוימים כיוון שאני לא מראיינת טרנסג'נדרית.

חוויות אלה העלו אצלי שאלות על המפגש המתרחש בין חוקרת שהיא בה בעת שייכת וגם לא שייכת לקהילה הנחקרת: המפגש בין יחסי כוח וסטאטוס חברתי, כאשר חוקרת אישה מראיינת גבר טרנסג'נדר ויחסי הכוחות שלהם/ן מורכבים, לעתים דומים ולעתים משתנים – החוקרת שממוקמת בעמדת כוח ומראיינת גבר שהסטאטוס החברתי שלו גבוה יותר מהסטאטוס של החוקרת ועם זאת, גברים טרנסים חשופים לדחייה, ביקורת ואלימות שעלולה לפגוע בסטאטוס שלהם גם כאשר הם נתפסים כגברים. חלק מהזוגות דיווחו שכיום, כשהם נתפסים כסטרייטים בספרה הציבורית, הם חווים תחושות של נחת, החברה לא מביטה בהם באופן שונה והם לא סופגים הערות פוגעניות. לעומת זאת, חלק מהזוגות דיווחו שהם “שקופים” בחברה, שכן הנראות הלסבית ביטאה את האקטיביזם שלהם, וכעת הם נראים כמו זוגות “רגילים”. איזה חוויות עולות אצל חוקרת שמשתייכת לקהילה הלהטב”קית⁶ במפגש עם זוגות שבעבר השתייכו לקהילה זו וכיום חלקם כבר לא חלק ממנה? כיצד מתמודדת חוקרת עם רגשות שיפוטיים כלפי המרואיינים/ות? איזה תחושות עולים אצל חוקרת שהיא גם מ'בפנים' וגם מ'בחוץ'?

⁶ לסביות, הומואים, טרנסג'נדרים/ות, ביסקסואלים/ות, קווירים/ות.

מושב 224

**ניתוח איכותני של היחידה המשפחתית: רציונל, ייחודיות
ומשמעות**

יו"ר: ד"ר טובה בנד-וינטרשטיין

אוניברסיטת חיפה

ד"ר טל ארטן-ברגמן

אוניברסיטת חיפה

יום ג'

9.2.2016

16:30-18:00

בניין 72

כיתה 213

חקר היחידה המשפחתית: המשגה, מתודולוגיה ותרומה למחקר

ד"ר טובה בנד וינטרשטיין וד"ר טל ארטן-ברגמן

אוניברסיטת חיפה

רקע: ניתוח היחידה המשפחתית מבוסס על המטפורה של הקליידסקופ- כל זווית של העדשה מאפשרת הסתכלות אינדיבידואלית על כל חבר במשפחה אל מול הראייה המשפחתית הכללית. פרספקטיבה זו כוללת רשומונים של יחסים זוגיים ובין-דוריים היוצרים מצרף תכני משפחתי ייחודי המאפשר נקודות מבט מנוגדות ומשלימות. ניתוח זה, מעלה עולם תוכן עשיר הפועל בו-זמנית בשני ממדים אינטראקטיביים: האחד, תרומת כל פרט למערכת המשפחתית והשני, תרומת המערכת המשפחתית לכל אחד מחבריה המשקף טוב יותר מציאות חיים מורכבת.

במהלך השנים האחרונות, הובלנו מספר מחקרים איכותניים המתבוננים דרך הפרספקטיבה המשפחתית על מגוון תופעות חברתיות (משפחה ומוגבלויות, משפחה וזיקנה, משפחה ואליומות, משפחה ואובדנות ועוד).

ההרצאה תסקור במבט-על את דרך השימוש ביחידה המשפחתית בניתוח והבניית מערך מחקר ייחודי הלוקח בחשבון את כל המורכבות של המשפחה באמצעות המשגתה על פני מספר ממדים: הזמן בפרספקטיבה המשפחתית, ההוויה המשותפת, מבנים משפחתיים, מציאות משפחתית בהתהוות מתמדת, והמשפחה כמשאב.

המשפחה כמשאב אל מול תופעת האובדנות בזקנה

אסנת אהרון

אוניברסיטת חיפה

רקע: אוכלוסיית הזקנים נמצאת בסיכון גבוה ביותר לביצוע מעשה אובדני המסתיים במוות בהשוואה לקבוצות גיל אחרות. ארגון הבריאות העולמי טוען שהנפגעים הם לא רק המתאבדים עצמם אלא גם שארי ההתאבדות ומשפחות הניצולים המתמודדות עם המעשה האובדני והשלכותיו הנפשיות והחברתיות. מכאן עולה החשיבות של ניתוח השלכות תופעת האובדנות בזקנה על היחידה המשפחתית.

מטרת ההצגה: להדגים את הניתוח המשפחתי דרך ממד ה"משפחה כמשאב".

שיטה: הצגה זו מתבססת על מחקר איכותני פנומנולוגי שכלל מדגם של 15 יחידות משפחתיות של זקנים ובני משפחותיהם שנחשפו לתופעת האובדנות של בן המשפחה הזקן שהתאבד או שניסה להתאבד. כל משפחה רואיינה באמצעות ראיונות עומק חצי מובנים.

ממצאים: ניתוח היחידה המשפחתית דרך ממד המשפחה כמשאב הדגיש מערך יחסים במשפחה המובנה על הציר שבין תמיכה לדחייה בהקשר של תופעת האובדנות בזקנה.

מסקנות: חקירה וניתוח היחידה המשפחתית הרב דורית מחזקת את החשיבות של התבוננות הוליסטית המתגבשת מהסיפור המשפחתי כמו גם ברמת הפרקטיקה.

המשפחה כמרקחה: מארג יחסים משפחתי סביב התארגנות לחובת מימון ההורה הזקן

בהשמתו בבית אבות

איה בן אליעזר

אוניברסיטת חיפה

רקע: הבסיס למחקר זה נעוץ בחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), תשי"ט-1959. חוק זה מטיל על ילדים בוגרים חובה לדאוג לצורכיהם של הוריהם הזקנים. חובה זו מקבלת משמעות ייחודית כאשר מדובר בדרישה להשתתפות במימון האשפוז הסיעודי על ילדיו הבוגרים של ההורה הזקן לפי יכולתם הכלכלית, בהתאם לשיעורי החיוב שיקבעו על ידי משרד הבריאות ומציף את מערך היחסים המשפחתי.

מטרת ההצגה: להדגים את ניתוח היחידה המשפחתית דרך המשגה של ממד "המציאות המשפחתית בהתהוות מתמדת", המתייחס ליחסים המתהווים ומשתנים בדינמיקות בין חברי המשפחה בעקבות מעברו של ההורה הזקן לבית אבות וחובת המימון שמוטלת על ילדיו הבוגרים.

שיטה: הצגה זו מתבססת על מחקר איכותני במסורת הפנומנולוגית כשיחידת הניתוח הייתה המשפחה. במהלך המחקר רואיינו 15 יחידות משפחתיות, שכללו את ההורה הזקן או בת זוגו ולפחות שניים מילדיהם שמוטלת עליהם חובת מימון.

ממצאים: השיח המשפחתי בכל הקשור לחובת מימון איננו תמיד גלוי כפי שבני המשפחה חושבים. היחסים מתאפיינים בדינמיקה גלויה וסמויה של רגשות, התנהגויות וייצוגים בין בני המשפחה. המשותף למשפחה כיחידה הוא שימור המחויבות להורה הזקן ובמקביל הדרתו מהשיח המשפחתי.

מסקנות: ניתוח היחידה המשפחתית מאפשר לבחון את רמת המעורבות של כל אחד מבני המשפחה כתוצאה מהטלת חובת מימון וכיצד חבריה מעצבים את המערך המשפחתי מחדש.

הזמן בפרספקטיבה משפחתית: מהלך החיים במשפחה עם מוגבלות

ד"ר הילה אביאלי, אוניברסיטת אריאל

ד"ר טובה בנד וינטרשטיין, אוניברסיטה חיפה

ד"ר טל ארטן-ברגמן, אוניברסיטת חיפה

רקע: עקב העלייה בתוחלת החיים והתקדמות בתחומי הרפואה והמשפט, קיימת מגמה של הזדקנות בקרב אנשים עם מוגבלות פיזית החיים בקהילה. הספרות התיאורטית והמחקרית ממעטת לעסוק במשפחה כיישות מובחנת בהקשר לתופעה זו.

מטרת ההרצאה: ללמוד, לתאר ולהבין את המשמעות שמעניקים בני משפחה להיסטורית החיים של בני משפחה עם מוגבלות פיזית ארוכת שנים.

שיטה: במסגרת מחקר איכותני פנומנולוגי רואיינו 15 יחידות משפחתיות הכוללות את בן המשפחה עם המוגבלות, אחד מהוריו ולפחות אחד מאחיו.

ממצאים: ניתוח הנרטיבים המשפחתיים מלמדת על מרכזיותו של הזמן בהבניית מציאות החיים, תפקידים וזהויות בתוך מערך יחסים משפחתי והשלכותיו על המציאות היום יומית של כל פרט והמשפחה כחידה. מציאות המשקפת את ההבנייה הבסיסית מהעבר של המשפחה עם המוגבלות והשינוי בהווה.

מסקנות: בחינה רטרוספקטיבית של מציאות חיים ארוכת שנים במשפחה מזדקנת מאפשרת לבחון את המורשת והערכים התרבותיים שעוברים כחוט השני לאורך זמן, מערכת הציפיות ויחסי התמיכה והדדיות בין חברי המשפחה בהתאם לשלב החיים בו הם נמצאים.

מושב 225

בשורות מרות וסוף החיים

יו"ר: ד"ר אורית קרניאלי-מילר

אוניברסיטת תל-אביב

יום ג'

9.2.2016

16:30-18:00

בניין 72

כיתה 214

חוייתם של בוגרים צעירים שטיפלו בהורה אשר נפטר ממחלת הסרטן

אתי זרביב

שירותי בריאות כללית מחוז צפון

מחלת הסרטן של הורה משפיעה על מערך היחסים במשפחה. בוגרים צעירים (בגילאי 18-35 שנים), המצויים בתחילת חייהם כאנשים עצמאיים, נאלצים לקטוע את תכניותיהם ולהתמודד עם משימת הטיפול בהורה. הם נחשפים למצבים קשים, כמו לזוי ההורה בתהליך גסיסתו ופטירתו בבית, במקביל להמשך במסלול חייהם והתפתחותם בהתאם לגילם. הספרות הדנה בבוגרים צעירים מעטה, ומתארת את חוויית הטיפול בהורה החולה במחלה סופנית בעיקר כשלילית.

המחקר נערך בגישה איכותנית-פנומנולוגית. שאלת המחקר הייתה: מה המשמעות שמייחסים בוגרים צעירים לחוויית הטיפול בהורה החולה במחלת סרטן סופנית? במחקר השתתפו 14 בוגרים צעירים, שרואיינו בין שנה ועד ל-10 שנים לאחר פטירת ההורה שטופל ונפטר בביתו. הנתונים נאספו באמצעות ראיונות עומק חצי-מובנים שהוקלטו, תומללו, ונותחו באמצעות ניתוח תוכן. מהממצאים עלו מספר תובנות על התנסותם והתמודדותם של הבוגרים הצעירים: (1) כרוניקה של מחלה - "לחיות את" ו"לחיות עם" מחלת ההורה: תחנות לאורך מחלת ההורה שהיו נקודות מפנה, ועיצבו את דפוס וסגנון הבוגרים כמטפלים והאופן בו שגרת חייהם נשמרה או השתבשה; (2) "לשחרר ולהשתחרר" מההורה ומתפקיד המטפל: לצד תחושת הכאב מאובדן ההורה נחוותה הקלה משחרור מסבלו; (3) הטיפול בהורה כטביעת חותם בעיצוב העצמי של הבוגר הצעיר. חוויית הטיפול בהורה שינתה את תפיסת הבוגרים הצעירים לגבי משמעות החיים והמוות ואת סדרי העדיפויות בחייהם ובדפוס התנהגותם. החוויה נתפסה כמכוננת וכמחשלת ולא בהכרח כמכשול, ואפשרה למרביתם לחוש שההתנסות הייתה עבורם הזדמנות לצמיחה. ממצאי המחקר תורמים לידע על צרכי הבוגרים הצעירים ומשמשים בסיס לתכנון תכניות הדרכה והכשרה למטפלים במשפחות החולים במחלה סופנית. כך תשתפר גם איכות הטיפול בהורה החולה.

**הנרטיב ככלי ללמידת מיומנות רפואית של מתן בשורה מרה:
ניתוח תוכן בשיטת ניתוח נרטיבי של הטמעות/התגבשות**

מיכל פלומבו, אוניברסיטת תל-אביב ושירותי בריאות כללית מחוז דן פתח תקווה

דפנה מיתר וד"ר אורית קרניאלי-מילר, אוניברסיטת תל-אביב

בשנים האחרונות נעשה שימוש בכתיבה נרטיבית של סטודנטים לרפואה, כדי לסייע להם בלמידה של מיומנויות שונות ושל התנהלות מקצוענית. אחת המיומנויות החשובות היא מתן בשורה מרה. אולם השימוש בנרטיבים אינו נפוץ בהוראתה. בבית הספר לרפואה באוניברסיטת תל-אביב הוטמעה הכתיבה הנרטיבית ללימוד בשורה מרה. לפיה נדרשים הסטודנטים לכתוב שני נרטיבים על אירועים של מתן בשורה מרה אליהם נחשפו במחלקות. המחקר הנוכחי מתמקד בניתוח הנרטיבים וההבנה על תהליכי הלמידה באמצעות הכתיבה הרפלקטיבית.

נותחו 166 נרטיבים, שנבחרו אקראית, ונכתבו על ידי 84 סטודנטים בניתוח איכותני בשיטת ההטמעות/התגבשות. צוות המחקר ניתח את הנרטיבים ניתוח תמטי בשיטה של קריאה חוזרת ונשנית והטמעות בנרטיב. הניתוח כלל פיתוח של מדריך למיפוי הנרטיבים המאפשר אפיון של תהליכי הלמידה. המדריך כלל התייחסות לתכני הנרטיבים ולאופן בו מתרחשת הלמידה של הסטודנטים.

משימת הכתיבה חייבה את נוכחות הסטודנטים במפגשי בשורה מרה, התעמקות במתרחש וכתיבה רפלקטיבית על המפגשים ומשמעותם. הניתוח התמטי חשף לקחים שונים שנלמדו בתהליך, וביניהם: העמקת ההבנה של מורכבות הבישור; הרחבת היכולת להבין את החוויה מנקודות המבט של כל הנוכחים במפגש והפערים בין הציפיות, הצרכים והרצונות של מטופלים, בני משפחה ורופאים; הרחבת החשיבה על הפעולות הנדרשות מהם, בעתיד; והגברת ההבנה לגבי האופן בו ניתן וראוי ליישם את מודל התקשורת הנלמד. זוהתה שונות בין הסטודנטים בתועלת שהם הפיקו בתהליך הכתיבה.

שימוש בנרטיבים ככלי לימודי, תוך הדגשת חשיבות ההתבוננות על כל השותפים במפגש, כמו גם הזמנה לפירוט מרכיבי הפרוטוקול, הנם בעלי פוטנציאל להטמעה הן של הגישה הנדרשת למתן בשורה מרה והן של הכלים היישומיים שסייעו בהצלחתו. נרטיב בהוראה, כמו נרטיב במחקר, מאפשר התייחסות לקולות, לצרכים ולמורכבות הנדרשת במפגשים רגישים אלו.

סיעוד רב תרבותי במצבי סוף החיים: התמודדות עם מטופלים ובני משפחותיהם

ד"ר עינב עצמונה ראש

רקע: המחקר עוסק בתחום הסיעוד הרב תרבותי עם המטרה לפתח את גוף הידע בהיבט של מצבי סוף החיים, מהזווית של התמודדות הצוות הסיעודי עם מטופלים ומשפחותיהם השונים תרבותית, דרך חקר והבנת הגורמים המשפיעים על האחות בהתמודדותה, כמו גם היכולת שלה להעניק טיפול תואם תרבות במצבי סוף החיים, ולתקשר עימם באופן יעיל.

מתודולוגיה: על רקע תיאוריות רלוונטיות לנושא ובהתאם לשאלות ומטרות המחקר, נערכו תצפיות וראיונות חצי מובנים עם צוות סיעודי (31) השונה תרבותית גם כן, המעניק טיפול למטופלים ומשפחותיהם במצבי סוף החיים במחלקות האשפוז השונות. הממצאים נותחו בשיטת ניתוח תוכן, במהלכה מופו הנתונים בהליך רב שלבי, אשר הניב 4 תמות ליבה ו-20 קטגוריות.

ממצאים: נושא הדת נמצא כמרכיב דומיננטי במערך התרבות בהקשר של מצבי סוף החיים. הממצאים הראו כי ההתמודדות עם מצבי סוף החיים איננה רק של קרובי המטופל, אלא של כל הסובבים אותו. יחד עם זאת, תהליך הפרידה מאדם אהוב נתפס כטאבו - דבר המהווה מחסום טיפולי, בנוסף על זה התרבותי. ממצאי המחקר מתייחסים לתחום הסיעוד הרב תרבותי כנושא-על המהווה את ההקשר של המחקר, כאשר מרכיב התקשורת הינו חיוני בכל הנוגע ליכולת האחות להתמודד ביעילות.

מסקנות: המחקר הראה כי ערכי התרבות מעצבים במידה רבה הן את התמודדות המטופלים ומשפחותיהם והן את התמודדות הצוות הסיעודי במצבי סוף החיים. לפיכך, המחקר הדגיש את חשיבות פיתוח רגישות וכשירות תרבותית שיובילו למתן טיפול סיעודי תואם תרבות, ומכאן לטיפול איכותי ומקצועי. בכנס אציג את שיקולי הדעת בבחירת מחקר איכותני רב שלבי למחקר זה.

האם צריך להמשיך לקדם תרומת איברים לפי הגישה שתרומת איברים מתבססת על נתינה אלטרואיסטית, ומהו בעצם אלטרואיזם? סוגיות אתיות, תיאורטיות ומתודולוגיות במחקר בקרב רופאים, צוות סיעודי ואנשים מקבוצות חברתיות שונות

פרופ' נורית גוטמן, אוניברסיטת תל-אביב

ד"ר גיל סיגל, הקריה האקדמית אונו

נעמה אפל וגיתית בר-און, אוניברסיטת תל-אביב

הנושא של תרומת איברים מעלה סוגיות ערכיות וחברתיות מורכבות, בכללן קביעת המוות למטרת תרומת איברים מהמת, תפיסות דתיות, הקשר לערכים חברתיים כגון ערבות הדדית וסולידריות, וכן חששות לגבי מערכת הבריאות. בשנים האחרונות מתעורר שיח שמעלה ביקורת על כך שתרומת איברים מוצגת בעיקר כ"מתנת חיים" במסגרת של נתינה אלטרואיסטית. יש הקוראים לשינוי השיח לכיוון תועלתני יותר, מתוך מגמה גם לשנות מדיניות ציבורית והסדרי חקיקה. בהתאם לגישה התועלתנית, ישראל היא המדינה היחידה שאימצה חוק לפיו הנרשמים כתורמי איברים יקבלו קדימות בקבלת איברים במידת ויזדקקו להם.

אחד היעדים המרכזיים של המחקר היה ללמוד מה אנשים מקבוצות שונות בחברה הישראלית ובמקביל רופאים וצוות סיעודי, שחלקם מעורבים ישירות בתרומת איברים, חושבים לגבי השאלה האם צריך להמשיך לקדם את תרומת איברים בהתבסס על תפיסות שונות של אלטרואיזם או לפי גישות תועלתניות. יעדים נוספים ומשיקים כללו כיצד אנשים מגדירים אלטרואיזם בהקשר לתרומת איברים, כאשר הם יכולים לקבל מהתרומה תמורות רגשיות או חברתיות ומהי מנקודת ראותם, הגישה האתית והיבטיה הפרקטיים, המתאימה לתרומת איברים.

עקב מורכבות הנושא והעיסוק בסוגיות שאנשים לא דווקא חשבו עליהן קודם, המתודולוגית כללה שילוב אלמנטים דליברטיביים. למשתתפים הוצגו גישות שונות לגבי אלטרואיזם והם התבקשו להתייחס לכל אחת ולהשוות ביניהן. כמו כן, הוצגו להם נתוני סקרים נורמטיביים וממצאי איכותניים לגבי חששות של אנשים, והם התבקשו להתייחס למשמעות שלהם. בזמן הראיונות האישיים וקבוצתיים נוצרו דיונים, הועלו שאלות ערכיות ופרקטיות, ועלו דילמות כיצד ניתן לענות עליהן מנקודות ראות שונות. הגישה המתודולוגית תרמה לפיתוח מודל שמתאר קשרים והבדלים בין תפיסות ערכיות שונות ולתובנות לגבי הבדלים בגישות בהתאם למעורבות מקצועית בתרומת איברים.

במסגרת המחקר נערכו 30 קבוצות מיקוד בקהילה עם אנשים מקבוצות חברתיות ודתיות שונות ו-133 ראיונות עם רופאים וצוות סיעודי, מתוכם 47 עם המעורבים במסגרת עבודתם בהשתלת איברים.

"לא האמנתי שאוכל להשתמש במחשב בריאותי!"

שימושים לא צפויים ותגובות של יוצאי אתיופיה לגבי השימוש באתר אינטרנט חדש באמהרית למידע בריאותי שאינו מצריך מיומנויות קריאה והקלדה

פרופ' נורית גוטמן, ד"ר אימי לב וד"ר אלעד שגב, אוניברסיטת תל-אביב

ד"ר ספפה אייזיק ופקדו גדמו, עמותת טנא בריאות לקידום בריאות יוצאי אתיופיה

ניבי דיין, המרכז האקדמי רופין

לימור זיו וגל יעבץ, אוניברסיטת תל-אביב

האינטרנט שמהווה כיום ערוץ מרכזי לקבלת מידע בנושאי בריאות, מחריף את אי-השוויון בנגישות למידע בקרב אוכלוסיות של מיעוטים לשוניים ובעלי מיומנות קריאה מוגבלת, למרות שהוא מאפשר להציג מידע באופן אודיו-ויזואלי. פערים בנגישות למידע מקווין נעוצים בעיקר בגורמים תרבותיים וחברתיים ולא בנגישות פיזית. המחקר נערך בשותפות בין חוקרים לצוות מעמותת לקידום בריאות יוצאי אתיופיה ונועד להתמודד עם אתגר הנגשת מידע בריאותי ליוצאי אתיופיה שאינם בעלי מיומנויות קריאה ותלויים באחרים לשם כך. במסגרת המחקר הוקם אתר אינטרנט באמהרית עם ממשק המאפשר שימוש ללא מיומנויות קריאה והקלדה. תכניו (סוכרת, תזונה ובריאות נשים, כולל אמצעי מניעה, נושא הנחשב לרגיש) נבחרו על בסיס ממצאי חלקו הראשון של המחקר, שכלל ראיונות עם יוצאי אתיופיה לגבי הצרכים שלהם בנוגע למידע בריאותי. המידע מוצג על ידי סרטונים ותמונות, תוך התייחסות לתרבות יוצאי אתיופיה.

האתר הוצג בפני 225 יוצאי אתיופיה בביתם או במסגרת קהילתית. למרביתם לא היה ניסיון קודם של שימוש עצמאי במחשב, ולכן המראיינים (כולם יוצאי אתיופיה) נדרשו להדריך אותם בשימוש באתר. מרביתם התלהבו והתרגשו מהאתר, הצליחו לנווט בין הנושאים, וגילו בהם עניין רב. נמצא שגברים התעניינו גם בנושאי בריאות נשים, ונשים בגיל מבוגר התעניינו באמצעי מניעה עבור בנותיהן. היו שאמרו שהאתר נותן להם מידע לגבי דברים "שהתביישו לשאול", כאשר בישנות וצניעות צוינו כחסמים משמעותיים לקבלת מידע ושירות. ממצאי הראיונות העלו תובנות מנקודת ראות יוצאי אתיופיה לגבי שימושים חברתיים ותרבותיים, כגון התמודדות עם פערים בין-דוריים ופיתוח תחושת מסוגלות. הממצאים, שהוצגו לארגוני יוצאי אתיופיה, מצביעים על צרכים ואתגרים ספציפיים לפיתוח מדיניות להנגשת האתר. המחקר מעלה סוגיות אתיות לגבי נושאים שלא הוזכרו ותובנות תיאורטיות לגבי סוגי צרכים ושימושים שאתר מסוג זה יכול לתת מענה לאנשים מאוכלוסייה של מיעוט תרבותי ולשוני, במיוחד לבעלי מיומנויות מוגבלות בקריאה ושימוש במחשב.

מושב 226

מחקר על מפגשים ודיונים מקוונים

יו"ר: פרופ' עירית קופרברג

מכללת לוינסקי לחינוך

יום ג'

9.2.2016

16:30-18:00

בניין 72

כיתה 215

הביטים תיאורטיים, מתודולוגיים וישומיים של השיח המקוון ברפואת משפחה

פרופ' עירית קופרברג ופרופ' יצחק גילת, מכללת לוינסקי לחינוך

ד"ר פנינה בסרגליק, מכבי שירותי בריאות

בהרצאה המוצעת נציג את ממצאי מחקר איכותני שבדק את תרומת השילוב של שירותים מקוונים לאיכות רפואת המשפחה במרפאות של קופות חולים בישראל.⁷

המחקר שנתמך על ידי ארגון רופאי המשפחה בארץ נערך לאור ממצאי מחקרים בארץ ובעולם המראים 1. שהכנסת טכנולוגיות תקשורת ומידע לתחום התקשורת ברפואה הביאה לשינויים מהותיים במפגש האסימטרי המסורתי בין הרופא ומטופליו. 2. שלתקשורת מקוונת יש יתרונות אולם היא מעלה שאלות הנוגעות למקרים רפואיים מורכבים, ולסוגיות אתיות. 3. שלהכנסת תקשורת מקוונת בין רופאי המשפחה ומטופליהם יש היבטים ארגוניים, תקשורתיים, וכלכליים שחשוב לבחון אותם מקרוב ולהבין אותם לעומק. 4. שהידע המחקרי שנאסף עד כה בנוגע לתקשורת מקוונת בין רופאי המשפחה והמטופלים שלהם במרפאות לרפואת המשפחה הוא מועט ומצדיק את קיום המחקר. שאלת המחקר היתה מה היא תרומת השילוב של שירותים מקוונים לאיכות רפואת המשפחה במרפאות של קופות חולים בישראל מנקודת מבטם של המשתתפים? המחקר קיבל אישור של ועדת הלסינקי והאמינות שלו הושגה באמצעות עיקרון הטריאנגולציה של חוקרים. איסוף הנתונים האיכותניים כלל 1. 336 הודעות של רופאות משפחה ומטופליה ו- 2. סיפורים בעלי משמעות של 30 רופאי משפחה ו-30 מטופלים. ניתוח ההודעות האינטראקטיביות שהתבסס על חקר השיחה (CA) הראה שהרופאה התייחסה באופן ענייני לפניית, לרגשות הפונים ולהרגעתם, הפנתה לרופאים אחרים, נתנה הסבר והפיקה ידע רפואי במינון רלבנטי. ניתוח תוכן של הסיפורים הראה את יתרונות התיקשורת המקוונת מבחינת תיעוד, חסכון בזמן, אנונימיות, נוחיות ושביעות רצון של מטופלים. יחד עם זאת בלטה החשיבות של בדיקה גופנית במפגש הממשי עם הרופא. בהרצאה נציג בפירוט את ההיבטים התיאורטיים, המתודולוגיים והישומיים של המחקר.

⁷ המחקר הוא מחקר ראשון בפרויקט מחקרי הכולל גם מחקרים כמותיים.

גשרים לשלום: הערכת מפגשים מקוונים בין תלמידים ערבים ויהודים

ד"ר רחל שגיא ופרופ' יצחק גילת, מכללת לוינסקי לחינוך

נאדר אל-ריאטי, רשת "אורט"

מפגשי דו-קיום בין תלמידים ערבים ויהודים לקידום האמון והקרבה נערכים מזה מספר עשורים. בשנים האחרונות פותחו מודלים למפגשים משלבי-טכנולוגיה. אחד מהם פותח על ידי רשת אורט, גוגל ישראל ומרכז פרס לשלום, והוא מיושם בשנתיים האחרונות ברשת אורט. המודל מבוסס על סדרת מפגשים בין צמדים של כיתות משני הלאומים, שחלקם הקטן מתבצע פנים-אל-פנים ורובם מקוונים. כל כיתה מלווה על ידי מורה המכין את התלמידים ומעבד איתם את המפגשים.

המחקר הנוכחי שילב מתודולוגיה כמותית ואיכותנית על מנת להעריך את התוצרים וללמוד על התהליכים של המפגשים שנערכו בשנת תשע"ה. החלק הכמותי מבוסס על שאלוני עמדות שמולאו על ידי תלמידים בתחילת השנה ובסיומה. החלק האיכותני מבוסס על קבוצות מיקוד עם תלמידים וראיונות אישיים עם כל 14 המורים שהשתתפו בתכנית

הממצאים הכמותיים הראו שעמדות הערבים כלפי היהודים הן חיוביות מאד כבר בתחילת השנה ואינן משתנות (אפקט התקרה). עמדות היהודים היו נמוכות בתחילת השנה ועלו באופן מובהק, אם כי עדיין היו נמוכות מאלה של הערבים. הממצאים האיכותניים הראו שהמפגשים יצרו שני תהליכים מנוגדים שהובילו לתוצאה דומה. האחד – הם הבליטו את המאפיינים האנושיים המשותפים לשני הלאומים ויצרו קרבה. השני – הם חשפו את המיוחד והשונה אצל כל אחד וסייעו לשבור את הסטריאוטיפים. אשר לסביבת התקשורת, השילוב של מפגשים פנים-אל-פנים עם מפגשים באינטרנט הצליח להביא לביטוי את היתרונות של כל סביבה.

התהליכים המתרחשים במפגשים בין קבוצות יריבות תוארו כבר במחקרים בעבר אולם השלכות השימוש בסביבה מקוונת על המפגשים מהוות תרומה ייחודית של המחקר הנוכחי.

ניתוח שיחוח כתוב ככלי בידי מנהלי ימי עיון מקוונים לטיוב הלמידה

ד"ר מיכל שליפר וד"ר סמדר בר-טל

מכללת לוינסקי לחינוך

ימי עיון מקוונים המשלבים כלים המאפשרים כתיבה של המשתתפים בזמן ההרצאות מהווים סביבות למידה רווחות בימינו. ניתוח השיחוח הכתוב בימי עיון מקוונים עשוי לשפוך אור על מאפייני הלמידה מרחוק של המשתתפים ולעזור למנהלי ימי העיון בעיצוב סביבה מקוונת מקדמת למידה. באמצעות השיחוח הכתוב המשתתפים מציגים התנהגויות תקשורתיות באמצעותן הם מציגים את עצמם, בעיות, השגות, תובנות הערות והארות.

מחקר זה שילב ניתוח לשוני איכותני וניתוח כמותי בחקר מקרה. מחקר זה בדק את הנוכחות החברתית, את הנוכחות ההוראתית ואת הנוכחות הקוגניטיביות כפי שבאו לידי ביטוי בשיחוח הכתוב, באמצעות ניתוח תורות הדיבור לפי המודל של גריסון, אנדרסון וארציר (Garrison, Anderson, & Archer, 2000), ביום עיון מקוון שעסק בנושא "חלום מציאותי או מציאות חלומית – ספרי לימוד דיגיטליים" (מכון מופ"ת). אחת מטרות המחקר הייתה לזהות מאפיינים של נוכחויות הוראתיות, קוגניטיביות וחברתיות בשיחוח כתוב ביום עיון אקדמי מקוון באמצעות ניתוח יחידות דיבור.

ניתוח השיחוח הכתוב ביום העיון המקוון הצביע על-כך שהמשתתפים תופסים אותו כמקום המיועד להבעה ולהגבה על תכני יום העיון. מספר המשתתפים הרב ביותר היה של אלה שהרבו לכתוב תגובות המתייחסות לנוכחות הקוגניטיבית ומצבו עצמם כ"ספקי מידע קוגניטיבי". פחות משתתפים כתבו תגובות המאפיינות נוכחות החברתית ומצבו עצמם כ"תומכים חברתיים". מספר המשתתפים שכתבו תגובות המאפיינות את הנוכחות ההוראתית ומצבו עצמם כ"מלמדים יודעי כול" היה הקטן ביותר.

ממצאים אלה תומכים במחקרים אחרים שעסקו בלמידה בסביבות מקוונות והראו שנוכחות חברתית חזקה השפיעה לטובה על הביצועיים הלימודיים.

לכן, רצוי להגביר את המודעות של המודרריטורים לצורך בתמיכה חברתית ובדיאלוג אינטימי עם המשתתפים. עידוד תקשורת פתוחה, תשובות רגשיות ותשובות מלכדות יעודדו ההשתתפות בשיחוח, וכך עשויה להיווצר אורה תומכת המטפחת למידה שיתופית מיטבית.

לתפוס את שוק החיסונים ברשת:

פרספקטיבה חדשה לניתוח תוכן של דיונים מקוונים בנוגע להתחסנות

ירון קונלי, ארנונה זיו, ד"ר ארנה טל, ד"ר גיורא קפלן וד"ר ברוך ולן

מכון גרטנר לחקר מדיניות בריאות ואפידמיולוגיה

אורי גורן

E-פוכנדר, חדשנות ושיווק דיגיטלי בבריאות

סביבת האינטרנט מזוהה כיום כאחת מהזירות המרכזיות להכלת השיח שבין תומכי החיסונים למתנגדים להם ופתיחת שעריה לקהל הרחב מדרבנת מגוון בעלי עניין ליצור את הדיון ולהשתתף בו. המחקר הנוכחי מציע כי ניתן להביט על הפולמוס החיסוני בזירת האינטרנט תחת עדשת מבנה השוק. כמבנה חברתי, השוק מגדיר וממשיג את האינטראקציות שבין המתדיינים המשמשים כ'מוכרים' – המשכנעים להתחסן או שלא להתחסן ו'הצרכנים' – הציבור שצריך לקבל את ההחלטה.

התבצע ניתוח תוכן לדיונים מקוונים שיוחסו להתפרצות נגיף הפוליו בישראל ב-2013 ולקמפיין ההתחסנות שביצע משרד הבריאות לאורו, תרחיש שיצר הזדמנות לסקור כ-32,000 דיונים שנסובו סביב השאלה החיסונית. הפריזמה לניתוח התוכן בקונטקסט המוצע, שאולה מתוך הפרספקטיבה הסוציולוגית לשווקים המספקת תבניות מארגנות המסייעות לניתוחן של אינטראקציות הדיון בין השחקנים השונים.

תוצאות הניתוח חשפו שלוש סוכנויות שיח הפעילות במסגרת אינטראקציות השוק: *האוטוריטיטיבית* המקדמת את החיסונים, *האלטרנטיבית* שמנסה למנוע את החיסונים ו*הבלתי מוטה* המהווה את האזרחים המתלבטים בשאלה החיסונית. נמצא כי לכל אחת מהסוכנויות המוטות ישנן אסטרטגיות ייחודיות של 'פיתוי' ו'שכנוע' שנועדו לגרום למתלבטים לגשת לדיון, להקשיב לדבריהם ולבחור בפעולה התואמת להשקפת עולמם.

הסוכנות האוטוריטיטיבית למשל, מנסה לשכנע את הציבור שהחיסון בטוח לשימוש ומפתה להקשבה בהדגשתה את מומחיותה המקצועית ובכך שהיא מציעה לחלוק אותה עמם. לעומתה, הסוכנות האלטרנטיבית מפתה את הקהל באמצעות רמיזות על קיומו של ספק באשר לכשרות מטרותיו המוצהרות של החיסון ומנסה לשכנע באמצעות זריעת פחד בנוגע לבטיחותו והבאשת הסוכנים האוטוריטיביים. עוד נמצא שבמסגרת דיוניהם הפנימיים, הצרכנים משקפים ומדברים את המסרים המזוהים עם שני סוגי המוכרים. תובנות הצפות מהטקסט הגדוש יוכלו לשמש למקבלי החלטות כלי עזר לניסוח אסטרטגיות תקשורת העשויות לשפר את הנטייה להתנהגות מקדמת בריאות בקרב הציבור.

מושב 228

גישור בין הפרקטיקה והמחקר בעבודה סוציאלית באמצעות
המשגה ומתודולוגיות איכותניות

יו"ר: פרופ' צבי איזיקוביץ

אוניברסיטת חיפה

יום ג'

9.2.2016

16:30-18:00

בניין 72

כיתה 217

גישור בין הפרקטיקה והמחקר בעבודה סוציאלית באמצעות המשגה ומתודולוגיות איכותניות

פרופ' צבי איזיקוביץ, אוניברסיטת חיפה

ד"ר דפנה טנר, האוניברסיטה העברית

רבות כבר נכתב על הפער בין המחקר ופרקטיקה במקצועות הקליניים בכלל ובעבודה סוציאלית בפרט. בין הסיבות המרכזיות לפער זה ניתן למנות, בין השאר, את הקושי של המחקר לספק את הצרכים המידיים הבווערים של הפרקטיקה בעבודה סוציאלית; את המפוח הקונטיביטיות ודרכי החשיבה השונות של חוקרים ואנשי שטח; את ריבוי המחקרים שנעדרת מהם הפרספקטיבה הפנימית (insider perspective) של משתתפי המחקר; וכן מיעוטם של מחקרים שיש בהם כדי להשפיע ולקדם שינוי חברתי, מיסודות הליבה של המקצוע. בעוד שאיננו מבקשים לטעון כי ביכולתנו להציע מענים לכל הפערים המוצגים, ברצוננו להציע את המחקר האיכותני כנתיב הראוי ביותר והישים ביותר כדי לגשר עליהם. בהתאם, מושב זה יעסוק בדרכים השונות שבהן ניתן לייצר דיאלוג פורה בין המחקר לפרקטיקה בעבודה הסוציאלית, בהתבסס על האונטולוגיה, האפיסטמולוגיה והאתיקה של המחקר האיכותני. אנו נטען בו כי יסודות המחקר איכותני, כולל המסורת הפנומנולוגית וההרמנויטית, השקפת עולם פרשנית סובייקטיבית, ואמונה בריבוי מציאויות, כמו גם יישומן של כל אילו באמצעות מתודות איכותניות כמו ראיונות ותצפיות, עשויים לספק לאנשי המקצוע גשר איתן בין המחקר לפרקטיקה, בהיותם מייצגים באופן הנאמן ביותר את יסודות הליבה של מקצוע העבודה הסוציאלית: התבוננות על האדם בסביבתו, פעילות למען שינוי חברתי, פיתוח חברתי, לכידות חברתית, העצמה, חירות וכבוד. במהלך המושב יוצגו דוגמאות ממחקרים איכותניים ברמות שונות של מערכות: המערכת האינדיבידואלית, הזוגית, המשפחתית, והחברתית תרבותית, אשר מדגימים את היכולת לגשר על הפערים תוך שימוש במסורות ובפרקטיקות איכותניות.

”זאת הפעם הראשונה שספרתי הכל, וזה הרגיש טוב לספר את הכל!”

ראיון איכותני במחקר אודות התעללות ופגיעה בילדים: השלכות יישומיות לעבודה סוציאלית

ד"ר לורה סיגד, מכללת אורנים ואוניברסיטת חיפה

פרופ' צבי איזיקוביץ, אוניברסיטת חיפה

מטרת ההרצאה היא בחינת תפקידו של הראיון האיכותני: (1) כהליך המסייע לפרקטיקת העבודה הסוציאלית – כשבמהותו היכולת לאפשר לאדם לבטא את מצוקותיו והמסייע לו בשינוי מצבו, תוך העצמה ושמירה על כבודו וחירותו; (2) ככלי מחקרי שנבנה במטרה לשלב את הפרספקטיבה הפנימית של משתתפי המחקר, פרספקטיבה החסרה לעיתים קרובות ומהווה מרכיב מרכזי במחקר המכוון לשינוי חברתי; ו-(3) כאמצעי המאפשר לגשר על פערים בין החוקרים לאנשי המקצוע בתחום העבודה הסוציאלית. ההרצאה מבוססת על עבודת השדה של המרכיב האיכותני במחקר רחב-היקף בנושא התעללות בילדים בישראל (לב-ויזל ואיזיקוביץ, 2014). המחקר כולל ממצאים מ-211 ראיונות איכותניים חצי-מובנים עם ילדים ובני נוער שעברו פגיעה, כמו גם עם עובדים סוציאליים מהתחום.

ראשית, נראה כיצד הראיון האיכותני עצמו מהווה הזדמנות בעבור המרואיינים לפתח נראטיבים אישיים ולבטא את ראייתם את מקומם בעולם. תהליך זה נותן להם כוח לשחזר את הפגיעה במטרה לבנות דרכי התמודדות, ומאפשר העצמה עצמית, כיוון שהמרואיינים עצמם בונים את סיפורם. בנוסף נדגים כיצד צרכי המשתתפים במחקר, כפי שתוארו על-ידם, תואמים את המאפיינים הבסיסיים של הראיון האיכותני.

בהמשך נראה כיצד המחקר האיכותני מגשר על פערים בין התיאוריה לעבודה הסוציאלית בשטח – הן בניתוח, המשלב את הפרספקטיבה הפנימית ומחבר לפיכך את התיאוריה לתפיסת העולם של המרואיינים, והן במטרות המחקר, המכוונות לשינוי אישי וחברתי לצד הרחבת הידע המדעי בתחום. לבסוף, נתבונן גם על היחסים בין העובדים הסוציאליים לבין החוקרים, שבשלב הכניסה לשדה, התבטאו בחוסר אמון ובחשש לפגיעה בהליך הטיפולי שהובעו על ידי העובדים הסוציאליים – ועד לשלב מתקדם של המחקר, בו למדו להעריך ולהוקיר את הראיון האיכותני ככלי עוצמתי המסייע לטיפול האישי והמהווה גשר לשיתוף פעולה עתידי בין עובדים סוציאליים לחוקרים בתחום.

**המחקר האיכותני כמאפשר יצירה והבנה של תהליכי שינוי המבוססים על נקודת המבט
הפנימית של לקוחות/גברים אלימים בזוגיות**

ד"ר אביבה זריהן ויצמן

המכללה האקדמית תל-חי

תכניות ההתערבות באלימות אינטימית לא הוכיחו יעילות במניעת רצידיביות ובהסבר תהליכי שינוי של גברים. הטיפול הפסיכו-חינוכי השואף לרה-סוציאליזציה לגבר בהתאם לפרספקטיבה הפמיניסטית, לא נתן מענה הולם ולא יצר את השינוי הנדרש. הגדרות אישיותיות של תוקפים לא יצרו יכולת תחזית טובה של סיכון ואו של הצלחה בטיפול. לעומת זאת, טיפול בגישה המוטיבציונית, המתחיל במקום בו הלקוח נמצא בהתאם לערכי העבודה הסוציאלית, התגלה כיעיל. העבודה הסוציאלית ממוקמת בתפר שבין מציאות חיצונית ופנימית של אדם, עוסקת במפגש אדם-סביבה, לפיכך נושאת עמה את היכולת להחזיק במורכבות ובריבוי המציאויות של האדם. המחקר האיכותני עשוי לסייע ביכולת של מטפלים להחזיק במורכבות זו. הכרה בריבוי מציאויות ונקודת המבט הפנימית של הפונה (insider view) עשויה לסייע בפיתוח תיאוריה מעוגנת בשדה המבוססת על הפרספקטיבה של הלקוחות, וכך להעשיר את הבנת החוויה שלהם. על מנת להדגים גישה זו, נבחר מחקר איכותני שעסק בתגובות למצבי פגיעה בתוך יחסים בהם הגבר היה אליים כלפי האישה ועבר טיפול. ממצאי המחקר העלו טיפולוגיה של שינוי מול תקיעות בתגובות של הגברים שכללה ארבעה נתיבי שינוי שונים. בניגוד למחקר הקיים בתחום, מחקר זה לא יוצא מתוך קטגוריות מובחנות מראש המצמצמות את היכולת לתפוס את הייחודיות של האדם אלא פותח את עולם ההבנה שלנו לתוך הייחודיות הזו. זאת, מבלי להסתמך על טיפולוגיות מבוססות פסיכופתולוגיה של גברים כמסבירות שינוי ורצידיביות. כך עובדים סוציאליים עשויים להיות קשובים ולגשר על פערים תפיסתיים עם לקוחותיהם ליצירת השינוי.

“אחד אחד אנחנו סתם זבל אבל ביחד אריה לא יכול לטרוף אותנו”:

**השילוב בין המערכת המשפחתית והתרבותית במסגרת מחקר איכותני ככלי לקידום פרקטיקה
בעבודה סוציאלית**

ד"ר חיה קורן וד"ר שירן שמחי

אוניברסיטת חיפה

עבודה סוציאלית שואפת לבסס את הפרקטיקה שלה על המסגרת התיאורטית הפסיכוסוציאלית המשלבת בין תפיסות בינאישיות/משפחתיות לבין תפיסות חברתיות/תרבותיות. בשדה לעומת זאת, עובדים סוציאליים פרטניים נוטים להישען על גישות פסיכולוגיות ברמות המיקרו/מזו ואילו עובדים סוציאליים קהילתיים נוטים להישען על גישות חברתיות/תרבותיות ברמת המאקרו. המצוקות עמן מגיעים פונים נוטות לקבל פרשנות דיכוטומית כבעיות כפסיכולוגיות או כבעיות חברתיות, כאשר הטיפול הניתן תואם לפרשנות זו. מטרת הפרזנטציה הנוכחית היא לבחון כיצד מחקר איכותני יכול לסייע להפחית ולהתמודד עם צמצום פער זה מתוך הכרה בקושי להבחין בין דינמיקה משפחתית לבין מאפייני תרבות שעלה במהלך ניתוח הנתונים.

במסגרת המחקר, העוסק בזוגיות שנייה בזקנה מפרספקטיבה בינדורית ורב תרבותית, גויסו תשעה עשר יחידות משפחתיות מורכבות (38 משפחות) בהתאם לדגימת קריטריון שכללה בני זוג המתפקדים עצמאית, שנכנסו למערכת יחסים של זוגיות שנייה בגיל הפרישה הפורמאלי או מעל, ולהם ילדים ונכדים מנישואים ארוכי שנים שהסתיימו כתוצאה מאלמנות או גירושים. מאה ושבעה ראיונות מובנים למחצה עם בני זוג זקנים, ילדיהם ונכדיהם הוקלטו ותומללו מילה במילה.

בעת ניתוח הנתונים של היחידות המשפחתיות המורכבות, המבוסס על עקרונות של השיטה המעוגנת בשדה ועל שיטת הניתוח של "היחידה שהיא יותר מאחד" המותאמת למשפחות, עלו חילוקי דעות בין השותפים למחקר בהקשר לפרשנות של הציטוטים. חילוקי הדעות התמקדו בהאם מדובר בדינמיקה משפחתית ללא קשר למאפייני תרבות או האם מדובר בערכים תרבותיים קולטיביסטיים או אידיבידואליסטים ללא קשר לאיכות מערכת היחסים המשפחתית. בפרזנטציה זו נדון בסוגיות כאלו ונציע כיצד המשפחתי והתרבותי ניתנים לשילוב, וכיצד ניתן ליישם זאת בפרקטיקה של עבודה סוציאלית בעת סיווג, הערכה ותכנון התערבות.

חשיבה אנתרופולוגית ומחקר אתנוגרפי בשירות הפרקטיקה בעבודה סוציאלית

פרופ' רבקה איזיקוביץ'

אוניברסיטת חיפה

תוך אבחנה בין חשיבה אנתרופולוגית לבין מחקר אתנוגרפי, העבודה תנתח ותדגים כיצד השניים יכולים לתרום לשיפור הפרקטיקה בעבודה סוציאלית. כך, למשל, היא תבחן שימושים מוטעים במושג "יחסיות תרבותית" ומשום כך את הצורך בפרובלמטיזציה של המושג לשם הבנה מעמיקה יותר, וכדי להבטיח ניצול אופטימלי של הפוטנציאל הגלום בו. מושג שני שיזכה לטיפול דומה הוא זה של "הגדרה קוגניטיבית של תרבות" כשהיא מיושמת לתיאור מקצוע באופן כללי ולתיאור מקצוע העבודה הסוציאלית באופן ספציפי. מושג שלישי שיכול לשמש אותנו בדיון זה הוא זה של "ניתוח הוליסטי" ומשמעותו בהקשרו האנתרופולוגי המקורי, לעומת שימושים פופולריים ונטולי הקשר- והסכנה הכרוכה בכך.

שימושים אפשריים במחקר אתנוגרפי יודגמו על ידי תיאור מונח שיצרתי, ושאף זכה ליישום במחקר על ידי ועלי ידי אחרים: "עובד – הנוער - כאתנוגרף". העבודה תרחיב על זמינותו של המושג, ועל התאמתו לעבודה סוציאלית במגוון תחומי תפקוד ופעולה מקצועיים.

מושב 229

מעבר לגבולות הנרטיב: חוקרת ומרואיינות - במחקר על מרחב

כתיבה וזהות כותבת אשת-אקדמיה

יו"ר: פרופ' חנה עזר

מכללת לוינסקי לחינוך

יום ג'

9.2.2016

16:30-18:00

בניין 72

כיתה 218

עדשה פרשנית של חוקרת חיזונית:

זהות כותב באקדמיה – סביבת הכתיבה והתנהגות הכותב

פרופ' חנה עזר

מכללת לוינסקי לחינוך

הרובד הפרשני של החוקרת החיזונית יתמקד בסוגית מרחב הכתיבה של הכותב,⁸ איש האקדמיה, התנהגות-הכותב שלו, והקשר שלהם לזהותו ככותב בקהילייה האקדמית. תידון השאלה: מה מערכת יחסי הגומלין בין סביבת הכותב לבין התנהגות הכותב, וכיצד מתקשרת לזהות הכותב שלו?

'זהות' היא מושג מורכב, ואין לאדם זהות אחת ואחידה (עזר, 2012), אלא ניתן לראותה כזהות מורכבת, ממוקפת (סמוחה, 2001). בתחום הכתיבה המושג 'זהות' משתלב עם 'זהות-כותב', והשימוש בלשון רבים 'זהויות' הוא הולם, שכן כותבים מזהים עצמם בו זמנית עם קבוצות חברתיות שונות, כתיבתם משתנה בהתאם לצרכים הנסיבתיים, והם מבנים את זהותם החברתית-תרבותית דרך הכתיבה שנתפסת כ'אקט של זהות' (Ivanic, 1997; Burgess & Ivanic, 2010).

במחקר שנערך לאחרונה (Ezer, in press) נמצא, שכתובה נתפסת אצל איש האקדמיה כפעילות וכחוויה רוחנית ופיזית כאחד. היא חלק בלתי נפרד מהזהות האישית והמקצועית שלו ומההקשר החברתי-תרבותי בתוכו הוא פועל, והיא מושפעת מהיסטוריית חייו ומתעצבת לאורך חייו. זהותו ככותב מורכבת מהיבטים של שכל, רגש וחברה-תרבות. לאור ממצאים אלה נשאלת השאלה מה מקומה של סביבת הכתיבה בתהליך הכתיבה ומהו מערך יחסי הגומלין בינה לבין 'התנהגות הכותב' במהלך הכתיבה.

בהרצאה יוצגו ממצאים אודות זהות-הכותב שעולה מ'התנהגות הכותב' שלו ומתפיסת סביבת הכתיבה, מתוך ניתוח 15 נרטיבים כתובים של אנשי אקדמיה, המוכרים כ"כותבים" באקדמיה ומחוצה לה. הממצאים יוצגו באמצעות הקטגוריות הבאות: סביבת כתיבה כפי שנתפסת בעדשת המצלמה של הכותב; התנהגות הכותב במהלך הכתיבה: כוונה ומסע פיזי ומטפורי; פעילויות טרום כתיבה ומהלך כתיבה. לסיכום, עיון בסביבת הכותב ובהתנהגותו מראה, שסביבת הכתיבה היא מרחב פיזי ומרחב מטא פיזי, המזינים זה את זה. בתוך המרחב הזה, התנהגות הכותב היא בעיקרה ריזומטית rhizomatic (Deleuze & Guattari, 1988), במובן זה שנעה לכיוונים רבים במרחב, בלתי ליניארית, בו-זמנית ורבת הסחות, שעיקרן הסחות של חיי יומיום, המתערבבים עם חיי הכותב.

⁸ כל הנאמר בלשון זכר מתייחס גם ללשון נקבה

מסע אינטרטקסטואלי: חוקרת, מרואיינות, נרטיבים ותמונות

פרופ'אילנה אלקד-להמן

מכללת לוינסקי לחינוך

במסגרת מחקר על תהליכי כתיבה של חוקרות באקדמיה נעניתי לבקשה לכתיבת ראיון אישי, ולצרף לו צילומים של מרחב הכתיבה שלי. פניה זו שלחה אותי למסע אינטרטקסטואלי בין טקסטים (Allen, 2000). המסע החל בכתיבת נרטיב שתיעד את תהליך כתיבתו ואת הסביבה בה התרחש. הנרטיב התחום, במקור, זימן חריגה מההווה, תוך פנייה לעבר באמצעות יצירת תיעוד כתוב בצד איתור תמונות של חדרי העבודה והבתים בהם גרתי בעבר. התמונות הציפו זיכרונות והעלו תובנות לא רק על מרחבי הכתיבה, אלא גם על מה שכתבתי בהם, ועל תהליכי הכתיבה שהתרחשו בהם.

המסע האינטרטקסטואלי בין התיעוד שערכתי, לבין כתיבת הנרטיב, לבין התמונות, לבין המאמרים והספרים שכתבתי במסגרת פעילותי האקדמית - הוביל לפרשנות משלי לצירוף "סביבת כתיבה", עליו התבססתי לכתוב. פרשנות זו מהדהדת גישות פמיניסטיות בספרות היפה ובביקורת (וולף, 2004; זרחי, 1982; Christian, 1985). מהלך זה היה ראשיתו של מסע נוסף, תוך עיון אינטרטקסטואלי שהתייחס ליחס שבין קריאה לכתיבה בעבודתי האקדמית לעומת היחס המקובל בעולם המערבי היום ביניהם (Brandt, 2014), ולאופן בו אני עצמי כתבתי בעבר על כתיבתן של נשים, בהתייחסות לארס-פואטיקה בכתיבת הפרוזה של נורית זרחי וליחסי גומלין שבין תמונה לטקסט ביצירה הספרותית של מטלון.

השילוב בין תהליכי כתיבה לצירוף תמונות התגלה כגריין המרחיב את התודעה, מציף זיכרונות, ומעורר לחשיבה על מכלול הפעילות האקדמית שלי כחוקרת.

מפגש עם תוצרי הכתיבה של עמיתותי, חוקרות מתחומים שונים, ועם תגובות של עמיתים למחקרנו – מהווה פתח למסע אינטרטקסטואלי נוסף. בתנועה שבין הטקסטים השונים נעשית למידה על פעילות הכתיבה של נשים באקדמיה, במגוון פניה.

”מכתבים לחוקרת” – ניתוח טקסט של מכתבים על מרחב הכתיבה האישי

פרופ' רחל חיטין משיח

מכללת לוינסקי לחינוך

לאחרונה השתתפתי כאינפורמנטית במחקר על ”מרחב הכתיבה של איש אקדמיה: סביבה, התנהגות, זהות” (Ezer, in press). התבקשתי לתאר בכתב את תהליך הכתיבה שלי בסביבת העבודה הטבעית ולהוסיף תיעוד מצולם. מטרת ההרצאה המוצעת להציג את הסיפור האישי שלי כפי שעלה במסמך שהתבקשתי לכתוב, ולנתחו כטקסט בהתאם לגישה הגורסת, שהכותב אינו דמות בתוך הטקסט אלא פונקציה (פוקו, 2005). לפי גישה זו הכותב הוא סובייקט, המעצב את הטקסט ומגדיר את המציאות מול הקורא (שלסקי ואלפרט, 2007).

הטקסט שיוצג הופק בשלושה המשכים. הוא שייך לסוגת המכתב, ונשלח לנמען בדואר אלקטרוני. הטקסט עוסק כולו בהרגלי הכתיבה האישיים שלי בסביבה הביתית, הוא כולל את הריטואל המתלווה לכתיבה (לפניה ובמהלכה), ובסופו יש רפלקציה.

הסיפור הגדול מסופר בזמן הווה ונטועים בו סיפורים קטנים בזמן עבר. הוא כתוב בלשון מדבר לכל אורכו, והדבר ניכר בשימוש מרובה בכינוי גוף-ראשון-יחיד ”אני” ובנטיית המיליות והפעלים. שימוש מעין זה מבטא את הנוכחות הסובייקטיבית של הכותב בתוך הטקסט (לבנת, 2010).

מאפיין נוסף הניכר בטקסט הוא שימוש בצורות מודליות השייכות לשדה סמנטי של ”חובה” ובחזרות, כגון: ”...פותחת תריסים בכל הבית. חייבת אור. הרבה אור. חייבת לשמוע את הציפורים מחלון חדר העבודה. לראות אותן. מסדרת את המיטה... שמחה אם צריך להפעיל גם מכונת כביסה. ואז אני מתיישבת... בוחה. קמה. חייבת לסדר את השולחן, כי אי אפשר לכתוב על שולחן עמוס” – מבנה לשוני זה משקף ריטואל אובססיבי המלווה את הכתיבה. הסיפור כתוב ברובו במשפטים קצרים ומשופע במשפטים בני מילה אחת, דבר המאפיין טקסט ריגושי (פרוכטמן, 1990). עוד ניכר בסיפור שימוש במטפורות, בולטות אלה הקשורות לעולם החי, כגון: ”מסתובבת סביב הזנב של עצמי”, ”ללטף את הכתוב” – והן מתקשרות היטב לעולם האישי שלי, שבו בעלי חיים תופסים מקום של כבוד.

האמצעים הלשוניים המתוארים כאן ואחרים משרתים את הפן הסובייקטיבי של הסיפור, והם קוהרנטיים עם תוכנו. בד בבד הם מרמזים על ההקשר האישי, ומסייעים בבניית הרגשות והמחשבות ובמיצוב האני הכותב ביחס לאחר באופן לכיד (קופרברג, בדפוס).

סימון גבולות הנרטיב: מרחב כתיבה וזהות כותב בין סמכויות מתנגשות

פרופ' עמירה ערן

מכללת לוינסקי לחינוך

מחקר נרטיבי המבקש לבדוק את הזיקה בין מרחב הכתיבה לזהות החוקר, אשר הופנה אלי כנחקרת, דחף אותי לבחון את היחס הדיאלקטי בין שני מרכיבים בזהותי: מצד אחד חוקרת האמונה על כתיבה ביקורתית, שמתארת את החוקיות הקבועה במציאות בניסוח מופשט וכללי; ומצד שני סופרת ומשוררת הממציאה מציאות אפיזודית וגחמנית בשפה דימויית פרטית ומקומית.

מחקריי דנים בזהותו הכפולה של התיאולוג ביה"ב, זהות הנקרעת בין הסגידה לסמכותם האלוהית של כתבי הקודש לבין הערצת סמכותו של השכל החוקר (וולפסון, 1978). המחקר שבו שותפתי, עורר אותי לבחון היש הקבלה בין הבלעותו של השיח הנרטיבי, הפתוח והגמיש של הפרט בתוך מתודת המחקר האקדמי המסורתי (שלסקי-אלפרט, 2007), לבין הבלעותו של השיח התיאולוגי, השמרני והנוקדן, השבוי בקאנון טקסטואלי בתוך המתודה הפילוסופית-מדעית, למרות שלכאורה מדובר באפיונים הפוכים (קליין-ברסלבי, 1996).

דומה עלי שאם בשדה מחקרי בימי הביניים כבשו אוטוריטות שראו את עצמן כאובייקטיביות, טבעיות ואלוהיות את מרחב הכתיבה של הכותב הבודד ובלעו את זהותו האישית, הרי שבימינו כובשת נקודת המבט הסובייקטיבית את האוטוריטה הסמכותנית והאובייקטיבית, עד כדי כפירה בקיומן של אמת ומציאות מחייבת.

אף על פי כן, כמו במקרה של מבוכת התיאולוג, כך גם בכתיבתי היצירתית, הלשון המטאפורית היא שמפייסת בין הקטבים ההפוכים. הלשון הפיגורטיבית, הפרטית והסובייקטיבית מציגה עצמה כאילוטרציה להכללות השכליות המופשטות, או כפרשנות אנושית לאמיתות אלוהיות כשם שהתמונה הויזואלית מייצגת את תמונת הנפש וכשם ששולחן הכתיבה מייצג את מרחב הכתיבה (יוסלסון, 1992).

מנקודת מבט זאת, אבקש להראות, באמצעות טקסטים וטקסטורות, כיצד נמתחים גבולות הנרטיב עד שהוא נתפס כשווה ערך לאמונה דתית/אזרחית/מדעית.

מושבים דיאלוגים

קבוצת עמיתים רפלקטיבית במחקר איכותני

מנחים:

עומרה לוי-חזן, רועי זנדני, יובל סער-הימן ורוני איל-לובלינג

קבוצות עמיתים רפלקטיביות מוכרות ככלי עבודה במחקר איכותני. הן משמשות חוקרות וחוקרים מנוסים וגם את אלה בתחילת דרכם להרחיב את נקודת המבט ולבחון באופן מתמיד את הנחות המוצא שלהם לגבי המחקר, לגבי ההקשר שבו המחקר מתנהל ולגבי עצמם כחוקרים. עם זאת, הספרות מתארת פחות את הפרקטיקה שבה מתנהלות קבוצות רפלקטיביות אלה ואת הערך המוסף שלהן לחבריהן ולמחקר. לכן, שאלות כמו כיצד מתנהלת קבוצה כזו בפועל? כיצד היא תורמת לחבריה ומחקריהם? מהם הכלים שבהם ניתן להשתמש במסגרת קבוצה שכזו? נשארות פתוחות.

מושב דיאלוגי זה יתבסס על תיאור של קבוצה רפלקטיבית שכללה ארבעה מאסטרנטימות לעבודה סוציאלית שפעלה בין השנים 2013 ל-2015 במסגרת המרכז הישראלי למחקר איכותני באוניברסיטת בן-גוריון. בחלקו הראשון של המושב נציג ונסביר את מודל העבודה של הקבוצה המושתת על עבודה רפלקטיבית-ביקורתית, את תהליך העבודה ותרומתו לכל אחד מהמחקרים ולכל אחד מהחוקרים. חלקו השני של המושב יתמקד בהצגה "חיה" של האופן שבו פעלה הקבוצה תוך שימוש בטקסט של אחד מאורחי המושב (הטקסט ישלח מראש לכל משתתפי המושב). חלק זה אשר יהווה את מוקד המושב, יערך כרב שיח עם כל משתתפי המושב. בצורה זו תתהווה העבודה על הטקסט מתוך האינטראקציה בין משתתפי המושב ותתאפשר העמקה בכוחה של קבוצת העמיתים ככלי לגישור בין מחקר, חוויות אישיות, למידה ותאוריה.

יום ב'

8.2.2016

18:30-19:30

מושבים דיאלוגים

להיות חוקר/ת איכותני/ת בסביבה עוינת: חוויות ומחשבות

מנחות:

פרופ' תמר זילבר וד"ר רבקה תובל-משיח

הבחירה להיות חוקר/ת איכותני/ת איננה בחירה טריביאלית. בדרך כלל היא נעוצה בחוויות חיים, תשוקה ו/או עמדה מנומקת. אבל כל אלה נעשים בתוך הקשר שהוא – ברוב הדיסציפלינות, עדיין – עויין. רוב החוקרים/ות מסביב אינם מבינים מהו מחקר איכותני, או שהם ביקורתיים, כלפיו וכלפי תרומותיו הפוטנציאליות. אי הבנה או ביקורת זו יכולה להשפיע רבות על הבחירות השונות שעלינו לעשות במהלך קריירה – מה לחקור, איך לחקור, איך לבחור את השיחה שאנחנו רוצים להיות חלק ממנה (למשל, איפה לנסות לפרסם, באילו כנסים להציג את המחקרים שלנו). לשאלות מאוד מעשיות אלה מתלוות שאלות יותר פילוסופיות ופסיכולוגיות -- מה המשמעות של היות חוקר/ת איכותני מבחינת הזהות המקצועית שלנו? עד כמה הזהות כחוקרת איכותנית היא חלק מהותי ומרכזי בזהות של חוקר/ת? ומה ההשלכות של בחירה כזו או אחרת? במושב זה נדון בשאלות אלה, ובאופן רחב יותר נברר מהם מסלולי הקריירה הזמינים לחוקרים/ות איכותניים/ות, מה האתגרים ומה הקשיים בדרך. נפתח בשני סיפורי הקריירה של מנחות המושב – שתיהן מתלמידותיה של פרופ' עמיה ליבליך במחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטה העברית בסוף שנות התשעים. ד"ר רבקה תובל-משיח המשיכה משם לקריירה כפסיכולוגית קלינית וכחוקרת של טראומה במחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטת בר אילן. פרופ' תמר זילבר חצתה את הקווים לבית הספר למנהל עסקים באוניברסיטה העברית, שבו היא חוקרת מימדים תרבותיים של פעילות כלכלית. המנחות יחלקו עם הקהל תובנות לגבי צמתים חשובים בהתפתחות הקריירה שלהן כחוקרות איכותניות, בניסיון לנוע מהסיפור האישי, דרך הדיאלוג ביניהן, אל השאלות העקרוניות שמלוות וודאי את כל המשתתפים -- אתגרים, מחירים, יתרונות, פשרות ודרכי התמודדות כחוקר/ת איכותני/ת בסביבה עוינת. אחר כך נפתח את הדיון לכלל הקבוצה, כדי להזמין ולהעלות עוד שאלות, מחשבות ופתרונות אפשריים.

יום ב'

8.2.2016

18:30-19:30

מושבים דיאלוגים

היבטים משפטיים ואתיים של מחקר איכותני

מנחה:

פרופ' דפנה הקר

יום ב'

8.2.2016

18:30-19:30

מושבים דיאלוגים

בתווך בין השדה למחקר - דילמות אתיות ומחויבות בתפקיד החוקר

מנחות:

לינדה יעקב-שדה ואביטל בייקוביץ'

חוקרים וחוקרות המבססים את מחקרם על מחקר שדה ממושך ניצבים בפני דילמות הנוגעות ליחסיהם עם אנשים בשדה, ולגבי התפקיד שהם לוקחים אל מולם. בשונה ממחקר המבוסס על ראיונות, במחקר שדה אנו ניצבים פעמים רבות בפני/בתוך קהילה, או ארגון, ושיחותינו עם פרטים מתקיימות בהקשר המשותף הרחב יותר הזה. להתמקמותינו בפועל, ולגבולות האינטראקציה בינינו לבין האנשים בשדה, משמעויות הנוגעות הן לאיכות המחקר והן להתרחשות בתוך השדה. במסגרת דילמה רחבה זו, המושב יתמקד בשאלות הנוגעות למחויבות שלנו לשדה ולמחקר, ולמקומות שבהם מחויבות למחקר ומחויבות לשדה מתנגשות. בין השאר, נדון בשאלות: האם יש לנו אחריות לספק תוצרים לשדה? האם ניתן לייעץ לאנשים בשדה ולחלוק עמם את האבחנות שלנו תוך כדי שהותנו בשדה? ואם כן – מהם גבולות קשר זה? דיון בסוגיות אלו מעלה השתמעויות רחבות יותר, באשר להבנה 'מהו מחקר איכותי' וכן 'מהי התנהלות אתית במחקר שדה'. המושב יפתח בסקירה קצרה של מודלים ליחסי חוקרים-נחקרים במחקר שדה, ובדוגמאות לדילמות אתיות. מתוך כך יפתח הדיון לדיאלוג עם משתתפי הכנס.

יום ב'

8.2.2016

18:30-19:30

מושבים דיאלוגים

סוגיות בשליחת מאמר איכותני לפרסום

מנחה:

ד"ר משה בן-סימון

קידום בעולם האקדמי מבוסס בעיקר על פרסומים ובמדעי החברה ניתן משקל רב לפרסום מאמרים בכתבי עת שפיטים. לאחר שתכננו את מערך המחקר, קראנו ספרות, יצאנו לדרך ואספנו נתונים באמצעות ראיונות, תצפיות, איסוף טקסטים, ניהול יומנים ועוד, ניתחנו את הנתונים בעמל רב וכתבנו את הדו"ח הסופי, נותר כעת לשלוח את כתב היד לפרסום. זוהי המשימה האחרונה בתהליך הדורשת ניסיון ומיומנות, בוודאי כאשר מדובר במחקר איכותני אשר לו מאפיינים ייחודיים. לשמחתנו, מעמדה של הפרדיגמה האיכותנית במדעי החברה הולך ומתבסס. עם זאת, כתבי עת רבים עדיין לא מכירים בה. בבואנו לבחור את כתב העת המתאים אנו עלולים למצוא עצמנו עומדים (נבוכים ומבולבלים מניסיוני האישי) נוכח עשרות כתבי עת פוטנציאליים. שלב עדין זה מזמן בפני החוקר/ת האיכותנית/ת סוגיות אותן יש לקחת בחשבון, כגון: כיצד נמצא "בית" נאות לכתב היד שלנו? כיצד נדע האם כתב העת מתאים לפרדיגמה בה בחרנו? מהו האורך הרצוי של פרק הממצאים? כיצד נציג את הקטגוריות שאיתרנו? כמה תימות רצוי שפרק הדיון יכיל? האם ציון האימפקט פקטור של כתב העת הוא משתנה חשוב אותו יש לקחת בחשבון? חשוב למי? חשוב למה? מה ניתן לעשות כאשר מאמר נדחה? לשלוח כמות שהוא לכתב העת הבא? לערוך שיפוצים? ברור שלכל שאלה אין תשובה אחת נכונה. מושב זה מציע דיון אשר נועד להרחיב את היריעה בסוגיות פרקטיות ומהותיות אלו.

יום ב'

8.2.2016

18:30-19:30

מושבים דיאלוגים

כל מה שרצית לשאול את המנחים בתיזה ובדוקטורט ולא העזת

מנחה:

פרופ' נעמה צבר-בן יהושע

שיחה חופשית עם פרופ' נעמה צבר-בן-יהושע. תלמידי מחקר ל-MA ולדוקטורט מוזמנים לשאול שאלות שלא הזדמן להם לשאול את המנחים שלהם.

יום ב'

8.2.2016

18:30-19:30

סדנאות הכנס האיכותני

Performing Qualitative Research for Social Justice Activism

Prof. Leslie R. Bloom

Roosevelt University

יום ד'

10.2.2016

9:00-12:00

הסדנה תתקיים
בשפה האנגלית

Creating performances or readers theaters from qualitative research is a meaningful approach for social justice and feminist activism, particularly for inspiring discussions about the economic disparities and policies that make women's lives precarious. It is also a powerful tool for teaching qualitative research methods. This workshop will cover the strategies and processes involved, starting with designing a qualitative study for performance to creating and performing scripts as activism.

סדנאות הכנס האיכותני

תוכנת אטלס

ד"ר אולזין גולדשטיין

המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

תוכנת אטלס נועדה לניתוח תוכן של מסמכי טקסט ומולטימדיה. היא מאפשרת לארגן את המסמכים, לנהל את הניתוח תוך איתור משמעויות של קטעי הטקסט (קידוד), יצירת הקשרים בין מושגי המחקר, כתיבת הערות ופרשנויות, הצגה חזותית של מושגים במהלך דיאלוג מתמשך בין הנתונים המקוריים לבין התובנות המתפתחות של החוקר על הסוגיה הנחקרת. התוכנה מאפשרת ייצוג וניהול הניתוח באמצעים גרפיים. כמו כן היא תומכת בעבודה שיתופית של צוותי חוקרים ואף בביצוע פרויקטים שיתופיים מרחוק דרך רשת האינטרנט.

מטרת הסדנה היא לחשוף את המשתתפים לאפשרויות התוכנה תוך התנסות בפעולות בסיסיות בניתוח ערכת חומרים מוכנה. הפעולות הבסיסיות הן:

- יצירת ציטוטים (קטעי טקסט) וקידודם
- הפקת פלטים לפי שאילתות
- יצירת מיפוי חזותי של הקודים וניתוח קשרי גומלין ביניהם
- ניתוח סרטונים ומולטימדיה
- שימוש באטלס לכתובת סקירת ספרות

יום ד'

10.2.2016

9:00-12:00

סדנאות הכנס האיכותני

ניתוח טקסט ושיח המשלב שפה פיגורטיבית

פרופ' עירית קופפרברג

מכללת לוינסקי לחינוך

שפה פיגורטיבית כוללת אמצעים לשוניים כמו מטפורות, דימויים, אירוניה, מטונימיה ועוד. מטרת הסדנה להמחיש לחוקרים מכל תחומי הדעת איך אפשר לזהות, לתאר ולפרש את תפקידי השפה הפיגורטיבית בתיקשורת בין אישית (דבורה, כתובה ומקוונת) ולהפיק משמעות גלויה וסמויה. הסדנה תכלול הצגת רקע תיאורטי, וניתוח טקסטים מחקריים שונים.

יום ד'

10.2.2016

9:00-12:00

סדנאות הכנס האיכותני

Writing Academic Papers

Akin Ajayi

Writer and Editor

This workshop will consider the ingredients essential for preparing an academic paper for submission and publication. Topics to be discussed will include drawing considered proposals and research questions from existing research; outlining and structuring an effective research argument; presentation and language; and tailoring and contextualising a paper to match the needs of a target journal.

Particular attention will be given to drafting a representative abstract, and to the importance of communicating ideas in clear and accessible language. The workshop leader is an experienced writer and academic editor; participants will be invited to present examples of ongoing work, including research studies and draft papers, for general discussion.

יום ד'

10.2.2016

9:00-12:00

הסדנה תתקיים
בשפה האנגלית

Interviewing and relationship

דו-שיח בין החוקרות פרופ' עמיה ליבליך ופרופ' רות'אלן ג'וסלסון,
בהשראת הספר **כיצד לראיין למחקר איכותני – גישה התייחסותית**

Amia Lieblich is a professor of psychology and an author of numerous academic and popular books based on life stories. Her main research has dealt with individuals and communities in Israel, for example studies of the mandatory military service, prisoners of war and Kibbutz members. Together with Josselson and McAdams she has edited the series "The Narrative Study of Lives", and together with Tuval-Mashiach and Zilber, she authored "Narrative research: Reading, interpretation and analysis". Her recent work titled "Narratives of positive aging" was published by Oxford University Press.

Ruthellen Josselson, Ph.D. is Professor of clinical psychology at The Fielding Graduate University. She was formerly a Professor at The Hebrew University of Jerusalem, a visiting Professor at Harvard University School of Education and a Visiting Fellow at Cambridge University. She is a co-founder of the Society for Qualitative Inquiry in Psychology and editor of the APA Journal, Qualitative Psychology. With Amia Lieblich, she co-edited eleven volumes of The Narrative Study of Lives, a series dedicated to publishing qualitative research. She received both the Henry A. Murray Award and the Theodore R. Sarbin Award from the American Psychological Association as well as a Fulbright Fellowship.

Based on interviews she has conducted over 35 years, she has written two books exploring women's identity longitudinally (Finding Herself and Revising Herself), and is currently at work on the next installment. Many of her other books (The Space Between Us, Best Friends, Playing Pygmalion) are based on interviews, and she has authored many journal articles and book chapters that explore the theory and practice of qualitative inquiry. Recently, she has authored Interviewing for Qualitative Inquiry: A Relational Approach. She has conducted workshops on qualitative inquiry in France, Norway, Finland, Israel and England as well as in the US.

בין אמפטיה לביקורת:

יחסי חוקרת ומשתתפי המחקר בשדות של יחסי כוח

יו"ר: פרופ' לאה קסן, מכללת לוינסקי לחינוך

- בעבר מחקר איכותני נטה להתרכז באוכלוסיות מודרות שקולן לא נשמע בספירה הציבורית מתוך מטרה להביא קולות אלו לדין הציבורי. בשנים האחרונות מתאפיין עולם המחקר האיכותני במספר גובר של מחקרים אשר נערכים בשדות עתירי כוח. במקרים כאלה החוקרת לעיתים מעוניינת להציג ניתוח ביקורתי של שדה המחקר ואף אוכלוסיית המחקר שהיא חוקרת. בנוסף, גם במחקרים על אוכלוסיות מודרות, קורה שאנחנו מזהות דפוסים אשר אנחנו מבקרות, לדוגמא חוקרת פמיניסטית אשר חוקרת קבוצה מודרת ומזהה דפוס התנהגות ושיח של הדרת נשים.
- מטרת המושב היא להוות במה לבחינה רפלקסיבית של השאלות –**
- מה אנחנו עושות כשאנחנו ביקורתיות לשדה שאנחנו חוקרות?
 - אלו סוגיות עולות בשלבים השונים של המחקר (איסוף הנתונים, ניתוחם והצגתם)?
 - אלו כלים יש לנו להתמודד עם שאלות אלו?

משתתפות:

פרופ' עופרה גולדשטיין-גדעוני
החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל-אביב

פרופ' אורה נקש
בית הספר לפסיכולוגיה, המרכז הבינתחומי, הרצליה

ד"ר סארב אבו רביעה
מחלקת אדם במדבר, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ד"ר מאיה מאור
המרכז הישראלי למחקר איכותני של האדם והחברה, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ד"ר ליאת גרנק
המחלקה לבריאות הציבור, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

מכאן לאן?

כיוונים עכשוויים במחקר איכותני

המושב המסכם של הכנס הישראלי הבינתחומי השביעי למחקר איכותני יציע מבט לעתיד. חוקרות וחוקרים בולטות/ים בשדה המחקר האיכותני בישראל ידונו במגמות הבולטות במחקר איכותני בישראל ובעולם כיום ויעריכו את מצב המחקר האיכותני בעתיד. במושב נתייחס לתהליכים מקומיים וגלובאליים כגון התגברות הניאו-ליברליזם, התחזקות מקומו של האינטרנט בעולמנו, המשברים הכלכליים, והמאבקים החברתיים, ונבחן את השפעתם על המחקר האיכותני כיום ובעתיד.

יו"ר המושב

ד"ר מיה לביא-אגיא, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

בהשתתפות

פרופ' חיים נוי, המכללה האקדמית אשקלון

פרופ' נעמה צבר בן-יהושע, אוניברסיטת תל-אביב ומכללת אחווה

פרופ' נורית גוטמן, אוניברסיטת תל-אביב

ד"ר רבקה תובל-משיח, אוניברסיטת בר אילן